

7/1

2023

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL of SOCIAL SCIENCES

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

7/1

2023

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL of SOCIAL SCIENCES

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sahibi

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü Adına
Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR / Rektör

Editörler

Baş Editör: Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ, *Kırklareli Üniversitesi*
Editör: Doç. Dr. Nuri Gökhan TOPRAK, *Kırklareli Üniversitesi*
Editör Yardımcısı: Dr. Öğr. Üyesi Nevin TÜRKER YILDIZ, *Kırklareli Üniversitesi*
Dil Editörleri: Dr. Öğr. Üyesi Tacettin TURGAY (İngilizce Dil Editörü), *Kırklareli Üniversitesi*
Arş. Gör. Mehmet TUNCER (Türkçe Dil Editörü), *Kırklareli Üniversitesi*

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Doç. Dr. Muharrem EKŞİ, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü*

Alan Editörleri

Dil-Edebiyat Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Birol BULUT, *Kırklareli Üniversitesi*
Eğitim Bilimleri Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ, *Kırklareli Üniversitesi*
Felsefe Alanı: Prof. Dr. Can KARABÖCEK, *Kırklareli Üniversitesi*
Hukuk Alanı: Prof. Dr. Ahmet Mithat GÜNEŞ, *Kırklareli Üniversitesi*
İktisat Alanı: Doç. Dr. Raif CERGİBOZAN, Dr. Öğr. Üyesi Aslı OKAY TOPRAK, *Kırklareli Üniv.*
İstatistik Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ATALAY, *Kırklareli Üniversitesi*
İşletme Alanı: Doç. Dr. Ömer Faruk GÜLEÇ, Dr. Öğr. Üyesi M. Can DEMİRTAŞ *Kırklareli Üniv.*
İlahiyat Alanı: Prof. Dr. Ahmet ÇAPKU, *Kırklareli Üniversitesi*
Kamu Yönetimi Alanı: Doç. Dr. Iskender GÜMÜŞ, *Kırklareli Üniversitesi*
Tarih Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Umut ÜREN, *Kırklareli Üniversitesi*
Turizm Alanı: Doç. Dr. Mustafa Cevdet ALTUNEL, *Kırklareli Üniversitesi*
Sosyoloji Alanı: Doç. Dr. Adem BAŞPINAR, *Kırklareli Üniversitesi*
Uluslararası İlişkiler Alanı: Doç. Dr. İhsan Ömer ATAGENÇ, *Kırklareli Üniversitesi*

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Alfredo SAAD-FİLHO SOAS, *Londra Üniversitesi (İngiltere)*
Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM George, *Mason Üniversitesi (ABD)*
Prof. Dr. Desiree PANGERC, *CIELS Üniversitesi (İtalya)*
Prof. Dr. Hun Joo PARK, *KDI School of Public Policy and Management*
Prof. Dr. Julia DOBREVA, *VUZF Üniversitesi (Bulgaristan)*
Prof. Dr. Paul ZAREMBKA, *New York Üniversitesi (ABD)*
Prof. Dr. Shabir Ahmad KHAN, *Peshawar Üniversitesi (Pakistan)*
Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR, *Kırklareli Üniversitesi*

Doç. Dr. Darryl MCLEOD, *Fordham Üniversitesi (ABD)*

Doç. Dr. Mujib ALAM, *Jamia Millia Islamia Central Üniversitesi (Hindistan)*

Doç. Dr. Oleg B. ALEKSANDROV, *Moskova Devlet Diploması Enstitüsü-MGIMO Üniversitesi*

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Ata ATUN, *Yakın Doğu Üniversitesi - KKTC*

Prof. Dr. Barış ÖZDAL, *Uludağ Üniversitesi*

Prof. Dr. Hasret ÇOMAK, *İstanbul Kent Üniversitesi*

Prof. Dr. Mesut AYAR, *Kırklareli Üniversitesi*

Prof. Dr. Sadık TÜRKER, *Kırklareli Üniversitesi*

Prof. Dr. Sibel TURAN, *Trakya Üniversitesi*

Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*

Doç. Dr. Abdülkadir ATICI, *Kırklareli Üniversitesi*

Doç. Dr. Ali KURT, *Kırklareli Üniversitesi*

Kapak ve İçerik Tasarımı

Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ, *Kırklareli Üniversitesi*

Öğr. Gör. Yılmaz KUS, *Kırklareli Üniversitesi*

Tarandığı İndexler

- Academic Journal Index
- Advanced Science Index
- ASOS İndeks
- CiteFactorCrossref
- Directory of Research Journals Indexing
- Eurasian Scientific Journal Index
- Google Scholar
- İdealonline
- Index Copernicus International
- InfoBase Index
- International Institute of Organized Research (I2OR)
- International Scientific Indexing
- Journal Factor
- Journament
- Jurix
- Paperity
- Publons
- ResearchBib Academic Resource Index
- Scientific Indexing Services
- TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Veri Tabanı
- Türk Eğitim İndeksi

Yazışma Adresi

Kırklareli Üniversitesi

Rektörlüğü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Rektörlük Kültür Merkezi B Blok Merkez / Kırklareli

Tel: 0288 246 16 01

Web: <http://sbedergi.klu.edu.tr/>

Mail: sbedergi@klu.edu.tr

Owner

On behalf of Kırklareli University Rectorate

Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR / Rector

Editors

Editor in Chief: Asst. Prof. Alaettin İŞERİ, *Kırklareli University*

Editor: Assoc. Prof. Nuri Gökhan TOPRAK, *Kırklareli University*

Co-Editor: Asst. Prof. Nevin TÜRKER YILDIZ, *Kırklareli University*

Language Editors: Asst. Prof. Tacettin TURGAY, *Kırklareli University*

Research Assist. Mehmet TUNCER, *Kırklareli University*

Desk Editor

Assoc. Prof. Muharrem EKŞİ, *Kırklareli University Institute of Social Sciences, Director*

Field Editors

Language-Literature: Asst. Prof. Birol BULUT, *Kırklareli University*

Educational Sciences: Asst. Prof. Alaettin İŞERİ, *Kırklareli University*

Philosophy: Prof. Can KARABÖCEK, *Kırklareli University*

Law: Prof. Dr. Ahmet Mithat GÜNEŞ, *Kırklareli University*

Economics: Assoc. Prof. Raif CERGİBOZAN, Asst. Prof. Aslı OKAY TOPRAK, *Kırklareli Univ.*

Statistics: Asst. Prof. Muhammet ATALAY, *Kırklareli University*

Business Administration: Assoc. Prof. Ömer Faruk GÜLEÇ, Asst. Prof. M. Can DEMİRTAŞ

Theology: Prof. Ahmet ÇAPKU, *Kırklareli University*

Public Administration: Assoc. Prof. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli University*

History: Asst. Prof. Umut ÜREN, *Kırklareli University*

Tourism: Assoc. Prof. Mustafa Cevdet ALTUNEL, *Kırklareli University*

Sociology: Assoc. Prof. Adem BAŞPINAR, *Kırklareli University*

International Relations: Assoc. Prof. İhsan Ömer ATAGENÇ, *Kırklareli University*

Publication Board

Prof. Dr. Alfredo SAAD-FILHO SOAS, *London University (England)*

Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM *George Mason University (USA)*

Prof. Dr. Desiree PANGERC, *CIELS University (Italy)*

Prof. Dr. Hun Joo PARK, *KDI School of Public Policy and Management (Rep. of Korea)*

Prof. Dr. Julia DOBREVA, *VUZF University (Bulgaria)*

Prof. Dr. Paul ZAREMBKA, *New York University (USA)*

Prof. Dr. Shabir Ahmad KHAN, *Peshawar University (Pakistan)*

Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR, *Kırklareli University*

Assoc. Prof. Darryl MCLEOD, *Fordham University (USA)*
Assoc. Prof. Mujib ALAM, *Jamia Millia Islamia Central Universitesi (India)*
Assoc. Prof. Oleg B. ALEKSANDROV, *MGIMO University*

Scientific Board

Prof. Dr. Ata ATUN, *Near East University - TRNC*
Prof. Dr. Barış ÖZDAL, *Uludağ University*
Prof. Dr. Hasret ÇOMAK, *İstanbul Kent University*
Prof. Dr. Mesut AYAR, *Kırklareli University*
Prof. Dr. Sadık TÜRKER, *Kırklareli University*
Prof. Dr. Sibel TURAN, *Trakya University*
Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK, *Ankara Hacı Bayram Veli University*
Assoc. Prof. Abdülkadir ATICI, *Kırklareli University*
Assoc. Prof. Ali KURT, *Kırklareli University*

Cover and Content Design

Asst. Prof. Alaettin İŞERİ, *Kırklareli University*
Lect. Yılmaz KUS, *Kırklareli University*

Indexes

- Academic Journal Index
- Advanced Science Index
- ASOS İndeks
- CiteFactorCrossref
- Directory of Research Journals Indexing
- Eurasian Scientific Journal Index
- Google Scholar
- İdealonline
- Index Copernicus International
- InfoBase Index
- International Institute of Organized Research (I2OR)
- International Scientific Indexing
- Journal Factor
- Journament
- Jurix
- Paperity
- Publons
- ResearchBib Academic Resource Index
- Scientific Indexing Services
- TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Veri Tabanı
- Türk Eğitim İndeksi

Correspondence Address

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal Bilimler
Enstitüsü Müdürlüğü Rektörlük Kültür Merkezi B
Blok Merkez / Kırklareli

Tel: +90 288 246 16 01

Web: <http://sbedergi.klu.edu.tr>/Mail: sbedergi@klu.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Dergi Bilgileri	i - xviii
Editör Notu	
Araştırma Makaleleri	
Türkiye’de Değerler Eğitimi Araştırmalarına Genel Bakış: Metasentez Çalışması Overview of Values Education Research in Turkey: Metasynthesis Study Fatma Serpil YERLİ, Gülten Feryal GÜNDÜZ	1-38
Özel Eğitim Öğretmenlerinin Öz yeterlilik Algıları ile Motivasyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Examination of the Relationship between Perceptions of Self-Efficiency and Motivation Levels of the Special Education Teachers Ramazan YURTSEVEN, Gürbüz OCAK, Cenk ADALIOĞLU	39-70
Covid-19 Salgınında Türkiye’nin Yaptığı İnsani Yardımların Kamu Diplomasisi Bağlamında Değerlendirilmesi Evaluation of Turkey’s Humanitarian Aid in the Covid-19 Pandemic in the Context of Public Diplomacy Mehmet ÇELİK	71-106
Derleme Makaleler	
Siyasi İzolasyondan Normalleşmeye: Fransa’da Ulusal Cephe (FN) Örneği From Political Isolation to the Normalisation: The Case of the National Front (FN) in France Şenol ARSLANTAŞ	107-134
Türkiye’deki Katılım Bankacılığı Uygulamasında Konut Finansmanı İçin Alternatif Bir Yöntem: Azalan Ortaklık Sistemi An Alternative Method For Housing Finance in Participation Banking in Turkey: Diminishing Partnership System Mustafa Gökhan İBEÇOĞLU	135-154
Eser İncelemeleri	
Filozof Çocuk Rabia EROL	155-162
Dergi Yazım Kuralları	163-170

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makalelerin bilimsel sorumluluğu yazarlarına, çeviri ve aktarma yazıların hukuki sorumluluğu çevirmenlerine aittir. Gönderilen her yazının yayım aşamasında esasa yönelik olmayan küçük düzeltmeleri dergimizin yazı işleri sorumluları tarafından yapılır. Yayınlanan yazıların her türlü telif hakkı Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne aittir.

Editör Notu

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sosyal bilimlerin çoğulcu anlama metodolojileri ile her sayıda farklı bilim alanlarından farklı çalışmalarla alana katkı sunmaktadır. Her sayısında sıfır tolerans yaklaşımına bağlı yayımlanan araştırmalar, ön değerlendirme sürecinde, içsel tutarlılık ve anlamsal bütünlük, dergi yayın politikası ve yazım kurallarına uygunluğu açısından değerlendirilir. Ön değerlendirme ile kabul alan araştırmalar, alan editörlerinin alana katkı ve özgünlük açısından değerlendirmesine bağlı kör hakemlik değerlendirmesi sürecinden geçer. Kör hakemlik sürecinde iki hakemin yayınlanabilir onayını alan makaleler, yayın sürecine alınır. Yayın süreci, editöryal okuma ve değerlendirme ile yayımlanır.

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2023 sayısı başvuru takviminde yapılan onbeş başvurudan; dördü değerlendirme süreçlerine bağlı reddedilmiş, altı makale üç aşamalı değerlendirme sürecini tamamlayarak bu sayıda yayımlanmıştır. Diğer makalelerin ise değerlendirme süreci devam etmektedir. Haziran 2023 sayısı bilim alanları bazında; eğitim bilimleri, iktisat, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler bilim alanlarından üçü araştırma makalesi, ikisi derleme makale ve birisi de eser incelemesi olmak üzere toplam altı makaleden oluşmaktadır. Dergi yayın politikası gereği her sayıda sadece bir makale ve eser incelemesi kurum içinden kabul edilmektedir. Bu sayıda kurum içinden bir eser incelemesi kabul edilmiştir.

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sürdürülebilir bilimsel yayın politikası gereğince sürekli gelişme, niteliği yükseltme ve yeniliği esas almaktadır. Makale kabul aşamasında, bilimsel araştırma süreçleri ve etik ilkeleriyle örtüşmeyen içerikler, tutarsızlıklar ve dergi yazım kurallarına uygun hazırlanmayan makalelerde sıfır tolerans yaklaşımı uygulanmaktadır.

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisinin Haziran 2023 sayısına emek veren editöryal ekibimize, alan editörlerimize, çalışmalarıyla bu sayımıza katkı sunan ve önerilerimizi olgunlukla karşılayan yazarlarımıza ve bu sayı için araştırmaları titizlikle değerlendiren hakemlerimize en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Sonraki sayımızda sosyal bilimlerin, çoğulcu anlama metodolojileri ile gerçekliğin çoğulcu anlamına ışık tutma umudu ile...

Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ
Dergi Baş Editörü

Türkiye’de Değerler Eğitimi Araştırmalarına Genel Bakış: Metasentez Çalışması¹

Gülten Feryal GÜNDÜZ²

Fatma Serpil YERLİ³

Öz

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi
19.12.2022

Kabul Tarihi
30.06.2023

DOI
10.47140/kusbder.1219907

Bu çalışmada Türkiye’de 2018-2022 yılları arasında değerler eğitimi konusunda yapılmış çalışmaların metasentez yoluyla incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Analizler sonucunda ele alınan çalışmaların çoğunlukla ilkökul ve ortaokul kademesinde gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Araştırmanın çalışma gruplarına yönelik bulgularında çalışmaların yaklaşık olarak yarısının birey odaklı; yarısının ise doküman odaklı çalışmalarla yürütüldüğü görülmektedir. Konu alanları kapsamında yapılan analizlerde tüm çalışmalar içerisinde en yoğun olarak işlenen konuların okul ve sınıf içi yapılan uygulamalar (yapılan etkinlikler ve kullanılan yöntem/teknik/ materyaller) ile farklı materyal türlerini inceleme (ders kitapları, edebi eserler ve sinema filmleri) olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İncelenen araştırmaların sonuçlarına göre değerler eğitimi etkileyen faktörler teması altında çoğunlukla aile, çevre, medya ve okul-aile iş birliğinin etkisinin olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Değer, değer eğitimi, metasentez.

Atf için: Yerli, F. S., & Gündüz, G. F., (2022). Türkiye’de Değerler Eğitimi Araştırmalarına Genel Bakış: Metasentez Çalışması. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 7 (1), 1-38.

¹ Bu çalışma 15-17 Kasım 2019 tarihleri arasında düzenlenen 9.Uluslararası Yükseköğretimde Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Araştırmaları kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Doç. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, E-posta: g.gunduz@iku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8096-5598>

³ Müdür Yard., Millî Eğitim Bakanlığı, E-posta: serpilozpolat@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7059-4973>

An Overview of Values Education Research in Turkey: A MetaSynthesis Study

Gülten Feryal GÜNDÜZ ⁴

Fatma Serpil YERLİ ⁵

Abstract

Article Type
Research Article

Application Date
2022-12-19

Acceptance Date
2023-06-30

DOI
10.47140/kusbder.1219907

In this study, studies on the training of values between 2018-2022 in Turkey are intended to be examined through metacentesis. The research was patterned based on the qualitative research approach. As a result of the analyzes, it was observed that the studies handled were mostly carried out at primary and secondary school levels. Qualitative at 85% as a research method in studies; The finding that the mixed model was used in the ratio of 15% was reached. In the findings of the research towards the working groups, approximately half of the studies are individual oriented; half of it is seen that it is carried out with document-oriented studies. In the analyzes made within the scope of the subject areas, 22.5% of the subjects processed most intensively within the scope of the subject areas are the activities performed (and the method used is /technical /materials with) % With 20.5, it was found that examining different types of materials (lesson books, literary works and motion pictures) It is emphasized that the effect of family, environment, media and school-family business association is mostly under the theme of factors affecting the education of values according to the results of the studies examined.

Key Words: Value, value education, meta-synthesis

For Reference: Yerli, F. S., & Gündüz, G. F., (2022). Overview of Values Education Research in Turkey: Metacentesis Study . Kırklareli University Journal of Social Sciences. 7 (1), 1-38.

⁴ Assoc. Prof. Dr., Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Guidance and Psychological Danishing Pr., g.gunduz@iku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8096-5598>

⁵ Assistant Manager, Ministry of National Education, serpilozpolat@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7059-4973>

Giriş

Yaşadığımız yüzyılda değişen ve gelişen yaşam şartları, bilim ve teknolojiye gerçekleşen yenilikler, aile kültüründeki değişimler, toplumsal düzende oluşan kültürel dejenerasyon, çocukların eğitiminde ortaya çıkan düşünce biçimindeki çeşitlilik, sosyal olaylar ve daha pek çok neden, geleceğin yetişkinleri olan çocukları ve gençleri sosyal, kültürel, eğitsel ve psikolojik yönlerden etkilemektedir (Bölük, 2018, s.2). Değişim ve dönüşümün kaçınılmaz olduğu bu çağda, öz benliğini, milli, manevi, kültürel ve ahlaki değerlerini kaybetmeden; gelişime ve değişime uyum sağlayabilen bireyler yetiştirebilen toplumlar, güçlü toplumsal bir yapıya sahip olmaktadır (Elbir ve Bağcı, 2013, s.1322).

Değerler genel anlamda; bireylerin tutum ve davranışlarını tayin eden kurallar, eylemlere meşruiyet kazandıran kriterler, düşünceler ile iyi ve kötüyü ayırt etmek için işe koşulan vicdani normlar olarak tanımlanır (Kapkın, Çalışkan ve Sağlam, 2018, s.185). Değerler; toplumdaki tüm bireylerin onayladığı ve toplumun birlik ve beraberliği, devamlılığı, varlığı için vazgeçilmez olan temel ilkelerdir (Arslan ve Ulusoy, 2014, s.5). Değerler toplumu meydana getiren kişilerin yaşama karşı duruşunu, bakış açısını ve inançlarını yansıtmaktadır. Bireysel ve toplumsal değerlerin yalnızca ailede ya da yalnızca sosyal çevrede kazanılması mümkün olamamaktadır. Çünkü her birey aynı aile yapısına ya da aynı sosyal çevreye sahip olmadığından dolayı ortak değerlerin kazanılması noktasında eğitim kurumlarına büyük görevler düşebilmektedir (Bölük, 2018, s.2-3). Karakteri güçlü bir nesil yetiştirebilmek ve geleceğe güvenle bakabilmek için değerler eğitiminin rastlantılara bırakılmadan, kaliteli ve zengin bir içerikle planlı şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Dinçer ve Gözel, 2019, s.208).

Değerler eğitiminin sahip olduğu önem; genel olarak bireysel, toplumsal ve devlet açısından üç boyutta ele alınabilir. İlk boyutta bireysel olarak değerler eğitiminden beklenen; insanların kişiliklerinin, karakterlerinin, yaşama bakış açılarının kişisel ve toplumsal değerler çerçevesinde şekillendirilmesi ve yönlendirilmesi ile özgüvenli, topluma duyarlı, kendini gerçekleştirmiş, huzurlu ve mutlu bireyler olarak yetiştirilebilmesidir. İkinci boyutta toplumsal olarak değerler eğitiminden beklenen; gelenek, görenek, tarih, kültür gibi ortak toplumsal değerlerin korunarak, gelecek nesillere aktarılması ile toplumun varlığının sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesi, toplumsal denge ve düzeninin sağlanabilmesidir. Üçüncü ve son boyutta devlet açısından değerler eğitiminden beklenen; anayasal düzene, temel hak ve özgürlüklere saygılı, görev ve sorumluluklarını bilen, vatanını ve milletini seven iyi yurttaşlar yetiştirilebilmesini sağlayabilmektir (Bacanlı, 2017, s.76).

Değerler eğitimi ile ilgili bugüne kadar birçok kuram geliştirilip kullanılmıştır. Bu kuramlardan bazılarında, değerler herhangi bir vasıta olmaksızın doğrudan öğretim yoluyla kazandırılırken, bazılarında ise akıl yürütme, sağduyu, yaratıcı ve eleştirel düşünme süreciyle kazandırılması söz konusudur (Doğanay, 2007; akt: Çarboğa, 2019, s.34). Yapılan tüm araştırmalar neticesinde, değerler eğitiminde dört tane yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşımlar; “değerleri telkin etme/aşılama, değerleri açıklama, değer analizi ve ahlaki muhakeme” dir. Geleneksel bir yöntem olan değerlerin telkin yoluyla öğretiminde öncelikle çocuklara kazandırılması uygun görülen değerler tespit edilir ve planlı ve programlı etkinlikler aracılığıyla onlara kazandırılmaya çalışılır (Meydan, 2014, s.25). Değerleri açıklama kuramında çocuğun kendisi tarafından belirlenecek olan değerleri, öğretmenin telkini veya yönlendirmesi olmaksızın keşfetmesi sağlanır ve kendi değerini ortaya koyması beklenir (Meydan, 2014: 54). Değer analizi kuramında amaç; sorunların içinde barındırdığı değerlerin, duyguların işe karıştırılmadan, akıl yürütme yöntemine göre çözümlenerek bir sonuca bağlanmasını sağlayabilmektir (Elkatmış, 2009, s.350). Ahlâki muhakeme yaklaşımı Piaget ve Kohlberg’in bilişsel muhakeme, bilişsel düşünme, değer ikilemleri ve karar verme süreçleri ile ilgili araştırmalarına dayanır (Fernandes, 1999; akt. Yazıcı, 2014, s.36). Bu kuramdaki amaç, kişinin muhakemede bulunma ve düşünme becerisi kazanmasını sağlayarak, değer öğretimi gerçekleştirilmektir.

Değerler eğitimi dünyada 1920’li yıllarda “karakter eğitimi hareketi” olarak ortaya çıkmış (Leming, 199, s.179) ve eğitim ve öğretimin planlı ve programlı şekilde yapılmaya başlandığı süreçten itibaren öğretim programlarında da sistematik olarak yer almaya başlamıştır. Ortaçağ dönemlerinde verilen din esaslı eğitim çoğunlukla bireylerin yaşadıkları toplumun normlarına uyum sağlamaları, ahlaki ve faziletli bir birey olmaları yönüne ağırlık vermektedir. Ancak aydınlanma çağı ile beraber akıl ve mantık odaklı eğitime geçilmeye başlandı. Bu dönemde verilen eğitimin gayesi; rasyonel bir perspektife sahip, düşünen, muhakeme eden ve bilimsel gerçekliği benimseyen bireyler yetiştirmektir. 1900’lü yıllardan itibaren siyasal ve toplumsal öğretilerin eğitimde kendini hissettirdiği ve eşitlik-özgürlük, demokrasi, vatandaşlık ve adalet gibi kavramların ön plana çıktığı görülür. ABD’nin kuruluş ideolojisine bağlı olarak değerler eğitimi, eğitim sisteminin dört temel prensibinden biri haline gelmiştir. Toplumda ağırlıklı olarak vatandaşlık, demokrasi, adalet gibi kavramların benimsenmesi ve yaygınlaştırılması ile karakter ve ahlâk eğitimi de eğitim programları içeriğinde kendine yer bulmuştur. Bu bağlamda değerler eğitimi, toplumların özümsemiği ve farklı değerlerin aktarılması amacıyla birçok dünya ülkesinde önem kazanan bir disiplin olma özelliği taşımaktadır (Mızıkacı, 2015, s.188). Dünya’da değerler eğitimi yaklaşım ve uygulamaları toplumsal ve kültürel yapıya, coğrafya, ülke, zaman ve daha birçok değişkene göre farklılıklar gösterebilmektedir. Hangi ülkede hangi değerlerin benimsendiği ve kabul edildiği, toplum olarak hangi değerlere öncelik

verildiği, ülkelerin değerler eğitimi uygulama ve stratejilerini de birbirinden farklılaştırmaktadır (Schwartz, 1992). Ancak hemen hemen birçok ülkenin değerler eğitime oldukça önem verdiği ve bu yönde geçmişten bu yana çeşitli değerler eğitimi programları uyguladıkları görülmektedir. Bu programlardan Güney Amerika ve Güney Afrika ülkelerinde uygulanan Karakter Önemlidir (Character Counts) Programı okul öncesinden lise sonuna kadar uygulanmaktadır. Bu program 6 ana değerden (saygı, sorumluluk, doğruluk, adalet, sevgi ve yurttaşlık) oluşmakta ve öğrencilerin bu değerleri öğrenebilmesi için uygun okul ikliminin oluşturulması gerektiği düşünülmektedir. Eğitimcilere, ebeveynlere toplumdaki her yaş grubundan bireylere yönelik olarak internet sitesi aracılığıyla değerler eğitimi ile ilgili materyal alışverişi yapılmakta, çeşitli atölyeler ve seminerler düzenlenmekte ve okullarla koordineli şekilde çalışılmaktadır (Peterson, O'Connor, ve Fluke, 2014). Amerika'da başlayan, dünyanın birçok ülkesine yayılan ve okulöncesinden lisenin sonuna kadar süren bir başka değerler eğitimi programı Karakter Eğitimi Ortaklığı (The Character Education Partnership-CEP) Programıdır. Bu programda "Karakter eğitimi hayati öneme sahiptir" sloganı hakimdir. Etkili bir karakter eğitimi programı öğrencinin başarısını arttırmasını ve davranış problemlerinin azaltılmasını sağlar. CEP, değerleri performans değerler (sevgi, iyilik, yardımseverlik, sorumluluk, problem çözme vb.) ve öz etik değerler (saygı, adalet, dürüstlük vb.) olmak üzere iki temel üzerinde konumlandırmaktadır (Lickona, Schabs, ve Lewis, 2007). Bu kurumla belirtilen program doğrultusunda çalışmak isteyen okullar başvuruda bulunmakta ve seçilen okullarda bu program uygulanmaktadır. Değerler eğitimi Programlarının amacı okul iklimini en ideal şekilde geliştirerek öğrencilerin başarısının artmasını, şiddet, zorbalık gibi sorunlu davranışlarının azalmasını ve sosyal becerilerinin arttırmasını sağlamaktadır (Akt: Dönmez ve Uyanık, 2022, s.79-80).

Türkiye'de ise 2011-2012 eğitim-öğretim yılından itibaren "Değerler erozyonuna bir çözüm arayışının ürünü" olarak eğitim programlarına giren değerler eğitimi, geliştirilen ve güncellenen öğretim programlarıyla artık tüm eğitim basamaklarında odak noktası durumuna gelmiştir (Cihan, 2014, s.429). Eğitim kurumlarında gerçekleştirilen etkinlik ve uygulamalarla çocukların değerler eğitimi kapsamında belirlenen kazanımları, davranış haline getirmeleri amaçlanır (MEB, 2019, s.4). Bireysel ve sosyal yaşamda değerler eğitimine olan gereksinim ve değer öğretiminin ne denli önemli olduğu gerçeği; bilim dünyasında da karşılığını bulmuş, değer ve değerler eğitimi konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Değerlerin ve değer eğitiminin; bilimsel yöntemle incelenmesi, kişisel gelişim ve toplum yapısı üzerindeki yoğun etkileme gücü dikkate alındığında, bu alanda yapılmış araştırmaların ne derece önem taşıdığı göze çarpmaktadır. Araştırmaların yoğunlaşması, değerler eğitiminin farklı disiplin alanları ile bağlantılı biçimde eğitim sürecinde fazlasıyla yer alacağını ve

bu bağlamda yaşadığımız yüzyılın getirdiği sosyal, siyasal, iktisadi vb problemlere çözümler getirebilecek bir yol olabileceğini göstermektedir (Kale, 2007, s.25).

Değerler eğitiminin önemine bağlı olarak alanyazında yapılmış araştırmalar (Baş ve Beyhan,2012; Adıgüzel ve Ergünay, 2012,, Elbir ve Bağcı ,2013; DüNDAR ve Hareket,2016; Kapkın, Çalışkan ve Sağlam,2018; Fidan ve Öner,2018,, Gözler, Haskuş, Ayhan, Karslı, ve Akın, 2020; Kuzu ve Yıldırım,2020; Süleymanoğlu, 2021) bulunmaktadır. Bu araştırmalar belirlenen yıllar içerisinde alanyazında değerler eğitime ilişkin yapılan çalışmaların metasentezini gerçekleştirmiş ya da bu alanda yapılmış çalışmaların farklı değişkenler açısından incelemesini konu almıştır. Ayrıca yapılan bu çalışmaların sonuçlarında o dönemin değerler eğitimi uygulamaları ile ilgili mevcut durum ortaya konulmuş; elde edilen bu sonuçlara ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Baş ve Beyhan (2012) ve Adıgüzel ve Ergünay (2012)’in yapmış oldukları değerler eğitimi konusunda hazırlanmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından analiz edildiği çalışmalarında en çok eğitim bilimleri alanında değerler eğitimi çalışmalarının yapıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Elbir ve Bağcı (2013) tarafından hazırlanmış olan çalışmada öğretmenler ve öğretmen adaylarının değerler eğitiminde başvurabilecekleri modern yöntem ve teknikler konusunda eğitim almaları gerektiği vurgulanmıştır. Kapkın, Çalışkan ve Sağlam (2018)’in yaptıkları benzer çalışmada değerler eğitimi konu alan çalışmalarda çoğunlukla edebi eserlerdeki değer algısına yönelik çalışmaların yapıldığı sonucuna ulaşmışlardır. Fidan ve Öner (2018) tarafından ele alınan değerler eğitimi çalışmalarının analizinde veri toplama aracı olarak sıklıkla doküman analizinin kullanıldığı ve araştırmanın çalışma gruplarında çoğunlukla öğrenci, öğretmen ve yazılı kaynaklarla çalışıldığı sonucuna varılmıştır. Kuzu ve Yıldırım (2020)’ ve Süleymanoğlu (2021)’in gerçekleştirmiş oldukları çalışmada ise içerik analizi en fazla işe koşulan veri analizi tekniği olmuştur. Gözler, Haskuş, Ayhan, Karslı ve Akın (2020) tarafından gerçekleştirilen “Değerler Eğitimi Kapsamında Hazırlanan Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi” isimli metasentez araştırmasından elde edilen bulguya göre değerler eğitimi alanında yapılan çalışmalarda daha çok nitel, nicel ve karma yöntem kullanıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Lisansüstü tezler dışındaki diğer bilimsel yayınları kapsayan bir araştırmada (DüNDAR ve Hareket, 2016) ise spesifik bir dergide yayınlanmış olan makalelere ilişkin metasentez çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada değerler eğitimi alanında 2003 ile 2014 yılları arasında, yoğun olarak 2003 ve 2013 yıllarında araştırma makalesi yayımlandığı görülmüştür. Söz konusu çalışmaların büyük bir çoğunluğunun lisansüstü tez çalışmalarına yönelik yürütülen araştırmalar (Baş ve Beyhan, 2012; Elbir ve Bağcı, 2013; Kapkın, Çalışkan ve Sağlam, 2018; Fidan ve Öner, 2018; Kuzu ve Yıldırım, 2020; Süleymanoğlu, 2021) olduğu görülmektedir. Değerler eğitime yönelik yapılan metasentez çalışmalarında ise 2014 yılına kadar yapılmış olan çalışmalar ele alınmıştır. Bununla birlikte değerlerin öğretimini etkileyen

etmenlerin tamamının neler olduğu ve değerlerin öğrencilere en iyi nasıl kazandırılabilceği araştırılması gereken konular olarak güncelliğini korumaktadır. Bu bağlamda alanyazında değerler eğitime ilişkin daha güncel yılları kapsayan, betimsel analiz yanında içerik analizi ile daha detaylı bulgular ortaya koyan, lisansüstü tez ve makale türü bilimsel yayınları birlikte inceleyen metasentez çalışmalarının yapılmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir. Konu ile ilgili yapılan ve farklı bakış açıları sunan çalışmaların analizinin yapılması, bulgularının ve sonuçlarının derinlemesine incelenmesi değerler eğitimi konusunda araştırma yönelimlerinin nasıl bir görüntü meydana getirdiğinin, değerlerin öğretiminde önemli olan öğrenme ortamının, öğretmen davranışlarının ve öğrenci özelliklerinin neler olduğunun anlaşılmasında, değer öğretiminde kullanılan yöntem ve tekniklerin incelenmesinde ve etkili öğretilmesi için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konularında önemli ipuçları sunacaktır. Bununla birlikte alanda yapılmasına ihtiyaç duyulan çalışmaların, geliştirilmesi gereken yönlerin neler olduğunun ve hangi konularda eğitimlere ve çözümlere gereksinim duyulduğunun belirlenmesinde de yol gösterici olacaktır. Ayrıca değerler eğitiminin etkinliğini artırmada yeni stratejiler geliştirilmesi konusunda da yararlı olabileceği düşünülmektedir. Bu önem ve gereksinim durumlarından hareketle bu araştırmanın genel amacı, Türkiye’de değerler eğitime ilişkin yapılmış araştırmaların mevcut durumunun araştırılmasıdır. Araştırmanın genel amacına dayalı olarak yanıt aranacak sorular şu şekildedir; Türkiye’de değerler eğitime yönelik 2018-2022 yılları arasında yapılan çalışmaların:

1. Metodolojik açıdan kapsamı (gerçekleştirildiği yıl, eğitim kademesi, çalışmanın türü, çalışma grubu, çalışma yöntemi, araştırma deseni, veri toplama araçları ve veri analizi) nedir?
2. Konu alanları nelerdir?
3. Elde edilen sonuçları nelerdir?
4. Sonuçlara yönelik geliştirilen önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırma nitel araştırma yaklaşımına dayalı olarak desenlenmiştir. Nitel araştırmada araştırmacı, kişilerin ya da grupların atfettiği anlamları keşfetme ve anlamaya dönük bir yaklaşım tarzı benimseyerek, tümevarımsal üsluba, bireysel anlama odaklanmaya ve bir durumun karmaşıklığını yorumlamaya önem vermektedir (Creswell, 2014). Türkiye’de değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmaların betimsel analizi yapılarak sistematik özet bilgiler sunulmasını ve daha sonra içerik analizi yöntemi ile çalışmaların eleştirel bir bakış açısıyla yorumlanmasını içeren bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Araştırmaya Dahil Edilmesi Kriterleri

Çalışmaya alınacak olan araştırmalara Google Akademik arama motoru, TÜBİTAK ULAKBİM DergiPark ve Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarından ulaşılmıştır. Arama yapılırken değer, eğitim, değerler eğitimi anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Aynı yazarın hem tezine hem de bu tezinden üretilen makaleye ulaşılmış ise tez çalışması, eğer YÖK veri tabanından tezin tam metnine ulaşamıyor ise makalesi çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Taramalar sonucunda değerler eğitimi alanında yapılmış 95 adet araştırmaya ulaşılmıştır. Metasentez çalışmalarında anlamlı ve geçerli metasentezlere ulaşmak amacıyla çalışma amacına uygun en az 10-12 araştırmacının çalışmaya dâhil edilmesi önerilmektedir (Sandelowski, Docherty ve Emden, 1997, Patterson, 2001; akt. Jones, 2007: 67, Bondas ve Hall, 2007; akt. Poggenpoel ve Myburgh, 2008: 66). Çalışma kapsamına dâhil edilen araştırmaların belirlenmesinde dikkate alınan ölçütler şunlardır:

- Çalışmanın eğitimde değerler eğitimi ile ilgili olması.
- Makalelerin hakemli bir dergide yayınlanmış olması.
- Çalışmanın araştırma yönteminin nitel ya da karma yöntem olması.
- Çalışmaların 2018-2022 yılları arasında yayınlanmış olması.
- Çalışmaların Türkiye’de yapılmış olması.
- Çalışmada takip edilen araştırma süreçlerinin açıkça belirtilmiş olması.

Yukarıdaki ölçütlere göre eleme işlemi yapıldıktan sonra seçilen 40 çalışma ile araştırma yürütülmüştür. Bu çalışmalardan 10 (on) tanesi makale, 23 (yirmi üç) tanesi yüksek lisans tezi ve 7 (yedi) tanesi de doktora tezidir.

Verilerin Analizi

Çalışmalar başlıklarına göre kod isimlerle adlandırılmıştır. Bu isimlendirmede çalışmalar öncelikle tez ve makale olmak üzere sınıflandırılmıştır. Araştırma makalesi için MK, yüksek lisans tezi için YLT ve doktora tezi için DT kısaltması kullanılmıştır. Her bir kategori altında incelenen çalışmalar numaralandırılmıştır (Örn. MK1, YLT33, DT27). Araştırmaya dahil edilen çalışmaların öncelikle toplu şekilde bir özet tablosu oluşturulmuş, çalışmalar tek tek incelenmiş, çalışmanın problemi ve alt problemleri göz önüne alınarak analiz edilmiştir. Çalışmaların metodolojik açıdan kapsamını ortaya koymak için betimsel analiz; konu alanlarının, elde edilen sonuçlarının ve sonuçlara yönelik geliştirilen önerilerinin analizinde ise içerik analizi kullanılmıştır. Betimsel analiz, derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılırken, içerik analizi elde edilen verilerin daha yakından incelenmesini ve bu verileri açıklayan kavram ve temalara ulaşılmasını gerektirir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.89). Çalışmalara ilişkin kod ve temaların oluşturulması süresince iki uzmandan da destek alınmıştır. Bu kapsamda kodlayıcılar arası güvenilirlik katsayısı (görüş birliği) olarak Miles ve Huberman (1994) temel alınmıştır. Uzman görüşü alındıktan sonra, uzmanlar

ve araştırmacıların bir araya gelmesiyle görüş ayrılığı olan temalar konusunda tartışılmış ve bir karara varılmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda Miles ve Huberman (1994) güvenilirlik katsayısı %90'dır.

Bulgular

Türkiye’de değerler eğitime yönelik yapılan çalışmaların metodolojik kapsamı (gerçekleştirildiği yılı, eğitim kademesi, çalışmanın türü, çalışma grubu, çalışma yöntemi, araştırma deseni, veri toplama araçları ve veri analizi), konu alanları boyutları, sonuçları ve sonuçlarına ilişkin geliştirilen önerilere yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Değerler Eğitimi Araştırmalarının Metodolojik Kapsamı

Bu bölümde değerler eğitimi araştırmalarındaki gerçekleştirildiği yıl, eğitim kademesi, çalışma grubu, çalışma yöntemi, araştırma deseni, veri toplama araçları ve veri analizi bulguları yer almaktadır.

Çalışmaların Yılları, Çalışma Türleri ve Eğitim Kademeleri

Çalışmanın birinci alt probleminde ifade edilen değerler eğitiminde yapılan çalışmaların yapıldığı yıllar ile eğitim kademesi ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Çalışmaların Yıllara ve Çalışma Türlerine ve Eğitim Kademelerine Göre Dağılımı

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f (n=40)	%	
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi			
2018	MK1, MK2, MK29, MK30	YLT5, YLT6, YLT7, YLT8, YLT9	DT23, DT24	11	27,5	
2019	MK3, MK31	YLT10, YLT11, YLT12, YLT13, YLT19, YLT32, YLT33	DT25, DT26, DT27, DT36	13	32,5	
2020	MK4	YLT15, YLT16, YLT17, YLT34, YLT35	DT28	7	17,5	
2021	-	YLT14, YLT18, YLT20, YLT21, YLT22	-	5	12,5	
2022	MK38, MK39, MK40	YLT37	-	4	10	
Eğitim Kademesi	Okulöncesi	MK1, MK30	YLT5, YLT21, YLT35, YLT37	-	6	11,8
	İlkokul	MK3, MK38, MK40	YLT7, YLT9, YLT10, YLT14, YLT16, YLT18, YLT19, YLT20, YLT21, YLT32,	DT23, DT24, DT28	19	37,2

		YLT33, YLT35, YLT37			
Ortaokul	MK4, MK29, MK31, MK38, MK39	YLT6, YLT9, YLT12, YLT19, YLT21, YLT33, YLT35, YLT37	DT26, DT27, DT36	16	31,4
Lise	-	YLT21, YLT34	DT25	3	5,9
Yükseköğretim	-	-	-	-	-
Diğer	MK2	YLT8, YLT11, YLT13, YLT15, YLT17, YLT22	-	7	13,7

* Analiz edilen çalışmalardan bazıları birden fazla eğitim basamağında gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1 de toplam incelenen 40 çalışma içerisinde yıllar boyutunda sistematik çalışmaların en çok %32,5 oranıyla 2019 yılında, en az ise %10 oranıyla 2022 yılında yoğunlaştığı görülmüştür. Ayrıca çalışmaların çoğunlukla ilkokul (%37,2) ve ortaokul (%31,4) kademelerinde gerçekleştirildiği, yükseköğretim kademesinde ise hiçbir çalışmanın yapılmadığı gözlenmiştir. İncelenen çalışmalar türlerine göre analiz edildiğinde ise en çok yüksek lisans tezi (YLT) çalışmasının yapıldığı tespit edilmiştir.

Araştırmaların Çalışma Grupları

Çalışmanın birinci alt probleminde ifade edilen değerler eğitiminde yapılan çalışmaların gerçekleştirildiği çalışma grubuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaların Çalışma Gruplarına Göre Dağılımı

Çalışma Grupları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%	
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi			
Birey	Öğretmenler	MK1, MK3, MK4	YLT5, YLT12, YLT14, YLT16, YLT19, YLT20, YLT33	DT26, DT27, DT28	13	27
	Öğrenciler	-	YLT10, YLT18	DT23, DT24, DT25, DT27	6	12,5
	Veliler	MK2, MK3	YLT20, YLT21	DT27	5	10,5
	Yöneticiler	-	YLT6, YLT14, YLT16	-	3	6,3
Doküman	Program/ders kitabı incelemeleri	MK29, MK31, MK39	YLT32, YLT33, YLT34	DT28, DT36	8	16,7
	Hikâye/Roman/Film incelemeleri	MK30, MK38, MK40	YLT7, YLT8, YLT9, YLT11, YLT13, YLT15, YLT17, YLT22, YLT35, YLT37	-	13	27

* Analiz edilen çalışmalardan bazıları birden fazla çalışma grubunu içermektedir.

Tablo 2’de metasentez çalışmasına dahil edilen toplam 40 araştırmancının çalışma gruplarının birey temasında en çok çalışılan grup 13 çalışma ile (%27) öğretmenler ve doküman temasında da yine 13 çalışma ile (%27) hikâye/roman/film incelemeleri olmuştur. Genel olarak tüm çalışma gruplarında ise araştırmaların yaklaşık olarak yarısını birey odaklı çalışmalar oluştururken, diğer yarısını da doküman odaklı çalışmalar oluşturmuştur.

Araştırmaların Çalışma Yöntemi ve Araştırma Deseni

Çalışmanın birinci alt probleminde, değerler eğitimi alanında yapılan çalışmaların gerçekleştirildiği çalışma yöntemi ve desenine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmaların Çalışma Yöntemleri ve Araştırma Desenlerine Göre Dağılımı

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%	
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi			
Çalışma Yöntemleri	Nitel	MK2, MK3, MK4, MK29, MK30, MK31, MK38, MK39, MK40	YLT5, YLT6, YLT7, YLT8, YLT9, YLT10, YLY11, YLT12, YLT13, YLT15, YLT16, YLT17, YLT18, YLT19, YLT20, YLT21, YLT22, YLT32, YLT33, YLT34, YLT35, YLT37	DT26, DT28, DT36	34	85
	Karma	MK1	YLT14, YLT23	DT24, DT25, DT27	6	15
	Olgubilim	MK4	YLT5, YLT21	DT28	4	9,8
Araştırma Desenleri	Durum Çalışması	MK3, MK30, MK31, MK38, MK39, MK40	YLT6, YLT7, YLT8, YLT9, YLT10, YLT11, YLT12, YLT13, YLT14, YLT15, YLT16, YLT18, YLT19, YLT20, YLT22, YLT32, YLT34, YLT35, YLT37	DT25, DT26, DT28, DT36	29	70,7
	Açımlayıcı sıralı karma	-	-	DT24, DT27	2	4,9
	Yakınsayan paralel	MK1	-	DT23	2	4,9
	Yarı deneysel	-	-	DT25	1	2,4
	Desen Belirtilmemiş	MK2, MK29	YLT17	-	3	7,3

Tablo 3’teki metasentez çalışmasına dahil edilen toplam 40 çalışmanın çalışma yöntemleri incelendiğinde çalışmaların %85 oranla büyük bir çoğunluğunun nitel yöntemle; %15 gibi bir oranla ise karma yöntemle gerçekleştirildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırma desenleri analizinin bulguları neticesinde toplam 40 çalışma içerisinde 29 çalışmayla (% 70,7) yoğun olarak kullanılan araştırma deseninin durum çalışması olduğu görülmüştür.

Çalışmaların Veri Toplama Araçları ve Veri Analizi

Çalışmanın birinci alt probleminde, değerler eğitimi alanında yapılan çalışmaların veri toplama araçları ve veri analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4. Çalışmaların Veri Toplama Araçları ve Veri Analizlerine Göre Dağılımı

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%		
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi				
Veri Toplama Araçları	Nitel	Görüşme formu	MK1, MK2, MK3 , MK4	YLT5, YLT6, YLT10, YLT12, YLT14, YLT16, YLT19, YLT20, YLT21, YLT33	DT23, DT24, DT25, DT26, DT27, DT28	20	27
		Gözlem (video kayıtları vs.)	-	YLT10, YLT16, YLT18	DT23, DT26, DT27, DT28	7	9,5
		Öğretim programı	-	YLT11, YLT16, YLT33, YLT35	DT27, DT28, DT36	7	9,5
		Ders kitabı	MK29, MK31, MK39	YLT18, YLT19, YLT32, YLT34	DT36	8	11
		Hikâye/ Roman/ Fıkra/Destan	MK30, MK38, MK40	YLT7, YLT8, YLT9, YLT11, YLT13, YLT15, YLT22	-	10	13,5
		Film	-	YLT17, YLT35, YLT37	-	3	4
		Günlük	-	YLT10, YLT18	DT26	3	4
		Sosyal Medya İletişim Ağı	-	-	DT27	1	1,3
		Değer İnceleme Formu	-	YLT32	DT36	2	2,7
		Veri Analizi	Nitel	Anket	-	YLT33	DT23, DT25
Ölçek	-			YLT11, YLT22, YLT34	DT24, DT25, DT27, DT36	7	9,5
Başarı testi	-			-	DT23, DT24, DT25	3	4
Veri Analizi	Nitel	Betimsel Analiz	MK1, MK2, MK3, MK4, MK39, MK40	YLT6, YLT8, YLT9, YLT10, YLT11, YLT12, YLT13, YLT14, YLT15, YLT18, YLT19, YLT20, YLT21, YLT22, YLT32, YLT34, YLT35	DT23, DT24, DT25, DT27, DT28	28	54
		İçerik Analizi	MK3, MK29, MK30, MK31, MK38	YLT5, YLT7, YLT16, YLT17, YLT19, YLT20, YLT21, YLT33	DT26, DT27, DT28, DT36	17	33
		Betimsel İstatistik Analizi	MK1	YLT11, YLT14	DT23, DT24, DT25, DT27	7	13

* Çalışmalardan bazılarında birden fazla veri toplama aracı ve veri analiz yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 4'te çalışmaların çoğunluğunun nitel yöntemle hazırlandığı görülmektedir. İncelenen çalışmalarda toplam ifade edilme sıklığı 74 olan veri toplama araçlarından en fazla kullanılanı %27 oranla (f=20) görüşme formudur. Bunun yanında toplamda %27,5 oranında (f=21) farklı materyal türleri (ders kitapları, edebi eserler, filmler) de sıklıkla kullanılmaktadır. Ele alınan çalışmalarda toplam ifade edilme sıklığı 42 olan veri analizi teknikleri içerisinde, %54 oranında çoğunlukla betimsel analizin ve %33 oranında içerik analizinin işe koşulduğu bulgusuna erişilmiştir.

Değerler Eğitimi Araştırmalarının Konu Alanları

Çalışmanın ikinci alt probleminde, değerler eğitimi alanında yürütülen çalışmaların konu alanı kapsamına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 5. Çalışmaların Konu Alanlarına Göre Dağılımı

Konu Alanları Tema Kod	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%	
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi			
Değer Öğretim Yaklaşımları	Değerleri telkin etme	MK2, MK30	YLT13, YLT16, YLT21	DT23, DT28	7	6,2
	Değer analizi	-	YLT13, YLT17	DT23	3	2,7
	Değer açıklama	-	-	DT23	1	0,9
	Öz düzenleyici öğrenme	-	-	DT24	1	0,9
	Okul-aile iş birliğine dayalı öğretim	-	YLT16, YLT20, YLT21	DT27	4	3,55
	Okul dışı etkinliklere dayalı öğretim	-	YLT5	DT27	2	1,8
Değer Sınıflamaları	Bireysel	MK1	YLT6, YLT21	DT23, DT27	5	4,5
	Toplumsal	MK4	YLT10, YLT11, YLT13, YLT21	DT24, DT27	7	6,2
	Etik değerler	-	-	DT25	1	0,9
	Kök değerler	-	YLT13, YLT15	-	2	1,8
	Bilişim değerleri	-	-	DT25	1	0,9
Eğitim/Öğretim Programı İncelemesi	Okul öncesi eğitim programları	MK1, MK31	YLT5	-	3	2,7
	İlkokul eğitim programları	MK3	YLT16, YLT22, YLT35	DT23, DT24, DT28	7	6,2
	Ortaokul eğitim programları	MK4, MK39	-	DT36	3	2,7

Farklı Materyal Türlerini İnceleme	Ders kitapları	MK29, MK30, MK39	YLT19, YLT32, YLT34	DT23, DT24, DT28, DT36	10	8,9
	Öykü/roman, masal, destan vs. Kitapları	MK31, MK38, MK40	YLT7, YLT8, YLT9, YLT11, YLT13, YLT15, YLT22	-	10	8,9
	Sinema filmleri	-	YLT17, YLT33, YLT37	-	3	2,7
Değer Eğitimi Etkileyen Faktörler	Okul/ Sınıf içi Faktörler	-	YLT5, YLT21	-	2	1,8
	Okul dışı faktörler	MK3	YLT5, YLT21	-	3	2,7
Karşılaşılan Sorunlar/ Güçlükler	Eğitim-öğretim kaynakları temelli	MK1	YLT6, YLT12, YLT14, YLT16	-	5	4,5
	Toplum-çevre kaynakları temelli	-	YLT6, YLT14, YLT16, YLT21	-	4	3,55
Okul ve Sınıf İçi Yapılan Uygulamalar	Yöntem/teknik/ materyal	MK1, MK3	YLT5, YLT6, YLT10, YLT12, YLT13, YLT14, YLT16, YLT18, YLT35	DT25, DT27, DT28	14	12,5
	Etkinlikler	MK1, MK3	YLT5, YLT6, YLT14, YLT15, YLT16, YLT18, YLT20, YLT35	DT26, DT27, DT28, DT36	14	12,5

*Her bir tema altında birden fazla araştırmada karşılaşılan ve/veya alana katkı noktasında daha fazla önem arz eden/yenilik/farklılık getirdiği düşünülen kodlar paylaşılmıştır.

*Analiz edilen araştırmaların bazıları birden fazla konu alanının kapsamaktadır.

Tablo 5’te metasentez çalışmaları kapsamında incelenen tüm çalışmaların toplam frekansı 112 olan konulardan, en yoğun olarak işlenen konuların okul ve sınıf içinde yapılan etkinlikler (f=14, %12,5), kullanılan yöntem/teknik/materyaller (f=14, %12,5) ve farklı materyal türlerini inceleme (ders kitapları, edebi eserler ve sinema filmleri) (f=23, %20,5) olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Değerler Eğitimi Çalışmalarının Sonuçları

Araştırmanın üçüncü alt problemi, değerler eğitimi alanında yürütülen çalışmaların sonuçlarına ilişkin olup, bu çalışmalardan elde edilen veriler analiz edildiğinde sekiz tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Şekil-1. Çalışmaların Sonuçlarının İncelenmesinde Ortaya Çıkan Temalar

Şekil 1’de görüldüğü gibi değerler eğitimi alanında yapılan çalışmaların sonuçlarında değerler eğitiminin farklı değişkenleri ile ilgili temalara ulaşılmıştır.

Tablo 6.1. Çalışma Sonuçlarında Değer Öğretim Yaklaşımları Teması ve Kodları

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi		
Telkin yaklaşımının kullanılması	MK2	YLT5, YLT16	DT23, DT26, DT28	6	20,7
Belirginleştirme yaklaşımının kullanılması	-	YLT5, YLT16	DT23	3	10,3
Analiz yaklaşımının kullanılması	-	YLT5, YLT16	DT23, DT36	4	13,8
Ahlaki muhakeme yaklaşımının az kullanılması	-	YLT16	DT36	2	6,9
Sosyal öğrenme yaklaşımının kullanılması	MK2, MK4	YLT5, YLT6, YLT14, YLT20, YLT21	DT26, DT27	9	31
Öğretmen-veli iş birliğine dayalı değer öğretiminin kullanılması	-	YLT5, YLT20, YLT21	-	3	10,3
Öz düzenlemeye yönelik değerler eğitimi programının (ÖYDEP) kullanılması	-	-	DT24	1	3,5
Okul dışı etkinlik temelli yaklaşımın vatandaşlık değerleri kazanımını artırması	-	-	DT27	1	3,5

* Analiz edilen araştırmaların bazıları, ilgili temaya yönelik birden fazla kodu içermektedir.

Tablo 6.1’de görüldüğü gibi ele alınan çalışmaların sonuçlarında, toplam 29 adet değer öğretim yaklaşımlarına ilişkin sonuçların ortaya konulduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgulara göre değerler eğitimine yönelik yapılan araştırmalarda çoğunlukla sosyal öğrenme (f=9, %31) ve değer telkin (f=6, %20,7) yaklaşımları kullanılmaktadır.

Tablo 6.2. Çalışma Sonuçlarında Değer Öğretim Yöntem ve Teknikleri Teması ve Kodları

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi		
Rol model olma yönteminin kullanılması	MK2, MK4	YLT6, YLT12, YLT20	-	5	13,9
Gezi ve gözlem yöntemlerinin kullanılması	MK4	YLT5, YLT10, YLT14, YLT20	-	5	13,9
Görsel ve işitsel etkinliklerin (resim, kart, pano, tablo, çizgi film, şarkı, vb. kullanılması	MK1	YLT6	-	2	5,6
Çeşitli sanatsal öğretim yöntem/ tekniklerin (tiyatro, drama) kullanılması	MK1	YLT6, YLT10, YLT12, YLT14	-	5	13,9
Örnek olay ve yaparak yaşayarak öğrenme yönteminin kullanılması	MK4	YLT10, YLT12, YLT16	-	4	11
Soru-cevap ve düz anlatım ve tartışma yöntem/ tekniklerinin kullanılması		YLT6, YLT16	DT26	3	8,35
Öyküleme yönteminin kullanılması	MK1	YLT10	-	2	5,6
Eğitsel oyunların değer öğretiminde kullanılması	MK1	YLT14, YLT16, YLT18	-	4	11
Aile içi değer öğretiminde anne-baba iş birliği, veli ziyaretleri yapılması	-	YLT5, YLT20, YLT21	-	3	8,35
Animasyon destekli değerler eğitimi programının (ADDEP) akademik başarıyı artırması	-	-	DT25	1	2,8
ADDEP'nin bilişim etiğine, yönelik tutumları olumlu etkilemesi	-	-	DT25	1	2,8
Farklı ülkelerde değer öğretiminde en fazla gözlem ve ahlaki muhakeme yaklaşımlarının kullanılması	-	-	DT36	1	2,8

* Analiz edilen araştırmaların bazıları, ilgili temaya yönelik birden fazla kodu içermektedir.

Tablo 6.2’de görüldüğü gibi ele alınan çalışmaların sonuçlarında, toplam 36 adet değerler eğitiminin amaçlarına ilişkin sonuçların ortaya konulduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgulara göre, yoğun olarak kullanılan yöntem ve teknikler; rol model olma, gezi ve gözlem, çeşitli sanatsal öğretim yöntem/teknikleri (tiyatro, drama) (f=5, %13,9) ve örnek olay, yaparak yaşayarak öğrenme ve eğitsel oyunlar (f=4, %11) olmuştur.

Tablo 6.3. Çalışma Sonuçlarında Değerler Eğitiminin Amacı Teması ve Kodları

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%	
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi			
Değerler Eğitiminin Amacı	Ruhsal ve kişilik gelişimini sağlama	-	YLT9 , YLT12, YLT21	DT26	4	26,7
	Sosyalleşme ve topluma uyumu sağlama	-	YLT5, YLT9, YLT12	DT24, DT26	5	33,3
	Milli ve manevi değerleri kazandırma	-	YLT20, YLT21	-	2	13,3
	Toplumsal kalkınmayı sağlama	-	YLT20	-	1	6,7
	Aile yapısının korunmasını sağlama	-	YLT7	DT24, DT26	3	20

* Analiz edilen araştırmaların bazıları, ilgili temaya yönelik birden fazla kodu içermektedir

Tablo 6.3'te metasentez çalışmasına dahil edilen araştırmalarda ulaşılan 15 adet değerler eğitiminin amaçlarına yönelik elde edilen bulgularda; daha çok bireyin sosyalleşmesi ve topluma uyumunu sağlaması (f=5, %33,3) ve çocuğun ruhsal ve kişilik gelişimini sağlaması (f=4, %26,7) gibi amaçların vurgulandığı görülmüştür.

Tablo 6.4. Çalışma Sonuçlarında Değerler Eğitiminin Öğrenene Katkısı Teması ve Kodları

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%	
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi			
Değerler Eğitiminin Öğrenene Katkısı	Sosyal- duygusal özellikleri geliştirme	-	YLT5	-	1	12,5
	Dil alanına yönelik olumlu etkileri olma	-	YLT5	-	1	12,5
	Öz bakım becerilerini geliştirme	-	YLT5	-	1	12,5
	Akademik başarıyı artırma	MK3	YLT5	-	2	25
	Şiddet eğilimini azaltma	-	YLT6	-	1	12,5
	Saygı, sevgi, hoşgörü, yardımseverlik ve sorumluluk bilincini artırma	-	YLT6, YLT20	-	2	25

* Analiz edilen araştırmaların bazıları, ilgili temaya yönelik birden fazla kodu içermektedir

Tablo 6.4'te ele alınan çalışmaların sonuçlarında, toplam 8 adet değerler eğitiminin öğrenene katkısına ilişkin sonuçların ortaya konulduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgulara göre; değerler eğitiminin en fazla ifade edilen öğrenene katkıları, akademik başarıyı artırması ve toplumsal değerleri (saygı, sevgi, hoşgörü, yardımseverlik ve sorumluluk) kazandırması (f=2, %25) olmuştur.

Tablo 6.5. Çalışma Sonuçlarında Değerler Eğitimini Etkileyen Faktörler Teması ve Kodları

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%	
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi			
Değerler Eğitimini Etkileyen Fakt.	Çevredeki insanlarla olan iletişim ve etkileşim	MK3	YLT12, YLT14, YLT21	DT26, DT28	6	24
	Aile bireylerinin tutum ve davranışları	MK3	YLT12, YLT14, YLT16, YLT20, YLT21	DT26, DT28	8	32
	Öğretmenlerin tutum ve davranışları		YLT16, YLT21		2	8
	Medya		YLT12, YLT14, YLT21	DT26	4	16
	Okul-aile iş birliği		YLT5, YLT16, YLT20	DT27	4	16
	Okul öncesi dönem			DT26	1	4

* Analiz edilen araştırmaların bazıları, ilgili temaya yönelik birden fazla kodu içermektedir

Tablo 6.5’te görüldüğü gibi ele alınan çalışmaların sonuçlarında, toplam 25 adet değerler eğitimini etkileyen faktörlere ilişkin sonuçların ortaya konulduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgulara göre, değerler eğitiminde çoğunlukla aile bireylerinin tutum ve davranışları (f=8, %32) ile çevredeki insanlarla (arkadaş, komşu, akraba vs.) olan iletişim ve etkileşim (f=6, %24) etkili olmaktadır.

Tablo 6.6. Çalışma Sonuçlarında Eğitim/Öğretim Programlarının İncelenmesi Teması ve Kodları

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%	
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi			
Eğitim /Öğretim Programlarının İncelenmesi	Okul öncesi ve ilköğretim programlarında somut etkinliklerin yetersiz olması	MK1, MK3		-	2	10,5
	İlkokul programlarında ve/veya ders kitaplarında değerlerin yeterli bulunması	MK4	YLT16, YLT12	-	4	21
	İlkokul ve ortaokul programlarındaki değerlerin (empati, kanaatkarlık, hoşgörü...vb.) eksik bulunması	MK39	YLT16, YLT34	-	3	15,8
	Program içeriğinin sunulmasında görsel ve işitsel araç-materyallerin kullanılması	MK1	YLT5, YLT6, YLT21	-	4	21
	Materyal temini, geziler düzenlenmesi vb. konularda maddi destek sağlanması	-	YLT5, YLT20	-	2	10,5
	Türkiye’deki değerler eğitiminin yerel; İngiltere’de evrensel özellikte olması	-	YLT35	-	1	5,3
	Türkiye’de başarı, ABD’de geleneksel, Fransa’da özyönelim davranış değer tiplerinin olması	-	-	DT36	1	5,3
	Öğretim programları ile ders kitaplarının yer verdikleri değerler açısından uyumsuz olması	-	-	DT28	1	5,3
	Lise ders kitaplarında değerlerin dengeli dağıtılmamış olması	-	YLT32	-	1	5,3

* Analiz edilen araştırmaların bazıları, ilgili temaya yönelik birden fazla kodu içermektedir

Tablo 6.6’da görüldüğü gibi ele alınan çalışmaların sonuçlarında, toplam 19 adet eğitim/öğretim programlarının incelenmesine ilişkin sonuçların ortaya konulduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgular arasında öne çıkan ifadeler ilköğretim programlarında ve/veya ders kitaplarında yer alan değerlerin yeterli bulunması (f=4, %21) ve değerler eğitiminde program içeriğinin sunulmasında görsel ve işitsel araçların-materyallerin kullanılması (f=4, %21) olmuştur.

Tablo 6.7. Çalışmaların Sonuçlarında Farklı Materyal Türlerinin İncelenmesi Teması ve Kodları

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi		
Ders kitaplarında MEB kök değerlerinin çoğunluğuna yeterli düzeyde yer verilmesi	MK1, MK3, MK4, MK39	YLT5, YLT6, YLT10, YLT12, YLT16, YLT21, YLT34	DT26, DT28	13	35,2
Türk hikaye, fıkra ve edebi metinlerinde Türkçe programı kök değerlerine yer verilmesi	-	YLT7, YLT8, YLT13, YLT22	-	4	10,8
Türk edebi eserlerinde ve filmlerinde en fazla toplumsal ve dini değerlere yer verilmesi	-	YLT7, YLT8, YLT9, YLT17	-	4	10,8
Türk edebi metinlerde ve filmlerde en fazla adalet, saygı, sorumluluk, yardımseverlik ve sevgi değerlerine yer verilmesi	MK40	YLT9, YLT11, YLT15, YLT17, YLT22, YLT31, YLT33	-	8	21,6
Türk film ve edebi eserlerinde en az misafirperverlik, sabır, empati, adalet ve dürüstlük değerlerine yer verilmesi	MK40	YLT15, YLT33	-	3	8,1
Farklı materyal türlerinde çocuklar için olumsuz örnek oluşturabilecek durumların olması	-	YLT9, YLT13, YLT17	-	3	8,1
Türk filmlerinde yabancı filmlere göre değerlere daha fazla yer verilmesi	-	YLT33	-	1	2,7
Çocuk oyunları ile liderlik, özgüven, yardımlaşma, adalet değerlerinin kazanılması	-	YLT18	-	1	2,7

* Analiz edilen araştırmaların bazıları, ilgili temaya yönelik birden fazla kodu içermektedir

Tablo 6.7’de görüldüğü gibi ele alınan çalışmaların sonuçlarında, toplam 37 adet değerler eğitiminde kullanılan farklı materyal türlerini inceleyen çalışmalara ilişkin sonuçların ortaya konulduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgulara göre, ders kitaplarında MEB kök değerlerinin çoğunluğuna yeterli düzeyde yer verilmesi (f= 13, %35,2) ve Türk edebi metinlerde ve filmlerde en fazla insani değerlerin (sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik ve adalet) yer alması (f=8, %21,6), araştırma sonuçlarında en fazla yer alan ifadelerdir.

Tablo 6.8. Çalışmaların Sonuçlarından Elde Edilen Sorunlar/Güçlükler Teması ve Kodları

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi		
Etkinliklerin çocukların bilişsel gelişim özelliklerine uygun olmaması	MK1	YLT10, YLT14, YLT16	DT26	5	10,9
Ailelerin eğitim düzeyinin düşük, bilinçsiz ve duyarsız olması	MK1	YLT5, YLT6, YLT12, YLT14, YLT16	DT26	7	15,2
Okulun ve sınıfın fiziksel ve teknolojik altyapı yetersizlikleri	MK1	YLT14	DT26	3	6,5
Materyal eksikliği	MK1	YLT14, YLT16	DT26	4	8,7
Diğer derslerin akademik yükünün yoğunluğu		YLT14, YLT16	DT26	3	6,5
Programlarda değerler eğitimi müfredatının belirsiz olması	MK3	YLT14, YLT16	DT26	4	8,7
Öğretmenlerin ve/veya yöneticilerin bilgi eksikliği	MK1	YLT5, YLT12, YLT14, YLT16	DT26	6	13
Tüm öğretmenlerin değer eğitimine yeterli düzeyde önem vermemesi		YLT6, YLT14, YLT16	DT26	4	8,7
Aile, medya ve sosyal çevrenin olumsuz etkileri		YLT12, YLT14	DT26, DT28	4	8,7
Okul ile aile ve sosyal çevrenin değer yargılarının çatışması		YLT14, YLT16	DT26, DT28	4	8,7
Aileler, öğretmenler ve eğitim sisteminin akademik başarı/sınav odaklı olması		YLT20	DT26	2	4,4

* Analiz edilen araştırmaların bazıları, ilgili temaya yönelik birden fazla kodu içermektedir

Tablo 6.8’de çalışmaların sonuçlarından elde edilen bulgulara göre toplam frekansı 46 olan değerler eğitiminde karşılaşılan sorunlar/güçlükler temasında ortaya çıkan en büyük sorunlar/güçlükler ailelerin eğitim düzeyinin düşük, bilinçsiz ve duyarsız olması (f=7, %15,2) ve öğretmenlerin ve/veya yöneticilerin değerler eğitimi konusunda bilgi eksikliğine sahip olması (f=6, %13)’dir.

Değer Eğitimi Çalışmalarının Sonuçlarına İlişkin Öneriler İle İlgili Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt probleminde yer alan değerler eğitimi ile ilgili yapılmış çalışmaların sonuçlarına ilişkin öneriler ile ilgili bulgulardan elde edilen temalar Tablo 10’da gösterilmiştir.

Şekil 2. Çalışmaların Önerilerinden Elde Edilen Temalar

Şekil 2’de değer eğitimi alanında yapılan çalışmaların sonuçlarına ilişkin önerilerine ilişkin temalar; eğitim programı, farklı materyal türlerini inceleme, paydaşlara yönelik değerler eğitimi, sınıf içi yapılan uygulamalar ve ileriye yönelik araştırmalar temalarıdır.

Tablo 7.1. Çalışmaların Sonuçlarına İlişkin Önerilerden Elde Edilen Eğitim/Öğretim Programları Teması ve Kodları

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi		
Değerler eğitimiyle ilgili materyal ve kaynakların geliştirilmesi	MK1	YLT14, YLT16, YLT18, YLT19	DT28	6	19,4
Değerler eğitimi kazanımlarının öğrencilerin gelişimsel özelliklerine ve ilgilerine uygun belirlenmesi	MK3, MK29	YLT5, YLT31, YLT32	-	5	16,1
Okullarda zorunlu veya seçmeli değerler ya da karakter eğitimi dersi konulması	MK3	YLT16, YLT21	DT28	4	12,9
Eğitim programlarında ve ders kitaplarında değerlerin metin ve etkinliklere dağılımında denge olması	MK29	-	-	1	3,2
Değer eğitiminin, okul kültürü içinde hem açık hem örtük program aracılığıyla verilmesi	-	YLT12, YLT16, YLT19	-	3	9,7
Değerler öğretimine ilişkin öğretmenlere yönelik kılavuz kitaplar hazırlanması	MK3	-	-	1	3,2
MEB eğitim programlarının değerler eğitimi açısından yeniden gözden geçirilmesi ve eksikliklerin giderilmesi	MK4	YLT16, YLT20	DT23, DT24, DT28	6	19,4
Türkçe öğretim programlarında metinlerin kültürel unsurlarla bezenmiş masallardan ve destanlardan seçilmesi	-	YLT9, YLT11, YLT15	-	3	9,7

Hikayelerin ilköğretim ders programlarında disiplinler arası bir yaklaşımla öğrencilere verilmesi	YLT7	1	3,2
Bilişim etiğinin tüm öğretim programlarına entegre edilmesi ya da seçmeli ders olarak programa konulması metinlerin kültürel unsurlarla bezenmiş halk edebiyatı ürünü olan masallardan seçilmesi	DT25	1	3,2

* Analiz edilen araştırmaların bazıları, ilgili temaya yönelik birden fazla kodu içermektedir

Tablo 7.1’de görüldüğü gibi ele alınan çalışmaların önerilerinde, toplam 31 adet eğitim/öğretim programlarına ilişkin önerilerin belirtildiği bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgulara göre, eğitim programlarına yönelik olarak MEB eğitim programlarının değerler eğitimi açısından yeniden gözden geçirilmesi, eksikliklerin giderilmesi (f=6, %19,4), değerler eğitimiyle ilgili materyal ve kaynakların geliştirilmesi (f=6, %19,4) ve değerler eğitimi kazanımlarının öğrencilerin gelişimsel özelliklerine ve ilgilerine uygun belirlenmesi (f=5, %16,1) en fazla ifade edilen önerilerdir.

Tablo 7.2. Çalışmaların Sonuçlarına İlişkin Önerilerden Elde Edilen Farklı Materyal Türlerini İnceleme Teması ve Kodları

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%	
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi			
Farklı Materyal Türlerini İnceleme	Çocuk kitaplarının pedagojiye uygun olmasının sağlanması		YLT9, YLT11	2	12,5	
	MEB kök değerlerin yer aldığı fıkra, destan, edebi metin ve/veya bilimsel hikayelerin değerler eğitiminde kullanılması		YLT13, YLT15, YLT22, YLT31, YLT32	5	31,25	
	MEB ders kitaplarındaki değerlerin niteliğinin ve niceliğinin gözden geçirilerek eksikliklerin tamamlanması		YLT19	DT28	2	12,5
	Değerler eğitiminde okutulacak edebî eserlerde, evrensel değerler kadar vatandaşlık değerlerine de yer verilmesi		YLT22		1	6,25
	Ders kitaplarında öğrencilere rol model olabilecek kahramanların ve bilim insanlarının deneyimlerine yer verilmesi	MK30	YLT32		2	12,5
	Ders kitapları içeriğinin öğretim programlarına uygun olması			DT36	1	6,25
	Türkiye ve ABD ders kitaplarının daha fazla etkinlik temelli bir yapıya dönüştürülmesi			DT36	1	6,25
	Değerlerle ilgili olumlu iletileri yansıtan yerli filmlerin kullanımının artırılması		YLT17, YLT33		2	12,5

* Analiz edilen araştırmaların bazıları, ilgili temaya yönelik birden fazla kodu içermektedir

Tablo 7.2’de görüldüğü gibi ele alınan çalışmaların önerilerinde, toplam 16 adet farklı materyal türlerini incelemeye ilişkin önerilerin belirtildiği bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgulara göre, MEB kök değerlerin yer aldığı fıkra, destan, edebi metin ve/veya bilimsel hikayelerin değerler eğitiminde kullanılmasının sağlanması (f=5, %31,25) en fazla belirtilen öneridir. Ayrıca çocuk kitaplarının pedagojiye uygun hale getirilmesi, ders kitaplarındaki değerler eğitimi alanındaki eksiklerin giderilmesi, ders kitaplarında tarihsel başarıları olan kahramanlara yer verilmesi ve olumlu iletileri yansıtan yerli filmlerin kullanılması (f=2, %12,5) gibi önerilerde bulunulmuştur.

Tablo 7.3. Çalışmaların Sonuçlarına İlişkin Önerilerden Elde Edilen Paydaşlara (Öğretmen, Veli, Okul İdaresi vs.) Yönelik Değerler Eğitimi Teması ve Kodları

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%	
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi			
Paydaşlara (Öğretmen, Veli, Okul İdaresi vs.) Yönelik Değerler Eğitimi	Öğretmenlere ve okul yöneticilerine değer eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim verilmesi	MK1, MK3	YLT6, YLT12, YLT14, YLT16, YLT18, YLT19, YLT20	DT23, DT24, DT26, DT27, DT28	14	27,5
	Öğretmenlerin değerlerin öğretimde rol model olmaları	MK4	YLT16, YLT20, YLT21, YLT22	DT26, DT27	7	13,8
	Ailelere yönelik değerler eğitimi ile ilgili eğitsel faaliyetlerin düzenlenmesi	MK2, MK3	YLT6, YLT10, YLT12, YLT14, YLT20, YLT21	DT24, DT28	10	19,6
	Çeşitli kurumlar ve sivil toplum kuruluşları iş birliğiyle değer eğitimine yönelik program ve faaliyetler düzenlenmesi	MK1, MK3	YLT16, YLT21	DT23, DT26, DT27	7	13,8
	Değerler eğitimine okul öncesi eğitimde başlanması	MK3	YLT5	-	2	3,9
	Anne-babanın rol model olmaları ve değer kazanımında tutarlı davranışları	-	YLT21	DT24, DT27	3	5,9
	Değer kazanımının ölçme değerlendirme boyutundaki eksikliklerinin giderilmesi	-	YLT16	DT26	2	3,9
	Değerler eğitiminin yaşamböyü öğrenme yaklaşımı içinde ele alınması	-	-	DT26, DT27	2	3,9
	Çevresel faktörlerin değerlere yönelik etkisine dikkat edilmesi	-	-	DT26, DT28	2	3,9
	Değerler eğitiminde değer analizi yaklaşımının kullanılması	-	-	DT23	1	1,9
	Eğitim fakültesi öğretmen yetiştirme programlarına değerler eğitiminin eklenmesi	-	YLT6	-	1	1,9

* Analiz edilen araştırmaların bazıları, ilgili temaya yönelik birden fazla kodu içermektedir

Tablo 7.3’te görüldüğü gibi ele alınan çalışmaların önerilerinde, toplam 51 adet paydaşlara yönelik değerler eğitimine ilişkin önerilerin belirtildiği bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgulara göre, en fazla paydaşlara (öğretmen, veli, okul idaresi vs.)

yönelik olarak en çok öğretmenlere ve okul yöneticilerine değer eğitimi ilişkin hizmet içi eğitim verilmesi (f=14, %27,5) ve ailelere yönelik değerler eğitimi ile ilgili eğitsel faaliyetlerin düzenlenmesi (f=10, %19,6) önerileri yapılmıştır.

Tablo 7.4. Çalışmaların Sonuçlarına İlişkin Önerilerden Elde Edilen Sınıf İçi Yapılan Uygulamalar Teması ve Kodları

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%	
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi			
Sınıf İçi Yapılan Uygulamalar	Çocukların gelişimsel/ bilişsel özelliklerine uygun somut ve eğlenceli etkinliklerin artırılması	MK1, MK3	YLT14, YLT22	DT26	5	25
	Çeşitli zamanlarda çeşitli değerler öğretimi yöntem ve yaklaşımlarının kullanılması		YLT8, YLT19, YLT23	DT23, DT24, DT25, DT26	7	35
	Etkinlikler için yeterli sürenin ayrılması		YLT14, YLT16		2	10
	Esnek öğrenme ortamını düzenlenmesi			DT26	1	5
	Okul/sınıf içi uygulamaların okul dışı öğrenme ortamları ve etkinlikleri desteklenmesi	MK1	YLT20	DT27	3	15
	Öğrenilen değerlerin transfer edilmesini sağlayacak etkinliklerin gerçekleştirilmesi		YLT7		1	5
	Kazandırılacak değerlerle ilişkili çocuk oyunlarının önceden planlanması		YLT18		1	5

* Analiz edilen araştırmaların bazıları, ilgili temaya yönelik birden fazla kodu içermektedir

Tablo 7.4’te verilen değerler eğitimi alanında yapılmış çalışmalardaki önerilerde yer alan sınıf içi uygulamalar temasındaki toplam 20 öneri içerisinde en çok yapılan önerilerin; çeşitli zamanlarda çeşitli değerler öğretimi yöntem ve yaklaşımlarının kullanılması (f=7, %35) ve çocukların gelişimsel/bilişsel özelliklerine uygun somut ve eğlenceli etkinliklerin artırılması (f=5, %25) olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 7.5. Çalışmaların Önerilerinden Elde Edilen İleriye Yönelik Araştırmalar Teması ve Kodları

İnceleme Boyutları	İncelenen Çalışmaların Kodları			f	%	
	Araştırma Makalesi	Yüksek Lisans	Doktora Tezi			
İleriye Yönelik Araştırmalar	Çeşitli paydaşlarla ve farklı veri toplama araçlarıyla araştırmalar yapılması	MK1, MK2, MK30	YLT14, YLT18, YLT19, YLT20, YLT21, YLT31, YLT32, YLT33	DT23, DT24, DT25, DT27, DT28, DT36	17	47,2
	Farklı sosyo-ekonomik çevrelerde ve öğrenim kademelerinde çalışmalar yapılması	MK1	YLT12, YLT18, YLT19, YLT20, YLT32, YLT33	DT24, DT25, DT27, DT36	11	30,6
	Ailede kazandırılan değerlerin çocukların üzerindeki etkisinin farklı değişkenler açısından incelenmesi	MK2	YLT20		2	5,6
	Dijital ortamların okulda verilen değerlere etkisine dair yapılan araştırmaların artırılması		YLT12, YLT18		2	5,6
	Farklı ülkeler ile Türkiye'deki değerler eğitimi uygulamalarının karşılaştırılmasına yönelik araştırmalar yapılması		YLT14, YLT20	DT36	3	8,3
	Değer öğretim yaklaşımlarını belirleme ölçeği geliştirilmesi			DT36	1	2,7

* Analiz edilen araştırmaların bazıları, ilgili temaya yönelik birden fazla kodu içermektedir

Tablo 7.5'te görüldüğü gibi ele alınan çalışmalardaki ileriye yönelik araştırmalarda elde edilen 36 adet sonuçlara ilişkin öneriler içerisinde çoğunlukla çeşitli paydaşlarla ve farklı veri toplama araçlarıyla yapılacak araştırmaların çeşitlendirilmesi (f=17, %47,2) ve farklı sosyo-ekonomik çevrelerde ve öğrenim kademelerinde çalışmalar yapılması (f=11, %30,6) önerilerinde bulunulmuştur.

Tartışma ve Sonuç

2018-2022 yılları arasında değerler eğitimi konusunda yapılmış ve belirlenen ölçütlere göre seçilmiş olan 40 çalışmanın yıllara göre gerçekleştirilme sıklığına bakıldığında; sistematik çalışmaların en çok 2019 yılında en az ise 2022 yılında yapıldığı görülmüştür. 2020, 2021 ve 2022 yıllarında ise değerler eğitimi konusunda yapılan çalışmaların her geçen yıl neredeyse yarı yarıya azaldığı gözlemlenmiştir. En fazla çalışmanın 2019 yılında olmasının önemli nedenlerinden birinin değerler eğitiminin 2018 yılında güncellenen MEB eğitim programlarında ve aynı yıl yayınlanan MEB 2023 Eğitim Vizyonu'nda vurgulanan öncelikler arasında yer alması olabilir (MEB, 2018; Kart ve Şimşek, 2020). Kart ve Şimşek (2020) 2017-2018 yıllarında yenilenen ilköğretim programlarının hangi değerleri kazandırdıklarını inceledikleri çalışmalarında da

Türkiye’de değerlerin eğitim programlarında yoğun biçimde yer almasının 2017 yılında yapılan kapsamlı program geliştirme sonrasında mümkün olabildiğini belirtmektedirler. Bu programlarda değerler eğitiminin tüm öğretim kademelerinde yaygınlaştırıldığı ve öğretim programlarında ayrı bir başlık altında ele alındığı görülmektedir. Benzer şekilde, Kuzu ve Yıldırım (2020) tarafından yapılan çalışmada; Türkiye’de 2010-2020 yıllarında değerler eğitiminde en fazla araştırmanın sırasıyla 2019, 2018 ve 2015 yıllarında yapıldığı görülmektedir. Araştırmada çalışma türü kapsamında 2018-2022 yılları arasında en çok yapılan çalışma türünün yüksek lisans tezi (YLT) olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Baş ve Beyhan (2012), Adıgüzel ve Ergünay (2012), Elbir ve Bağcı (2013), Fidan ve Öner (2018), Kapkın, Çalışkan ve Sağlam (2018), Gözler, Haskuş, Ayhan, Karslı ve Akın (2020), Kuzu ve Yıldırım (2020), Köksal Süleymanoğlu (2021) tarafından değerler eğitimi kapsamında hazırlanan bilimsel araştırmaların incelenmesi konulu çalışmalarda da benzer şekilde değerler eğitiminde yoğun olarak yüksek lisans tezi yapıldığı bulgularına erişilmiştir. Çalışmaların çoğunlukla ilkököl ve ortaokul kademelerinde gerçekleştirildiği ancak yükseköğretimde hiçbir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Yükseköğretim programlarında değerler eğitimi adı altında zorunlu bir ders olmaması ve diğer derslerin içerisinde yer verilecekse ne kadar yer verileceği YÖK öğretmen yetiştirme lisans programlarında belirtirse de uygulamada belirleyiciler çoğunlukla ilgili dersin öğretim elemanları olmaktadır. Bu bağlamda değerler eğitiminin ne zaman ve nasıl verileceğinin yükseköğretim basamağında MEB öğretim programlarında belirtilen kadar belirgin olmamasının bu eğitim basamağında yapılan çalışmaların azlığına yansıdığı söylenebilir. Adıgüzel ve Ergünay (2012) tarafından 2000-2011 yılları arasında Türkiye’de değerler eğitiminde yapılmış lisansüstü çalışmaların farklı değişkenler açısından incelenmesi çalışmasında benzer şekilde en çok çalışılan eğitim kademesinin ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) olduğu, okulöncesi ve ortaöğretim kademelerinde oldukça az sayıda çalışma yapıldığı ve yükseköğretimde ise hemen hemen yok denecek kadar az sayıda çalışma (yalnızca bir çalışma) yapıldığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Değerler eğitimi araştırmalarındaki çalışma gruplarında araştırmaların yaklaşık olarak yarısını birey odaklı çalışmalar oluştururken, diğer yarısını da doküman odaklı çalışmalar oluşturmaktadır. Çalışma gruplarının birey temasında en çok çalışılan grup öğretmenler ve doküman temasında da hikâye/roman/film incelemeleri olmuştur. Araştırmaların en fazla öğretmenler ile gerçekleştirilmesinin nedeni öğrenme-öğretme sürecinin asıl yürütücülerinin öğretmenler olması olabilir. Ayrıca öğretmenlerin araştırmacılar tarafından daha kolay ve rahat ulaşabilecekleri ve çalışabilecekleri çalışma grubu olması da öğretmenlerin çalışma grubu olarak seçilme nedenlerinden biri olabilir. Fidan ve Öner (2018) ‘in araştırmalarından elde ettikleri bulgular bu araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir. 2011-2016 yıllarında yapılmış

olan değerler eğitimi çalışmalarının analizini gerçekleştirdikleri araştırmalarında birey odaklı çalışmalarda çoğunlukla öğretmenlerle ve öğrencilerle çalışıldığı, doküman odaklı çalışmalar kapsamında ise hikâye/roman/ders kitabı incelemelerinin diğer kaynaklara nazaran daha fazla yapıldığını ortaya koymuşlardır. Köksal Süleymanoğlu (2021) tarafından Türkiye’de 2016-2019 yılları arasında gerçekleştirilen çalışmaların incelenmesi konulu yüksek lisans çalışmasında ele alınan araştırmalarda ise çoğunlukla doküman odaklı çalışmalar üzerinde çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Gündüz, Başpınar ve Büyükkarcı (2017) tarafından değer eğitimi konusunda 2000–2015 yılları arasında gerçekleştirilmiş doktora tezlerinin birey odaklı örneklem grubu analizinde araştırmaların en fazla ilköğretim öğrencileri ve öğretmenler ile gerçekleştirildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Değerler eğitimi alanında yapılmış çalışmaların yöntemlerinin analizi sonucunda çalışmaların büyük bir çoğunluğunun araştırma yönteminin nitel; olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Baş ve Beyhan (2012), Adıgüzel ve Ergünay (2012), Elbir ve Bağcı (2013), Fidan ve Öner (2018), Kapkın, Çalışkan ve Sağlam (2018), Gözler, Haskuş, Ayhan, Karslı ve Akın (2020), Kazu ve Yıldırım (2020), Köksal Süleymanoğlu (2021) tarafından değerler eğitimi kapsamında hazırlanan bilimsel çalışmaların incelenmesi konulu çalışmalara dâhil edilen araştırmaların büyük bir bölümünde nitel yöntemlerin kullanıldığı, nicel ve karma yöntemlerin ise nispeten daha az işe koşulduğu görülmektedir. Araştırma desenleri analizinin bulguları neticesinde yoğun olarak kullanılan araştırma deseninin durum çalışması olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonucun alanyazındaki diğer çalışmalar ile de örtüştüğü görülmektedir (Kazu ve Yıldırım, 2020; Köksal Süleymanoğlu, 2021; Kapkın, Çalışkan ve Sağlam, 2018; Dündar ve Hareket, 2016).

Araştırmalarda veri toplama aracı olarak en fazla görüşme formu kullanılmıştır. Bunun yanında farklı materyal türleri (ders kitapları, edebi eserler, filmler) de veri toplama aracı olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Baş ve Beyhan (2012), Fidan ve Öner (2018), Kazu ve Yıldırım (2020), Gözler, Haskuş, Ayhan, Karslı ve Akın (2020) ve Köksal Süleymanoğlu (2021) tarafından hazırlanmış olan değer eğitimi araştırmalarının analizi çalışmasında da en sık kullanılan veri toplama araçlarının doküman inceleme, görüşme formu, anket/ölçekler olduğu görülmüştür. Ele alınan çalışmaların veri analizinde çoğunlukla betimsel analizin kullanıldığı, bunu içerik analizinin takip ettiği görülmüştür. Gözler, Haskuş, Ayhan, Karslı ve Akın (2020), Kazu ve Yıldırım (2020) ve Köksal Süleymanoğlu (2021) tarafından yapılan değerler eğitimi çalışmalarının analizi çalışmalarında da bu araştırma bulgularını destekler nitelikte betimsel analiz, içerik analizi ve betimsel istatistik analizlerinin sıklıkla kullanıldığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Metasentez çalışması kapsamında incelenen tüm araştırmalar içerisinde en yoğun olarak işlenen konuların değerler eğitiminde kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri ile yapılan etkinlikleri içeren okul ve sınıf içi yapılan uygulamalar ve farklı materyal

türlerinin incelenmesi konularının olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Değerler eğitimi MEB programlarında ayrı bir ders olarak yer almamakta ve diğer ders programları içerisinde entegre edilmiş şekilde verilmektedir. Bu nedenle değerler eğitiminin ilgili derste zaman yönetimi, dersin kazanımları ve içerikleri ile ilişkilendirilmesi, dersin değerlendirilmesinde nasıl yer bulacağı gibi pek çok değişkenin dikkate alınarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Değerler eğitiminin bu durumlar da dikkate alınarak en etkili nasıl gerçekleştirilebileceği konusundaki arayışların, yapılan araştırmaların da bu konuda yoğunlaşmasına neden olduğu söylenebilir. Alanyazında değerler eğitimi konusunda yapılan diğer metasentez araştırmaları incelendiğinde ise bu araştırmadan farklı sonuçlar da elde edildiği görülmektedir. Gündüz, Başpınar ve Büyükkarcı (2017) tarafından değer eğitimi konusunda 2000–2015 yılları arasında gerçekleştirilmiş doktora tezlerinin incelenmesi araştırmasında konu alanları olarak daha çok program incelemesi, bir değere özgü inceleme ve değer sınıflamaları üzerinde çalışıldığı gözlemlenmiştir. Kapkın, Çalışkan ve Sağlam (2018) tarafından 1999-2017 yılları arasındaki değerler eğitimi konusunda yapılmış çalışmaların incelendiği araştırmada ise değerler eğitiminin dini temelleri ve zorbalık ve şiddet konuları da en fazla çalışılan konular içerisinde yer almaktadır.

Değerler eğitimi ile ilgili yapılmış çalışmaların sonuçlarına ilişkin bulgular incelendiğinde değer eğitimine yönelik yapılan araştırmalarda çoğunlukla sosyal öğrenme ve değer telkin yaklaşımları kullanılmaktadır. Değer öğretim yöntemleri olarak ise öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerinin daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Analiz edilen araştırma sonuçlarına göre değerler eğitiminde çoğunlukla rol model olma, gezi ve gözlem, çeşitli sanatsal öğretim yöntem/teknikleri (tiyatro, drama), örnek olay, yaparak yaşayarak öğrenme ve eğitsel oyunların sınıf içi ve/veya okul içi yapılan uygulamalar bağlamında işe koşulduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonucun Elbir ve Bağcı (2013)’nın yapmış olduğu araştırma sonuçları ile de örtüştüğü söylenebilir. Elbir ve Bağcı (2013) araştırmalarında ele alınan çalışmalardan elde edilen sonuçlara ilişkin bulgularda; değer öğretim yaklaşımları olarak yoğun olarak değerlerin telkin edilmesi, sosyal öğrenme yaklaşımı, empati kurma ve değer belirginleştirme yöntemlerinin kullanıldığı fakat ahlaki muhakeme ve değer analizi yöntemlerinin ise yeterince kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf içi yapılan uygulamalarda ise değerler eğitiminde en çok yaratıcı drama, işbirliğine dayalı öğrenme, gezi- gözlem, örnek olay, soru-cevap, tartışma yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı görülmüştür. MEB eğitim programlarının temel özelliklerinden biri olan öğrenci merkezli eğitime bağlı olarak, bu doğrultuda yöntem ve tekniklerin seçiminin öğrencinin daha kalıcı ve nitelikli öğrenmeler gerçekleştirmesini sağladığı için değer öğretiminde de daha fazla tercih edildiği söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerin değerler eğitimine uygun, uygulama odaklı farklı yöntem, teknik ve etkinliklerden faydalanmaları değerler eğitiminin davranışa dönüşmesi konusunda olumlu bir etki

meydana getirebileceği ifade edilebilir (Tosun, 2021, s.95) Değerler eğitiminde karşılaşılan sorunlar-güçlükler teması altında öğretmenlerin teorik olarak değerler eğitimi uygulamaları hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması sonuçlarına ulaşmıştır. Okullarda daha etkili ve verimli bir değerler eğitiminin verilebilmesi noktasında, eğitimin kilit taşı olan öğretmenlerin bu alanda teorik ve uygulamada yeterli bilgi ve beceri düzeyine ulaşabilecekleri faydalı eğitim ve programların hayata geçirilebilmesi, elde edilmek istenen sonuçlar çerçevesinde oldukça önemli görünmektedir. Değerler eğitiminin amacı doğrultusunda daha çok bireyin sosyalleşmesi ve topluma uyumunu sağlaması ve çocuğun ruhsal ve kişilik gelişimini sağlaması gibi amaçları olduğu vurgulanmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre değerler eğitimi en fazla etkileyen faktörler aile bireylerinin tutum ve davranışları ile çevredeki insanlarla (arkadaş, komşu, akraba vs.) olan iletişim ve etkileşim olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden birinin öğrencinin yaşamının ailenin yanında büyük bir çoğunluğunu da okul dışı ortamda geçirmesi olduğu söylenebilir. Dinçer ve Gözel (2019) da okulda planlı ve sistematik olarak gerçekleştirilen değerler eğitiminin kalıcı öğrenmelere dönüşebilmesi için bu öğrenmelerin öğrencinin ailesi ve sosyal çevresi tarafından desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Araştırma sonuçlarına göre değerler eğitiminde karşılaşılan en büyük sorunlar/güçlükler ailelerin eğitim düzeyinin düşük olması, değerler eğitimi konusunda bilinçsiz ve duyarsız olmaları ve öğretmenlerin ve/veya yöneticilerin değer eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değerler eğitimi ile ilgili yapılmış çalışmaların sonuçlarına ilişkin öneriler ile ilgili bulgular incelendiğinde eğitim programı temasında sıklıkla MEB eğitim programlarının değerler eğitimi açısından yeniden gözden geçirilmesi ve eksikliklerin giderilmesi ve değerler eğitimi kazanımlarının öğrencilerin gelişimsel özelliklerine ve ilgilerine uygun belirlenmesi önerilerinde bulunulmuştur. Değerler eğitimi alanında farklı materyal türlerinin etkililiğini inceleyen çalışmalarda yoğun olarak değerler eğitimiyle ilgili materyal ve kaynakların geliştirilmesi ve MEB kök değerlerin yer aldığı fıkra, destan, edebi metin ve/veya bilimsel hikayelerin değerler eğitiminde kullanılmasının sağlanması önerilerinde bulunulmuştur. Değerler eğitimi alanındaki araştırmalarda paydaşlara (öğretmen, veli, okul idaresi vs.) yönelik en çok öğretmenlere ve okul yöneticilerine değer eğitimine ilişkin hizmet içi eğitim verilmesi ve ailelere yönelik değerler eğitimi ile ilgili eğitsel faaliyetlerin düzenlenmesi önerileri yapılmıştır. Çalışmalardaki sınıf içi yapılan uygulamalara yönelik olarak en çok yapılan öneriler, çeşitli zamanlarda çeşitli değerler öğretimi yöntem ve yaklaşımlarının kullanılması ve çocukların gelişimsel/bilişsel özelliklerine uygun somut ve eğlenceli etkinliklerin artırılması olmuştur. Ayrıca ileriye yönelik araştırmalara ilişkin çoğunlukla çeşitli paydaşlarla ve farklı veri toplama araçlarıyla yapılacak araştırmaların çeşitlendirilmesi ve farklı sosyo-ekonomik çevrelerde ve öğrenim kademelerinde çalışmalar yapılması

önerileri yapılmıştır. Araştırmaların öneriler kısmının analiz edilmesinden elde edilen bulguların Kapkın, Çalışkan ve Sağlam (2018) ile Elbir ve Bağcı (2013)’nın değerler eğitiminin analizine yönelik yaptıkları çalışmaların sonuçları ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Eğitim programlarında değer eğitimi kazanımlarının uzman kişilerce öğrencilerin yaş, ilgi ve ihtiyaçlarına göre belirlenmesi, öğretmenlerin okul içinde ve dışında, öğrencilere iyi birer rol model olabilecek örnek davranışlar sergilemesi, öğretmenlere değer eğitimi ile ilgili teorik ve uygulamalı eğitimler verilmesi, değer eğitiminde okul-aile işbirliğinin etkin şekilde sağlanması, ailelere yönelik değerler eğitimi ile ilgili eğitimler verilmesi bu araştırmalarda ortaya konulan önerilerdendir.

Öneriler

- Değerler eğitimine yönelik olarak çoğunlukla ilköğretim ve ortaokul kademelerinde yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Okul öncesi, ortaöğretim ve özellikle de neredeyse hiç çalışma yapılmayan yükseköğretimde değerler eğitimi ile ilgili çalışmalar gerçekleştirilmesi ile bu alandaki boşluğun doldurulması sağlanabilir.
- Alanyazında değer öğretimine yönelik yapılan araştırmaların en fazla doküman analizi ve görüşme odaklı gerçekleştirildiği görülmektedir. Bireyleri değerler eğitimi anlamında etkileyebilecek yöntem/teknikler, yapılabilecek etkinlikler/uygulamalar, farklı bakış açıları vb. konularda yapılacak uygulamalı ve deneysel çalışmaların artırılmasının bireylere, ailelere, eğitimcilere ve toplumsal düzeydeki tüm eğitim paydaşlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Birey odaklı çalışmalarda çoğunlukla kolay ulaşılabilir çalışma grubu olan öğrenci ve öğretmenlerle çalışmalar yürütülmektedir. Aile, okul yöneticileri, üniversite öğrencileri, medya yöneticileri, STK görevlileri vb. kişi ve grupların görüşleri de değerler eğitimine yönelik yapılacak araştırmalarda dikkate alınmalıdır.
- Türkiye’de yapılmış olan çalışmalardan farklı olarak alanyazına faydalı olabilecek ve diğer ülkelerde yapılmış değerler eğitimine yönelik bilimsel çalışmaların belirli ölçütler dahilinde analiz çalışmaları yapılabilir ve Türkiye’de yapılmış olan araştırmalarla karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar (lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında birinci yazarın katkı oranı %50, ikinci yazarın katkı oranı %50’dir.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir veri kaynağı ve bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Adıgüzel, O. C. ve Ergünay, O. (2012). Türkiye’de Değerler Üzerine Gerçekleştirilen Lisansüstü Tezlerin Eğitim Bilimleri ve Öğretmen Yetiştirme Perspektifinden İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (41), 18-33.
- *Altan S. ve Tarhan A.S. (2018). Büyükanneden Toruna: Yaşam boyu Öğrenme Sürecinde Değer ve Beceri Aktarımı. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 26-42.
- Arslan, A. ve Ulusoy, K. (2014). *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*. (Ed. R. Turan & K. Ulusoy), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- *Aydoğan, R. (2018). *Öz Düzenleyici Öğrenmeye Yönelik Değerler Eğitimi Programının Öğrencilerin Akademik Başarı, Demokratik Tutum ve Yaşam Boyu Öğrenme Kazanım Algıları Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Bacanlı, H. (2017). *Değer Bilinçlendirme Yaklaşımı*. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- *Baltacı, N.B. (2018). *Ortaokul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Baş, G. ve Beyhan. Ö. (2012). Türkiye’de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Farklı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10 (24), 55-77.
- *Bartan, S. (2018). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri ile Sınıf İçi Uygulamalarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Bölük, E. (2018). *Çizgi Filmlerde Yer Alan Değerlerin İlkokul Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Değerler Çerçevesinde İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye’deki Uygulamaya Bir Bakış. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 Winter 2014*, p. 429-436.
- *Cihangir Tabak, Ü. (2019). *Türkiye ve İngiltere’de İlkokullarda Değerler Eğitimi Uygulamalarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çalık, M., ve Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri/Parameters of Content Analysis. *Eğitim ve Bilim*, 39 (174), 33-38. DOI: 10.15390/EB.2014.3412.
- Çarboğa, K. (2019). *Değerler Eğitimine Karşılaştırmalı Bakış (Almanya, İsveç, Güney Kore, Malezya, Suudi Arabistan ve Türkiye Örneklemi)*. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- *Çelik, B. (2019). *Animasyon Destekli Değerler Eğitimi Programının Akademik Başarıya, Ders ve Bilişim Değerlerine Yönelik Tutuma ve Kalıcılığa Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- *Çelik, Ç. (2020). *İlkokul Kademesinde Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Sınıf Öğretmenleri, Okul Psikolojik Danışmanları ve Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Tek Durumlu Bir Örnek Olay Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

- *Çoban, A. (2020). *Değerler Eğitimi Bağlamında Türk Destan Örneklerinde Kök Değerler*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi. Muğla.
- *Demir F. (2018). *Değer Öğretimi Yaklaşımlarına Göre Hayat Bilgisi Dersinde Değerler Eğitimi*. Doktora Tezi, T.C İnönü Üniversitesi, Malatya.
- *Demiryürek, G. (2022). COVID-19 Pandemisinde Değerler Eğitimi: Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı “Arkadaş” kitapları örneği. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 287-298.
- *Deniz, K., Karagöl, E. (2018). Değerler Eğitimi Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitapları. *KaraelmasJournal of Educational Sciences*, 6(244-255).
- *Dinçer, B. ve Gözel, Ü. (2019). İlkokul Programlarında (1-4) Yer Alan ve Kazandırılması Hedeflenen Değerlere İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin ve Öğrenci Velilerinin Görüşlerinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17 (38), 207-234.
- *Doğan, M. (2021). *Beden Eğitimi ve Oyun Dersinde Çocuk Oyunları ile Değerler Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Dönmez, Ö. Ve Uyanık, G. (2022). Farklı Ülkelerde Değerler Eğitimi ve Değer Eğitimi Programlarından Örnekler. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2022; 2 (1): 74-88.
- Dündar, H. ve Hareket, E. (2016). Değerler Eğitimi Araştırmalarında Yönelimler: Değerler Eğitimi Dergisi Örneği. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:55.
- Elbir, B.ve Bağcı, C. (2013). Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi/Evaluation Of Post-Graduate Theses On Values Education. *Turkish Studies--International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(1), 1321-1333.
- *Erbaş A. A. (2020). *Hayat Bilgisi Dersi Kapsamında Değerler Eğitimi Üzerine Bir Araştırma: Beklentiler, Uygulamalar ve Öneriler*. Doktora Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- *Erdönmez, A. (2019). *İlkokul 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Fidan, N. ve Öner, Ö (2018). Değerler Eğitime Yönelik Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *International Journal Of Field Education*, 4 (1), 1-17.
- Gözler, A., Haskuş, A., Ayhan, B., Karanlı, E. ve Akın, Z. (2020). Değerler Eğitimi Kapsamında Hazırlanan Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenler Göre İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 224-241.
- Güçlü, H. (2019). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- Gündüz, M., Başpınar, Z. ve Büyükkaracı, A. (2017). 2000-2015 Yılları Arasında Değer Eğitimi Üzerine Yapılan Doktora Tezlerinin İçerik Analizi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 31, 705-718.
- *Haskuş, A. (2021). *Karakter ve Değerler Eğitimi Sürecinde Velilerin Değer Algıları ve Okullardan Beklentileri*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Jones, M.L. (2007). *Overview of Methods. Reviewing Research Evidence for Nursing Practise: Systematic Reviews* (Editors: Webb, C., Roe, B.). London: Oxford Blackwell Publishing

- *Kaçmaz, G. (2018). *Cahit Zarifoğlu'nun Masallarının Değerler Eğitimi Ve Söz Varlığı Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- *Kaçmaz, M. Y. (2020). *Hababam Sınıfı Filmlerinin Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- *Kafadar, T. (2019). *Türkiye, ABD ve Fransa'nın Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Boyutunda Karşılaştırılması*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kale, N. (2007). Nasıl Bir Değerler Eğitimi? Eğitim ve Değerler. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- *Kanak M., Önder M., Subaşı Ç. (2018). Türk Ninnilerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:17 Sayı:66 (594-602).
- Kapkın, B., Çalışkan, Z., Sağlam M. (2018). Türkiye'de 1999-2017 Yılları Arasında Değerler Eğitimi Alanında Yapılmış Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi* Cilt 16, No. 35, s. 185-209.
- *Karabulut, N. (2022). *Değerler Eğitimi Kapsamında TRT Çocuk Kanalında Yayınlanan Çizgi Filmlerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- *Karakuş, N. ve Çoksever, P. (2019). Değerler Eğitiminde Rol Model Olarak Kadın Kahramanlar. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 20.
- *Karasu-Avcı, E., Faiz, M., Turan, S. (2020). Etkili Vatandaşlık Eğitiminde Değerler Eğitimi: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Düşünceleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18 (39), s.263-296
- *Karasu H. (2018). *İlkokula Uyarlanmış Dede Korkut Hikâyelerinde Değerler Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul. Kuzu, İ. Y. ve Yıldırım, D. (2020). Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi: Bir İçerik Analizi Çalışması. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi Mediterranean Journal of Educational Research* 2020, 14 (34), s.421-449.
- Kart. M. & Şimşek, H. (2020). Türk Eğitim Sisteminde Değer Arayışı: Yenilenen (2017) İlköğretim Programları Hangi Değerleri Kazandırıyor? *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18 (40), s.9-44. <https://doi.org/10.34234/ded.623787>
- *Kolay Çepni B. (2021). *Okul Aile İş Birliği ile Değerler Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- *Koltaş, E. (2020). *Lise Biyoloji, Fizik ve Kimya Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- *Kozikoğlu, İ. (2018). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Tutum ve Görüşlerinin İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2698-2720.
- Köksal Süleymanoğlu, S. (2021). *Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Leming JS. (1997). Whither goes character education? Objectives, pedagogy, and research in education programs. *Journal of Education*, 179, 11-35.
- MEB. (2018). *Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu*. Erişim Adresi: https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2023_E%C4%9Fitim%20Vizyonu.pdf

- MEB. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1,2,3,4,5, 6, 7, 8. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları. MEB. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2019571639225302-T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202019.pdf>.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Mızıkacı, F. (2015). Değerler Eğitimi ve Eğitim Programları (Values Education and Curriculum). *Eleştirel Pedagoji Dergisi (Journal of Critical Pedagogy)*, 40. (published in Turkish).
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- *Özcvanoğlu S. (2021). Sait Faik Abasıyanık Öykülerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Poggenpoel, M. ve Myburgh, C. P. H. (2008). A Meta-Synthesis of Completed Qualitative Research on Learners’ Experience of Aggression in Secondary Schools in South Africa. *International Journal of Violence and School*, (8), 60-84.
- *Polater C. (2019). *İlkokul Dördüncü Sınıfta Dijital Öykü Yöntemiyle Değerler Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, T.C İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Sandelowski, M., Docherty, S. ve Emden, C. (1997). Focus on Quaitative Methods. *Qualitative Meta-synthesis: Issues and Techniques*. *Reseach in Nursing and Health*, 20(4), 365-371.
- *Şen, M. (2020). *Temel Eğitimde Değerler Eğitimi Kapsamında Türk Ve Yabancı Animasyon Filmlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- *Taner (Duman), M. (2019). *Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı Açısından Bektaşî Fıkraları*. Yüksek Lisans Tezi, T.C İnönü Üniversitesi, Malatya.
- *Değirmenci Toraman, K. ve Memişoğlu, H. (2022). Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki edebi ürün ve görsellerin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 8 (2), 198-217.
- *Tosun, Y. (2021). *Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Zorlaştıran Faktörlere İlişkin Görüşleri ve Değerler Eğitime Yönelik Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- *Ulun, E. B. (2022). Cahit Uçuk’un Çocuk Romanlarında Değerler Eğitimi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 7 (2).
- Yazıcı, K. (2014). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19 (19), 499-522.
- *Yıldırım, S. G. (2019). *Değerler Eğitime Yönelik Bir Model Önerisi: Değer İçselleştirme*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- *Yıldırım, Y. (2019). *Okul Dışı Etkinlik Temelli Değerler Eğitimi Programının Öğrencilerin Etkin Vatandaşlık Değerlerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seckin Yayınları.
- *Yılmaz M. (2019) *Türk, Alman, Balkan ve Rus Masallarının Değerler Eğitimi Açısından Mukayesesi*. Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Giresun.
- * *Metasentez çalışması kapsamında incelenen çalışmaların künye bilgileridir.*

An Overview of Values Education Research in Turkey: A Metasynthesis Study

Extended Summary

In this age where change and transformation are inevitable, without losing one's own self, national, spiritual, moral, and cultural values, societies that can educate citizens capable of adapting to development and change are characterized as having a strong social structure (Elbir and Bağcı, 2013). This can only be achieved by carrying out values education effectively and efficiently. With the all-significant role of values and value education in place, it remains to be investigated what are the factors that influence the teaching of values and how the values can be best introduced to the students. To that end, this study examines the findings of studies on the subject in the literature that present different perspectives, the way research orientations on value education create an image, the effect of the learning environment in the teaching of values, the teacher behaviors and student characteristics, and the methods and techniques used in values education. This study is intended to offer important clues as to what a path should be followed in values education.

Purpose and Significance

The general purpose of this research is to investigate the current status of research conducted in Turkey on values education between 2018-2022. We specifically address the following research questions.

1. What is the methodologically coverage (year of realization, training level, type of study, working group, working method, research pattern, data collection tools and data analysis)?
2. What are the subject areas?
3. What are the results obtained?
4. What are the suggestions developed for the results?

Method

The research is designed based on qualitative research approach. 40 studies selected for this research are determined by a set of criteria. Presenting systematic summary by making a descriptive analysis of the selected studies on values education in Turkey, with subsequent interpretation of the studies with a critical perspective with the

content analysis method, this study employs the document analysis method, one of the qualitative research designs.

Findings

It is observed that most of the studies between 2018-2022 have been done between 2018 and 2019. From 2020 onward, it is observed that studies on values education have decreased by almost half every year. As for study type, it is found that article studies have been carried out more in 2018 and 2019, and in general, the most common type of work between 2018-2022 has been master's theses (YLT). It is further seen that the studies included in the metathesis study carried out between 2018-2022 on values education and are mostly done at the primary and secondary school levels, while the value education study is carried out less at the preschool and high school levels. It is also observed that there is no value education study directly done in higher education. While 50% of the studies included in the study group include individual-oriented studies, 50% of them include document-oriented studies. Under the theme of individual, the group with the most studies is "Teachers" and "Students"; In the document theme, it is seen that the codes "Story/Novel/Film reviews" and "Program/Textbook Reviews" are mostly included. As a result of the analysis of the methods of the studies, it is found that qualitative method is used in 34 studies and mixed (qualitative and quantitative) method is used in 6 studies. The most commonly used data collection tool is the interview form. Observation, curriculum, textbooks, different types of materials and scales are also frequently used data collection tools. Since the majority of the studies are qualitative, it is concluded that descriptive and content analysis is mostly used in the analysis. The subject areas of the studies carried out in the field of values education between 2018-2022 are classified under seven themes: "Value Teaching Approaches", "Value Teaching Methods", "Value Classifications", "Value Priorities", "Curriculum Review", "Examining Different Types of Materials", "Factors Affecting Value Education", "Problems/Difficulties Encountered" and "School-Classroom Practices". It is concluded that the most intensely studied subjects are the teaching methods and techniques used in values education, the practices made in the school and the classroom, and the examination of different material types. When the findings related to the results of the studies on values education are examined, we observe that social learning and value indoctrination approaches are mostly used in the studies on values education. We also observe that student-centered teaching methods and techniques are used more as value teaching methods. The purpose of the values education includes socialization of the individual, adaptation to the society, and the child's spiritual and personality development. This study concludes that the factors that affect the values education most arise as attitudes and behaviors of family members

and the communication and interaction with the people in the environment. With regard to the results of the studies on values education, the curriculum regarding values education of the Ministry of Education is suggested to be reviewed, improved and freed of the existing problems, and the values education achievements to be determined in accordance with the developmental characteristics and interests of the students. In the studies examining the effectiveness of different types of materials in the field of values education, suggestions are made to develop materials and resources related to values education and to ensure the use of anecdotes, epics, literary texts and/or scientific stories in values education.

Discussion and Conclusions

This study finds that the studies on values education between 2018-2022 have mostly been conducted between 2019 and 2018, and that the most common type of study is the master's thesis (YLT). Baş and Beyhan (2012), Adıgüzel and Ergünay (2012), Elbir and Bağcı (2013), Kurtdede Fidan and Öner (2018), Kapkın, Çalışkan and Sağlam (2018), Gözler, Haskuş, Ayhan, Karlı and Akın (2020), Kazu and Yıldırım (2020), Köksal Süleymanoğlu (2021) have also arrived at similar results in their studies. Although the studies included in the metasynthesis study are mostly carried out at the primary and secondary school levels, and the value education study is carried out relatively less at the preschool and secondary education level, no studies have been found at the higher education level. This result we obtain are in parallel with the results of the research by Adıgüzel and Ergünay (2012). The study group of half of the analyzed studies was individual-oriented; and that of the other half document-oriented. Under the theme of the individual, the group with the most effort is teachers and students. In the document theme, it is seen that the most story/novel/film reviews and program/textbook reviews codes are included. Research by Kurtdede Fidan and Öner (2018) and Gündüz, Başpınar and Büyükkarcı (2017) conclude that in the analysis of values education studies, individual-oriented studies mostly work with students and teachers. As a result of the analysis of the methods of the studies included in the research sample; it is concluded that the qualitative model is used in 85% of studies. Our results pattern with the results of the studies conducted by Baş and Beyhan (2012), Adıgüzel and Ergünay (2012), Kurtdede Fidan and Öner (2018), Gözler, Haskuş, Ayhan, Karlı and Akın (2020) and Kazu and Yıldırım (2020).

In the findings related to the subject areas of the studies on values education in Turkey, the emerging themes are those of value teaching approaches, value-based studies, program review, examination of different types of materials, practices in schools and classrooms, and problems/difficulties encountered. Gündüz, Başpınar and Büyükkarcı (2017) observe similarly that more program examination, value-specific examination and value classifications are studied. When the findings of the

studies on values education are examined, the codes "Inculcation of values", "Social learning approach", "Value clarification approach" and "Value analysis approach" hit the top of the list under the theme of Value Teaching Approaches. In the findings of the studies discussed in the study conducted by Elbir and Bağcı (2013); it is concluded that values indoctrination, social learning approach, empathy and value clarification methods are used intensively as value teaching approaches, a fact in support of our conclusion, but moral reasoning and value analysis methods are not used sufficiently. Our study suggests that studies on value education in higher education should be increased. However, there is still room for applied and experimental studies in the field of value education.

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Öz Yeterlilik Algıları ile Motivasyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Gürbüz OCAK¹

Cenk ADALIOĞLU²

Ramazan YURTSEVEN³

Öz

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi
31.01.2023

Kabul Tarihi
30.06.2023

DOI
10.47140/kusbder.1245023

Özel eğitim, özveri ve fedakârlık gerektiren önemli alanlardan biridir. Bu nedenle özel eğitim alanında görev yapan öğretmenlerin mesleki öz yeterlilikleri ve motivasyonları, eğitimde istenilen sonuçlara ulaşılması açısından son derece önemlidir. Bu bakımdan araştırmada, özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. İlişkisel tarama modelinde olan araştırmanın örnekleme 360 öğretmen dâhil edilmiştir. Veriler, “Öğretmen Öz yeterlik İnancı Ölçeği” ve “Öğretmen Mesleki Motivasyon Ölçeği” aracılığı ile toplanmış ve analiz edilmiştir. Bulgulara göre, katılımcıların öz yeterlilik algıları; cinsiyet ve yaşa göre anlamlı olarak farklılaşmamakta, ancak özel eğitim mezunu olma durumuna göre farklılaşmaktadır. Motivasyon düzeyleri ise incelenen bu değişkenler açısından anlamlı farklılık göstermemiştir. Katılımcıların öz yeterlilik algıları ve alt boyutları motivasyon düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Katılımcıların öz-yeterlilik algılarında; motivasyon ve yaşın, motivasyon ve özel eğitim mezunu olmanın ortak etkisinin olduğu; motivasyon ve cinsiyetin ise ortak etkisinin olmadığı bulunmuştur. Katılımcıların öz yeterlilik algıları ve motivasyon düzeyleri arasında pozitif ve düşük bir ilişki belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların öz yeterlilik algılarının motivasyon düzeyleri üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Özel eğitim, öz yeterlilik, öz yeterlilik algısı, motivasyon, özel eğitim öğretmeni

Atıf için: Yurtseven, R., Ocak, G., & Adalioğlu, C. (2023). Özel Eğitim Öğretmenlerinin Öz yeterlilik Algıları ile Motivasyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 39-70.

¹Profesör, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, E-posta: gocak@aku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8568-0364>

² E-posta: cenkadali96@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0590-663X>

³Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, E-posta: ryurtseven@aku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9963-8642>

Examination of the Relationship between Perceptions of Self-Efficacy and Motivation Levels of the Special Education Teachers

Gürbüz OCAK⁴

Cenk ADALIOĞLU⁵

Ramazan YURTSEVEN⁶

Abstract

Article Type
Research Article

Application Date
2023-01-31

Acceptance Date
2023-06-30

DOI
10.47140/kusbder.1245023

Special education is one of the fields that require dedication and sacrifice. For this reason, the professional self-efficacy and motivation of teachers working in the field of special education are extremely important in terms of achieving the desired results. From this perspective the purpose of this research is to examine the relationship between the self-efficacy perceptions and motivation levels of teachers working in the field of special education. 360 teachers were included in the sample of the study, which was conducted by the relational survey model. "Teacher Self-Efficacy Belief Scale" and "Teacher Professional Motivation Scales" were used as data collection tools. According to findings, the self-efficacy perceptions of participants didn't differ significantly according to gender and age; however, it found that it differed significantly according to the status of being a special education graduate. Self-efficacy perceptions and sub-dimensions of participants differ significantly according to their motivation levels. Their motivation levels didn't differ significantly in terms of these variables. In the self-efficacy perceptions of participants; motivation-age, motivation-being special education graduate have a common effect; however, motivation-gender didn't have. Finally, it determined that the relationship between participants' self-efficacy perceptions and motivation levels were positive, significant and low and it concluded that their self-efficacy perceptions were a significant predictor of motivation levels.

Keywords: Special education, self-efficacy, self-efficacy perception, motivat eion, special education teachers.

For Reference: Yurtseven, R., Ocak, G., & Adalioğlu, C. (2023).  zel Eğitim  đretmenlerinin  z yeterlilik Algıları ile Motivasyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 39-70.

⁴Profes r, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve  đretim Anabilim Dalı, E-posta: gocak@aku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8568-0364>

⁵ E-posta: cenkadali96@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0590-663X>

⁶Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve  đretim Anabilim Dalı, E-posta: ryurtseven@aku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9963-8642>

Giriş

Son yıllarda eğitimde bireysel farklılıklara verilen önemin artmasıyla eğitim sürecinde öğrenci merkezli uygulamalar önem kazanmakta, öğretmenlerin rolleri değişmektedir. Öğrencilerin farklı özelliklere ve yeteneklere sahip olması, özel eğitim alanında görev yapan öğretmenlerin görev ve sorumluluklarını artırmakta, bununla beraber bir takım yeterliliklere sahip olmalarını gerektirmektedir. Özel eğitimin yurt dışında gelişim sürecine bakıldığında, 20. yüzyılın ortalarında, ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkelerde özel gereksinimli bireyler için yeni yasaların oluşturulması sonucunda özel eğitimin önemi artmaya başlamıştır (Sucuoğlu, 2013: 29). Türkiye’de özel gereksinimli bireyler için öğretmen yetiştirme çalışmalarına bakıldığında ise, 1950’li yılların başlarında Gazi Eğitim Enstitüsü’nde Özel Eğitime yönelik bir bölümü açılmış ve bu yıllardan itibaren bu alanda yeni uygulamalar hayata geçirilmeye başlanmıştır (Çitil, 2020: 29). Özel eğitimin uluslararası sözleşmelerde yer almaya başlamasıyla beraber, ülkemizde bu alanda yeni gelişmeler daha da hız kazanmıştır (Cavkaytar, Melekoğlu ve Yıldız, 2014: 113).

2000’li yılların başlarında özel eğitimin yeni bir alan olması sebebiyle öğretmen ihtiyacını karşılamak için kısa süreli sertifikalar ve alan dışı atamalarla sınıf öğretmenliğinden ziraat mühendisliğine kadar yükseköğretim mezunu farklı alan öğretmenleriyle bu ihtiyaç karşılanmaya çalışılmıştır (Özyürek, 2008: 192-196). Ancak bu durum hem özel gereksinimli öğrencinin aldığı eğitimin kalitesini, hem de alan dışı öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini olumsuz olarak etkilemektedir (Çakıroğlu, 2018). Özel eğitim, “Bireysel ve gelişimsel olarak eğitim yeterlilik veya yetkinlikleri açısından akranlarından farklı olan kişilerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını/ gereksinimlerini karşılamak amacıyla geliştirilen eğitim programları kapsamında özel olarak yetişmiş/tirilmiş görevli personel aracılığıyla uygun eğitim ortamlarında gerçekleştirilen eğitim.” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2018: 1). Bu tanım da görüldüğü gibi, “özel olarak yetiştirilmiş personel” kavramı dikkat çekmektedir. Bu bakımdan özel eğitim uygulamalarını gerçekleştirecek olan öğretmenlerin de özel eğitim için gerekli olan temel yeterlilikleri kazanması, bu alanda yetkin olması ve özel olarak yetiştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü “Özel gereksinimli bireyler” kavramı, öğrenme ve/veya davranış problemleri gösterenleri, bedensel veya duygusal yetersizliği olan bireylerden, zihinsel olarak üstün olanlara veya özel yetenekli çocuklara kadar kapsamı çok geniş bir kavramdır (Eripek, 2005; Elmacı, 2021:411-412). Bu kapsamdaki bireyler, ait oldukları gruplar içerisinde, zihinsel, duyuşsal veya sosyal olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Bununla birlikte bu farklılıkların, özel gereksinim alanından etkilenme dereceleri ve eğitim gereksinimleri üzerindeki etkileri de çeşitlidir (Aksoy, 2014). Dolayısıyla özel gereksinimli bireylerdeki söz konusu farklılıklar öğretim sürecinde de farklı eğitimsel yaklaşımların benimsenmesini gerekli

kılmaktadır. Ayrıca bu durum, öğretmenin kendini güncel tutmasını, sürekli geliştirmesini, daha özverili ve hoşgörülü olmasını, mesleki öz yeterliliğini ve motivasyon düzeyini yüksek tutmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte özel eğitim öğretmenlerine önemli bir sorumluluk yüklemektedir. Nitekim, sınıf içinde yapılan uygulamaları açıklayan en önemli motivasyon faktörünün, öğretmenlerin öz yeterlilikleri olduğu belirtilmektedir (Thoonen, Slegers, Oort, Peetsma & Geijssel, 2011: 499). Bununla beraber öğretmenlerin yeterlik inançlarının, hedefler üzerindeki etkisi aracılığıyla motivasyonlarını ve performanslarını da etkilediği açıklanmaktadır (Bandura, 2000:120-136).

Motivasyon, insanların yaptıkları işlerin sonuçlarına yönelik beklentileri ve bu yapılacak işleri öz yeterlilikleri aracılığıyla istedikleri gibi yapmak için onları harekete geçiren ve bunun devamlılığını sağlayan hedef güdümlü inanış olarak tanımlamıştır (Bandura, 1997). Öğretmenlerin eğitim öğretim sürecinin en önemli paydaşı olduğu düşünüldüğünde, motivasyon düzeylerinin yüksek olması, hem öğrencilerin hem de çalıştıkları okulların eğitim öğretim çalışmalarında istenen noktaya ulaşılması açısından önemli bir yere sahiptir (Vatansever Bayraktar ve Akın, 2019: 40). Zira öğretmenlerin motivasyonlarının ve mesleki doyumlarının yüksek olması, yapacakları faaliyetlerin kalitesini, ortaya koydukları ürünün niteliğini geliştirir, öğrencileri eğitim hedeflerine ulaştırır ve başarılarını arttırmalarına katkı sunar (Yavuz ve Bahtiyar Karadeniz, 2009; Brophy, 1998; Schunk, 2008). Örneğin Abazaoğlu ve Aztekin (2015)'nin Singapur, Japonya, Finlandiya ve Türkiye'de öğretmen ve öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmada genel olarak öğretmen motivasyonunun yüksek olmasının öğrenci başarılarını olumlu olarak etkilediği belirlenmiştir. Bu bakımdan etkili ve verimli bir öğrenme ve öğretme ortamı sağlamak için öğretmenin istekli, ilham verici ve başarıya yönelik yüksek motivasyonlu olması gerekir (Brophy, 1998). Ayrıca eğitim faaliyetlerinin sonunda istenen sonuçlara ulaşılabilmesi açısından öğretmenlerin motivasyonlarını etkileyen faktörlerin ele alınması, varsa olumsuz durumların giderilmesi ve motivasyon artıracak çalışmaların geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Öz yeterlilik ise bireyin öğrenme arzusunu ve davranışlarını istenilen noktaya ulaştırması için kendine ve kapasitesine olan inancı olarak tanımlamıştır (Bandura, 1997: 3). Başka bir ifadeyle öz yeterlik, kişinin çeşitli durumlarla ya da zorluklarla baş etme, belirli bir görevi başarıyla yerine getirme becerisine/yetenegine ve kapasitesine yönelik kendine olan inancıdır (Senemoğlu, 2009:229). Öğretmen öz yeterliliği ise, öğretmenlerin öğretim süreciyle ilgili olarak kendi kapasitelerine olan inançlarıdır. Düşük öz yeterlilikteki öğretmenler kendilerini aşacak durumlardan kaçma eğiliminde olup yüksek öz yeterlilikteki öğretmenler ise daha yenilikçi herhangi bir durumdan kaçmadan öğrencilerine yardım etmeye daha yatkındırlar. Bu bağlamda öğretmenlerin motivasyonları ve öz yeterliliklerinin birbirini etkileyen iki önemli özellik

olduğu ve bu öğretmen özelliklerinin uygulanacak eğitimin kalitesini ve öğrencilerin gelişimini ve başarılarını etkilediği anlaşılmaktadır.

Alanyazın tarandığında özel eğitim alanına yönelik öz yeterliliği konu alan çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Yavuz (2020) ve Gerez-Cantimer, Şengül ve Akçin (2017), özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Karahan ve Uyanık-Balat (2011), özel eğitim öğretmenlerinin mesleki öz yeterlilikleri ve tükenmişlik düzeylerini, Kaner (2010), özel gereksinimi olan öğrencilerin öğretmenleri ile özel gereksinime ihtiyacı olmayan öğrencilerin öğretmenlerinin öz yeterliliklerinin karşılaştırılmasını, Akmeşe ve Kayhan (2019), özel eğitim öğretmenlerinin karşılaştıkları güçlükleri ve öz yeterlilik inançlarının incelenmesini araştırmışlardır. Akdoğan (2009) zihin yetersizliği olan öğrencilerin öğretmenlerinin, özyeterlilik algıları ve stres düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bunun yanında özel eğitimle ilgili farklı öz yeterlilik düzeyleri de incelenmiştir. Bunlar, okul psikolojik danışmanlarının özel eğitimdeki öz yeterliliklerini (Aksoy ve Diken, 2009; Kumcağız, Demir ve Karadaş, 2017) ve özel eğitim programındaki öğrencilerin öz yeterliliklerini (Ergül, Baydık ve Demir, 2013), özel eğitim alanında eğitim gören öğretmen adaylarının öz yeterlilik düzeylerini ve öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarını inceleyen çalışmalardır (Bayrakdar, Batık ve Barut, 2016). Bu çalışmalarda; özel eğitim alanı öğretmenlerinin çalıştıkları kurum yöneticilerine ilişkin algıladıkları etkili liderlik özellikleri ve çalıştıkları okula karşı bağlılık seviyelerinin iş motivasyonlarıyla ilişkisi (Yanık, 2018), zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitiminde öğretmenlerin motivasyonları (Özdoğru, 2021), özel eğitim veren okullarının yöneticilerinin ve öğretmenlerinin motivasyonlarını etkileyen etmenler (Küçlü, 2021) incelenmiştir. Bunların yanı sıra farklı programlarda öğrenim gören öğretmen adaylarına ve farklı öğretmenlik alanlarına yönelik çalışmalar da vardır (Recepoğlu ve Recepoğlu, 2020; Alkan ve Arslan, 2019; Döş ve Özşahin, 2019; Kambur, 2019; Karakuyu ve Karakuyu, 2016; Semerci, 2015; Alemdağ, Öncü ve Yılmaz, 2014). Örneğin öğretmen adayları ile yapılan bazı çalışmalar şöyledir: Recepoğlu ve Recepoğlu (2020) öğretmen adaylarının özyeterlilik algıları ile öğretmenlik mesleğine yönelik motivasyonları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve öğretmen adaylarının özyeterlilik algıları ile öğretmenlik mesleğine yönelik motivasyonları arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Ayrıca öğretmenlik mesleğine ilişkin motivasyonun öğretmen özyeterliliğinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Chowdhury & Shahabuddin (2007)'in üniversite öğrencileri ile Bangladeş'te yaptığı çalışmada, öğrencilerin öz-yeterlilikleri ile içsel ve dışsal motivasyonları arasında pozitif ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanısıra öğretmenlerle yapılan bazı çalışmalar da şöyledir: Döş ve Özşahin (2019) yaptığı çalışmada öğretmenlerin sosyal medya bağımlılıkları, motivasyon ve öz-yeterlilikleri arasındaki ilişki durumu incelenmiş ve öğretmenlerin öz-yeterlilik puanları ile motivasyon puanları arasında pozitif ve orta

düzeyde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Semerci (2015)'nin okul öncesi öğretmenleriyle gerçekleştirdiği çalışmada, öğretmenlerin öz yeterlik algıları ve motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi pozitif yönlü, anlamlı ve düşük bulmuştur. Avcı (2019)'nın farklı branşlarda çalışan öğretmenlerle yaptığı çalışmada, öğretmenlerin öğretim motivasyonu ile öğretmen öz yeterliliği arasında anlamlı, pozitif ve orta düzey bir ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda “öz yeterlilik ve motivasyon” değişkenlerinin öğretmen ve öğretmen adaylarıyla incelendiği görülmüştür. Ancak özel eğitim alanında görev yapan öğretmenlerin öz yeterlilikleri ve motivasyonlarının araştırılmasına ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır.

Alanyazında çalışmalardan öğretmenlerin öz yeterlilik algılarının ve motivasyon düzeylerinin eğitim öğretim sürecini etkilediği anlaşılmaktadır. Ayrıca özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmaların çok az olduğu görülmüştür. Özel eğitim öğretmenlerinin motivasyon ve öz yeterlilik algılarının incelenmesi, bu iki değişken arasındaki ilişkinin ortaya konulması, gerek özel eğitim alanında gerek görev yapan öğretmenlerin mesleki faaliyetlerini gerçekleştirirken bu konuda bir farkındalık oluşturmalarına gerekse yapılacak bilimsel çalışmalara katkı sunacaktır. Bu bağlamda özel eğitim alanı öğretmenlerinin öz-yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya gereksinim duyulduğu anlaşılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada, özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkinin araştırılması amaçlanmaktadır. Bu genel amaç çerçevesinde “Özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusu problem cümlesi olarak belirlenmiş ve aşağıda verilen alt problemler incelenmiştir.

Alt Amaçlar

1. Özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algı düzeylerinin dağılımları nasıldır?
2. Özel eğitim öğretmenlerinin motivasyon düzeylerinin dağılımları nasıldır?
3. “Cinsiyet”, “yaş” ve “mezun olunan bölüm” değişkenlerine göre; özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algı düzeyleri anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
4. “Cinsiyet”, “yaş” ve “mezun olunan bölüm” değişkenlerine göre; özel eğitim öğretmenlerinin motivasyon düzeyleri anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
5. Özel eğitim öğretmenlerinin motivasyon düzeyleri açısından öz yeterlilik algıları ve alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
6. Özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları üzerinde;
- “Cinsiyet ve motivasyon” düzeylerinin ortak etkisi var mıdır?

- “Yaş ve motivasyon” düzeylerinin ortak etkisi var mıdır?
  - “Mezun olunan bölüm ve motivasyon” düzeylerinin ortak etkisi var mıdır?
7. Özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
  8. “Cinsiyet” gruplarında, özel öğretim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
  9. “Yaş” gruplarında, özel öğretim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
  10. “Mezun olunan bölüm” gruplarında, özel öğretim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
  11. Özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algı düzeyleri, motivasyon düzeylerini yordamakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada ilişkiisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, iki ve daha çok değişken arasında meydana gelen değişimin seviyesini ve/veya değişimin varlığını ortaya koymayı hedefleyen araştırma modelidir. Değişkenler arasındaki ilişkiler tam anlamıyla bir neden sonuç bağlamını ortaya koymaz. Bir değişkendeki durumun ortaya konması öteki değişkenin yordanmasını sağlayabilir (Karasar, 2009: 79). Bu araştırmada da özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algı düzeyleri ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişki incelendiği için bu model kullanılmıştır.

Evren / Örneklem

Araştırma evreni, Türkiye’de özel eğitim alanında çalışan öğretmenler olarak belirlenmiştir. MEB tarafından, 2020’de kamu personeli olarak görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin sayısının 15321 olduğu açıklanmıştır. Ancak özel sektörde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerle ilgili sayısal bir veriye ulaşılamamıştır. Araştırma örnekleme sayısını belirlemek için $+ / - 0.05$ örneklem hatası ve $p=0.5 / q=0.5$ değerleri dikkate alınmıştır. Can (2019)’a göre bu kriterler dikkate alınarak evreni temsil edebilecek örneklem sayısı 378’dir. Bu kapsamda Türkiye’de yedi coğrafi bölgede özel eğitim alanında çalışan 380 öğretmene internet aracılığıyla ulaşılmış; ancak 20 veri hatalı doldurulduğu ve geçerliliği etkilediği için çıkarılmıştır. Örneklem, kazara örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Kazara örnekleme, rastgele ya da sistematik olarak örneklem seçiminin zor olduğu çalışmalarda kullanılır (Şahin ve Karakuş, 2019). Evren çok büyük olduğu ve seçkisiz örnekleme yöntemleri oluşturulamadığı için bu yöntem seçilmiştir. Çalışmaya katılan katılımcıların bazı özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Bazı Özellikleri

Değişken	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Kadın	215	40.3
	Erkek	145	59.7
	Toplam	360	100
Yaş	21-30 Arası	189	52.5
	31-40 Arası	131	36.4
	41 ve üzeri	40	11.1
	Toplam	360	100
Branş	Özel Eğitim	240	66.7
	Diğer (Sınıf öğretmeni, rehber öğretmen, çocuk gelişimi öğretmeni vb.)	120	33.3
	Toplam	360	100

Veri Toplama Araçları

Öğretmen Öz yeterlilik İnancı Ölçeği (ÖÖİÖ): Araştırmada, özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik düzeylerini ölçmek amacıyla Çolak, Yorulmaz ve Altınkurt (2017) tarafından geliştirilen “ÖÖİÖ” kullanılmıştır. Ölçeğin geçerlilik çalışmalarında; hem açımlayıcı hem doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiş ve 4 alt boyut bulunmuştur: akademik (AÖY), mesleki (MÖY), sosyal (SÖY) ve entelektüel (EÖY) özyeterlilik. Ölçekte 27 madde bulunmakta ve ters madde bulunmamaktadır. Ölçekten en az 27, en fazla ise 135 puan alınabilmektedir. Maddelere verilen cevaplar Katılmıyorum(1), Katılıyorum(5) aralığında puanlanmakta olup beşli likert olarak oluşturulmuştur. Çolak vd. (2017), güvenilirlik analizlerini yaparken ölçeğin alt boyutların Cronbach’s alfa değerlerini sırasıyla; .75, .86, .88, .87 ve ölçeğin tümünün ise .93 olarak hesaplamışlardır. Bu araştırmada alt boyutların alpha değerleri sırasıyla; .85, .92, .90, .86 ve ölçeğin tümü için .94 olarak hesaplanmıştır. Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2020), güvenilirlik değerinin 0.70 ve üzerinde olmasını yeterli saymışlardır. Buna göre ÖÖİÖ’nün bu çalışma kapsamında da güvenilir olduğu söylenebilir. Araştırma için ÖÖİÖ’yü kullanım izni alınmıştır.

Öğretmen Mesleki Motivasyon Ölçeği (ÖMMÖ): Çalışmada, özel eğitim öğretmenlerinin mesleki motivasyon düzeylerini ölçmek için Karabağ Köse, Karataş, Küçükçene ve Taş (2020)’in geliştirdiği “ÖÖMÖ” kullanılmıştır. ÖMMÖ’nün geçerlilik çalışmalarında, temel bileşenler analizi ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve dört alt boyut bulunmuştur: Fiziki imkânlar (Fİ), Okul İçi Faktörler (OİF), Okul Dışı Faktörler (ODF), Mesleki Gelişim ve Saygınlık (MGS). Ölçekte 25 madde bulunmakta ve ters madde bulunmamaktadır. Ölçekten en az 25, en çok 125 puan elde edilebilmektedir. Ölçekte maddelere verilen cevaplar Çok Olumsuz(1), Çok Olumlu(5) aralığında puanlanmakta olup beşli likert olarak oluşturulmuştur. Karabağ Köse vd. (2020), güvenilirlik analizlerini yaparken ölçeğin alt boyutların Cronbach’s alfa değerlerini

sırasıyla; .78, .90, .81, ve .76, şeklinde hesaplamışlardır. Bu çalışmada da alt boyutlara ait alpha değeri; .87, .94, .87, .74; ölçeğin toplamının alfa değeri .95 bulunmuştur. Büyüköztürk vd. (2020)'e göre ÖMMÖ'nün güvenilir olduğu söylenebilir. Araştırma için ÖMMÖ'yü kullanım izni alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi

Veri toplama sürecinde ölçekler, özel eğitim alanında çalışan gönüllü öğretmenlere internet aracılığıyla ulaştırılmıştır. Bu aşamada ölçeklerin kullanım amaçları ve nasıl doldurulacağı hakkında detaylı bir şekilde gerekli bilgiler verilmiş, anlaşılmayan durumlar için iletişim numarası verilerek verilerin araştırma amacına uygun şekilde toplanması sağlanmıştır. Ayrıca ölçekleri sadece bir kez doldurmaları, boş madde bırakmamaları gibi durumlar özellikle bildirilmiş, ölçekleri dolduran öğretmenlerin geri bildirimleri alınmış ve teyit edilmiştir. 380 özel eğitim öğretmeninden veri elde edilmiştir ancak hatalı doldurulan ve araştırmanın geçerliliğini düşürecek 20 veri araştırmadan çıkartılmıştır.

Verilerin toplanmasının ardından öncelikle verilerin normal dağılımını tespit etmek amacıyla; Q-Q Plots grafiği, Skewness ve Kurtosis değerleri ile birlikte mod, medyan ve ortalama değerleri incelenmiştir (Pallant, 2020). Bu incelemeler sonunda verilerin her bir alt boyut için normal dağılım gösterdiği görülmüştür. Skewness ve Kurtosis ilişkili sonuçların Tabachnick ve Fidell (2013)'in belirttiği +1.5 ile -1.5 değerleri arasında yer alması, verilerin normal dağıldığını göstermektedir. Yapılan normallik testlerinde Skewness (ÖMMÖ için +0.344 ile -1.248 arası; ÖÖİÖ için -0,342 ile -1.256 arası) ve Kurtosis (ÖMMÖ için -1.273 ile +1,501 arası; ÖÖİÖ için -1.194 ile +1.333 arası) değerlerinin bu değerler arasında yer aldığı görülmüş, verilerin normal dağıldığı belirlenmiştir. Ayrıca parametrik testlerin varsayımı olan varyans homojenliğini saptamak amacıyla Levene Testi uygulanmış ve sonuçlar anlamlı bulunmuştur ($p>0.05$). Bu nedenle parametrik testler tercih edilmiştir.

Veri analiz sürecinde; katılımcıların öz yeterlilik ve motivasyon düzeylerinin aritmetik ortalaması, standart sapması gibi özellikler betimsel istatistiklerle, öz yeterlilik düzeylerinin ve motivasyon düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi t-testi ve tek yönlü anovayla, öz yeterlilik ve motivasyon arası ilişkinin incelenmesi korelasyon analiziyle, öz yeterlilik düzeylerinin, motivasyon düzeylerini yordama durumu basit doğrusal regresyonla ve öğretmenlerin öz yeterlilik düzeylerinde çeşitli değişkenlerin ortak etkisi de iki yönlü varyans analiziyle yapılmıştır.

ÖÖİÖ ve ÖMMÖ'den elde edilen puan ortalamalarının karşılık geldikleri puan aralıkları, Tekin (1996) tarafından ortaya konulan "Aralık Genişliği=(Dizi Genişliği)/(Yapılacak Grup Sayısı) formülü uygulanarak belirlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. ÖÖİÖ ve ÖMMÖ'den Alınan Puanların Karşılığı (Puan Aralıkları)

ÖÖİÖ için,	ÖMMÖ için,	Alınacak Puanlar	Puan Aralıklar
Katılmıyorum	Çok Olumsuz	1	1.00-1.80
Az katılmıyorum	Olumsuz	2	1.81-2.60
Kararsızım	Kararsızım	3	2.61-3.40
Az katılıyorum	Olumlu	4	3.41-4.20
Katılıyorum	Çok Olumlu	5	4.21-5.00

Bulgular

Araştırma bulguları, araştırma alt problemleri doğrultusunda bu bölümde sunulmuştur. Yapılan istatistiklerden sonra elde edilen bulgular tablolaştırılarak sırasıyla verilmiştir.

1. Özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algı düzeyleri

Tablo 3. Katılımcıların Öz yeterlilik Algı Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Boyutlar	N	Min	Max	K	X	S	X/K
Akademik ÖY	360	7	25	5	20.33	3.50	4.06
Mesleki ÖY	360	17	35	7	30.12	4.46	4.30
Sosyal ÖY	360	19	40	8	33.90	5.14	4.23
Entelektüel ÖY	360	14	35	7	27.08	4.39	3.86
Ölçek Toplam	360	65	135	27	111.43	14.67	4.12

Tablo 3'te görüldüğü üzere, özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik ölçeğinin genelinden aldıkları puan ortalamasının 111.43 olduğu ve öz yeterlilik algılarının "az katılıyorum" düzeyinde (4.12) olduğu bulunmuştur. ÖÖİÖ'nün alt boyutları incelendiğinde ise; akademik öz-yeterlilik, mesleki öz-yeterlilik ve entelektüel öz-yeterliliklerinin "az katılıyorum" düzeyinde olduğu; sosyal öz-yeterliliklerinin "katılıyorum" düzeyinde olduğu görülmektedir.

2. Özel eğitim öğretmenlerinin motivasyon düzeyleri

Tablo 4. Katılımcıların Motivasyon Düzeyine İlişkin Betimsel İstatistikler

Boyutlar	N	Min	Max	K	X	S	X/K
Fİ	360	8	30	6	20.93	5.63	3.48
OİF	360	16	50	10	38.59	8.67	3.85
ODF	360	5	25	5	16.68	4.31	3.33
MGS	360	8	20	4	15.69	3.10	3.92
Toplam	360	25	125	25	91.90	18.98	3.67

Fİ: Fiziki imkânlar, OİF: Okul içi Faktörler, ODF: Okul Dışı Faktörler, MGS: Mesleki Gelişim ve Saygınlık.

Tablo 4'te görüldüğü üzere özel eğitim öğretmenlerinin motivasyon ölçeğinin genelinden aldıkları puan ortalamasının 91.90 ve motivasyonlarının "olumlu" düzeyde (3.67) olduğu bulunmuştur. ÖMMÖ'nün alt boyutları şöyledir; fiziki imkânlar ortalamasının 20.93 olup "olumlu" düzeyde (3.48); okul içi faktörler ortalamasının 38.59 olup "olumlu" düzeyde (3.85); okul dışı faktörünün ortalamasının 16.68 olup "kararsız" düzeyinde (3.33); mesleki gelişim ve saygınlık ortalamasının 15.69 olup "olumlu" düzeydedir (3.92).

3. Özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algı düzeylerinin; "cinsiyet", "yaş" ve "mezun olunan bölüme" göre anlamlılık düzeyi

Tablo 5. Katılımcıların "Cinsiyetlerine" Göre Özyeterlilik Algılarındaki Farklılığı Belirlemeye İlişkin T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	N	X	S	t	p
Toplam	E	145	110.35	15.09	-1.145	0.253
	K	215	112.16	14.37		
AÖY	E	145	20.30	3.64	-0.120	0.904
	K	215	20.34	3.42		
MÖY	E	145	29.13	4.49	-3.488	*0.001
	K	215	30.78	4.33		
SÖY	E	145	33.37	4.85	-1.631	0.104
	K	215	34.25	5.30		
EÖY	E	145	27.54	4.23	1.641	0.102
	K	215	26.77	4.47		

p<.05 AÖY: Akademik, MÖY: Mesleki, SÖY: Sosyal ve EÖY: Entelektüel özyeterlilik.

Tablo 5'te görüldüğü üzere özel eğitim alanı öğretmenlerinin öz yeterlik ölçeği toplam puanlarının "cinsiyete" göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır (p=0.253; p>0.05). ÖÖİÖ alt boyutları; Akademik (p=0.904; p>0.05), Sosyal (p=0.104; p>0.05) ve

Entelektüel özyeterlik ($p=0.102$; $p<0.05$) boyutlarına ait ortalamaların cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmadığı; ancak mesleki özyeterlik ($p=0.001$; $p<0.05$) alt boyutu ortalamasının ise kadınların lehine anlamlı olarak farklılaştığı ve etki derecesinin düşük düzeyde olduğu bulunmuştur ($n_2=.036$). Buna göre, kadın öğretmenlerin mesleki öz yeterlik alt boyutundan aldıkları puan ortalamasının erkek öğretmenlerden yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların “Yaşlarına” Göre Özyeterlilik Algılarındaki Farklılığı Belirlemeye İlişkin Anova Sonuçları

Boyutlar	Yaş	N	X	S	f	p
Toplam	21-30	189	110.18	15.09	1.577	0.208
	31-40	131	113.12	14.37		
	41+	40	111.80	16.61		
AÖY	21-30	189	20.13	3.42	1.291	0.276
	31-40	131	20.71	3.37		
	41+	40	19.97	4.22		
MÖY	21-30	189	29.90	4.08	1.047	0.352
	31-40	131	30.56	4.58		
	41+	40	29.70	5.65		
SÖY	21-30	189	33.30	5.32	2.741	0.066
	31-40	131	34.51	4.98		
	41+	40	34.70	4.44		
EÖY	21-30	189	26.84	4.44	0.610	0.544
	31-40	131	27.32	4.13		
	41+	40	27.42	4.99		

$p<.05$ AÖY:Akademik, MÖY:Mesleki, SÖY:Sosyal ve EÖY:Entelektüel özyeterlilik.

Tablo 6’da görüldüğü gibi özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlik ölçeğinden elde ettikleri toplam puanlarının “yaşa” göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır ($p=0.208$; $p>0.05$). ÖÖİÖ’nin akademik ($p=0.276$; $p>0.05$), mesleki ($p=0.352$; $p>0.05$), sosyal ($p=0.066$; $p>0.05$) ve entelektüel özyeterlik ($p=0.544$; $p>0.05$) alt boyutlarında da anlamlı bir farklılığının olmadığı görülmüştür.

Tablo 7. Katılımcıların “Mezun Olunan Bölüme” Göre Öz-yeterlilik Algılarındaki Farklılığı Belirlemeye İlişkin T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Bölüm	N	X	S	t	P
Toplam	Özel Eğitim	240	113.95	12.79	4.344	*0.000
	Diğer	120	106.39	16.79		
AÖY	Özel Eğitim	240	21.15	3.00	6.188	*0.000
	Diğer	120	18.67	3.84		
MÖY	Özel Eğitim	240	30.84	3.74	3.945	*0.000
	Diğer	120	28.68	5.37		
SÖY	Özel Eğitim	240	34.45	4.88	2.923	*0.004
	Diğer	120	32.79	5.47		
EÖY	Özel Eğitim	240	27.50	4.26	2.591	*0.010
	Diğer	120	26.24	4.53		

p<.05, AÖY:Akademik, MÖY:Mesleki, SÖY:Sosyal ve EÖY:Entelektüel öz yeterlilik. Diğer: Sınıf öğretmeni, Rehber öğretmen, Çocuk gelişimi öğretmeni vb.

Tablo 7’de görüldüğü üzere özel eğitim alanı öğretmenlerinin öz yeterlik ölçeği toplam puanlarının, mezun olunan bölüme göre anlamlı olarak farklılaştığı ($p=0.000$; $p<0.05$) ve etki derecesinin düşük düzeyde olduğu bulunmuştur ($n2=.040$). Başka bir deyişle özel eğitim programı mezunlarının öz yeterlik düzeyleri, özel eğitim mezunu olmayanlara göre daha yüksektir. Öz yeterlik ölçeğinin alt boyutlarına bakıldığında; mezun olunan bölüme göre; akademik öz yeterliğin ($p=0.000$; $p<0.05$) farklılaştığı ve etki derecesinin yüksek düzeyde olduğu ($n2=.082$), mesleki öz yeterliğin ($p=0.000$; $p<0.05$) farklılaştığı ve etki derecesinin düşük düzeyde olduğu ($n2=.026$), sosyal öz yeterliğin ($p=0.004$; $p<0.05$) farklılaştığı ve etki derecesinin düşük düzeyde olduğu ($n2=.020$) ve entelektüel öz yeterliğin ($p=0.000$; $p<0.05$) de farklılaştığı ve etki derecesinin düşük düzeyde olduğu ($n2=.007$) bulunmuştur. Buna göre alt boyutların hepsinde de özel eğitim mezunu olan öğretmenlerin öz yeterlik düzeylerinin, özel eğitim mezunu olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

4. Özel eğitim öğretmenlerinin motivasyon düzeylerinin; “cinsiyet”, “yaş” ve “mezun olunan bölüme” göre anlamlılık düzeyi

Tablo 8. Katılımcıların “Cinsiyete” Göre Motivasyon Düzeylerindeki Farklılığı Belirlemeye İlişkin T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	N	X	S	t	p
Toplam	E	145	90.64	20.20	-1.012	0.312
	K	215	92.75	18.12		
Fİ	E	145	21.17	5.56	0.646	0.519
	K	215	20.78	5.68		
ÖİF	E	145	37.64	9.27	-1.671	0.096
	K	215	39.23	8.20		
ODF	E	145	16.51	4.40	-0.589	0.556
	K	215	16.79	4.26		
MGS	E	145	15.31	3.38	-1.856	0.065
	K	215	15.95	2.88		

Fİ: Fiziki imkânlar, ÖİF: Okul İçi Faktörler, ODF: Okul Dışı Faktörler, MGS: Mesleki Gelişim ve Saygınlık.

Tablo 8’de, özel eğitim alanı öğretmenlerinin motivasyon düzeyleri, cinsiyete göre anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır ($p=0.312$; $p>0.05$). Bununla beraber motivasyon ölçeği alt boyutlarının -Fiziki imkânlar ($p=0.519$; $p>0.05$), Okul İçi Faktörler ($p=0.096$; $p>0.05$), Okul Dışı Faktörler ($p=0.556$; $p>0.05$) ve Mesleki Gelişim ve Saygınlık da ($p=0.065$; $p>0.05$)- cinsiyete göre bir farklılığın olmadığı görülmüştür.

Tablo 9. Katılımcıların “Yaşa” Göre Motivasyon Düzeylerindeki Farklılığı Belirlemeye İlişkin ANOVA Sonuçları

Boyutlar	Yaş	N	X	S	f	p
Toplam	21-30	189	92.15	19.36	0.042	0.959
	31-40	131	91.73	19.14		
	41+	40	91.30	17.05		
Fİ	21-30	189	20.60	5.86	0.708	0.493
	31-40	131	21.25	5.26		
	41+	40	21.47	5.69		
ÖİF	21-30	189	38.74	8.84	0.192	0.825
	31-40	131	38.23	8.68		
	41+	40	39.05	7.96		
ODF	21-30	189	16.92	4.00	1.874	0.155
	31-40	131	16.69	4.45		
	41+	40	15.47	5.12		
MGS	21-30	189	15.88	2.99	0.815	0.444
	31-40	131	15.54	3.18		
	41+	40	15.30	3.35		

Fİ: Fiziki imkânlar, OİF: Okul İçi Faktörler, ODF: Okul Dışı Faktörler, MGS: Mesleki Gelişim ve Saygınlık.

Tablo 9’da, özel eğitim alanı öğretmenlerinin motivasyon düzeyleri, yaşa göre anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır ($p=0.959$; $p>0.05$). Motivasyon ölçeği alt boyutlarının - Fiziki imkanlar ($p=0.493$; $p>0.05$), Okul İçi Faktörler ($p=0.825$; $p>0.05$), Okul Dışı Faktörler ($p=0.155$; $p>0.05$) ve Mesleki Gelişim/Saygınlık ($p=0.444$; $p>0.05$)- da anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Tablo 10. Katılımcıların “Mezun Olunan Bölüme” Göre Motivasyon Düzeylerindeki Farklılığı Belirlemeye İlişkin T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Bölüm	N	X	S	t	p
Toplam	Özel Eğ.	240	92.67	18.40	1.089	0.277
	Diğer	120	90.36	20.09		
Fİ	Özel Eğ.	240	20.99	5.66	0.252	0.801
	Diğer	120	20.83	5.58		
OİF	Özel Eğ.	240	38.72	8.52	0.412	0.681
	Diğer	120	38.32	9.00		
ODF	Özel Eğ.	240	16.94	4.13	1.626	0.105
	Diğer	120	16.15	4.63		
MGS	Özel Eğ.	240	16.02	2.92	2.699	*0.008
	Diğer	120	15.05	3.35		

$p<.05$

Tablo 10’da, özel eğitim öğretmenlerinin motivasyon düzeylerinin, özel eğitim mezunu olma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur ($p=0.277$; $p>0.05$). Fiziki imkânlar ($p=0.801$; $p>0.05$), okul içi faktörler ($p=0.681$; $p>0.05$) ve okul dışı faktörler ($p=0.105$; $p>0.05$) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık yok iken mesleki gelişim ve saygınlık ($p=0.008$; $p<0.05$) alt boyutunda ise anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre; mesleki gelişim ve saygınlık alt boyutunda; özel eğitim mezunu olan öğretmenlerin diğerlerine göre motivasyon düzeyleri daha yüksektir.

5. Özel eğitim öğretmenlerinin; motivasyon düzeyleri açısından öz yeterlik algıları ve alt boyutları ilişkisi

Bu alt problem için öncelikle, motivasyon ölçeğinden alınabilecek 25-125 arasındaki puanlar, Tekin, (1996)’in ortaya koyduğu “dizi genişliği / yapılacak grup sayısı” formülü kullanılarak üç gruba bölünmüştür. Buna göre, öğretmenlerin motivasyon ölçeğinden aldıkları 25-58 puan “düşük”, 59-92 puan “orta”, 93-125 puan da “yüksek” düzey olarak belirlenmiştir. Buna göre, araştırmaya katılan 13 (%3.6) öğretmenin düşük, 157 öğretmenin orta (%43.6), 190 öğretmenin yüksek (%52.8) düzeyde motivasyona sahip olduğu bulunmuştur.

Tablo 11. Katılımcıların Motivasyon Düzeyleri Açısından Öz Yeterlilik Algıları ve Alt Boyutlarına İlişkin Farklılığı Belirlemek İçin Yapılan Tek Faktörlü Varyans (Anova) Analizi Sonuçları

Boyutlar	Motivasyon Düzeyleri	N	X	S.S.	F	p	Farklılık Kaynağı
Toplam	(1)	13	103.30	17.56	10.318	*.000	1-3 2-3
	(2)	157	108.33	15.60			
	(3)	190	114.55	12.88			
AÖY	(1)	13	17.69	2.49	13.945	*.000	1-3 2-3
	(2)	157	19.54	3.82			
	(3)	190	21.16	3.03			
MÖY	(1)	13	26.84	4.57	11.917	*.000	1-3 2-3
	(2)	157	29.21	4.78			
	(3)	190	31.09	3.91			
SÖY	(1)	13	31.15	6.26	4.705	*.010	1-3
	(2)	157	33.29	5.59			
	(3)	190	34.58	4.53			
EÖY	(1)	13	27.61	5.50	4.830	*.009	2-3
	(2)	157	26.27	4.45			
	(3)	190	27.71	4.17			

1: Motivasyonu Düşük Olan Öğretmenler, 2: Motivasyonu Orta Düzeyde Olan Öğretmenler, 3: Motivasyonu Yüksek Düzeyde Olan Öğretmenler, *p<.05

Tablo 11’de, özel eğitim alanı öğretmenlerinin genel öz yeterlilik algıları, motivasyon düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır ($p=0.00$; $p<0.05$). Farklılığın hangi iki grupta farklılaştığını tespit etmek için yapılan Scheffe testi sonucunda, yüksek motivasyon düzeyine sahip olanlarla, orta ve düşük düzey motivasyon düzeyine sahip olanlar arasında olduğu görülmüştür. Öz yeterlilik algıları alt boyutları incelendiğinde; katılımcıların *akademik öz yeterlilikleri*, motivasyon düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır ($p=0.000$; $p<0.05$). Scheffe testi sonucunda, bu farklılığın yüksek motivasyon düzeyine sahip olanlarla, orta ve düşük düzey motivasyon düzeyine sahip olanlar arasında olduğu görülmüştür. Katılımcıların *mesleki öz yeterlilikleri*, motivasyon düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır ($p=0.000$; $p<0.05$). Scheffe testi sonucunda, farkın yüksek motivasyon düzeyine sahip olanlarla, orta ve düşük düzey motivasyon düzeyine sahip olanlar arasında olduğu görülmüştür. Katılımcıların *sosyal öz yeterlilikleri*, motivasyon düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır ($p=0.010$; $p<0.05$). Scheffe testi sonucunda, bu farklılığın yüksek motivasyon düzeyine sahip olanlarla, düşük motivasyon düzeyine sahip olanlar arasında olduğu görülmüştür. Katılımcıların *entelektüel öz yeterlilikleri* de, motivasyon düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır ($p=0.009$; $p<0.05$). Scheffe testi sonucunda, bu farklılığın orta

motivasyon düzeyine sahip olanlarla, düşük motivasyon düzeyine sahip olanlar arasında olduğu görülmüştür.

6. Özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algılarında; “cinsiyet ve motivasyon”, “yaş ve motivasyon”, “mezun olunan bölüm ve motivasyon” düzeylerinin etkisi

Tablo 12. Katılımcıların Özyeterlilik Algıları Üzerinde; “Cinsiyet ve Motivasyon Düzeylerinin” Ortak Etkisini Belirlemeye İlişkin İki Yönlü Anova Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Mot.düzei	4947.521	2	2473.760	12.216	.000
Cinsiyet	47.059	1	47.059	0.232	.630
Mot.düzei*cinsiyet	1102.457	2	551.229	2.722	.067
Hata	71685.943	354	202.503		
Toplam	4547785.000	360			

Tablo 12’de, özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlik algıları toplam puanları; motivasyon düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır ($F=12.216$; $p<0.5$); ancak cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır ($F=0.232$; $p>0.05$). Bunun yanı sıra, cinsiyet ve motivasyon düzeylerinin ortak etkisinin, katılımcıların öz yeterlilik algıları üzerine anlamlı etkisi de bulunmamaktadır ($F=2.722$; $p>0.05$).

Tablo 13. Katılımcıların Özyeterlilik Algıları Üzerinde; “Yaş ve Motivasyon Düzeylerinin” Ortak Etkisini Belirlemek için Yapılan İki Yönlü Varyans(Anova) Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Etki Düzeyi (d)
Mot.düzei	1829.110	2	914.555	4.593	.011	.026
Yaş	1072.471	2	536.236	2.693	.069	-
Mot.düzei*yaş	2389.624	4	597.406	3.000	.019	.033
Hata	69891.557	351	199.121			
Toplam	4547785.000	360				

$p<0.05$

Tablo 13’te, özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları toplam puanları; motivasyon düzeylerine göre anlamlı biçimde farklılaşmaktadır ($F=4.593$; $p<0.05$); ancak yaşa göre farklılaşmamaktadır ($F=2.693$; $p>0.05$). Ancak özel eğitim alanı öğretmenlerinin yaş ve motivasyon düzeylerinin ortak etkisinin, öz yeterlik algılarında anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir ($F=3.000$; $p<0.05$). Cohen (1988)’in oluşturduğu kılavuz değerlere ($d<0.2$ ise zayıf, $0.2<d<0.5$ ise orta, $d>0.8$ ise yüksek) göre; etki düzeylerinin orta düzeyde ($0.2<d<0.5$) olduğu görülmüştür (akt. Pallant, 2020).

Tablo 14. Katılımcıların Özyeterlilik Algıları üzerinde; “Mezun Olunan Bölüm ve Motivasyon Düzeyinin” Ortak Etkisini Belirlemeye İlişkin İki Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p	Etki Düzeyi (d)
Özel Eğitim ve Diğer	982.966	1	982.966	5.204	.023	.014
Mot.düzeyi	5461.134	2	2730.567	14.456	.000	.076
Mezuniyet*mot.düzeyi	1941.871	2	970.935	5.140	.006	.028
Hata	66865.139	354	188.885			
Toplam	4547785.000	360				

p<.05

Tablo 14’te özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlik algısı toplam puanları; motivasyon düzeylerine göre (F=14.456; p<0.05) ve mezun olunan bölüme göre (F=5.204; p<0.05) anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Bununla beraber özel eğitim öğretmenlerinin mezun olunan bölüm ile motivasyon düzeylerinin ortak etkisinin de öz yeterlik algılarında anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir (F=5.140; p<0.05). Cohen (1988)’e göre; öğretmenlerinin mezun oldukları bölüm ile motivasyon düzeylerinin ortak etkisinin öz yeterlik algıları üzerindeki etki düzeyinin orta düzeyde olduğu görülmüştür (akt. Pallant, 2009).

7. Özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri ilişkisi

Tablo 15. Katılımcıların Özyeterlilik Algıları ve Motivasyon Düzeyleri Arası İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Boyutlar	Motivasyon Toplam	Fiziki İmkânlar	Okul İçi Faktörler	Okul Dışı Faktörler	Mes. Geliş. Say.
Öz yeterlik Toplam	r	.284**	.238**	.258**	.194**
	p	.000	.000	.000	.000
	N	360	360	360	360
Akademik Öz yeterlik	r	.275**	.238**	.229**	.224**
	p	.000	.000	.000	.000
	N	360	360	360	360
Mesleki Öz yeterlik	r	.300**	.220**	.300**	.180**
	p	.000	.000	.000	.001
	N	360	360	360	360
Sosyal Öz yeterlik	r	.222**	.181**	.214**	.128*
	p	.000	.001	.000	.015
	N	360	360	360	360
Entelektüel Öz yeterlik	r	.165**	.170**	.122*	.137**
	p	.002	.001	.021	.009
	N	360	360	360	360

*p<.05 **p<.01

Tablo 15'te görüldüğü gibi katılımcıların öz yeterlik algıları ve motivasyon düzeyleri anlamlı ve pozitif bir ilişki göstermiştir ($r=0.284$; $p<0.01$). Büyüköztürk (2020), korelasyon katsayısı 0.00-0.30 arasında olursa düşük, 0.30-0.70 arasında olursa orta düzey ve 0.70-1.00 arasında olursa yüksek ilişki olduğunu ifade etmiştir. Buna göre bu iki değişken arasındaki ilişki düşük düzeydedir. Ayrıca öz yeterlilik ölçeği toplam puanıyla; motivasyon ölçeği alt boyutlarından; Fiziki İmkânlar ile ($r=0.238$; $p<0.01$), Okul İçi Faktörler ile ($r=0.258$; $p<0.01$) ve Okul Dışı Faktörler ile düşük ($r=0.194$; $p<0.01$); Mesleki Gelişim ve Saygınlık ile ise orta ($r=0.317$; $p<0.01$) düzeyde ilişki mevcuttur. Bunun yanı sıra motivasyon ölçeği toplam puanı ile; öz yeterlilik ölçeği alt boyutlarından; akademik özyeterlik ile düşük ($r=0.275$; $p<0.01$), mesleki özyeterlik ile orta ($r=0.300$; $p<0.01$), sosyal ($r=0.222$; $p<0.01$) ve entelektüel ($r=0.165$; $p<0.01$) özyeterlik ile düşük düzeyde ilişki mevcuttur.

8. Cinsiyet gruplarında, özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişki

Tablo 16. Cinsiyet Gruplarında, Katılımcıların Öz-yeterlilik Algıları İle Motivasyon Düzeyleri Arası İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	Motivasyon Ölçeği Toplamı	
Öz yeterlik Ölçeği Toplamı	Erkek	r	.433**
		p	.000
	Kadın	N	145
		r	.163*
		p	.017
		N	215

* $p<.05$ ** $p<.01$

Tablo 16'da görüldüğü gibi özel eğitim öğretmenlerinden; erkeklerin öz yeterlik algıları ve motivasyon düzeyleri arasında bulunan ilişki; pozitif, anlamlı ve orta düzeyde ($r=0.433$; $p<0.01$); kadınların ise pozitif, anlamlı ve düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir ($r=0.163$; $p<0.05$).

9. Yaş gruplarında, özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri ilişkisi

Tablo 17. Yaş Gruplarında, Katılımcıların Öz Yeterlilik Algıları İle Motivasyon Düzeyleri Arası İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Ölçek	Yaş	Motivasyon Ölçeği Toplamı	
Öz yeterlilik Ölçeği Toplamı	21-30	r	.316*
		p	.000
		N	189
	31-40	r	.357*
		p	.000
		N	131
	41+	r	-.071
		p	.663
		N	40

*p<.01

Tablo 17’de verildiği üzere özel eğitim öğretmenlerinden; , 21-30 yaş aralığında olanların öz yeterlik algıları ve motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkinin pozitif yönlü, anlamlı ve orta düzeyde ($r=0.316$; $p<0.01$) ve 31-40 yaş aralığında olan öğretmenlerin öz yeterlik algıları ve motivasyon düzeyleri arasında pozitif, anlamlı ve orta düzeyde ilişki görülmektedir ($r=0.357$; $p<0.01$). Ancak 41 ve üzeri yaşta olanların öz yeterlik algıları ve motivasyon düzeyleri arasında anlamlı ilişkinin olmadığı görülmüştür ($r=-.071$; $p>0.01$).

10. Mezun olunan bölüm gruplarında, özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişki

Tablo 18. Mezun olunan bölüm gruplarında, Katılımcıların Öz Yeterlilik Algıları İle Motivasyon Düzeyleri Arası İlişkiye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

	Bölüm	Motivasyon Ölçeği Toplamı	
Öz yeterlilik Ölçeği Toplamı	Özel Eğitim	r	.162*
		p	.012
		N	240
	Diğer	r	.447**
		p	.000
		N	120

*p<.05 **p<.01

Tablo 18’de görüldüğü gibi özel eğitim öğretmenlerinden; özel eğitim bölümü mezunu olanların öz yeterlik algıları ve motivasyon düzeyleri arasında pozitif, anlamlı ve düşük düzey bir ilişki görülmüştür ($r=0.162$; $p<0.05$). Ancak özel eğitim alanında çalışan ve

farklı alan mezunu olanların öz yeterlik algıları ve motivasyon düzeyleri arasında pozitif, anlamlı ve orta düzey bir ilişki görülmüştür ($r=0.447$; $p<0.01$).

11. Özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algı düzeylerinin, motivasyon düzeylerini yordama durumu

Tablo 19. Katılımcıların Öz yeterlilik Algılarının Motivasyon Düzeylerini Yordama Durumunu Tespit Etmek Amacıyla Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları

Yordanan Değişken	Yordayan Değişken	R	R ²	F	B	β	t	p
Motivasyon Düzeyleri	Öz yeterlik Algıları	.284	.081	31.480	.368	.284	5.611	*.00

* $p<.05$

Tablo 19’da görüldüğü üzere basit doğrusal regresyon analizi sonucunda özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlik algılarının motivasyon düzeylerini anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır ($p=0.00$; $p<0.05$). Diğer bir deyişle öğretmenlerin öz yeterlik algılarıyla motivasyon düzeyleri arasında anlamlı ilişkinin olduğu gözlenmiş ($R=0.284$, $R^2=0.81$) ve öz yeterlik algılarının, motivasyon düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu saptanmıştır ($F_{(1-358)}=31.480$, $p<0,0$). Özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlik algıları, motivasyon düzeylerindeki değişimin %8’ini açıklamaktadır. Cohen (1988; 1992); etki büyüklüğü .10 olduğunda varyansın %1’ini açıkladığı ve küçük bir etki oluşturduğunu, .30 olduğunda varyansın %9’unu açıkladığı ve orta düzey bir etki oluşturduğunu, .50 olduğunda da varyansın %25’ini açıkladığını ve büyük bir etki oluşturduğunu ifade etmiştir (akt. Field, 2009). Buna göre, özel eğitim alanı öğretmenlerinin öz yeterlik algılarının, motivasyon düzeylerini etkileme gücünün küçük düzey olduğu söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Özel eğitim alanı öğretmenlerinin öz yeterlik algıları ve motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirilen araştırmada, 360 özel eğitim alanı öğretmenin öz yeterlik algıları ve motivasyon düzeyleri belirlenmiş, bu iki değişkenin; cinsiyet, yaş ve mezun olunan bölüme göre farklılaşma durumu incelenmiştir. Ayrıca bu alandaki öğretmenlerin öz yeterlik algılarının motivasyon düzeylerini yordama gücü, öz yeterlik algılarının motivasyon düzeylerine etkisi ve motivasyon-cinsiyet, motivasyon-yaş, motivasyon-mezuniyet değişkenlerinin öz yeterlik algıları üzerindeki ortak etkileri incelenmiştir. Son olarak, öğretmenlerin öz yeterlik algıları ve motivasyon düzeyleri arası ilişki ile beraber cinsiyet, yaş, mezun olunan bölüm gruplarında öz yeterlilik algıları ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Katılımcıların öz yeterlik algıları ve motivasyon düzeyleri genel olarak yüksek (iyi) düzeydedir. Bu sonuca benzer olarak Döş ve Özşahin (2019)'ın yaptığı çalışmada da öğretmenlerin öz-yeterlik ve motivasyon düzeylerine ilişkin ortalamalarının yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Ertürk (2014)'ün ortaöğretim öğretmenleriyle yaptığı çalışmada, öğretmenlerin içsel motivasyonun yüksek düzeyde, dışsal ve iş motivasyonlarını ise orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Ayrıca öğretmen adaylarıyla yapılan bazı araştırmalarda katılımcıların öz yeterlilikleri ve motivasyon düzeylerinin orta seviyenin üzerinde (Alemdağ vd., 2014) ya da yeterli düzeyde olduğu (Kavrayıcı ve Bayrak, 2016; Yeşilyurt, 2013) sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu çalışma sonucunda da, özel eğitim öğretmenlerinin genel olarak öz yeterlilik ve motivasyon düzeylerinin yüksek (iyi) düzeyde olması, özel eğitim öğretmenlerinin yaptıkları mesleğe ilişkin kendilerini yeterli gördükleri, bu alanda yaptıkları eğitim ve öğretime istekli olduklarını göstermektedir. Bu durum, özel eğitime devam eden öğrencilerin özel durumları için daha fazla özveri ve fedakârlık gerektiren özel eğitim öğretmenlerinden beklenen bir durumdur. Özel eğitim öğretmenlerinin yüksek motivasyona ve öz yeterlik algısına sahip olmaları, onların mesleki sorumluluklarını yerine getirerek öğretim sürecini etkili şekilde uygulayacaklarını, özel gereksinimli öğrencilerin kazandırılması amaçlanan davranışlara ulaşmalarında olumlu katkılar sağlayacaklarını göstermektedir. Nitekim öğretmenlerin öz yeterlik algılarının, mesleki performanslarını gerçekleştirmeleri açısından oldukça önemli olduğu ve etkili öğretmenlik davranışları sergilemesiyle yakından ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Küçüktepe, 2007).

Çalışmada, özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları, *cinsiyetlerine* göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Ancak öz yeterlik ölçeği alt boyutu olan mesleki öz yeterlik boyutunda anlamlı olarak farklılaştığı ve bu boyutta kadın öğretmenlerin öz yeterlik algılarının erkek öğretmenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Alanyazın incelendiğinde bu sonucu destekleyen çalışmaların var olduğu görülmüştür (Akmeşe ve Kayhan, 2019; Gerez-Cantimer vd. 2017; Kumcağız, Demir ve Karadaş, 2017; Kaner, 2010; Karahan ve Uyanık-Balat, 2011). Örneğin Yavuz (2020) yapmış olduğu çalışmada, kadın öğretmenlerin öz yeterlilik algılarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada, katılımcıların yaşlarına göre öz yeterlik algıları ve alt boyutlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde bu sonucu destekleyen araştırma sonuçlarının olduğu görülmüştür (Gerez-Cantimer vd. 2017; Yavuz, 2020). Bu sonuçla alakalı olarak öğretmenliğe yeni başlamış öğretmenlerin tecrübeli öğretmenleri gözlemleyerek öz yeterlik algılarını geliştirmiş olduğu söylenebilir. Çalışmada katılımcıların öz yeterlik algıları ve alt boyutları, *mezunu oldukları bölüme* göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Buna göre, özel eğitim öğretmenliği mezunu olan öğretmenlerin öz yeterlik algıları, alan değişikliği veya sertifikalı olan öğretmenlerden daha yüksek çıkmıştır. Bu sonucu destekleyen

Çakıroğlu (2018)'un yaptığı çalışmada, alan değişikliği ile özel eğitime geçen öğretmenlerin kendilerini yetersiz hissettiklerini ifade ettikleri bulunmuştur. Bu noktada sertifika alarak ya da farklı branşlardan özel eğitime alan değişikliği yaparak bu alanda çalışan öğretmenlerin özel eğitimle ilgili eğitimi daha yüzeysel olması sebebiyle öz yeterlik algılarının daha düşük çıkmış olabileceği düşünülmektedir.

Çalışmada, özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlik algıları ve alt boyutları motivasyon düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, motivasyon düzeyi yüksek öğretmenlerin öz yeterlik algılarının da yüksek olma eğiliminde olduğu söylenebilir. Ayrıca özel eğitim öğretmenlerinin motivasyonları ve alt boyutlarının cinsiyetlerine ve yaşlarına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonuca benzer olarak Avcı (2019)'nın yaptığı çalışmada da beden eğitimi öğretmenleri ve diğer branşlarda çalışan öğretmenlerin, öğretim motivasyonu ve öğretmen öz yeterlilikleri arasında “cinsiyet ve yaş” değişkenleri bakımından anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur. Katılımcıların özel eğitim mezunu olma değişkenine göre, motivasyon düzeyleri anlamlı farklılık göstermemiş ancak motivasyon ölçeği mesleki gelişim ve saygınlık alt boyutunda anlamlı farklılık görülmüştür. Bu boyutta özel eğitim mezunu olan öğretmenlerin alan değişikliği yapan öğretmenlere göre daha yüksek motivasyon sahibi oldukları görülmüştür. Bu sonuç, Yanık (2018)'in yapmış olduğu çalışma ile paralellik göstermektedir. Ayrıca çalışmada, özel eğitim öğretmenlerinin “cinsiyet ve motivasyon düzeyi” ortak etkisinin, öz yeterlilik algıları üzerine anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Ancak “yaş ve motivasyon düzeyi” ortak etkisinin ve “mezun olunan bölüm ve motivasyon düzeyi” ortak etkisinin de öğretmenlerin öz yeterlik algıları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Alanyazın incelendiğinde öz yeterlik üzerinde yapılmış ortak etkiyi konu alan çalışmalara ulaşılamamıştır.

Çalışmada, katılımcıların öz yeterlik algıları ile motivasyonları arasında pozitif yönlü anlamlı ve düşük bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında farklı alanlardaki çalışma sonuçlarının bu araştırma sonucuyla benzerlik gösteren çalışmalar vardır. Örneğin Semerci (2015)'nin okul öncesi öğretmenleriyle gerçekleştirdiği çalışmada, öğretmenlerin öz yeterlik algıları ve motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi pozitif yönlü, anlamlı ve düşük bulmuştur. Avcı (2019)'nın farklı branşlarda çalışan öğretmenlerle yaptığı çalışmada, öğretmenlerin öğretim motivasyonu ile öğretmen öz yeterliliği, anlamlı, pozitif ve orta düzey bir ilişki bulunmuştur. Döş ve Özşahin (2019)'ün öğretmenlere yönelik yapmış oldukları çalışmada pozitif yönlü, anlamlı ve orta düzey ilişki, Receptoğlu ve Receptoğlu (2020), öğretmen adaylarına yönelik yapmış oldukları çalışmada pozitif yönlü, anlamlı ve orta düzey ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Alkan ve Arslan (2019)'ın öğretmen adaylarına yönelik yaptığı çalışmada da, akademik öz-yeterlik ile akademik motivasyon arasında anlamlı ve pozitif fakat

düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Chowdhury & Shahabuddin (2007)'in üniversite öğrencileri ile Bangladeş'te yaptığı çalışmada, öğrencilerin öz-yeterlilikleri ile içsel ve dışsal motivasyonları arasında pozitif ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet gruplarında, bu alanda çalışan öğretmenlerin öz yeterlilikleri ve motivasyonları arasındaki ilişkinin erkek öğretmenlerde pozitif yönlü, anlamlı ve orta düzey ilişkinin olduğu, kadın öğretmenlerde ise pozitif yönlü, anlamlı ve düşük düzey ilişkinin olduğu hesaplanmıştır. Yaş gruplarındaki ilişkilere bakıldığında, 21 ile 30 ve 31 ile 40 yaş aralığında olan öğretmenlerin pozitif yönlü, anlamlı ve orta düzeyde, 41 yaş üzeri öğretmenler içinse böyle bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır. Mezun olunan bölüm gruplarında ise özel eğitim mezunu olan öğretmenlerin pozitif yönlü, anlamlı ve düşük düzey ilişkinin olduğu, alan değişikliği veya sertifikalı olan öğretmenlerin ise pozitif yönlü, anlamlı ve orta düzey ilişkinin olduğu görülmüştür. Son olarak çalışmada katılımcıların öz yeterlilik algılarının, motivasyon düzeylerinin yordayıcısı olduğu ve öz yeterlilik algıları motivasyon düzeylerinin %8'ini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında Thoonen vd., (2011: 533) tarafından Hollanda'da ilkokulda görev yapan 502 öğretmenle yapılan çalışmada da öğretmenlerin öz-yeterliliklerinin, öğrenmeyi ve sınıf içinde yapılan uygulamaları açıklayan en kritik bir motivasyon unsuru olduğu bulunmuştur.

Öte yandan Recepoğlu ve Recepoğlu (2020: 805)'nin yaptığı çalışmada da öğretmenlik mesleğine yönelik motivasyonun, öğretmen öz yeterliliğinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, öğretmenlerin öz yeterlilikleri ve motivasyonları bir biriyle ilişkili olan iki önemli özellik olduğu doğrulanmıştır. Bu bakımdan özel gereksinimli öğrencilerin bireysel farklılıklarından dolayı bu alanda çalışan öğretmenlerin daha özverili çalışması, mesleğe yönelik öz yeterliliklerinin ve motivasyonlarının yüksek olmasının gerekliliği anlaşılmaktadır. Zira öz yeterlilik ve motivasyon özellikleri bir öğretmenin sahip olması gereken önemli özelliklerindedir. Nitekim, Bandura'nın öz-yeterlilik kuramına göre öz yeterlilik inancı, bireylerin motivasyonlarında, hedeflerine ulaşma çabalarında, davranışlarında ve başarılarında etkili olan önemli bir faktördür (Bandura, 1989, Henson, 2001). Motivasyon da, eğitim başarısını etkileyen kritik faktörlerden biridir (Ryan ve Deci, 2000). Bu bağlamda özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterliliklerinin, öğretim sürecini planlamalarında, uygulamalarında ve öğrencilere istenilen davranışları kazandırma çabalarında etkili olacağı söylenebilir. Başka bir deyişle öz yeterliliği yüksek öğretmenler, mesleklerini en verimli şekilde icra etmeye daha iyi motive olabilir ve daha başarılı bir öğretim süreci gerçekleştirerek eğitim kalitesini artırabilirler.

Araştırma sonucunda, özel eğitim alanı öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile motivasyonları arasında anlamlı ilişkisi olan iki önemli özellik olduğu anlaşılmıştır. Zira bu iki özelliğin nitelikli eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde önemli etkisinin

olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda özel eğitim öğretmenlerinin motivasyonlarını ve öz yeterliliklerini etkileyen faktörleri derinlemesine inceleyen nitel çalışmaların, farklı örneklemelere yönelik nicel çalışmaların yapılması önerilebilir. Özel eğitim öğretmenlerinin öz yeterlilikleri ile motivasyonları arasındaki ilişki durumu, bu çalışmada incelenen cinsiyet, yaş ve mezun olunan bölüm değişkenlerinin dışında farklı değişkenlere göre incelenebilir. Yine özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin öz yeterliliklerinin gelişmesini ve motivasyonlarını artıracak eğitim programlarının geliştirilmesi, çeşitli eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi önerilebilir. Ayrıca özel eğitim alanının Türkiye’de yeni sayılabilecek bir geçmişinin olması sebebiyle eğitim ortamlarının ve öğretmen kalitesinin artırılması için uygulamalı çalışmaların yapılması önerilebilir.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında tüm yazarların katkı oranı eşittir.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırmanın etik kurul onayı 11/03/2022 tarihinde AKÜ Etik Kurulu’nun 2022/87 No’lu kararı ile elde edilmiştir.

Kaynakça

- Akdoğan, F. E. (2009). *Zihin engelliler öğretmenlerinin öz yeterlik algıları ve stres düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Abazaoğlu, İ., & Aztekin, S. (2015). Öğretmen moral ve motivasyonlarının öğrencilerin fen ve matematik başarılarına etkisi (Singapur, Japonya, Finlandiya ve Türkiye). In *International Congress on Education for the Future: Issues and Challenges* (Vol. 13, p. 15).
- Akmeşe, P. P. ve Kayhan, N. (2019). Investigation of difficulties faced by special education teachers and their self-efficacy beliefs. *Turkish Journal of Special Education Research and Practice*, 1(1), 57-69.
- Aksoy, F. (2014). *Özel eğitim sınıflandırmaları*. A. Ardiç (Ed.), *Bireysel Farklılıklar* içinde (s. 1-23). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Aksoy, V. ve Diken, İ. H. (2009). Rehber öğretmen özel eğitim öz yeterlik ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Özel Eğitim Dergisi*, 10(1), 29-37.
- Alemdağ, C., Öncü, E. ve Yılmaz, A. (2014). Beden eğitimi öğretmeni adaylarının akademik motivasyon ve akademik öz-yeterlilikleri. *Spor Bilimleri Dergisi*, 25(1), 23-35.

- Alkan, M. F. ve Arslan, M. (2019). Learner autonomy of pre-service teachers and its associations with academic motivation and self-efficacy. *Malaysian Journal of Learning and Instruction*, 16(2), 75-96.
- Avcı, O. (2019). *Beden eğitimi ve spor öğretmenleri ile diğer branş öğretmenlerinde öğretme motivasyonu ve öğretmen öz yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American psychologist*, 44(9), 1175-1184.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman Company.
- Bandura, A. (2000). Cultivate self efficacy for personal and organizational effectiveness. In E. A. Locke (Ed.) *Handbook of Principles Of Organizational Behavior*, pp. 120-136 Oxford. UK: Blackwell.
- Bayrakdar, U., Vural Batık, M. ve Barut, Y. (2016). Özel eğitim öğretmen adaylarının öğretmen özyeterlik düzeyleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 133-149.
- Brophy, J. (1998). *Motivating students to learn*. USA: McGraw- Hill Companies.
- Büyükoztürk, Ş. (2020). *Sosyal Bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni spss uygulamaları ve yorum* (28. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (28. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Can, A. (2019). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cavkaytar, A., Melekoğlu, M. ve Yıldız, G. (2014). Geçmişten günümüze özel gereksinimli olma ve zihin yetersizliği: Dünya'da ve Türkiye'de kavramların evrimi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (Özel Sayı)*, 111-122.
- Chowdhury, M. S. & Shahabuddin, A. M. (2007). Self-Efficacy, motivation and their relationship to academic performance of bangladesh college students. *College Quarterly*, 10(1), 1-9.
- Çakıroğlu, O. (2018). *Özel eğitimde temel kavramlar*. V. Aksoy (Ed.), *Özel Eğitim* (2.Baskı) içinde (s. 1-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Çolak, İ., Yorulmaz, Y. İ. ve Altinkurt, Y. (2017). Öğretmen özyeterlik inancı ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 20-32.
- Çitil, M. (2020). *Özel eğitim alanının kavramsal, tarihsel ve yasal temelleri*. U. Sak ve S. Toraman (Ed.). Türkiye'de Özel Eğitim Hizmetleri içinde (s. 11-42). Ankara: Afşar Ofset.
- Döş, B. ve Özşahin, C. (2019). Öğretmenlerin sosyal medya bağımlılığı, öğretmenlik öz-yeterlilikleri ve motivasyonları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(71), 1397-1408.
- Ergül, C., Baydık, B. ve Demir, Ş. (2013). Özel eğitim öğretmen adaylarının ve öğretmenlerinin zihin engelliler öğretmenliği lisans programı yeterliklerine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 499-522.
- Eripek, S. (2005). *Zeka geriliği*. Ankara: Kök Yayıncılık.

- Elmacı, D. (2022). Türkiye’de özel eğitim alanında korunmaya ihtiyacı olan çocuklar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 23(2), 409-429. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.789072>
- Ertürk, R. (2014). *Öğretmenlerin iş motivasyonları ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki: Bolu ili örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (Third Ed.) London: SAGE Publications Ltd.
- Gerez-Cantimer, G., Şengül, S. ve Akçin, N. (2017). Özel eğitim gereksinimli çocukların öğretmenlerinin mesleki öz yeterlilik algılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 14(1), 694-716.
- Henson, R. K. (2001). Relationships between preservice teachers' self-efficacy, task analysis, and classroom management beliefs. In the *annual meeting of the Southwest Educational Research Association*, New Orleans, LA.
- Kambur, E. (2019). Bandırma’daki öğretmenlerin iş motivasyonları ile öz yetkinlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 67-90.
- Kaner, S. (2010). Özel gereksinimli olan ve olmayan öğrencilerin öğretmenlerinin öz yetkinlik inançları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 43(1) 193-217.
- Karabağ Köse, E., Karataş, E., Küçükçene, M. ve Taş, A. (2020). Öğretmen mesleki motivasyonu ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması: Çevrimiçi ve kâğıt kalem uygulamalarının karşılaştırılması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, doi:10.9779.pauefd.707619
- Karahan, Ş. ve Uyanık-Balat, G. (2011). Özel eğitim okullarında çalışan eğitimcilerin öz- yeterlik algılarının ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 1-14.
- Karakuyu, Y. ve Karakuyu, A. (2016). Motivasyon ve öz-yeterliğin sınıf öğretmeni adaylarının teknolojik pedagojik alan bilgilerine (TPAB) katkısı. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 89-100.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Kargın, T. (2003). Cumhuriyetin 80. yılında özel eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 160(1), 106-116.
- Kavrayıcı, C. ve Bayrak, C. (2016). Öğretmen adaylarının öz- yeterlik algıları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(23), 623-658 <http://dx.doi.org/10.14520/adyusbd.70805>
- Kumcağız, H., Demir, Y. ve Karadaş, C. (2017). Okul psikolojik danışmanlarında mesleki tükenmişliğin yordayıcısı olarak özel eğitime ilişkin öz-yeterlik algısı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 312-324.
- Küçlü, B. (2021). *Özel eğitim okullarında çalışan okul yöneticileri ve öğretmenlerin motivasyonunu etkileyen faktörler*. Yayınlanmamış tezsiz yüksek lisans projesi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Küçüktepe, S. E. (2007). *Öz-oluşum türleriyle, mesleki etkililik algıları ve tercih ettikleri öğretme stilleri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

- MEB (2018). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24736&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- MEB (2020). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim 2019-2020*. Erişim Adresi: http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=396 20.05.2021.
- Özdoğan, M. (2021). Zihinsel engellilerin eğitiminde öğretmenlerin motivasyon durumları. *International Journal of Humanities and Education*, 7(15), 321-345.
- Özyürek, M. (2008). Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: özel eğitim örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 189-226.
- Pallant, J. (2020). *SPSS kullanma kılavuzu: SPSS ile adım adım veri analizi* (Balci, S., Ahi, B., Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Recepoglu, S. ve Recepoglu, E. (2020). Öğretmen adaylarının öz yeterlik algıları ile öğretmenlik mesleğine yönelik motivasyonları arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(4), 799-814.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-Determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being. *The American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Schunk, D. H. (2008). *Öğrenme teorileri eğitimsel bir bakışla* (5. Baskıdan Çeviri). M. Şahin (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Semerci, D. (2015). *Okul Öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerileri, öz yeterlik algıları ve mesleki motivasyonları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sucuoğlu, B. (2013). *Zihin engelinin tarihçesi*. B. Sucuoğlu (Ed.), *Zihin engelliler ve eğitimi* (4. Baskı) içinde (s. 16-45). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şahin, Ç. ve Karakuş, G. (2019). Nicel araştırma modelleri-desenleri. G. Ocak (Ed.), *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 218-268). Ankara: Pegem Akademi.
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2013). *Using multivariate statistics* (Sixth Ed.) Pearson, Boston.
- Tarakçı, E, Tütüncüoğlu F. ve Tarakçı D. (2012) Özel eğitim ve rehabilitasyon alanında çalışan meslek elemanlarının öz-yeterlilik ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Fizyoterapi Rehabilitasyon*, 23(1):26-35.
- Tekin, H.(1996). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Yargı Yayınları.
- Thoonen, E. E. J., Slegers, P. J. C., Oort, F. J., Peetsma, T. T. D., & Geijsel, F. P. (2011). How to improve teaching practices: the role of teacher motivation, organizational factors and leadership practices. *Educational Administration Quarterly*, 47(3), 496-536. <https://doi.org/10.1177/0013161X11400185>
- Vatanserver Bayraktar, H. ve Akın E. (2019). Sınıf öğretmenlerinin motivasyon düzeylerinin incelenmesi. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 24, 37-63.

- Yanık, F. (2018). *Özel eğitim öğretmenlerinin yöneticilerine yönelik algıladıkları etkili liderlik özellikleri ve okula bağlılık düzeylerinin iş motivasyonlarıyla ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Yavuz, C. ve Bahtiyar Karadeniz, C. (2009). Sınıf öğretmenlerinin motivasyonunun iş tatmini üzerine etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 507-519.
- Yavuz, M. (2020). Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin mesleki özyeterlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 55(1), 1-25.
- Yeşilyurt, E. (2013). Öğretmen adaylarının öğretmen öz-yeterlik algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 45(45), 88-104.

Examination of the Relationship between Perceptions of Self-Efficacy and Motivation Levels of the Special Education Teachers

Extended Summary

Purpose and Significance

It is extremely important for special education teachers to gain the basic competencies required for special education and to be competent in this field compared to other teaching fields. This situation requires the teacher to keep himself updated, constantly improve, be more self-sacrificing and tolerant, and keep his professional self-efficacy and motivation level high. This puts an important responsibility on special education teachers. Because, it is emphasized that the professional competence of the special education teacher and the work he does are extremely effective and important in terms of self-efficacy perception (Karahan & Uyanik-Balat, 2011). As a matter of fact, it is stated that the most important motivation factor explaining the practices in the classroom is teachers' self-efficacy (Thoonen, Slegers, Oort, Peetsma & Geijsel, 2011). This undoubtedly affects the quality of education to be implemented and the development of students. It is understood from the studies in the literature that teachers' self-efficacy perceptions and motivation levels affect the education process. In addition, it has been observed that there are very few studies dealing with the relationship between special education teachers' self-efficacy perceptions and motivation levels. For these reasons, it has been seen that there is a need to examine the relationship between special education teachers' self-efficacy perceptions and their motivation levels. In this respect, it is hoped that the study will make an important contribution to the literature on special education. The research, it is aimed to investigate the relationship between the self-efficacy perceptions of special education teachers and their motivation levels. For this purpose, the following research sub-problems were examined:

1. What is the distribution of the self-efficacy perception levels of special education teachers?
2. What is the distribution of motivation levels of special education teachers?
3. According to the variables of "gender", "age" and "graduated"; do special education teachers' self-efficacy perception levels differ significantly?

4. According to the variables of “gender”, “age” and “graduated”; do special education teachers' motivation levels differ significantly?
5. Is there a significant difference in the self-efficacy perceptions and sub-dimensions of special education teachers in terms of motivation levels?
6. On the self-efficacy perceptions of special education teachers;
  - Do the levels of “gender and motivation” have a common effect?
  - Do the levels of “age and motivation” have a common effect?
  - Do the levels of "graduate degree and motivation" have a common effect?
7. Is there a significant relationship between special education teachers' self-efficacy perceptions and their motivation levels?
8. In the "gender" groups, is there a significant relationship between the self-efficacy perceptions of special education teachers and their motivation levels?
9. Is there a significant relationship between the self-efficacy perceptions of special education teachers and their motivation levels in the "age" groups?
10. Is there a significant relationship between the self-efficacy perceptions of special education teachers and their motivation levels in the "graduated department" groups?
11. Do special education teachers' self-efficacy perception levels predict their motivation levels?

Method

In the research, the relational survey model was used and the data were collected from 360 teachers working in the field of special education. The sample was formed by the random sampling method. Data were collected and analyzed with the “Teacher Self-Efficacy Belief Scale” and the “Teacher Vocational Motivation Scale”. Data were analyzed with descriptive statistics, t-test, one-way ANOVA, two-factor analysis of variance, Pearson correlation analysis, and simple regression analysis..

Findings

As a result of the analysis of the data obtained, the self-efficacy perceptions of special education teachers didn't differ significantly according to gender and age; however, it was found that it differed significantly according to the status of being a special education graduate. Self-efficacy perceptions and sub-dimensions of special education teachers differ significantly according to their motivation levels. Their motivation levels didn't differ significantly in terms of these variables. In the self-efficacy perceptions of special education teachers; motivation-age, and motivation-being special education graduate have a common effect; however, motivation-gender didn't. Finally, it determined that the relationship between special education

teachers' self-efficacy perceptions and motivation levels was positive, significant, and low and it concluded that their self-efficacy perceptions were a significant predictor of motivation levels.

Discussion and Conclusions

In the study, it was concluded that there was a positive and low correlation between the participants' self-efficacy perceptions and their motivation levels. The results of this research show similarities with the results of studies in different fields in the literature (Semerci, 2015; Avcı 2019; Döş and Özşahin, 2019; Receptoğlu and Receptoğlu, 2020; Alkan and Arslan, 2019; Chowdhury & Shahabuddin, 2007). For example, in the study of Avcı (2019) with teachers working in different branches, a positive, significant medium-level relationship was found between teachers' motivation to teach and teacher self-efficacy scores.

In the study, it was concluded that the self-efficacy perceptions of the participants were the predictors of their motivation levels and their self-efficacy perceptions explained 8% of their motivation levels. In the literature, in the study conducted by Thoonen et al., (2011) with 502 teachers working in primary schools in the Netherlands, it was found that teachers' self-efficacy is the most critical motivation factor that explains learning and practices in the classroom. On the other hand, in the study conducted by Receptoğlu and Receptoğlu (2020), it was concluded that motivation toward the teaching profession is a significant predictor of teacher self-efficacy.

As a result of the research, it was confirmed that teachers' self-efficacy and motivation are two important features that are related to each other. In this respect, due to the individual differences of students with special needs, it is understood that teachers working in this field should work more devotedly and have high self-efficacy and motivation for the profession. Because self-efficacy and motivation features are important features that a teacher should have. As a matter of fact, according to Bandura's self-efficacy theory, self-efficacy belief is an important factor that affects individuals' motivation, efforts to reach their goals, behaviors, and success (Bandura, 1989; Henson, 2001). Motivation is one of the critical factors affecting educational success (Ryan & Deci, 2000). In this context, it can be said that the self-efficacy of special education teachers will be effective in the planning and implementation of the teaching process and in their efforts to gain the desired behaviors to the students. In other words, teachers with high self-efficacy can be better motivated to perform their jobs in the most efficient way and increase the quality of education by performing a more successful teaching process.

Covid-19 Salgınında Türkiye'nin Yaptığı İnsani Yardımların Kamu Diplomasisi Bağlamında Değerlendirilmesi*

Mehmet Çelik¹

Öz

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi
05.04.2023

Kabul Tarihi
30.06.2023

DOI
10.47140/kusbder.1278018

İnsani yardımlar devletlerin kamu diplomasisi uygulamalarında en çok kullandığı araçlardan biridir. Kamu diplomasisinin ana hedef kitlesi olan insanı önceleyen uygulamalar, insanlarla direkt olarak bağ kurulmasına veya mevcut bağın güçlendirilmesinde önemli katkılar sağlamaktadır. İnsanların hayatlarını kurtarmayı ve acılarını hafifletmeyi hedefleyen insani yardımlar Türk kamu diplomasisinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Bu çalışma ile Türkiye'nin Covid-19 döneminde ABD'ye ve AB ülkelerine yaptığı sağlık malzemeleri yardımlarının yine bu ülkelerin İngilizce yayın yapan internet haber sitelerindeki söyleme yansımalarını değerlendirmek amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında, 1 Nisan ve 15 Mayıs 2020 tarihleri arasında Türkiye'nin bu ülkelere Covid-19 salgını sürecinde yaptığı sağlık yardımlarını konu alan haberler Teun Adrianus Van Dijk'in Eleştirel Söylem Çözümlemesi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma neticesinde, yaptığı önemli insani yardımlara rağmen Türkiye'nin kamu diplomasisi çabasının AB ve ABD basınında yeteri kadar yer almadığı görülmüştür. Bunun arkasında yatan nedenin ise Türkiye'ye karşı bir önyargının olması ve gerçekleştirdiği insani yardımlara karşı kuşku ile yaklaşılması olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar kelimeler: İnsani yardım, Covid-19 salgını, kamu diplomasisi, eleştirel söylem çözümlemesi, Türk kamu diplomasisi

Atıf için: Çelik, M. (2023). Covid-19 Salgınında Türkiye'nin Yaptığı İnsani Yardımların Kamu Diplomasisi Bağlamında Değerlendirilmesi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 71-106.

* Bu makale İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Bilimleri ve İnternet Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Anabilim Dalı Kurumsal İletişim Yüksek Lisans Programı'nda Doç. Dr. Nihal Kocabay-Şener danışmanlığında hazırlanan "Uluslararası Halkla İlişkiler Bağlamında Kamu Diplomasisi: Covid-19 Salgınında Kamu Diplomasisi Bağlamında Türkiye'nin İnsani Yardımları" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Sorumlu Yazar: Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Bilimleri ve İnternet Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Ana Bilim Dalı Kurumsal İletişim Yüksek Lisans Programı. E-posta: mcelik17@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9217-1621>.

Evaluating Turkey's Humanitarian Aid During the Covid-19 Pandemic in the Context of Public Diplomacy *

Mehmet Celik ²

Abstract

Article Type
Research Article

Application Date
2023-04-05

Acceptance Date
2023-06-30

DOI
10.47140/kusbder.1278018

Humanitarian aid is one of the most commonly used tools by states in public diplomacy practices. Practices that prioritize people, the main target group of public diplomacy, make important contributions to the direct connection with people or to strengthening existing bonds. Humanitarian aid, which aims to save lives or alleviate suffering, is an indispensable elements of Turkish public diplomacy. This study aims to evaluate the reflections of Turkey's health supplies to the USA and EU countries during the Covid-19 period on the discourse of these countries on internet news sites broadcasting in English. News articles on Turkey's health assistance to these countries during the Covid-19 outbreak between 1 April and 15 May 2020 are analyzed using Teun Adrianus Van Dijk's Critical Discourse Analysis method. It is concluded that, despite the sizable and significant humanitarian aid it provided, Turkey's public diplomacy efforts are not sufficiently covered in the EU and US press. It has further been observed that the reason behind this is a bias against Turkey and that the humanitarian aid it supplied is viewed with suspicion.

Keywords: Humanitarian aid, Covid-19 pandemic, public diplomacy, critical discourse analysis, Turkish public diplomacy

For Reference: Çelik, M. (2023). Covid-19 Salgınında Türkiye'nin Yaptığı İnsani Yardımların Kamu Diplomasisi Bağlamında Değerlendirilmesi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 71-106.

* This article is prepared from the master's thesis titled "Public Diplomacy in the Context of International Public Relations: Turkey's Humanitarian Aid in the Context of Public Diplomacy in the Covid-19 Pandemic" prepared under the supervision of Assoc. Prof. Dr. Nihal Kocabay-Şener at Istanbul Commerce University, Institute of Communication Sciences and Internet, Department of Public Relations and Advertising

² Corresponding Author: Graduate Student, Istanbul Commerce University Faculty of Communication Department of Public Relations and Advertising Corporate Communication Master's Program, E-posta: mcelik17@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9217-1621>.

Giriş

İnsani diplomasinin önemli bir bileşeni ve çalışmamızın temelini oluşturan insani yardımlar, doğal afetler, silahlı çatışmalar veya diğer kriz ortamlarında ve sonrasında sağlık, gıda, barınma, tıbbi bakım veya diğer temel ihtiyaçların yardıma muhtaç olan bireylere veya toplumlara ulaştırıldığı yardımlardır. İnsani yardımlar devletler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri veya bireyler tarafından kriz içinde olan insanların acılarını paylaşmak ve hafifletmek, insanca yaşamalarını sağlayacak ortamın oluşturulması ve saygınlıklarını korumaktır.

İnsani yardımlar ülkelerin gerçekleştirdiği kamu diplomasisi uygulamalarında önemli bir yere sahiptir. İnsani yardımlar bir ülkenin değerlerini ve kültürünü aktarma konusunda sağladığı katkılar açısından kamu diplomasisi uygulamalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Diğer ülke yönetimleri ve halkları ile olumlu ilişkiler kurmak için kullanılan insani yardımlar ülkelerin imaj ve itibarlarına katkı sağlamaktadır. Kamu diplomasisi bağlamında insani yardımlar, hayat kurtarmak, acıları hafifletmek, küresel düzeyde barış ve güvenliği teşvik etmek gibi birçok hedefe ulaşmak için kullanılabilir.

Türkiye, dünyanın dört bir yanındaki çatışmalardan ve afetlerden etkilenen insanlara insani yardım sağlama konusunda uzun ve aktif bir geçmişe sahiptir. Türkiye son yıllarda Suriye, Yemen, Somali ve Afganistan gibi ülkelere yardım sağlayan, dünyanın en büyük insani yardım bağışçılarından biri haline gelmiştir. Türkiye'nin insani yardımlarının ana başlıkları arasında önde gelen yöntemlerden biri mültecilere yaptığı ev sahipliği ve sağladığı desteklerdir. Türkiye, başta Suriye, Afganistan ve Irak olmak üzere birçok ülkeden milyonlarca mülteciye sağlık, eğitim ve barınma olanağı sağlamaktadır. Türkiye aynı zamanda Yemen, Somali ve Afganistan gibi çatışmalardan ve doğal afetlerden etkilenen ülkelere gıda ve tıbbi yardımlar sağlamaktadır. Türkiye ayrıca kalkınma projelerine sağladığı desteklerle yoksulluk ve çatışmalardan etkilenen insanlara geçim kaynaklarını iyileştirmelerinde yardımcı olmaktadır. Türkiye'nin insani yardım çabaları uluslararası toplum tarafından geniş çapta kabul görmekte ve takdir edilmektedir ve dünya çapında milyonlarca insanın acılarının hafifletilmesine yardımcı olmaktadır.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda şimdiye kadar küresel ölçekte yaşanan en büyük felaket olan koronavirüs salgını, dünyanın önde gelen kuruluşlarının ve devletlerinin bu ölçekte büyük bir krize karşı son derece hazırlıksız olduğunu göstermiştir. Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü ve Avrupa Birliği gibi kuruluşlar salgınla mücadele konusunda mensubu bulunan ülkeleri yönlendirmekte yetersiz kalmıştır. Dünya'nın refah düzeyi yüksek ve sağlık alanında önde gelen ülkeleri arasında yer alan ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri sağlık malzemeleri tedarikinde başarısız olmuş ve birbirleriyle mücadele içine girmişlerdir. Türkiye, Covid-19 salgını boyunca ülke içindeki tepkilere

rağmen dünyanın ekonomik ve sosyal açıdan önde gelen gelişmiş ülkeleri de dahil olmak üzere birçok ülkeye özellikle sağlık malzemelerini içeren insani yardımlarda bulunmuştur.

Çalışmamız kapsamında, insani yardım kavramı ve kamu diplomasisi ile olan ilişkisi bir şekilde incelenecek olup, Türkiye'nin insani yardımları, insani yardım aktörleri ve Türkiye'nin Covid-19 sürecinde gerçekleştirdiği insani yardımlar incelenecektir. Çalışmanın araştırma kısmında ise Türkiye'nin insani yardım kapsamında özellikle ABD ve AB ülkelerine sağladığı yardımların yine bu ülkelerin internet medyasındaki yansımaları Teun Van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi tekniği kullanılarak incelenecek ve kamu diplomasisi bağlamında değerlendirilecektir.

İnsani Yardım Kavramı

İnsani yardım kavramını incelemeyen önce, insani yardımları kapsayan dış yardım kavramına değinmekte fayda olacaktır. İnsani diplomasisinin türlerinden biri olan dış yardımlar, bir devletin ya da kurumun başka bir ülkeye sağladığı yardımlardır. Yapılacak dış yardımın türü ise amacıyla paralellik göstermektedir. Günümüzde askeri yardımlar, kalkınma yardımları ve insani yardımlar tercih edilen dış yardım yöntemleridir (Tabak, 2016: 36). Battır'a (2017) göre insani diplomasi ile insani yardım kavramları arasında güçlü bir ilişki vardır ve insani yardım kavramı en geniş anlamı ile; "doğal ve/veya insan kaynaklı, istenmeyen fakat genellikle engellenemeyen, maruz kalanlar açısından dolaylı ya da doğrudan mağduriyet/dezavantaj doğuran afet, kuraklık, salgın hastalıklar, savaşlar, iç savaşlar, zorunlu göç vb. olumsuzlukların yaşandığı durumlarda öncelikle insan hayatı için acil ve zorunlu temel ihtiyaçların karşılanması, devamında ise mevcut dezavantajlı durumun kalıcı olarak bertaraf edilmesine yönelik süreçlerin tümüdür" (Battır, 2017: 41).

İnsani diplomasi araçlarından biri olan insani yardımların odaklandığı nokta insanların yaşamlarının devamlılığını sağlamak ve korumaktır. İnsani yardımlar, insaniyet çerçevesinde mekândan bağımsız olarak insanların hayatlarını kurtarmayı ve acılarının hafifletilmesinde yardımcı olmayı hedeflemektedir. Bu nedenle, ayrımcılık yapmadan ve tarafsız olarak hangi ırktan, dilden, dinden veya gruptan olursa olsun ayırım yapmadan insani yardımlar gerçekleştirilmelidir. İnsani yardımda bulunan devletin veya kurumun hiçbir askeri ya da ekonomik çıkar beklentisi içinde olmamalıdır. İnsani yardımlar kısa vadede gıda, barınma ve sağlık ihtiyaçlarının sağlanmasını içerirken, orta ve uzun vadede değerlendirildiğinde ise, eğitim, tarım, altyapı hizmetleri ve sürdürülebilir kalkınma konularını kapsamaktadır (Yıldırım ve Küçüksoğak, 2019: 597).

İnsani yardıma ihtiyacı olan insanların sayısı 2021 yılında 306 milyona yükseldi. Bu insanlardan 160,4 milyonu yeterli gıdaya ulaşamamakta, 86,3 milyonu zorla yerinden edilmiş insanlardan oluşmaktadır. Bu insanlara yapılan toplam insani yardım miktarı

yaklaşık 31,3 milyar dolardır ve büyük miktarı hükümetler ve AB kurumları tarafından yapılmaktadır. Dünyada geçtiğimiz iki sene içerisinde yardıma muhtaç insan sayısı hızla artarken, toplam uluslararası insani yardım kayda değer bir artış göstermemiştir. Dünyada en çok insani yardım sırasıyla Yemen, Suriye, Afganistan, Etiyopya ve Güney Sudan'a yapılmaktadır (Development Initiatives, 2022).

Türkiye'nin İnsani Yardımları

Türkiye, "insani yardımlar konusunda tarihi ve kültüründen kaynaklanan güçlü bir geleneğe sahiptir" (Özdemir, 2016:422). Türkiye son yıllarda yaşadığı siyasi ve sosyal gelişmeler ile uluslararası ilişkiler arenasında yer almaya başlamıştır. Ayrıca ülkenin iyileşen ekonomisinin de Türkiye'nin dikkat çeken bir ülke olmasında önemlidir. Bunlara ilaveten yumuşak güç kullanımı dış politikada Türkiye tarafından tercih edilmiş ve özellikle insancıl değerlere büyük ölçüde önem vermiştir (Çelenk, 2016:165). Türkiye, Küresel İnsani Yardım 2022 yılı raporuna göre 2021 yılında, gayri safi milli hasılasına oranla en çok insani yardım yapan ülke sıralamasında zirvedeki yerinde kalmaya devam etti. Rapora göre ABD, 9 milyar 768 milyon dolarlık insani yardım ile miktar olarak listenin birinci sırasında yer alırken, Türkiye ikinci sırada yer almıştır. 5 milyar 587 milyon dolar ile Türkiye, gayri safi milli hasılasına oranla en çok insani yardım yapan ülke olmuştur (Taşdemir, 2022).

Türkiye'nin insani yardımlarının en önemli örneklerinden biri Somali'dir. "Failed Country" (başarısız devlet) olarak tanımlanan Somali'nin, 2011 yılının yaz aylarında yaşadığı açlık krizi dünyanın yaşadığı en büyük krizlerden biri olmuştur. Türkiye'nin yaşanan bu dram üzerine ülkeye yardımda bulunması, Somali ile uzun bir süredir ihmal edilmiş olan ilişkilerin yeniden kurulmasını sağlamıştır. Somali halkı tarafından büyük bir hoşgörü ile karşılanan Türkiye, Somali'de yaşanan sorunlara kalıcı çözümler üretmeye çalışmıştır. Somali ile kurulan ilişkiler Türkiye'nin diğer Afrika ülkeleri ile de geliştireceği ilişkiler açısından önem taşımaktadır (Yalçın, 2016:18).

Cumhurbaşkanı Erdoğan, son 10 yılda Somali'ye toplamda bir milyar dolardan fazla yardımın yapıldığını, TİKA, Kızılay ve AFAD gibi birçok kurumun yanı sıra önemli sayıda Türk sivil toplum kuruluşunda da Somali'de çeşitli yardım faaliyetlerinde bulunduğunu ifade etmiştir. Somali Cumhurbaşkanı Şeyh Mahmud ise yaptığı açıklamada, Somali halkının karşılaştığı insani durum konusunda Türkiye devleti ve halkının cömertliğini takdir ettiğini söylemiştir. Cumhurbaşkanı Şeyh Mahmud açıklamasında "Somali, Türkiye'yi önemli bir ortak, Somali halkının güvendiği, hedeflediğimiz refah ve kalkınma için vazgeçilmez bir dost olarak görmektedir" diyerek Somali'nin Türkiye'ye verdiği önemi vurgulamıştır (TCBB, 2022). Bu ve bunun gibi örnekler, ulaşılmak istenen ülkelerin halklarının ve yöneticilerinin zihinlerinde dost ülke imajı oluşturarak kamu diplomasisi hedeflerine hizmet etmektedir.

2011 yılında Suriye'de başlayan iç kargaşalar sebebiyle, Suriye'nin komşu ülkelerine büyük göçler yaşanmıştır. Türkiye'ye Suriye'den gelen bu büyük göç dalgası insani yardımlara duyulan ihtiyacın da artmasına neden olmuştur (Ceren, 2021:304). İçişleri Bakanı Süleyman Soylu katıldığı "Ege Denizi'ndeki Geri İtmeler ve Boğulan İnsan Hakları" özel raporunun açıklanacağı toplantıda Türkiye'deki Suriyeli sayısının 3 milyon 700 bin olduğunu açıklamıştır (NTV, 2022).

Gerçekleştirilen insani faaliyetlerle oluşturulan yumuşak gücün katkısıyla Türkiye, uluslararası arenada kendi dış politika amaçlarına ulaşmada iş birliği yapabilecek bir ülkeler, toplumlar ve bireyler ağı oluşturma şansı yakalayacaktır (Yıldırım ve Küçüksolak, 2019:611-614). İnsani yardımlar ve dış yardımlar, uygulayıcılarına uluslararası arenada gündem oluşturma ve yumuşak güç kullanarak tüm dünyada ve bulunduğu bölgede itibar kazanma gibi avantajlar sağlar. Dünyanın önde gelen yardım yapımcılarından biri olan Türkiye'nin de yaptığı dış yardımlardan dolayı bir itibar beklentisinin olması gayet tabiidir. Fakat Türkiye, yaptığı dış yardımlara karşılık gelen itibarı, prestiji henüz elde etmiş değildir (Çevik, 2014:67).

2020 yılının en büyük krizlerinden biri olan ve küresel olarak etki yaratan Covid-19 salgını, sebep olduğu sağlık sorunları ve ölümlerin yanı sıra, gıda tedariki ve nakliyesinde de sorunlara sebep olmuştur. Bu nedenle tüm dünyada milyonlarca insan için yoksulluğun da içinde olduğu yeni sorunlarla insanlığı karşı karşıya bırakmıştır. Tüm dünya bu süreci ortak akıl ve iş birliği içinde ele alıp çözümler üretmezse, önümüzdeki yıllarda çok daha büyük ve engellenemez insani krizler ile karşılaşması kaçınılmazdır (Ceren, 2021:310). Türkiye insanlığın büyük bir kriz ile karşı karşıya kaldığı Covid-19 salgını boyunca hiçbir ayırım gözetmeksizin ihtiyaç sahibi ülkelere kendi imkanları dahilinde insani yardımda bulunmuştur.

Covid-19 Salgını ve Türkiye'nin İnsani Yardımları

Elli milyon ölüm ile çağdaş dünyanın tarihin en ölümcül gribi olan (Gülmez, 2020:31) İspanyol gribinden (1918-1920) sonra yaşadığı en büyük pandemi olan Covid-19'un birçok alanda değişikliklere neden olacağı (Hanioğlu, 2020:24) ve hayatımızı kalıcı bir şekilde değiştireceği (Duran, 2020:29) kesindir. Uluslar Covid-19'un getirdiği hayati meselelerle, değişen ekonomik, sosyal ve politik belirsizliklerin olduğu bir salgınla mücadele ederken, bazı ülkeler krizi, ulus markalarını dünyanın gözünde yükseltmek için bir fırsat olarak gördüler. Ülkeler sınırlarını kapatsa da Covid-19 ile karşı karşıya kalan kamu diplomasisi, bazı ülkelere yumuşak güç kullanımı ile savaş ganimetlerini toplama fırsatı verebilir (Lee and Kim, 2020:382).

Yaşadığımız koronavirüsü nedenli karantina süreci belki de modern tarihte günlük yaşamlarımızın kesintiye uğradığı en can alıcı anlardan biridir (Toose, 2020:34). Alınan önlemler ve bu önlemlerin açtığı sorunlar nedeniyle, insanlar işlerini kaybetmiş ve

sosyal bir güvencesi olmayan insanlar çok daha zor koşullar altında yaşamaya başlamıştır. Süreç birçok ülke ekonomisinin ve küresel ekonominin krize girmesine neden olmuştur. Covid-19 krizi ile beraber ülkeleri tedarik zincirlerinde kısıtlamalar olmuş ve bu küresel tedarik zinciri yerine bölgesel tedarik mekanizmalarının kurulmasının öneminin artmasına neden olmuştur (Çelik ve Demir, 2021:7-8).

Yaşadığımız Covid-19 salgınının uluslararası sistem üzerinde de etkileri vardır. Uluslararası kuruluşların fonksiyonsuz hale gelmesi, alınması gereken global önlemlerin alınmaması, ülkelerin dayanışma içinde hareket edememiş olması salgının yıkıcı etkilerini daha da artırmakta ve ülkelere zarar vermektedir (Yazar, 2021:116). Covid-19 salgın süreci ile bir kez daha görülmüştür ki, BM ve diğer uluslararası kuruluşlar siyasi, iktisadi, güvenlik ve insani krizleri önleme gibi konularda çok kötü performanslara sahiptirler. (Akgün, 2020:77-78).

Covid-19 süreci bizlere, dünyada ekonomik, askeri ve sosyal imkanlar bakımından dünyanın önde gelen ülkelerinin, bu tür salgınlar karşısında ne kadar kırılgan olduklarını göstermiştir. İngiltere, Amerika, İtalya, Fransa gibi sağlık sistemleri açısından iyi bir performans göstermeleri beklenen ülkelerin sağlık sistemlerinin güvenilirliği sorgulanmaya başlamıştır. Buna karşılık Türkiye, sosyo-ekonomik ve sağlık hizmetleri bağlamında kendinden çok daha güçlü olan ülkelere kıyasla, çok daha iyi bir performans göstermiştir. Bunda Türkiye'nin geleceği öngören sağlık sistemi yapılanmasının ve eğitilmiş, yetkin ve fedakâr sağlık personelinin rolü büyüktür (Budak ve Korkmaz, 2020:75-76). Korona salgını, sağlık alanında sağlık görevlilerinin niteliği, hastaneler, yatak sayısından yoğun bakıma var olan mekânsal altyapı, test sayıları, maske ve diğer materyallerdeki stok gibi alanlardaki kapasitenin ne kadar önemli olduğunu gösterdi (Keyman, 2022:16).

Salgın döneminde kendi haline yeten ülkeler yumuşak güçlerini kullanmak adına bir fırsat yakalamışlardır (Özel Özcan, 2021:354). Türkiye, Covid-19 salgını boyunca az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra gelişmiş ülkelere de yardımlarda bulunmuştur. Covid-19 sürecinde gelişmiş ülkelere yapılan yardımlar ise afet yardımının tanımına uygun klasik bir örnektir. Türkiye daha önce Batı-Afrika'daki bazı ülkelere Ebola salgınında yardımda bulunmuştur fakat gelişmiş ülkelere yönelik gerçekleştirilen yardımlar hem ülke sayısı hem de miktarı açısından Türk dış yardımlarında türünün yeni bir örneğidir (Şen, 2020:146).

Pandemi sürecinde yaptığı dış yardımlar, Türkiye'nin insani ve girişimci dış politikasının bir yansımasıdır. Dünyanın birçok ülkesinden gelen yardım talepleri, Dışişleri Bakanlığı tarafından alınmış, değerlendirilmiş, yönlendirilmiş ve Sağlık Bakanlığı ve diğer kurumların iş birliği ile tedarik edilmiştir. Türkiye bu süreçte, 129'u hibe, 75'ine satın alma ve ihraç izni ve 50 ülkeye de nakdi yardım olarak 43'ü Avrupa, 44'ü Afrika, 33'ü

Asya, 22'si Amerika ve 15'i Okyanusya da olmak üzere toplamda 157 ülkeye yardım sağlamıştır (T.C. İletişim Başkanlığı, 2021:371-372).

Türkiye, salgının ilk günlerinden itibaren, dünyanın birçok ülkesine tıbbi yardım malzemeleri yollayarak insani diplomasi üzerinden kamu diplomasisi faaliyetlerinde bulunmuştur (Yazar, 2021:123). Türkiye, salgının tüm dünyada başlaması ile birlikte öncelikle Çin olmak üzere maske, tulum, sağlık kitleri, solunum cihazı vb. içeren tıbbi yardımları askeri kargo uçaklarını kullanarak birçok ülkeye göndermiştir. Uluslararası arenada global bir güç olduğunu kanıtlayan bu dış (insani) yardımlar Türkiye'nin kamu diplomasisine büyük katkılar sağlamıştır (Balay Tuncer, 2020:438).

Türkiye'nin dış yardımda bulunduğu ülkeler arasında, ABD, Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa gibi ekonomik olarak dünyanın önde gelen ülkeleri, gönül bağı bulunan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Azerbaycan, Filistin, Bosna-Hersek, Özbekistan gibi ülkeler, Çad'dan Gine'ye, Kenya'dan Libya'ya, Gambiya'dan Cibuti'ye kadar birçok Afrika ülkesi, Çin, Moğolistan, Tayland, Vietnam gibi Asya ülkeleri, Venezuela, Paraguay, Küba, Brezilya Güney Amerika ülkeleri bulunmaktadır (T.C. İletişim Başkanlığı, 2021:372-401).

Dünyanın önde gelen ülkeleri yardım taleplerinde bulunurken, Türkiye'nin diğer ülkelerin ihtiyaçlarının giderilmesi adına tedarikçi ülke olması kamu diplomasisi bağlamında faydalar sağlamaktadır. Bu süreçte Türkiye hiçbir ayırım yapmadan yardım talebinde bulunan ülkelere yardımlarını ulaştırmıştır. Ermenistan'ın bile tıbbi yardım isteğinin karşılıksız bırakılmaması, Türkiye'nin insani değerleri önceleyen bir dış politikası olduğunun en büyük ispatlarından biridir. Türkiye'ye ülkelere gelen olumlu tepkilerin yanı sıra, üyesi olduğumuz NATO tarafından da memnuniyetle karşılanmış, yaptıkları NATO dayanışması örneği olarak vurgulanmış ve NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg Türkiye'nin gerçekleştirdiği yardımları NATO'ya mal ederek "NATO müttefiklerinin birbirlerini desteklediğini görmekten gurur duyuyoruz. Birlikte daha güçlüyüz" şeklinde açıklama yapmıştır (Soner, 2020:61).

Türkiye'nin dış politikadaki aktifliği, geliştirmeye çalıştığı yeni söylem ve bunlara bağlı olarak ülke markalaması Türkiye'yi en azından bölgesinde aktif bir güç haline getirmiştir. Bundan dolayı Türkiye devlet kurumlarının yanında daha çok insana odaklanan STK'larını da aktif bir şekilde kullanmaktadır (Çevik, 2014:67). Türkiye'nin insani yardım çalışmalarında önde gelen aktörleri; AFAD, TİKA, KIZILAY gibi kurumlar ve İHH, Deniz Feneri, Yeryüzü Doktorları gibi vakıf ve derneklerdir. Türkiye, bölgesindeki kriz bölgelerinde insani yardım bağlamında aktif bir şekilde faaliyet göstermektedir (Yazar, 2021:118).

Türkiye'nin insani ve kalkınma yardımlarından sorumlu olan TİKA, Covid-19 sürecinde yapılan dış yardımlarda aktif bir rol üstlenmiştir. Salgının başlangıcından bugüne kadar

tüm dünya genelinde TİKA; Orta Asya'dan Balkanlara, Latin Amerika'dan Afrika'ya farklı coğrafyalarda yaklaşık 200 proje ile 70'den fazla ülkede faaliyetler göstermiştir. Tedariğinde zorluk yaşanan, maske, siperlik ve dezenfektan ürünlerinin yerinde üretimine destek sağlanmıştır. Çevrim içi eğitimler düzenlenerek insan kaynağındaki açığın kapatılması amaçlanmıştır. Vantilatör, defibratör, termal kamera, ambulans gibi tıbbi araç ve malzemeler ihtiyaç sahibi ülkelere ulaştırılmıştır. Verilen 2D ve 3D eğitimleri ile siperlik yapımı için olanak sağlanmıştır. Kısıtlamalardan ve işsizlikten etkilenen kişiler için gıda ve temizlik malzemeleri yardımı yapılmıştır. TİKA Covid-19 kapsamında gerçekleştirdiği faaliyetlerle 2.200.000 kişiye doğrudan ulaşmış ve yardımcı olmuştur. TİKA daha önce gerçekleştirdiği yatırımlarla kurulan, Filistin Dostluk Hastanesi, Romanya Mecidiye Hastanesi Poliklinikleri, Somali Recep Tayyip Erdoğan Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Nyala Sudan-Türkiye Eğitim ve Araştırma hastanesi gibi sağlık kuruluşları ile salgın döneminin yıkıcı etkisinin azaltılması adına ülkelere büyük katkı sağlamıştır (T. C. İletişim Başkanlığı, 2021:404).

Türkiye'nin Covid-19 ile olan mücadelesine destek veren diğer bir kurum ise Yunus Emre Enstitüsüdür. Enstitü, bilimin ışığında, dijital ortamda Covid-19 salgınına karşı bilinçlendirme ve bilgilendirme faaliyetleri yapan bir web sitesi kurmuştur. YEE, Türkiye Akademik ve Bilimsel İş Birliği Projesi (TABIP) dahilinde küresel yıkıcı etkileri olan Covid-19 ile mücadele için COVID-19 HUB diye bir web sitesi oluşturdu. Tüm dünyadan bilim insanlarının ve teknoloji uzmanlarının görüşlerini bir bilgi havuzunda toplayarak, insanlığın faydasına sunan COVID-19 HUB, sadece tıp ve fen bilimleri ile değil, psikoloji, sosyoloji, iktisat gibi bilimlerin bakış açılarını da yer veriyor. COVID-19 HUB, tüm dünyayı etkisi altında bırakan salgınlarla mücadelenin yolunun yardımlaşmadan geçtiğini ispat ediyor (COVID-19 HUB, 2020).

Avrupa'da koronavirüs salgınının merkez ülkeleri haline gelen İtalya ve İspanya'ya gönderilen içinde Millî Savunma Bakanlığı fabrikalarında üretilmiş maske, kıyafet, antibakteriyal sıvı gibi tıbbi malzemelerin bulunduğu yardım kolilerinin üzerine Türkiye'nin kültürel mirasının önemli değerlerinden biri olan Mevlana'nın; "Ümitsizliğin ardında nice ümitler var" "Karanlığın ardında nice güneşler var" şeklindeki sözleri Türkçe ve ülkelerin kendi dillerinde yazıldı. Ayrıca "Türkiye'den İtalyan halkına sevgilerle" ve "İspanya halkına sevgilerle" ibarelerine de yer verildi. (Sabah, 2022). Kamu diplomasisinin önemli unsurlarından olan kültürel öğeler kullanılarak yapılan yardımlar ülke imajının artırılmasına yönelik bir faaliyette kullanılmıştır.

Covid-19 salgınında ülkeler arasında tedarik etmesi oldukça zor olan maske ve koruyucu ekipman savaşları yaşandı. Her fırsatta kendilerini dünya kamuoyuna insan hakları, adalet, fırsat eşitliği vb. konularda öncü ülkeler olarak tanıtan ülkeler birbirlerinin maske ve ekipmanlarına el koymaya başladılar. Bunun ilk örneği Mart

ayında Çekya ve İtalya arasında yaşandı. İtalya'nın sipariş ettiği 110 bin maskeye Çekya el koydu. Diplomatik girişimler ile sorun çözüme ulaştırıldı. Yine İtalya'nın sipariş ettiği ekipmanlar bu kez Fransa tarafından alı konuldu. Fransız basının İsveç sağlık şirketi olan Mölnlycke'nin Çin'den İtalya ve İspanya için sipariş ettiği malzemelere Fransa'da el konuldu. İsveç hükümetinin devreye girmesine rağmen maskelerin sadece yarısı İtalya ve İspanya'ya gönderildi. Bundan sonraki siparişler ise Fransa yerine Belçika üzerinden İtalya ve İspanya'ya gönderildi. Almanya ise 8 Mart'ta İsviçre'ye gidecek olan maskelere el koydu ve yine diplomatik girişimlerle sorun çözülebildi. Diğer ülkelerin sipariş ettiği maskelere el koyan Fransa ve Almanya'nın Çin'den yaptıkları siparişleri ise bu sefer ücreti nakit olarak ödeyen ABD'ye gönderildi. Almanya ABD'yi "modern korsanlıkla" suçladı (Esen, 2020).

Pietzcker'a (2020) göre, Covid-19 salgını süresince görüldü ki AB'nin ortak bir dil oluşturma ve beraber hareket etme yeteneği yoktur. Aksine, 2020 Mart ayından itibaren medyada, ekonomik veya parasal müzakerelere ulusal konumlanmalar yer aldı. Covid-19 sürecinde tüm ülkeler AB olmadan da kendi başlarının çarelerine bakabildiler. Vizyonel bir proje olan Avrupa fikri belki de ilk defa anlamını kaybetmeye başlamıştır. Ortak kültürel değerler ve tecrübelerle ölçülen, güçlü bir siyasi fikir olan Avrupa buharlaşmaktadır. Avrupa ülkeleri arasında dayanışma adına neredeyse hiçbir şey yapılmadı (Pietzcker, 2020:21-25).

Bu bize göstermiştir ki ülkeler böylesi kriz dönemlerinde birbirleri ile olan ilişkileri, uluslararası arenada yaşayacakları imaj ve itibar kaybını bir kenara bırakıp kendi ülkelerinin ihtiyaçlarını karşılamak adına dünya kamuoyu nezdinde hiç hoş karşılanmayacak davranışlar sergileyebiliyorlar. Türkiye ise, kendi vatandaşlarının tepkisine rağmen, yaptığı dış yardımlarla ihtiyaç sahibi ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamış, diğer ülkelere bir kamu diplomasisi dersi vererek uluslararası imaj ve itibarının artırılmasına katkıda bulunmuştur (Özerdem ve Barlas:2021:87). İnsanlığın iyiliğine yönelik hizmetlerde bulunan toplumlar, kamu diplomasisi çerçevesinde uzun vadede pozitif bir itibara sahip olacaklardır (Sirt ve Ergenç, 2021:286).

Duran (2020), ülkelerin Covid-19 salgınında neden diğer ülkelere yardım ettiklerini irdelerken, salgının ilk haftalarında AB ve NATO'nun sınıfta kaldığını vurgulamıştır. AB ülkelerinin yardım etmediği İtalya'ya Rusya ve Çin tarafından yollanan yardımlar ise "otoriter ülkelerin rejim propagandası" olarak görüldü ama Duran'a göre bu yardımlar AB liderlerinin "krizdeki acizliği" olarak görülmelidir. Yapılan dış yardımlarda Çin ve Türkiye karşılaştırması yapan Duran, Çin'in yaptığı yardımları daha çok virüsün yayıldığı ülke olarak görülen imajını düzeltmek adına "ön alıcı kamu diplomasisi" aracı olarak kullandığını ifade ediyor. Türkiye'nin yardımları ise Çin'in aksine çok daha kapsamlı bir uluslararası iş birliği vizyonuna karşılık geliyor. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Washington Times'da dile getirdiği "küresel iş birliğini pandemi sonrasına 'olumlu bir

miras' olarak bırakmayı öneren cümlesine atıfta bulunarak "Ankara'nın yardımlarının, uluslararası sistemin nereye gideceğine dair kaygıların yükseldiği bir dönemde önemli bir iş birliği arayışının uzantısı" olduğunu ifade eder (Duran, 2020).

T. C. İletişim Başkanı Fahrettin Altun, salgın başladığında uluslararası iş birliğinin yok denecek kadar az bir seviyede olduğunu belirtmiş ve "Her ülke tek taraflı hareket etmeyi tercih etti, tıbbi ekipman söz konusu olduğunda korumacılık yöntemini izledi ve krize müşterek yanıt verecek bir çerçeve geliştiremedi. Ayrıca Kovid-19 krizi, dünyadaki mevcut eşitsizliklerin sadece az gelişmiş ülkeler için değil, tüm dünya için büyük bir tehdit olduğunu da gösterdi. Kaynakların ve ekipmanların adil dağıtımını olmadan mevcut salgının sona ermeyeceği anlaşıldı" ifadelerine yer vermiştir (Altun, 2021).

Tıbbi ekipmanlardan sonra ülkelerin mücadele içine girdiği diğer bir alan ise üretilen Covid-19 aşılardır. Aşılar kendi vatandaşlarının erişimini garantilemek adına diğer ülke vatandaşlarının erişimine müdahale etme girişimleri "aşı milliyetçiliği" kavramının tartışılmasına neden oldu. Esen (2021), aşı milliyetçiliğini; "çoğu zaman az gelişmiş ülkelerin aşıya erişimini zorlaştıracak şekilde bazı ülkelerin öncelikli olarak kendi vatandaşlarını korumak için aşı arzını garantileme süreci olarak ifade edilmektedir" şeklinde tanımlar (Esen, 2021:1).

Aşının Covid-19 tedavisinde etkili olduğunu kabullenen ülkeler, aşıların diğer ülkeler ile ilişkiler kurmak için bir fırsat olduklarının farkına vardılar. Aşılar, ülkelerin birbirleri ile olan ilişkilerini etkilemek için güçlü bir unsur haline geldiler ve "aşı diplomasisi" kullanılmaya başlandı. Bazı ülkeler bu diplomasi çeşidini kullanarak jeopolitik avantajlar elde etmeye çalıştılar. Ulus markalama kavramı olduğu gibi diğer ülkeler derin bağlantılar kurup, uluslararası düzeyde bir imaj geliştirme uygulaması olarak kullanılmıştır. İşte bu yüzden aşı diplomasisi yumuşak güç kullanmanın bir çeşidi olarak kabul edilir (Lee, 2021).

Türkiye, 20 Nisan 2022 tarihi itibarıyla, aşı ihtiyacı olan 19 ülkeye 6,3 milyon dozdan çok aşı hibe etmiştir. Aşı hibesi yapılan ülkeler, Bosna Hersek, Karadağ, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kırgızistan, Kuzey Makedonya, Libya, Moldova, Özbekistan, Senegal, Tunus, Türkmenistan, Burkina Faso (Türk Devletleri Teşkilatı adına yapılan hibe kapsamında), Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Benin, Nijer, Somali, Tanzanya, Mali ve Sierra Leone'dir (Koronavirüs Salgınındaki Rol ve Vizyonumuz, 2022a).

Türkiye ise yerli aşı olan "TURKOVAC" için acil kullanım onayını "Biontech" ve "Sinovac" aşılarının ülkede yaygın kullanımından bir süre sonra 22 Aralık 2021'de aldı. Sağlık Bakanı Fahrettin Koca, Şanlıurfa'daki aşı üretim tesisinde yaptığı konuşmada "Bazı vatandaşlarımızın aşı olmak için tüm riskleri göze alarak kendi ürünümüzü beklediğini biliyorum. Bu vatandaşlarımızı, en kısa sürede randevularını alarak

TURKOVAC aşısını yaptırmaya davet ediyorum. TURKOVAC'ın üretimiyle birlikte bu aşımızı da tüm insanlıkla paylaşmaktan memnuniyet duyacağız” diyerek üretilen aşının tüm insanlıkla paylaşılacağı duyurmuştur (T. C. Sağlık Bakanlığı, 2021). Aşığı üretmesi başlı başına bir başarı ve uluslararası arenada bir itibar artırıcı unsurken, Türkiye'nin ürettiği aşığı dünyanın birçok coğrafyasında aşıya ulaşamayacak insanlarla paylaşması imaj ve itibar açısından çok daha fazlasının elde edilmesine dolayısıyla Türk kamu diplomasisine hizmet edecektir.

Ülkeler, Covid-19 salgını süresince kendi vatandaşlarını diğer ülkelerden tahliye ettiği gibi ayrıca diğer ülke vatandaşlarının da ülkelerine veya daha güvenli bölgelere ulaştırılmasında rol oynamıştır. Ülkelerin gerçekleştirdiği bu tahliye operasyonları da ülkelere imaj ve itibar oluşumu açısından büyük katkılar sağlamıştır. Uygulanan kısıtlamalar ve salgının gidişatı yüzünden bazı ülkeler vatandaşlarını ve diplomatlarını Çin'den tahliye etmek istediler. Çinli yetkililerin verdikleri izinler doğrultusunda, Japonya, ABD, Avustralya, Hindistan, Fransa, Almanya ve Tayland vatandaşlarını tahliye eden ilk ülkeler oldular (Şencan and Kuzi, 2020:535). Türkiye'de şartlar oluştuğunda Çin'de mahsur kalan vatandaşlarını ülkeye getirebilmek için Çinli yetkililerle temasa geçti ve Cumhuriyet tarihinin en büyük bir tahliye operasyonunu gerçekleştirdi (T. C. İletişim Başkanlığı, 2021:409). Türkiye ilk tahliyesini salgının başladığı kent olarak kabul edilen Wuhan'dan 1 Şubat 2020'de gerçekleştirmiştir. Tahliye ile 32 Türk vatandaşı, 6 Azerbaycan vatandaşı, 3 Gürcistan vatandaşı ve 1 Arnavutluk vatandaşı olmak üzere toplamda 42 kişi Türkiye'ye getirilmiştir. (Şencan and Kuzi, 2020:538).

Ülkemize tahliyesi gerçekleştirilen vatandaşlarımızın sayısı 20 Nisan 2022 tarihi itibari ile 142 ülkeden 100 bini aşkın kişidir (Koronavirüs Salgınındaki Rol ve Vizyonumuz, 2022b). Vatandaşlarımızın tahliyesinde 644 uçak, 23 gemi ve 152 karayolu aracı kullanılmıştır. Türkiye kendi vatandaşlarının ülkeye getirilmesi dışında, Türkiye'de bulunan yabancı vatandaşların da tahliyesine yardımcı olmuştur. 17 Mart-11 Haziran döneminde 91 ülkenin tahliyelerine yardımcı olunmuş ve 37.682 yabancının Türkiye'den tahliyesi sağlanmıştır. Bu tarihler arasında doğrudan veya dolaylı olarak 290.000 yabancı Türkiye'den ayrılmıştır (T. C. İletişim Başkanlığı, 2021:432-433).

Türkiye bu süreçte gerçekleştirdiği kamu diplomasisi faaliyetleri ile Suriye, Irak ve Libya'da düzenlediği harekâtlardan dolayı zarar gören imajını düzeltmek için önemli bir fırsat elde etmiştir. Bu süreçte faaliyete geçirilen politikalar Türkiye'nin uzun vadede imajına olumlu yönde etki edecektir. Yumuşak gücünü kullanma imkânı artan Türkiye, salgın döneminde kamu diplomasisinin en önemli amaçlarından biri olan olumlu imaj oluşturma ve oluşan negatif algıyı değiştirebilme şansı yakalamıştır (Özerdem ve Barlas:2021:92).

Türkiye Covid-19 pandemisi boyunca Dünya'nın birçok ülkesine gerek medikal ekipman sağlama gerekse diğer ülke vatandaşlarının tahliyesi olsun birçok yardımda bulunmuştur. Çalışmanın bundan sonraki kısmında Türkiye'nin insani yardım kapsamında özellikle ABD ve AB ülkelerine sağladığı insani yardımlar, yine bu ülkelerin internet medyasındaki yansımaları ile kamu diplomasisi bağlamında değerlendirilecektir.

Araştırmanın Amacı

Koronavirüs salgını dünyayı daha önce hiç yaşamadığı iktisadi, politik ve psikolojik sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Ülkeler hiçbir ayırım yapmayan bir gerçeklikle yüzleşmiş ve bu olağanüstü gerçekliğe hazırlıksız yakalanmıştır (Kaya, 2022:133). Dünyanın gelişmiş ülkeleri dahi medikal malzemelere ulaşmakta zorluk çekmişler ve başka birçok nedenle yardım ettikleri ülkelere yardım almak zorunda kalmışlardır. Özellikle sağlık alanında tüm dünya ülkeleri ve çatı kuruluşlar olan WHO, BM ve NATO gibi kurumlar arasında organizasyon anlamında bir kopukluk olduğu görülmüştür. Bu durum tüm dünyayı etkileyen böylesine büyük sorunlar için bir iş birliği oluşturmanın ve birlikte hareket etmenin önemini artırmıştır. Türkiye bu süreçte kendi kamuoyunun ihtiyaçlarını karşılama konusunda tepki çekmiş olsa da tıbbi yardım isteğinde bulunan ülkelere yardımda bulunmuştur (Sirt ve Ergenç, 2021:286).

Bu çalışma ile Türkiye'nin Covid-19 salgını sürecinde Türkiye'nin ABD ve AB ülkelerine yaptığı insani yardımların, yine bu ülkelerin medyalarındaki yansımaları üzerinden, Türkiye'nin yardımsever imajına ve itibarına olası etkilerinin kamu diplomasisi bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Çalışmada dayanışmanın ön plana çıktığı Covid-19 salgını sürecinde Türkiye'nin ABD ve AB ülkelerine yaptığı medikal malzeme insani yardımlarının etkisi doğrudan bu ülkelerin medyalarına yansıyan haberler aracılığı ile değerlendirilecektir. Yapılan literatür taramasında Türkiye'nin gerçekleştirdiği insani yardımların yardım yapılan ülkelerin basın kuruluşlarının gözünden değerlendirildiği çalışma sayısının çok az sayıda olduğu görülmüştür (İnce, 2021; Yazar, 2021). Salgın döneminde yapılan yardımların AB ülkeleri ve ABD'deki medya kuruluşlarındaki yansımalarını değerlendirecek olan çalışma ile literatüre katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Bu çalışma, Covid-19 salgını boyunca AB ve ABD'ye yapılan insani yardımların Türkiye'nin kamu diplomasisi, imaj ve itibarına katkılarını yardım alan ülkelerin medyalarının geri bildirimleri ile ölçümlemek açısından büyük bir önem arz etmektedir.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Türkiye'nin AB ülkeleri ve ABD'ye yaptığı Covid-19 yardımlarının 2020 yılının Nisan ve Mayıs aylarında yoğunlaştığı görülmüştür (T. C. İletişim Başkanlığı, 2021). Bu nedenle

çalışma kapsamında, 2020 yılının 1 Nisan ve 15 Mayıs tarihleri arasında ABD ve AB ülkelerinde İngilizce yayın yapan internet haber sitelerinde Türkiye'nin salgın döneminde yaptığı insani yardımları konu alan makaleler değerlendirilmiştir. Yapılan araştırma neticesinde Türkiye'nin yaptığı insani yardımların bu ülkelerin internet haber sitelerinde yeteri kadar yer bulamadığı tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında incelenecek olan ABD ve AB medyasında 1 Nisan ve 15 Mayıs 2020 tarihleri arasında İngilizce yayın yapan internet haber sitelerinde yayınlanan makaleler arasından seçilenler aşağıdaki gibidir:

- Turkey sends medical equipment to help US fight virüs (www.apnews.com, 28 Nisan 2020).
- Turkey turns medical diplomacy to heal damaged relations (www.reuters.com, 11 Mayıs 2020).
- Coronavirus PPE: all 400,000 gowns flown from Turkey for NHS fail UK standarts. (www.theguardian.com, 7 Mayıs 2020).
- Turkey takes coronavirus pandemic diplomacy to next level. (www.thetimes.co.uk, 1 Mayıs 2020).
- In letter to Trump, Turkey's Erdogan urges better U. S. understanding (www.reuters.com, 29 Nisan 2020).
- Turkey emerges as key player in global COVID-19 fight (www.thehill.com, 14 Nisan 2020).
- Turkey becomes the second NATO member to answer Spain's call for help in fight against Coronavirus. (www.theolivepress.es, 1 Nisan 2020).

Yöntem

Çalışma için seçilen makaleler Hollandalı bir dilbilimci ve söylem analisti olan Teun Adrian van Dijk'ın Eleştirel Söylem Çözümlemesi (ESÇ) yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Van Dijk söylem analizinin "dil kullanımına ve dile yönelik kuramsal ve yöntem bilimsel bir yolu olduğunu" ifade etmiştir. (Karacan Yücedağ, 2022:34). Eleştirel Söylem Çözümlemesi ise ideolojik nedenlerle sunulan dilsel yapıları dilbilim yöntemlerinden yararlanarak bir sistem dahilinde açıklamayı hedefleyen çalışmalardır (Büyükkantarcioglu, 2012:166).

Söylem ve ideoloji arasındaki ilişki çift yönlü bir ilişkidir. İdeoloji söylemi oluşturduğu gibi söylem de ideolojinin sürdürülebilirliği için önemlidir. Bu iki kavram arasındaki kompleks ilişkinin anlamlandırılmasında ESÇ önemli bir role sahiptir (Özeke, 2022:57). "Söylem ve ideoloji tek bir disiplin altında yeteri kadar incelenebilecek kavramlar değildir" (Van Dijk, 2020:20). ESÇ, 1960'lı yıllardan bu yana sadece dilbilimsel bir çalışmada değil aynı zamanda birçok farklı disiplin içinde uygulanabilen, sosyal içeriklerin çözümlenmesine yönelik disiplinler arası bir yöntemdir. Norman Fairclough,

Ruth Wodak ve Teun Van Dijk gibi yazarlar tarafından ortaya çıkarılan EŞÇ daha çok siyasal ve sosyal alanlarda kuramsal bir çerçeve olarak değerlendirilmiştir (Doyuran, 2018:314).

Eleştirel söylem çözümlemesi, “iktidar ilişkilerine, sosyal sorunlara, toplumsal olayların birey üzerindeki ve söylemindeki etkilerine, toplumsal dil kullanımına ve bu kullanımın nedenlerine odaklanır” (Camcı, 2019:59). Eleştirel söylem analizi bir kuram ve çözümleme metodudur; başlangıç noktası toplumsal problemlerdir. Bu problemlerin altında, güç, ideoloji ve baskınlık çatışmaları yatmaktadır (Ercan ve Danış, 2019:548).

Eleştirel söylem çözümlemesi mevcut veriler sonucunda ortaya konulan bir çözümleme yöntemidir. Çözümlemenin eleştirel olması söylemin toplumsal, politik, ideolojik ve sosyokültürel bir yapı arz etmesindedir (Doyuran, 2018:303) Eleştirel söylem analistleri ise net bir pozisyon alarak toplumsal eşitsizliği anlamak, teşhir etmek ve nihayetinde meydan okumak isterler. Bu nedenle EŞÇ politik açıdan kararlı söylem analistlerinin sosyal bir hareketi olarak nitelendirilirler (Van Dijk, 2015:466). Son yıllarda, metin, etkileşim ve sosyal bağlamın söylemselliğini araştırmak, dil ve ideoloji arasındaki ilişkiyi incelemek ve egemen ideolojilerin kendilerinden daha güçsüz olanları nasıl baskıladığını anlamak için birçok eleştirel söylem çözümleme çalışmaları yapılmaktadır (Ramanathan ve Tan, 2015:66).

Haber söylem olarak kabul etmek haberi en doğru şekilde değerlendirmenin yöntemlerinden biridir. Van Dijk’ e göre haber de bir söylemdir çünkü haberi söylem olarak çözümlemek haberi içinde olduğu toplumsal yapı içinde meydana gelen güç iktidar ilişkilerinden koparmadan analiz etmektir (Toruk ve Sine, 2012:356-358).

Van Dijk’in söylem çözümlemesi makro ve mikro olmak üzere iki yapıdan meydana gelir. “Tematik” ve “şematik” çözümlemeden oluşan makro yapıda, çözümleme başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, bağlam bilgisi, arda alan bilgisi ve fotoğrafların değerlendirilmesidir (Yardım ve Doğruel, 2019:141).

Makro yapı analiz edilirken amaçlanan söylemin ne ile alakalı olduğunu ve haberin üretilme amacının ne olduğunu bulmaktır. Makro yapı analizi okuyucunun aklında kalan bilginin ne olduğunu açıklar (Günay, 2022:50-53-54). Makro yapıda değerlendirilen başlık ve haber girişi metnin özetini ve girişini oluşturur (Van Dijk, 1983:36). Mikro yapıda ise sentaktik çözümleme incelemesi yapılarak; cümlelerin aktif ya da pasif şekilde kullanılıp kullanılmadıklarına (Özer, 2011:83-84), haberin retorikğine ve ideolojik yapılanma açısından son derece önemli olan sözcük seçimlerine bakılır (Özer, 2012:138). Bir haber söyleminde yukarıda belirtilen kategorilerin hepsinin aynı anda olması gerekmez (Van Dijk, 1983:37).

Bulgular

Makro Yapı

Tematik Çözümleme

"Turkey sends medical equipment to help US fight virüs (Türkiye ABD'nin virüs ile mücadelesine yardım etmek için tıbbi ekipman gönderiyor)" adlı makalenin başlığı haber metnindeki bilgileri özetleyen bir şekilde oluşturulmuştur. Giriş paragrafında ise Türkiye'nin koronavirüs ile mücadele eden Birleşik Devletlere uçak dolusu kişisel koruma ekipmanı yolladığının bilgisi detay verilmeden verilmiştir. Haberde Anadolu Ajansı kaynak gösterilerek, ön planda yollanan yardım malzemelerinin ve arka planda nakliyede kullanılan askeri kargo uçağının olduğu bir fotoğraf paylaşılmıştır.

"Turkey turns to medical diplomacy to heal damaged relations (Türkiye zarar gören ilişkileri düzeltmek için medikal diplomasiye yöneliyor)" adlı makalenin başlığı Türkiye'nin sorunlu diplomatik ilişkilerini onarmak için medikal diplomasiyi kullandığını vurgulamaktadır. Haberin alt başlığında ise uçakların Türk bayrakları ve Cumhurbaşkanlığı mühürleriyle donatılmış sandıkların Ankara'nın büyük yardım kampanyasının bir parçası olarak uçaklara yüklendiğini belirtmektedir. Başlık haber metnini özetler niteliktedir.

Coronavirus PPE: all 400,000 gowns flown from Turkey for NHS fail UK standards (Koronavirüs PPE (Kişisel Koruma Ekipmanı): NHS (Ulusal sağlık hizmetleri) için Türkiye'den gelen 400,000 cerrahi önlüğün tamamı İngiltere'nin standartlarına uymuyor) başlığında "fail" (uygun olmayan-yetersiz-başarısız) kelimesi özellikle kullanılmıştır. İngiltere'nin Türkiye'den tedarik ettiği kişisel koruma ekipmanlarının İngiltere'nin Milli Sağlık Sistemi standartlarını karşılamakta başarısız olduğu özellikle "fail" kelimesinin kullanılması ile vurgulanmıştır. Kişisel koruma ekipmanlarının sayısını 400,000 olarak verilmiş ve "all" (tamamı) kelimesi ile yollanan tüm ekipmanların İngiltere standartlarının dışında olduğu vurgulanmıştır. Başlık metni özetlemektedir ve metinle uyum içindedir. Haber girişinde sağlık malzemelerinin sağlık departmanı tarafından geri gönderilmesinin ve geri ödemenin alınmasının değerlendirildiği vurgulanmıştır. Haberde daha önce halka duyurusu yapılan ve gecikmeli olarak iki hafta önce ulaştığı bilgisinin verildiği, Türkiye'den gelen yardım malzemelerinin ulaştığı kargo uçağının olduğu bir fotoğraf paylaşılmıştır.

"Turkey takes coronavirus pandemic diplomacy to next level (Türkiye koronavirüs salgını diplomasisini bir sonraki aşamaya taşıyor)" başlığı ile Türkiye'nin koronavirüs salgını diplomasisinde bir üst seviyeye geçtiği vurgulanmış ama yine de başlıkta bir belirsizlik mevcuttur. "next level" ile Türkiye'nin salgın diplomasisi işini abarttığı vurgusu yapılmıştır. Haber girişinde Türkiye'nin insani diplomasi ve Avrupa ve ABD'ye yolladığı büyük yardımlarla küresel bir etki yaratma amacı ile bir yarışa girdiği ima edilmiştir. Haberde herhangi bir fotoğraf kullanılmamıştır.

“In letter to Trump, Turkey's Erdogan urges better U.S. understanding (Türkiye'nin Erdoğan'ı Trump'a yazdığı mektupta ABD'den daha çok anlayış bekliyor)” başlığında ise Erdoğan Trump'a yazdığı mektup aracılığıyla Birleşik Devletlerin anlayışını istemektedir ve başlık metin ile uyusmaktadır. Haber girişinde Başkan Erdoğan'ın Trump'a yolladığı mektupta koronavirüs salgını döneminde gösterilen dayanışma ve paylaşılan yarım ekipmanları göz önünde bulundurulduğunda Birleşik Devletler Kongresi tarafından Türkiye'nin stratejik öneminin daha iyi anlaşılmasını umduğunu bildirdiği belirtilmiştir. Haberde Erdoğan'ın kürsüde konuşurken kullanılan fotoğrafı haberin yayınlanma tarihinden yaklaşık bir buçuk ay önceye ait ve haberin konusundan bağımsız bir fotoğraftır.

“Turkey emerges as key player in global COVID-19 fight (Türkiye, küresel COVID-19 mücadelesinde kilit oyuncu olarak ortaya çıkıyor)” başlıklı makale Türkiye'nin Covid-19'a karşı mücadelede küresel bir aktör olarak öne çıktığını ele almaktadır. Başlıktaki önerme metin ile uyumludur.

“Turkey becomes the second Nato member to answer Spain's call for help in fight against Coronavirus (Türkiye, İspanya'nın Koronavirüs ile mücadelede yardım çağrısına cevap veren ikinci NATO ülkesi oldu)” makalesinin başlığı metinle uyumludur ve metinde geçen bilginin özetini yansıtacak şekilde verilmiştir. Başlıkta eksik bilgilendirme yaparak Türkiye için “ikinci Nato üyesi” (the second Nato member) kelimesi kullanılmış olup birinci ülkenin kim olduğuna dair bir bilgi verilmemiştir. Metinde bu ülkenin Çek Cumhuriyeti olduğu anlaşılmaktadır. Eksik bilgilendirme yapılan başlıkta ve haber girişinde “yardım çağrısı” (call for aid) kelimelerinin kullanılması İspanya'nın koronavirüs ile mücadelede zorlandığı imajını yansıtmaktadır. Haberde fotoğraf kullanımı yapılmamıştır.

Şematik Çözümleme

“Turkey sends medical equipment to help US fight virüs” adlı makalede Türkiye'nin koronavirüs ile mücadele eden Birleşik Devletlere yardım için sağlık malzemeleri ile dolu bir uçağı kaldırdığını Anadolu Ajansını kaynak göstererek belirtmiştir. Bir üst düzey yetkiliyi ismini vermeden kaynak olarak göstermiş ve Amerika'ya yollanan sağlık malzemelerinin detaylarının da verildiği makalede İngiltere, İtalya ve İspanya'ya da yardımda bulunduğu bilgisine yer verilmiştir. Makale yumuşak bir dille bu ülkelere yardımda bulunarak Türkiye'nin böyle kriz dönemlerinde kendisini insani yardım sağlayan bir ülke pozisyonuna koymayı amaçladığı belirtilmiştir. Türkiye İletişim Başkanı Fahrettin Altun ve ABD Büyükelçisi David Satterfield'in karşılıklı destek mesajlarına yer verilmiştir.

“Turkey turns to medical diplomacy to heal damaged relations” adlı makalede Türkiye'nin üzerinde Mevlana'nın “There is hope after despair and many suns after darkness” (Ümitsizlikten sonra nice ümitler, karanlıkların sonunda nice güneşler var)

sözü yazılı içi sağlık malzemeleri ile dolu olan sandıkları ile sadece Covid-19 ile olan mücadeleyi atlatmak için değil aynı zamanda endişe verici diplomasisini düzeltmek amaçlı kullandığı belirtilmektedir. Habere göre Türkiye, Rusya'dan aldığı savunma füzeleri, insan hakları, İran'a karşı Batı'nın uyguladığı yaptırımlar yüzünden NATO, ABD ve AB ile olan kötü ilişkilerini düzeltmek için virüs krizini bir fırsat olarak görmektedir. Salgın sırasında yaptığı maskeler, koruyucu ekipmanlar, test kitleri, dezenfektanlarla Türkiye'nin kendini dünyanın üçüncü büyük yardım yapan ülkesi olarak gösterdiği vurgulanmıştır. Erdoğan'ın ABD'ye yollanan yardımlarla beraber Trump'a yolladığı mektupta dayanışma vurgusu yapılarak Türkiye için daha iyi bir anlayış istediği belirtilmektedir. Aynı şekilde Erdoğan, üyelik süreci devam eden ancak insan hakları, Suriyeli mülteciler ve Akdeniz'deki gaz arayışları ile ilgili sorunları olan Avrupa'ya da aynı gemideyiz diyerek daha iyi bir anlayış mesajını iletmiştir. Türkiye ve ABD ve Avrupa ülkeleri ile olan problemler ortaya konmuş ve yardımların arkasında başka amaçların olduğu tekrarlanmıştır. "Problems Persist" (Devam eden sorunlar) diye ikinci bir alt başlığın bulunduğu makalede ABD ile olan sorunlarla ilgili T. C. Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun "son yollanan Türk yardımından sonra ABD halkının nezdinde de pozitif bir atmosfer olduğu, ama Birleşik Devletlerle olan asıl sorunların hala devam ettiği" yönündeki açıklamalarına yer verilmiştir. Haberde Türkiye'nin Libya, Irak, İran, Filistin, Rusya, Balkanlar, Çin, Afrika ve 2018 yılında karşılıklı olarak diplomatlarını eri çağdırdıkları İsrail'e yardım yaptığını bildirilmektedir. Haberde ayrıca İngiltere'nin yetersiz olduğunu söyleyerek depolara kaldırdık dediği yardım malzemelerine de atıfta bulunarak tüm yardım kargolarının sorunsuz olmadığını vurgulamaktadır. Haberde analistler dediği kaynaklardan atıflarda bulunulmuştur. Londra'daki Kraliyet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü danışman araştırmacısı olan Fadi Hakura'ya göre ne kadar iyi niyetli olursa olsun, ne kadar yardım yaparsa yapsın, S-400 konuşlandırılmasından sonra Türkiye'ye karşı Washington'da olan olumsuz görüşler değişmeyecektir. Washington'daki Orta Doğu Enstitüsü'nün Türkçe çalışmaları merkezi kurucu direktörü Gönül Tol'a göre ise "bazı ülkeler Türk yardımlarını hoş görse de Türkiye'nin komşuları ve Batılı müttefikleri ile olan ilişkileri birkaç sembolik adım ile çözülemeyecek kadar ciddidir". Haberde Türkiye'nin ABD ve AB ülkeleri ile olan sorunlara ilişkin tarihi bir arka plan sunularak verilen arda alan bilgisi bulunmaktadır. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Türkiye'nin yardımlarının ABD ve Avrupa ülkeleri nezdinde bir insani yardım olarak kabul görmemektedir. Türkiye'nin bu yardımlarının asıl amacı kötü ilişkilerini düzeltmek, siyasi ve ekonomik çıkar sağlamaktır. Eğer Türkiye ilişkilerini düzeltmek istiyorsa çok daha ciddi adımlar atmalıdır.

"Coronavirus PPE: all 400,000 gowns flown from Turkey for NHS fail UK standards" başlıklı makalede Türkiye'den tedarik edilen sağlık malzemelerinin "fail" (yetersiz-başarısız) kelimesi kullanılarak Türk ürünlerinin İngiliz standartlarını karşılayacak düzeyde olmadığı vurgulanmıştır. Haberde iki hafta önce şu an yetersiz olarak kabul

edilen koruyucu ekipmanların nakliyesini hızlandırmak için bir RAF uçağının gönderildiğinden bahsederek bir ardaan bilgisi verilmektedir. Aynı zamanda haber metninde sağlık malzemelerinin gecikmesinin nedeninin İngiltere'nin gerekli izinleri almaması olduğu da açıkta belirtilmiştir. Metinde gelen 400.000 koruyucu malzemenin standartları karşılamadığı anlaşıldıktan sonra bir depoda tutulduğu bildirilmektedir. Haberde gelen koruyucu ekipmanların İngiliz standartlarına tam olarak hangi nedenlerle uymadığına dair bir bilgiye yer verilmemiştir. Konu ile ilgili herhangi bir Türk yetkilinin yorumuna yer verilmemiştir. Haberden anlaşıldığı üzere sağlık çalışanları için gerekli ekipmanların zamanında ülkeye getirilememiş olması hükümete karşı büyük bir tepki oluşturmuştur. "The Telegraph" kaynak gösterilerek hükümetin koronavirüs sürecinde vantilatör üretimi için başlattığı girişimin de başarısız olduğunu belirtmesi ile İngiltere'nin salgın dönemini iyi yönetemediği vurgulanmıştır.

"Turkey takes coronavirus pandemic diplomacy to next level" başlıklı makalede Türk hükümetinin kendini üçüncü büyük yardım sağlayıcı ülke olarak duyurduğunu ve bunun ülke tarafından ulusal bir gurur meselesi olarak görüldüğü vurgulanmıştır. Haberde salgının diplomatik normları değiştirdiği, bir zamanlar bağışçı olan ülkelerin alıcı haline geldikleri gözlemlenmiştir. Haberde yapılan diğer bir tespite göre ise; bir zamanlar Batının gücüne ve servetine tehdit olarak görülen ülkelerin kendilerini kurtarıcı olarak konumlandıkları ifade edilmiştir. Türkiye'nin yardım diplomasisi liderler ile olan ilişkilerin düzeltilmesinde işe yaramıştır diyerek Türkiye'nin yardımları lehine kullandığı imasında bulunulmuştur. Haberde ilişkileri düzeltme çabası uzun zaman alabilecek olsa da Türkiye'nin girişimlerinin işe yaradığı belirtilmiştir. Saray Bosnalı bir analist olan Adnan Huskic'e atıfta bulunarak "İçinde tek bir paletin olduğu uçaklar da olsa, insanlar AB'nin görmezden geldiği bir zamanda Türkiye'nin bize yardım ettiğini görüyorlar" beyanının paylaşılması Türkiye'nin insanların gözündeki imaj ve itibarının çok daha fazla arttığının bir göstergesidir.

"In letter to Trump, Turkey's Erdogan urges better U.S. understanding" başlıklı makalede Erdoğan'ın mektubunun Covid-19 salgını ile mücadele eden bir NATO müttefiki olan ülkeye yolladığı sağlık malzemeleri ile beraber Salı günü (28 Nisan 2020) ulaştığını, ancak yollanan mektubu Erdoğan'ın Ankara ofisinin ertesi gün (Çarşamba) açıkladığını belirtmektedir. Haberde Erdoğan'ın İletişim Başkanlığının web sitesinde yayınlanan mektubu kaynak gösterilmiş ve Erdoğan'ın "Umuyorum ki önümüzdeki dönemde, Kongre ve ABD basını da salgın sırasında sergilediğimiz bu dayanışmanın da etkisiyle, ilişkilerimizin stratejik önemini daha iyi kavrayacak ve ortak sorunlarımızla ortak mücadelemizin gerektirdiği anlayış içinde hareket edecektir" sözlerine yer verilmiştir. Kongrenin Türkiye'ye Rusya'dan aldığı S-400 savunma sistemi konusundaki yaptırımları, haberde "Kürt milisler" diye adlandırılan PKK'ya Suriye'de sağlanan

destek, bir Türk bankasının yöneticisinin mahkumiyetine, Türkiye'nin başka ülkelere sağlanmasına rağmen kendisine sağlanmayana ekonomik takas anlaşmalarına da değinilmiş ve Erdoğan'ın salgın yardımı ile yolladığı mektup aracılığı ile bu anlaşmazlıkların sonlandırılmasına yönelik bir anlayış beklediğini ima etmektedir.

"Turkey emerges as key player in global COVID-19 fight" başlıklı makale Covid-19 pandemisi boyunca Türkiye'nin, dünyanın virüs ile mücadelede kilit bir destekçi olarak kendini kanıtladığına dikkat çekerek başlamaktadır. Ülke içindeki önlemlerde de Türkiye Avrupa'daki kilit ülkelere nispeten daha hızlı davranmıştır. Haberde Türkiye'nin yaşamış olduğu depremler gibi felaketler ve Suriyeli mülteciler gibi kitlesel hareketlerden dolayı salgın sürecini bu kadar iyi yönetmesinin sürpriz olmadığı vurgulanmıştır. Türkiye'nin Balkan ülkeleri, İtalya, İspanya, Libya, Birleşik Krallık, USA, İsrail ve Libya'ya yaptığı yardımlara yer verilmiştir. Haberde Türkiye'nin yardım yaptığı, İsrail, Libya ve Suriye'ye yaptığı yardımlardan bahsedilirken bu ülkelerin Türkiye'nin dış politikaları için son derece önemli olan iç meselelerinden de bahsedilmiştir. Metinde İsrail'i ilk tanıyan Müslüman ülkenin Türkiye olduğu hatırlatılarak, son zamanlardaki sorunlu ilişkilere rağmen Türkiye'nin bu ülkeye yardımda bulunmasına da değinilmiş, ön koşul olarak sunulmasa da İsraili yetkililerden Filistin'e yardım yollamak için anlayış beklediği haberde belirtilmektedir. ABD'ye 500.000 adet koronavirüs testi, İngiltere'ye 100.000 koruyucu elbise yolladığı bilgisi de verilmiştir. İdlib'de Şubat 2020'de gerçekleşen ve 33 askerin şehitliğiyle sonuçlanan olaylara da atıfta bulunularak Covid-19 ile mücadele sürecinde Türkiye'nin Suriye'deki sınır dışı operasyonlarını seyreklettiğine ve İdlib'in Esad rejiminin eline geçmesi halinde şu 3,6 milyon olan mülteci sayısının daha da artma riskinin olduğu belirtilmektedir. Haberde, ülkelerdeki medikal ekipmanların eksikliğinin ülkelerin olası büyük salgınlara karşı nasıl hazırlıksız olduklarına dikkat çekilmiş ve böyle bir süreçte aldığı önlemler ve uygulamaları ile bir ülke ödüllendirilecekse bu ülkenin Türkiye olması gerektiği vurgulanmıştır.

"Turkey becomes the second nato member to answer Spain's call for help in fight against Coronavirus" başlıklı makalede Türkiye'nin, İspanya'nın salgınla mücadele için yaptığı yardım çağrısına miktar olarak belirtilmesi de içinde maskelerin, önlüklerin ve dezenfektanların olduğu yardım malzemeleri gönderdiği vurgulanmaktadır. Haberde yardımları taşıyan uçağın Madrid'e inmeden önce İtalya'ya uğrayarak oraya da yardım malzemelerini bıraktığı belirterek Türkiye'nin yardımseverliğine vurgu yapmıştır. Bu bilgi Türkiye'nin salgın sürecinde aktif bir yardım politikası uyguladığının göstergesi olması açısından büyük önem arz etmektedir. Ankara'daki diplomat kaynaklara dayandırdığı bilgiye göre; İspanya Dışişleri Bakanı Türk meslektaşını arayarak yardımlarından dolayı teşekkürlerini iletmiştir. Haberin içeriğini desteklemek için

bir fotoğraf desteği sağlanmamıştır. Haberde NATO'nun yardım yollayacak kapasitesinin olmadığını, Trump'ın ise ABD'nin yardım edeceğini duyurmasına rağmen ulaşan bir şeyin olmadığı da vurgulanmaktadır. Bu örneklerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin yardımda bulunmasının ülkenin İspanya kamuoyundaki önemini artırdığı yorumunu yapabiliriz.

Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

“Turkey sends medical equipment to help US fight virüs” adlı makalede aktif cümle yapıları kullanılmıştır. Haberin retorik için üzerinde Türk bayrağının olduğu yardım kolileri kargo uçağı önünde paylaşılmıştır. Türk haber ajansı olan Anadolu Ajansı kaynak olarak gösterilmiştir. Haber metnini oluşturan cümleler basit bir yapıda hazırlanmıştır ve metnin okuyucunun olayları takibini zorlaştıracak karmaşık bir yapısı yoktur. *“An attempt to improve”* (girişim), *“positioning itself”* (kendini konumlandırma), *“provider of humanitarian aid”* (insani yardım sağlayıcı), *“times of crisis”* (kriz zamanlarında) gibi kelimeler Türkiye'nin birçok ülkeye daha yardımda bulunduğunu belirten aynı cümle içinde kullanılarak Türkiye'nin bu yardımlar ile yardım sağlayıcı ülke imajını geliştirme çalıştığı vurgulanmaktadır.

“Turkey turns to medical diplomacy to heal damaged relations” adlı makalede Türkiye'nin yaptığı sağlık malzemeleri yardımı ile sorunlu olan ilişkileri iyileştirme amacıyla olduğu vurgulanmıştır. Haberde sözcük seçimleri incelendiğinde, *“better days”* (daha iyi günler) ve *“fraught diplomacy”* (endişe verici-yoğun-sorunlu) sözcükleri ile Türkiye'nin diplomasisinin durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. NATO, ABD ve AB ile olan ilişkileri için *“darkened by disputes”* (anlaşmazlıklarla-sorunlarla karartılmış) kelimeleri kullanılmıştır. Türkiye'nin yaptığı yardımların fırsatçılık olarak görüldüğü *“opportunity to soothe”* (yatıştırmak için bir fırsat) kelimelerinden açıkça anlaşılmaktadır. Türkiye'nin Afrika'daki 15 ülkeye yolladığı yardımlar için ise *“seeking to expand influence and commercial ties”* (etkisini ve ticari bağlarını artırmak) kelimeleri kullanılmıştır. Haber metnindeki sözcük seçimleri incelendiğinde Türkiye'nin yaptığı insani yardımlarla elde etmek istediği olumlu imaj ve itibarın, Türkiye'yi fırsatçı ve sorunlu ülke göstererek engellenmeye çalışıldığı görülmektedir. Haber okuyucunun takip edebileceği sadelikte yazılmıştır. Haberde her ne kadar ilk fotoğrafta kullanılmamış olsa da haberin devamında paylaşılan diğer 4 fotoğrafta haberde bahsedilen Türk bayrakları ve Cumhurbaşkanlığı amblemleri görülmektedir. İlk kullanılan fotoğrafta Türk uçağı olmasından başka yardımların Türkiye'ye ait olduğuna dair bir unsur bulunmamaktadır.

“Coronavirus PPE: all 400,000 gowns flown from Turkey for NHS fail UK standards” adlı makalede tamamen tek taraflı bir bakış açısı yansıtılmış, *“fail”* (uygun olmayan-yetersiz-başarısız), *“impounded”* (el konulmuş), *“not to conform”* (uyumsuz) gibi

kelimeler kullanılarak Türkiye'nin sağladığı yardım malzemeleri kötülenmiş ve ülkenin imaj ve itibarına katkı yapacak olan yardım gölgede bırakılmaya çalışılmıştır. İstedikleri kişisel koruma ekipmanları için daha önce “very significant” (çok önemli) kelimesi kullanılması aslında İngiltere'nin bu ekipmanlara olan ihtiyacını gözler önüne sermektedir. Daha gönderilen ekipmanların gerçekten standartlara uyup uymadığı tarafsız bir şekilde ortaya koyulmadığı halde “Return” ve “refund” gibi kelimelerin kullanılması Türkiye'ye ve Türk ürünlerine karşı duyulan önyargının göstergeleridir. Metinde genelde Türk ürünlerinden bahsederken pasif yapı kullanılmıştır. Bu Türk ürünlerine karşı duyulan önyargının bir göstergesi olabilir. Metinde özellikle doğrudan ve dolaylı birçok alıntı kullanılmıştır. Tek taraflı olarak sağlık malzemelerinin yetersizliğine karar verilmiş ve okuyucunun kafasında soru işareti bırakmadan yönlendirme yapılmak istenmiştir. Haberde Türkiye tarafından gönderilen sağlık malzemelerinin standartları karşılamadığına yönelik herhangi bir kanıt gösterilmemektedir. Haber metni çok karmaşık bir yapıya sahiptir. Bir bilgi karmaşası yaşanmaktadır. Konu zaman zaman Türkiye'den gelen malzemelerden uzaklaşıp ülke içinde sağlık çalışanları ve sağlık kurumları arasında koronavirüsten kaynaklanan sorunlar yüzünden ortaya çıkan tartışmalara kaymıştır. Bu durum akla Türkiye'den gelen malzemelerin yetersizliği öne sürülerek ülke içindeki koronavirüs sürecinin kötü yönetiminden kaynaklanan sorunların asıl nedenleri örtülmeye mi çalışılıyor sorusunu akıllara getirmektedir.

“Turkey takes coronavirus pandemic diplomacy to next level” başlıklı makalede yazar Türkiye'nin insani diplomasi alanında ABD ve Avrupa'ya yaptığı yardımlar aracılığı ile bir nüfuz kazanmaya çalıştığını vurgulamaya çalışmış “race” (yarış) kelimesini kullanarak Türkiye'nin bu yardımları fırsata çevirmeye çalıştığını ima etmektedir. Türkiye'nin yaptığı yardımları “national pride” (ulusal gurur) meselesi yaptığını ve bunun diplomasinin normlarını alt üst ettiğini (inverted) belirtmiştir. Yazar, Türkiye ve ABD'nin son yıllardaki ilişkileri için “toxic” (toksik) kelimesini kullanmış ve ilişkilerin geldiği boyutu ortaya koymuş ve mektubun içeriğini okuyan birinin ilişkilerin bu kadar kötü olabileceğine inanamayacağını “you would never know” (asla bilemezdin-asla tahmin edemezsin) kelimeleriyle ifade etmiştir. İlişkiler bu kadar kötü iken bu içerikte bir mektubun yazılmış olabilmesine dikkat çekmektedir. Başkan Erdoğan'ın ABD Başkanı Trump'a yolladığı mektupta “there were hints of what Turkey is hoping for from the US in return” (Türkiye'nin ABD'den yardımlara karşılık ne istediğine dair ipuçları vardı) diyerek Türkiye'nin mektubunun arkasında gizli bir ajanda olduğunu ima etmiştir. “Türkiye'nin Stratejisi” kelimesini kullanmış ve bu stratejinin işe yaradığını söylemiştir. Metinde yapılanların bir strateji dahilinde değerlendirilmesi önemlidir. Yazar olayları çok basit bir şekilde anlatmıştır. Okuyucu açısından kolay anlaşılır bir metindir.

“In letter to Trump, Turkey's Erdogan urges better U.S. understanding” başlıklı makalede hem aktif hem de pasif cümle yapıları bulunmaktadır. Makale basit bir şekilde kurgulanmıştır. *“Solidarity”* (dayanışma) kelimesi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından kullanılmış olsa da metinde ABD tarafından dayanışma ile alakalı yapılmış bir vurgulama bulunmamaktadır. Metinde *“soured”* (ekşimiş) kelimesi ile iki ülke arasındaki ilişkilerin son yıllardaki durumuna değinilmiştir ve Türkiye'nin dayanışma istemesinin nedeni bozulan bu ilişkileri düzeltmek olarak belirtmiştir. Türkiye'nin Rusya'dan S-400 savunma sistemlerini almasına yönelik kullanılan *“threatened to impose sanctions”* (yaptırım uygulamakla tehdit etmek) kelime grubu Türkiye'yi ekonomi, savunma, ticaret gibi birçok alanda sıkıştırmaya yönelik atılan adımların sebeplerini göstermesi açısından önemlidir. Metinde Erdoğan'ın *“Umuyorum ki önümüzdeki dönemde, Kongre ve ABD basını da salgın sırasında sergilediğimiz bu dayanışmanın da etkisiyle, ilişkilerimizin stratejik önemini daha iyi kavrayacak ve ortak sorunlarımızla ortak mücadelemizin gerektirdiği anlayış içinde hareket edecektir”* cümlesi doğrudan alıntılanarak Erdoğan'ın dayanışma, stratejik ilişki, ortak mücadele ve anlayış kelimelerini kullanmasına vurgu yapılmaktadır.

“Turkey emerges as key player in global COVID-19 fight” makalesinin başlığında kullanılan *“key player”* (kilit oyuncu) kelimesi koronavirüs ile mücadelede Türkiye'nin konumunun vurgulanması açısından önem arz etmektedir. Haber metninde yine Türkiye için *“faster”* (daha hızlı), *“better prepared”* (daha iyi hazırlanmış) ve *“key supporter”* (kilit destekçi) gibi kelimeler kullanılarak Türkiye'nin diğer ülkelere göre salgın sürecinde önde olmalarının nedenleri sıralanmıştır. Haber okuyucular için çok fazla ayrıntı vermekte fakat buna rağmen metin basit bir şekilde anlaşılabilir. Haberde, Türkiye denilince ilk akla gelen eserlerden biri olan ve özellikle batı haklarının nezdinde önemli bir yeri olan Ayasofya'nın koronavirüs ile mücadele kapsamında temizliğinin yapıldığı bir fotoğraf paylaşılmıştır.

“Turkey becomes the second nato member to answer Spain's call for help in fight against Coronavirus” başlıklı makalede cümleler aktif yapıda kurulmuştur. Makale kısa ve öz bir şekilde yazılmış, basit bir yapıya sahiptir. Makalede herhangi bir fotoğraf paylaşılmamış ve verilen bilgileri destekleyici bir belge yayınlanmamıştır. Diplomatik yetkilileri kaynak göstererek İspanya Dışişleri Başkanının ve Türkiye Dışişleri Bakanlarını arayıp teşekkür ettiğini belirtmiştir. NATO için *“doesn't have the capability”* (kapasitesi yok) kelime grubunu kullanarak, NATO'nun yetersizliğine dikkat çekmektedir. ABD Başkanı Trump için *“assured”* (garanti-söz verdi) kelimesini kullanılmış ve Trump en azından makalenin yayınladığı tarihe kadar yardım talebi konusunda sözünde durmayan bir lider olarak değerlendirilmiştir. Hem NATO'nun hem de ABD'nin ülkeye yardıma bulunmadıklarının vurgulanması ile bu ülkeleri Türkiye ile karşılaştırmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Çalışma kapsamında incelenen yedi makaleden üçünün olumsuz, ikisinin olumlu ve diğer ikisinin ise kısmen olumlu olarak değerlendirilebileceği görülmüştür. Olumsuz olarak değerlendirilen “Coronavirus PPE: all 400,000 gowns flown from Turkey for NHS fail UK standards” ve “Turkey takes coronavirus pandemic diplomacy to next level” makaleleri incelendiğinde Türkiye'ye yönelik bir önyargının ve Türkiye'nin yaptığı yardımların arka planında krizi fırsata çevirme, ABD ve AB ülkeleriyle olan coğrafi, siyasi ve ekonomik krizlerin iyileştirilme amacı olduğuna yönelik ideolojik bir kurgunun varlığı gözlemlenmektedir. Yardımlara karşı sürekli bir kuşku iması yapılarak Türkiye'nin oluşturmak istediği yardımsever ülke imajının önüne geçilmek istenmiştir. Olumsuz olarak nitelendirilen The Times'da yayınlanmış olan “Turkey takes pandemic diplomacy to next level” başlıklı makalede Türkiye'nin yardımlar ile uyguladığı strateji ile istediğine kısmen de olsa ulaştığını belirtmiş ancak Türkiye'nin gerçek niyetinin anlaşılabilmesi için biraz daha zamana ihtiyacı olduğunu vurgulamıştır. Makalede ayrıca bir zamanlar Batı'nın gücü ve zenginliğine tehdit olarak görülen ülkelerin kendilerini kurtarıcı pozisyonuna koymaya çalıştıklarını ifade etmiş ve bir zamanların “veren ellerinin” şu an “alan eller” olduğunu ifade etmiştir. Yardımlar kabul edilse de salgın döneminin başışçı ülkesi olan Türkiye'ye her zaman ön yargı ile bakılacaktır. The Guardian'da yayınlanan “Coronavirus PPE: all 400,000 gowns flown from Turkey for NHS fail UK standarts” başlıklı makalede, İngiltere'nin sağlık malzemelerini sağlamadaki yetersizliği yüzünden Türkiye'den talep ettiği, kendi eksiklikleri yüzünden geç kaldığını inkar ettiği, baskı kurarak gelişini öne almak için kraliyet hava kuvvetlerine ait bir uçağı kaldırdığı sağlık malzemeleri için “fail” (uygunsuz-yetersiz) kelimesinin kullanıldığı ve Türkiye'nin yaptığı yardımın itibarsızlaştırılması yönünde, doğrudan Türkiye'nin tek tarafı olarak suçlandığı ideolojik tavırlı bir yayındır. Olumsuz ya da kısmen olumlu olan makalelerin tamamında Türkiye'nin ABD ve AB ülkeleriyle olan İran, S-400, Suriye, ekonomik durum vb. problemlerine dikkat çekilmiş ve yapılan insani yardımları bu sorunlar ile ilgili Türkiye'nin çıkar elde etme çabası olarak yorumlanmıştır. Olumsuz olarak nitelendirilen diğer bir makale olan Turkey turns to medical diplomacy to heal damaged relations adlı makalede ise Türkiye'nin bu yardımlarının asıl amacı, kötü ilişkilerini düzeltmek, siyasi ve ekonomik çıkar sağlamak olarak belirtilmiştir. Habere göre Türkiye bu ülkelerle olan kötü ilişkilerini ve sorunlarını düzeltmek istiyorsa çok daha ciddi adımlar için harekete geçmelidir.

Olumlu olduğu söylenebilecek makaleler incelendiğinde; İspanya medyasından The Olive Press haber sitesindeki “Turkey becomes the second nato member to answer Spain's call for help in fight against Coronavirus” başlıklı makale Türkiye'nin yardımına şüphe ile yaklaşmayan bir yayındır. Aksine, Türkiye'nin bu süreçte dünya adına öncü olması gereken kuruluşlardan ve ABD'den daha duyarlı davranarak İspanya'ya

yardımda bulunduğunu vurgulamaktadır. Söz konusu makale kamu diplomasisi temelinde gerçekleştirilen insani yardım faaliyetinin hedefine ulaştığını göstermesi açısından büyük önem arz etmektedir. Turkey emerges as key player in global COVID-19 fight başlıklı makalede ise Türkiye'nin tüm dünyanın koronavirüse karşı verdiği mücadelede kilit bir rolü olduğuna dikkat çekilmiştir. Habere göre, tüm dünyanın hazırlıksız yakalandığı Covid-19 salgını ile Türkiye diğer ülkelere göre yalnızca içeride değil dışarıda da çok daha başarılı bir şekilde mücadele etmiş ve övgüyü hakketmiştir.

Makalelerin analizi sırasında Türkiye için kullanılan olumsuz sözcükler incelendiğinde Türkiye için fırsatçı, gösteriş yapan, endişe verici bir diplomasisi olan, ekonomik olarak kötü durumda olan, ticaretini geliştirmek için yardım yapan, tehditkâr, diğer bütün ülkelerle sorunları olan, sağlık standartlarına uygunsuz üretim yapan, çıkar için yardımlarda bulunan bir ülke imajı mevcuttur. Olumlu kullanılan kelime yapıları incelendiğinde ise Türkiye dayanışma (solidarity), donör ülke, insani yardım sağlayıcı (provider of humanitarian aid), kilit destekçi (key supporter), daha iyi hazırlanmış (better prepared) gibi kelimeler kullanılmıştır. Bu kelimelerin Türkiye için kullanılıyor olması imaj ve itibara katkılar vererek kamu diplomasisi hedefine ulaşmakta fayda sağlayacaktır.

İnsani yardımlar, Türkiye'nin kamu diplomasisi uygulamalarında önemli bir yer tutmaktadır. Çalışmada incelenen makaleler neticesinde Türkiye'nin ABD ve AB ülkelerine yaptığı insani yardımların kamu diplomasisi temelinde istenilen başarıyı elde edemediği görülmüştür. Yardımların kabul edilmesi ve resmi makamlarca iş birliği, teşekkür ve dayanışma için karşılıklı mesajlar olmasına rağmen medyadaki söylemler bağlamında değerlendirildiğinde yapılan yardımlara hep kuşku ile yaklaşılmıştır. Türkiye'ye karşı gösterilen bu tavrın ve ön yargının Türkiye'nin bölgesinde ve dünyada uyguladığı politika ile bağlantısının ve payının büyük olduğunda bir şüphe yoktur ancak yine de yapılan insani yardımların Türkiye'nin imajına beklenen katkı sağladığını söylemek çok kolay olmayacaktır.

Türkiye'nin ABD ve AB ülkelerine yaptığı yardımların bu ülkelerin medya organlarında yeteri kadar yer bulamadığı tespit edilmiştir. Bunun yerine bu ülkelerin medyalarında, Türkiye'nin Covid-19 sürecinde ülke içindeki politikaları, ekonomik uygulamaları, salgınla mücadele, vaka ve vefat sayıları içerikli ve çoğu olumsuz olan birçok yayın mevcuttur. Bu, Türkiye'nin başarısından çok başarısızlıklarına konsantre olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Çok boyutlu bir iletişim stratejisi uygulayarak ve ülke kamuoyları nezdinde olumlu bir imaj ve itibar oluşturarak amaçlanan kamu diplomasisi hedeflerine ulaşmak mümkündür. İnsani yardımlardan sorumlu kurumlar, yaptıkları yardımların hakkettiği değeri bulmaları adına, medya ile iş birliği içinde

olmalı ve yardımların gerek ulusal gerekse uluslararası alanda duyurusu ve tanıtımı yapılmalıdır.

Çalışmanın araştırma kısmını oluşturan insani yardımlar özelinde bakılacak olursa, yapılan literatür taramasında Türkiye'nin insani yardımlar ve bu yardımların Türk kamu diplomasisine olan katkıları üzerine birçok çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Ancak Türkiye'nin yaptığı bu insani yardımların uluslararası medyadaki yansımalarına ilişkin yapılan çalışmaların sayısının yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Yapılan bu çalışma ile bu konuda görülen bu eksikliğe bir katkıda bulunulmak istenilmiştir. Türkiye'nin insani yardımlarını konu edinecek çalışma yapmak isteyen araştırmacılara Türk kamu diplomasisinin önemli bir bileşeni olan insani yardımların uluslararası medyada olan yansımalarına yönelmeleri tavsiye edilmektedir. Bu çalışma sadece Covid-19 sürecini ve ABD ve AB ülkelerine yönelik İngilizce yayınlanan haberleri içermektedir. Bundan sonra yapılacak olan çalışmaların, Türkiye'nin insani yardımlarının tüm dünyadaki medya yansımalarını içermesinin ve İngilizce dışındaki dilleri de kapsamının Türk kamu diplomasisi literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin Covid-19 süresince yapmış olduğu insani yardımların ABD ve AB ülkelerinin internet haber sitelerinde yeteri kadar yer bulamadığı ve istenilen kamu diplomasisi etkisinin oluşturulmadığı görülmüştür. Türkiye'nin yaptığı insani yardımları konu alan makaleler incelendiğinde, istenilen etkinin elde edilememesinin nedeninin büyük ölçüde, ABD ve AB ülkelerinin Türkiye ile olan siyasi, ekonomik ve coğrafi ilişkilerinden doğan ideolojik bir kurgu ve önyargıdan kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ülkelerin Türkiye'ye karşı olan tavır ve önyargılarına rağmen insani yardım gibi uygulamaların iletişim süreçlerinde bu tavır ve önyargılar da göz önünde bulundurulmalı ve bu durum motivasyon düşüklüğü değil aksine motive edici bir durum olarak kullanılmalıdır. Çok boyutlu ve kapsamlı bir iletişim stratejisi yürüterek yabancı kamular üzerinde olumlu bir imaj ve itibar oluşturup, amaçlanan kamu diplomasisi hedeflerine ulaşmak mümkündür. Yabancı kamuları hedef olan kamu diplomasisi politikaları oluşturulurken resmi ya da sivil tüm aktörlerin görev ve yetkileri belirsizliğe yer bırakmayacak şekilde belirlenmeli, mevcut tüm imkanları en verimli şekilde kullanmak için stratejik ve çok boyutlu bir iletişim planı hazırlanmalı, gerekli bütçe desteği sağlanmalı ve iş birliği içinde çalışmak için gerekli tüm imkanlar sunulmalıdır. Tüm aktörler bir çatı altında ortak bir amaç için toplanmalı ve ülkenin imaj ve itibarına katkı sağlamak adına özveri ile çalışmalıdır.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında birinci yazarın katkı oranı %100'dür.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırmanın etik kurul onayı gerektiren herhangi bir veri kaynağı veya bilimsel araştırma yöntemi kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Akgün, B. (2022). Covid-19 ve Uluslararası Kurumların Rolü. T.C. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi (Dü) içinde, *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler* (s. 76-81). Ankara: Matsa Basımevi.
- Altun, F. (2021, Ekim 21). *Fahrettin Altun: "Küresel Krizlere Karşı Yeni Bir Yaklaşım İhtiyacı Var"*. Ağustos 14, 2022 tarihinde https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/fahrettin-altun-kuresel-krizlere-karsi-yeni-bir-yaklasima-ihtiyac-var adresinden alındı.
- Balay Tuncer, B. (2020). Covid-19 Sürecinde Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Uluslararası Halkla İlişkileri, Kamu Diplomasisi Örneği Olarak Dış Yardımlarla Yarattığı Etki Üzerine Bir Değerlendirme. *The Journal of Social Sciences*, 4(8). 438-455.
- Battır, O. (2017). *İnsani Diplomasi: Teoriden Pratiğe; Türk Dış Politikasının Yeni Aracı*. Konya: Çizgi Yayınevi.
- Budak, F. ve Korkmaz, Ş. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79.
- Büyükkantarcıoğlu, S. N. (2012). Söylem İncelemelerinde Eleştirel Dilbilimsel Boyut: Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Ötesi. Ö. Özer (Dü) içinde, *Haber Eleştirmek: Araştırma Alanlarına Göre Eleştirel Haber Çalışmaları* (s.161-197). Konya: Literatürk.
- Camcı, A. (2019). *AB Müzakere Sürecinde Türkiye ve Almanya'daki Siyasal Söylemler-Eleştirel Bir Söylem Çözümlemesi*. Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ceren, A. (2021). Afetler ve İnsani Yardım Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 289-312.
- COVID-19 HUB (2020). *YEE Başkanı ile Özel Röportaj: COVID-19 HUB, Tüm Dünyayı Korona Pandemisine Karşı Bilinçlendiriyor*. Ağustos 15, 2022 tarihinde <https://covid19.tabipacademy.com/2020/04/26/covid-19-hub-tum-dunyayi-korona-pandemisine-karsi-bilinclendiriyor/> adresinden alındı.
- Çelenk, B. (2016). Dış Yardımların Ulus Marka Değeri Oluşumuna Etkisi: Türkiye Örneği. E. Akıllı, (Dü) içinde, *Türkiye'de ve dünyada dış yardımlar* (s. 153-169). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çelik H. ve Demir, E. (Dü) (2021). *Covid-19 Salgını: Ülke Deneyimleri, Bölgesel Etkiler ve Küresel Yansımalar*. Ankara: Nika Yayınevi.

- Çevik, B.S. (2014). *Uluslararası Halkla İlişkilerde İnsani Yardımlar: Kamu Diplomasisi Boyutu*. Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü.
- Development Initiatives (2022, July 12). Global Humanitarian Assistance Report 2022: Executive Summary. Retrieved August 14, 2022 from <https://devinit.org/resources/global-humanitarian-assistance-report-2022/executive-summary/>
- Doyuran, L. (2018). Medyatik Bir Çalışma Alanı Olarak Eleştirel Söylem Çözümlemesi (Televizyon Dizileri Örneğinde). *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 301-323).
- Duran, B. (2020). Koronavirüs Sonrası Yeni Bir Dünya Dizeni mi, Düzensizliği mi? T.C. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi (Dü) içinde, *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler* (s. 29-34). Ankara: Matsa Basımevi.
- Ercan, G. S. & Danış, P. (2019). Söylem, Söylem Çözümlemesi ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Tanımları ve Kapsamları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 527-552.
- Esen, B. (2021). Covid-19 Salgını Döneminde Aşçı Milliyetçiliği ve Türkiye'nin Aşçı Diplomasisi. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 6(Özel Sayı), 1-17.
- Esen, H. (2020, Nisan 6). *Kovid-19 Ülkeler Arası Maske Savaşı Başlattı*. Anadolu Ajansı. Ağustos 11, 2022 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kovid-19-ulkeler-arasi-maske-savasi-baslatti/1793792> adresinden alındı.
- Gülmez, H. (2020). *En Kolay Anlatımı ile Covid-19 Pandemisi*. Ankara: Nobel Kitap.
- Günay, İ. E. (2022). Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi Bağlamında Azerbaycan ve Ermenistan Arasındaki Savaşa İlişkin Le Monde ve Le Figaro'da Kullanılan Haber Başlık ve Girişlerinin Analizi. *Aksaray İletişim Dergisi*, 4(1), 46-65.
- Hanioglu, M. Ş. (2020). Covid-19 Sonrası Küresel Düzen: İki Seçenek. T.C. Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi (Dü) içinde, *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler* (s. 24-28). Ankara: Matsa Basımevi.
- <http://www.reuters.com> (2020, May 11). *Turkey turns to medical diplomacy to heal damaged relations*. Retrieved February 4, 2023 from <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-turkey-diplomacy-idUSKBN22N1JD>
- <http://www.thehill.com> (2020, April 14). *Turkey Emerges as Key Player in Global Covid-19 Fight*. Retrieved February 4, 2023 from <https://thehill.com/opinion/international/492628-turkey-emerges-as-key-player-in-global-covid-19-fight/>.
- <https://thetimes.com> (2020, April 29). *Turkey Takes Coronavirus Pandemic Diplomacy to Next Level*. Retrieved December 12, 2022 from <https://www.thetimes.co.uk/article/turkey-takes-coronavirus-pandemic-diplomacy-to-next-level-rdlsvdwrh>
- <https://www.apnews.com> (2020, April 28). *Turkey Sends Medical Equipment to Help US Fight Virüs*. Retrieved December 10, 2022 from <https://apnews.com/article/virus-outbreak-health-us-news-turkey-international-news-b940aca2ab2d0c31af2826da9c30d222>
- <https://www.guardian.com> (2020, Mayıs 7). *Coronavirus PPE: All 400,000 Gowns Flown from Turkey for NHS Fail UK Standards*. Retrieved November 28, 2020 from <https://www.theguardian.com/world/2020/may/07/all-400000-gowns-flown-from-turkey-for-nhs-fail-uk-standards>.

- <https://www.reuters.com> (2020, April 29). *In letter to Trump, Turkey's Erdogan Urges Better U.S. Understanding*. Retrieved December 14, 2020 from <https://www.reuters.com/article/uk-health-coronavirus-turkey-usa-idUKKCN22BOVN>.
- <https://www.theolivepress.es> (2020, April 1). Turkey Becomes the Second NATO Member to Answer Spain's Call for Help in Fight Against Coronavirus. Retrieved December 2, 2020 from <https://www.theolivepress.es/spain-news/2020/04/01/turkey-becomes-second-nato-member-to-answer-spains-call-for-help-in-fight-against-coronavirus/>.
- İnce, T. A. (2021). *Covid-19 Pandemisinde Türkiye'nin İnsani Diplomasi Faaliyetlerinin Dış Basındaki Yansımalarına Yönelik Bir Analiz*. Atatürk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Karacan Yücedağ, E. (2022). Eleştirel Söylem Çözümlemesi Bağlamında Alman Basınında "Barış Pınarı Harekatının" İncelenmesi. *Alman Dili ve Kültürü Araştırmaları Dergisi*. 4(8), 31-57.
- Kaya, H.E. (2022). Covid-19 Pandemisiyle Mücadele Küresel Sağlık Diplomasisinin Önemi. A. Atakışı (Dü) içinde, *Güncel ekonomik sorunlar: Covid-19'un sosyo-ekonomik etkileri* (s. 133-151). İstanbul: Literatür.
- Keyman, E. F. (2022). Salgın, İklim, Toplum: Nasıl Bir Dünyada Yaşayacağız? A. K. Badur (Dü) içinde, *Salgın, İklim, Toplum: Nasıl Bir Dünyada Yaşayacağız? İstanbul Politikalar Merkezi Panelleri* (s. 13-20). İstanbul: Metis-Siyahbeyaz.
- Koronavirüs Salgınındaki Rol ve Vizyonumuz. (2022a). *Koronavirüs Salgınındaki Rol ve Vizyonumuz*. Ağustos 15, 2022 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/koronavirus-salginindaki-rol-ve-vizyonumuz-20-04-2022.tr.mfa> adresinden alındı.
- Koronavirüs Salgınındaki Rol ve Vizyonumuz. (2022b). *Koronavirüs Salgınındaki Rol ve Vizyonumuz*. Ağustos 15, 2022 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/koronavirus-salginindaki-rol-ve-vizyonumuz-20-04-2022.tr.mfa> adresinden alındı.
- Lee, S. T. (2021, July 6). *Vaccine Diplomacy: Nation Branding and China's COVID-19 Soft Power Play*. Place Branding And Public Diplomacy, 1-15. Retrieved August 14, 2022 from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8259554/>
- Lee, S. T. & Kim, H. S. (2020). Nation Branding in the Covid-19 Era: South Korea's Pandemic Public Diplomacy. *Place Branding and Public Diplomacy*, 2021(17), 382-396.
- NTV (2022, Haziran 16). *Bakan Soylu Açıkladı: Türkiye'deki Suriyeli Sayısı*. Eylül 11, 2022 tarihinde https://www.ntv.com.tr/turkiye/bakan-soylu-acikladi-turkiyedeki-suriyeli-sayisi,yDYFD00FU2pH18r0t_g adresinden alındı.
- Özdemir, M. (2016). Dış Yardımların Türkiye'nin Tanıtımına Katkısı ve Kitle İletişim Araçlarının Rolü. E. Akıllı (Dü) içinde, *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar* (s. 422-431). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özeke, B. F. (2022). *Uluslararası Halkla İlişkiler Bağlamında Sağlık Diplomasisi Faaliyetlerinin Ulus Markalama Stratejisine Etkisi: Türkiye Cumhuriyeti'nin COVID-19 Pandemisi Sürecinde Yaptığı Dış Yardımlar Örneği*. Galatasaray Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özel Özcan, M. S. (2021). Covid-19 Salgını: Koronazasyon Sürecinde Avrupa Birliği'nin Büyük Sınavı. H. Çelik ve E. Demir (Dü) içinde, *Covid-19 Salgını: Ülke Deneyimleri Bölgesel Etkiler ve Küresel Yansımalar* (s. 335-361). Ankara: Nika Yayınevi.
- Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji: Eleştirel Haber Çözümlemeleri*. Konya: Literatürk.

- Özer, Ö. (2012). Haberin İdeolojik Duruşu: Eğitim-Sen Eyleminin Türk Basınında Temsili. Ö. Özer (Dü) içinde, *Haber Eleştirmek: Araştırma alanlarına göre eleştirel haber çalışmaları* (s. 121-160). Konya: Literatürk.
- Özerdem, F. ve Barlas, B. (2021). Covid-19 Salgınının Türk Kamu Diplomasisine Etkisi. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 73-98.
- Pietzcker, D. (2020). A Decisive Moment of Truth: The COVID-19 Crises Unveils The Weakness of Western Societies and The E. U. *Belt & Road Initiative Quarterly*, 1(3), 21-34.
- Ramanathan, R. & Tan, B. H. (2015). Application of Critical Discourse Analysis in Media Discourse Studies. *The Southeast Asian Journal of English Language Studies*, 21(2), 57-68.
- Sabah (2022, Nisan 2). *Mevlâna Mesajlı Yardım*. *Sabah Gazetesi*. Ağustos11, 2022 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/04/02/mevlana-mesajli-yardim> adresinden alındı.
- Sirt, E. ve Ergenç, E. (2021). Kamu Diplomasisinde Halkla İlişkilerin Rolü ve Önemi: Covid-19 Salgını Sonrasında Türkiye'nin Dış Yardımları Örneği. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 7(2), 263-290.
- Soner, B. A. (2020). *Kovid-19 Salgını ve Sonrası Uluslararası Siyasette Süreklilik ve Değişimler*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Şen, O. (2020). Türkiye'nin Covid-19 Pandemisi Sırasında Yaptığı Uluslararası İnsani Yardımların Kavramsal Çerçevesi. *International Journal of Science and Education Research*, 6(1), 140-149.
- Şencan, İ. and Kuzi, S. (2020). Global Threat of Covid-19 and Evacuation of The Citizens from Different Countries. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50(9), 534-543.
- T. C. İletişim Başkanlığı (2021). *Asrın Küresel Salgını: Türkiye'nin Koronavirüsle Başarılı Mücadelesi*. Ankara: T. C. İletişim Başkanlığı Yayınları.
- T. C. Sağlık Bakanlığı (2021, Aralık 22). *Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin Koca, Şanlıurfa'daki Aşı Üretim Tesisinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Online Bir Görüşme Gerçekleştirdi*. Ağustos 11, 2022 tarihinde <https://www.saglik.gov.tr/TR,86920/bakan-koca-turkovacin-acil-kullanim-onayi-aldigini-acikladi.html> adresinden alındı.
- Tabak, H. (2016). Normlar ve Dış Yardımlar. E. Akıllı (Dü) içinde, *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar* (s. 34-54). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Taşdemir, F. (2022, Temmuz 27). *Türkiye, En Çok İnsani Yardım Yapan Ülke Sıralamasında Zirvedeki Yerini Korudu*. *Anadolu Ajansı*. Ağustos 11, 2022 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-en-cok-insani-yardim-yapan-ulke-siralamasinda-zirvedeki-yerini-korudu/2646685> adresinden alındı.
- TCBB (2022, Temmuz 6). *Son 10 Yılda Somali'ye Yaptığımız Yardımların Tutarı Bir Milyar Doları Aştı*. Ağustos 21, 2022 tarihinde <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/138669-son-10-yilda-somali-ye-yaptigimiz-yardimlarin-tutari-bir-milyar-dolari-asti> adresinden alındı.
- Toose, A. (2020). "Her Şeyin Başu Ekonomi" Mitinin Parçalanışı. (E. Ünal, Çev.). E. Ünal (Dü) içinde, *Çivisi çıkan dünya: Covid-19 salgını üzerine muhasebeler* (s. 34-37). İstanbul: Runik Kitap
- Toruk, İ. & Sine, R. (2012). Haber Söylem Üretimindeki Etki: Wikileaks Haberleri. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 351-378.

- Van Dijk, T. A. (1983). Discourse Analysis: Its Development and Application to the Structure of News. *Journal of Communication*, 33(2), 20-43.
- Van Dijk, T. A. (2015). Critical Discourse Analysis. D. Tannen, E. H. Hamilton, & D. Schiffrin, (Dü), In *The Handbook of Discourse Analysis* (2nd ed.) (s. 466-485). Oxford: Blackwell Publishing.
- Van Dijk, T. A. (2020). Söylem ve İdeoloji: Çokalanlı Bir Yaklaşım. B. Çoban & Z. Özarslan (Dü) içinde, *Söylem ve ideoloji* (3.b., s. 15-100). İstanbul: Su Yayınları.
- Yalçın, M. (2016). Türkiye Somali İlişkilerinde El-Şebab Örgütünün Etkisi. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 4(2), 17-49.
- Yardım, G. & Doğruel, H. (2019). Eleştirel Söylem Çözümlemesi Bağlamında Haber Metinlerinin İncelenmesi: Pippa Bacca Cinayeti Örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 137-148.
- Yazar, F. (2021). Covid19 Pandemisinde Türkiye'nin Avrupa ve ABD'ye Yönelik Medikal Yardımlarının Kamu Diplomasisi Bağlamında Değerlendirilmesi: Avrupa ve ABD'li Basın Kuruluşlarında Çıkan Makalelerin Söylem Analizi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(Toplum & Siyaset), 115-126.
- Yıldırım, E. ve Küçüksolak, Ö. K. (2019). Türk Dış Politikasında İnsani Diplomasi ve Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Algısı: Gaziantep İli Örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 593-617.

Evaluating Turkey's Humanitarian Aid During the Covid-19 Pandemic in the Context of Public Diplomacy

Extended Summary

Purpose and Significance

In this study, the reflections of Turkey's humanitarian aid to the USA and EU countries in the Covid-19 outbreak on the English-language internet news sites of these countries will be investigated. The aim of the study is to evaluate the possible effects of Turkey's humanitarian aid during the Covid-19 pandemic on the country's benevolent image and reputation in the context of public diplomacy. Turkey's humanitarian aid to the U.S. and EU countries will be evaluated whether it has made a positive contribution to the political, economic and geographical problems with these countries and the reactions of the public opinion of these countries to these aids will be tried to be evaluated.

Humanitarian aid, which is an important component of humanitarian diplomacy, is of great importance in terms of its contributions to the image and reputation of countries. Humanitarian diplomacy is one of the most important components of Turkish public diplomacy. In the study, the impact of Turkey's humanitarian aid of medical supplies to the USA and EU countries during the pandemic process, where solidarity comes to the forefront, will be evaluated directly through the news reflected in the media of these countries. In the literature review, it was observed that coronavirus and humanitarian aid in Turkey and these aids were aimed at Turkish public diplomacy and foreign policy. In the literature review, it was noticed that the number of studies in which the humanitarian aid provided by Turkey was evaluated through the eyes of the media organizations of the countries to which the aid was provided was very small. The aim is to contribute to the literature with the study, which will evaluate the reflections of the aid provided during the pandemic period in the media organizations in EU countries and the USA. This study is of great importance in terms of measuring the contributions of humanitarian aid to Turkey's public diplomacy, image and reputation with the feedback of the media of the receiving countries.

Method

The reflections of Turkey's health equipment aid to EU countries and the USA during the pandemic period were analyzed by using Teun Adrianus Van Dijk's Critical Discourse Analysis method through the news published on the English-language internet news sites of these countries between April 1 and May 15. Within the scope of the research, how Turkey's aid is perceived by these countries in the news and the effects of this perception on Turkey's image and reputation were analyzed. Through the language and words used in the news about Turkey, it was examined whether there was an ideological attitude behind the news. In the fiction of the articles examined within the scope of the study, it was investigated whether there were traces of the structuring of the political, economic and social problems of these countries with Turkey. It was tried to get an idea about how the aid accepted by the countries was received by the governments of these countries and the backgrounds of the positive or negative reactions to the humanitarian aid provided by Turkey.

Findings

It was seen that three of the seven articles examined within the scope of the study could be evaluated as negative, two as positive and the other two as partially positive. When the articles "Coronavirus PPE: all 400,000 gowns flown from Turkey for NHS fail UK standards" and "Turkey takes coronavirus pandemic diplomacy to next level", which are evaluated negatively, are examined, it is observed that there is an ideological fiction that the aim is to turn the crisis into an opportunity and to improve the geographical, political and economic crises with the USA and EU countries in the background of a prejudice against Turkey and Turkey's aid. By constantly hinting at suspicion against aid, it was aimed to prevent the image of the donor country that Turkey wanted to create. In an article titled "Turkey takes pandemic diplomacy to next level" published in The Times, which is described as negative, he stated that Turkey has partially achieved what it wants with the strategy it has implemented with aid, but emphasized that needs a little more time to understand Turkey's true intentions. The article also stated that countries that were once seen as a threat to the power and wealth of the West are trying to put themselves in the position of saviors and that the "hands that giver" were once are now "hands that receive." Even if the aid is accepted, Turkey, the donor country of the pandemic period, will always be viewed with prejudice. The article titled "Coronavirus PPE: all 400,000 gowns flown from Turkey for NHS fail UK standards" published in The Guardian is an ideologically motivated publication in which the Word "fail" is used fort he health supplies requested from Türkiye due to the uk's inability to provide its own health supplies, and the aid provided by Turkey is discredited and Turkey is directly unilaterally accused. In all of the articles, which were negative or partially positive, attention has

been drawn to Turkey's problems such as Iran, S-400, Syria, economy, etc. with the U.S. and EU countries and Turkey's humanitarian aid has been interpreted as Turkey's effort to gain benefits related to these problems. In another negative article that titled "Turkey turns to medical diplomacy to heal damaged relations", the main purpose of Turkey's aid is stated as correcting bad relations and obtaining political and economic benefits. According to the report, If Türkiye wants to correct its bad relations and problems with these countries, it should take action for much more serious steps.

When the articles that can be said to be positive are examined; The article titled "Turkey becomes the second nato member to answer Spain's call for help in fight against Coronavirus" on The Olive Press news site from the Spanish media is a publication that does not approach Turkey's help with suspicion. On the contrary, it emphasizes that Turkey is helping Spain in this process by acting more sensitively than the organizations that should be a pioneer on behalf of the world and the United States. The article in question is of great importance in terms of showing that the humanitarian aid activity carried out on the basis of public diplomacy has achieved its goal. In the article titled Turkey emerges as key player in global COVID-19 fight, it is pointed out that Turkey has a key role in the fight against the coronavirus of the whole world. According to the report, with the Covid-19 outbreak, for which the whole world was caught unprepared, Turkey has fought much more successfully not only at home but also abroad compared to other countries and deserves praise.

When the negative words used for Turkey during the analysis of the articles are examined, there is an image of a country that is opportunistic, ostentatious, has an alarming diplomacy, is in a bad economic situation, helps to develop its trade, is threatening, has problems with all other countries, produces in violation of health standards, and provides aid for profit. When the positive word structures were examined, words such as solidarity in Turkey, donor country, provider of humanitarian aid, key supporter, better prepared were used. The fact that these words are used for Turkey will contribute to image and reputation and will be useful in achieving the goal of public diplomacy.

Discussion and Conclusions

As a result of the research, it was seen that despite the important humanitarian aid it provided, Turkey's public diplomacy efforts did not find enough coverage in the EU and US press. When the published articles were examined, it was seen that the communication of the humanitarian aid could not be done at a sufficient level and the desired public diplomacy effect could not be created. Instead of humanitarian aid to the USA and EU countries, there are many publications in the media of these countries that contain Turkey's domestic policies, economic practices, fight against the

pandemic, number of cases and deaths, most of which are negative, during the Covid-19 process. This can be considered as an indication that they are concentrating on Turkey's failures rather than its success. When evaluated from the point of view of public diplomacy and considering the influence of the media on public opinion, the fact that the aid provided has not found enough space in the media of these countries shows that despite all the ideological approaches behind it, the communication process of the aid provided is not effective. The attitudes and prejudices of countries towards Turkey should not affect the communication process of practices such as humanitarian aid. By applying a multidimensional and holistic communication strategy, it is possible to achieve the intended public diplomacy goals by creating a positive image and reputation in the eyes of the public opinion of the country. Institutions responsible for humanitarian aid should cooperate with the media in order for their aid to find value it deserves, and the aid should be announced and promoted both nationally and internationally. While formulating public diplomacy policies, states should determine the duties and powers of all actors, official or civilian, in a way that leaves no room for ambiguity, make a strategic and multidimensional communication plan to use all the opportunities at their disposal in the most efficient way, provide the necessary budget support and provide the necessary motivation to work in cooperation. All actors should gather under one roof for a common purpose and work with devotion to contribute to the image and reputation of the country. In the study, it was also observed that there was a prejudice against Turkey and that it was approached with suspicion against the humanitarian aid it carried out.

Siyasi İzolasyondan Normalleşmeye: Fransa'da Ulusal Cephe (FN) Örneği

Şenol ARSLANTAŞ¹

Öz

Makale Türü
Derleme Makale

Başvuru Tarihi
06.04.2023

Kabul Tarihi
30.06.2023

DOI
10.47140/kusbder.1278282

Bu makale, Fransız siyasetinin en önemli aktörleri arasında yer alan Ulusal Cephe'nin (FN) tarihsel evrimini eleştirel bakış açısıyla analiz etmeyi amaçlamaktadır. Günümüzde Batı Avrupa'daki en güçlü aşırı sağ parti konumunda bulunan FN, uzun yıllar boyunca karantina hattı uygulamasıyla karşı karşıya kalmasına rağmen ulusal siyaset ve kamusal söylem üzerinde etkili oldu. Araştırma, spesifik olarak bu başarının nedenlerine yoğunlaşmaktadır. Bu kapsamda göç, Avrupa entegrasyonu ve ulusal ekonomi başta olmak üzere FN'nin yükselişine zemin hazırlayan koşullar kapsamlı biçimde ele alınmaktadır. Aynı zamanda çalışma kapsamında 2011'de yaşanan lider değişimi sonrasında partinin ana akımlaşmasına yol açan nedenler tartışılmaktadır. Ana akım aktörlerin toplumsal taleplere yanıt vermemesi ile aşırı sağ söylemin ana akımlaşmasının FN'nin başarısında belirleyici olduğu savunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Aşırı sağ, Front National, Jean-Marie Le Pen, Marine Le Pen, popülizm, aşırı sağ.

Atıf için: Arslantaş, Ş. (2023). Siyasi İzolasyondan Normalleşmeye: Fransa'da Ulusal Cephe (FN) Örneği. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 107-134

¹Sorumlu Yazar: Doktor Öğretim Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, E-posta: senol.arslantas@istanbul.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3320-8652>

From Political Isolation to Normalisation: The Case of the National Front (FN) in France

Şenol ARSLANTAŞ²

Abstract

Article Type
Review Article

Application Date
2023-04-06

Acceptance Date
2023-06-30

DOI
0.47140/kusbder.1278282

This article aims to analyze the historical evolution of the National Front (FN), which is among the most prominent actors in French politics, from a critical perspective. Currently, FN is the strongest extreme-right party in Western Europe and has highly impacted national politics and public discourse despite facing isolation for decades. This research specifically focuses on the reasons behind this success. In this framework, some particular conditions that have paved the way for the rise of the FN, such as immigration, European integration, and the national economy, are extensively investigated. Additionally, the reasons that led to the mainstreaming of the party following a leadership change in 2011 are examined. It is argued that the failure of mainstream actors to respond to societal demands and the mainstreaming of extreme-right discourse have been critical factors in the success of the FN.

Keywords: Extreme right, Front National, Jean-Marie Le Pen, Marine Le Pen, populism, extreme right.

For Reference: Arslantaş, Ş. (2023). Siyasi İzolasyondan Normalleşmeye: Fransa'da Ulusal Cephe (FN) Örneği. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 107-134

²Assistant Professor, Istanbul University, Faculty of Political Sciences, Department of Political Science and International Relations, Department of Political Science, E-mail: senol.arslantas@istanbul.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3320-8652>

Giriş

Fransız parti sisteminin en önemli ve kurumsallaşmış aktörlerinden biri olan Ulusal Cephe (Front National, FN) ya da 2018'den itibaren yeni adıyla Ulusal Birlik (Rassemblement National, RN), seçim performansı itibarıyla Batı Avrupa'nın¹ en başarılı aşırı sağ partisidir.² Yaklaşık 50 yıla yayılan inişli çıkışlı bir tarihi olan parti, her ne kadar erken dönemlerinde kayda değer bir çıkış yakalayamasa da, 1980'lerin ortalarından itibaren yeni meseleleri parti rekabetinin merkezine yerleştirerek siyasette ön plana çıktı.

Kuruluşundan itibaren komünizm karşıtlığı, göçmen karşıtlığı ve Avrupa entegrasyonu karşıtlığı gibi çeşitli pozisyonları benimseyen parti, ana akım siyasetin yeni meseleleri görmezden geldiği bir iklimde kamusal söylem üzerinde etkili olmaya başladı. Bununla birlikte sosyalist ve muhafazakarların medya ve anti-faşist hareketlerle işbirliği içerisinde hareket ederek ördüğü karantina hattı (cordon sanitaire) uygulaması, aşırı sağı frenlemek için uzun yıllar boyunca hemen hemen kusursuz biçimde çalıştı. Özellikle seçim sisteminde yapılan çeşitli değişiklikler ve partinin koalisyon hükümetlerinden dışlanması gibi stratejilerle FN, siyasal sistemden büyük oranda marjinalize edildi.³ Dolayısıyla FN, her ne kadar seçimlerde yükselen bir grafik sergilese de, parlamentoda bu performansa paralel şekilde temsil edilmedi.

Tüm engellemelere rağmen FN, 1990'lardan itibaren dikkat çekici bir yükseliş eğilimi içerisine girdi ve adaylarıyla 2000'lerde yapılan üç Başkanlık seçiminde (2002 seçimlerinde Jean-Marie Le Pen, 2017 ve 2022 seçimlerinde Marine Le Pen) ikinci turda yarışmaya hak kazandı. Bu dikkat çekici gelişme, bir yandan Fransız parti sisteminin geleneksel ayarlarının bozulduğunu teyit ederken, diğer yandan ise dışlayıcı ve ötekileştirici aşırı sağ söylemin ana akımlaşması tehlikesi barındırmaktadır.

Fransa'da yaşanan bu radikal siyasi değişim, merkez aktörlerin içerisine girdiği bunalım ile Avrupa entegrasyonu, göçmen meselesi, küresel ekonomik kriz ve parti liderliği değişimi gibi unsurların içerisinde yer aldığı birbiriyle bağlantılı bir dizi kritik gelişmenin

¹ Avrupa'da aşırı sağ kategorisinde yer alan diğer partilerden bazıları ise şunlardır: Hollanda'da Özgürlük Partisi (PVV), Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), Danimarka Halk Partisi (DF), İsviçre Halk Partisi (SVP), Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP), Gerçek Finler Partisi (PS), İtalya'da Kuzey Ligi (LN), Polonya'da Hak ve Özgürlük Partisi (PiS), Macar Yurttaş Birliği (Fidesz), Belçika'da Vlaams Belang (VB), İsveç Demokratları (SD).

² Aşırı sağ partiler, literatürde faşist, neo-Nazi, ultra sağ ya da radikal sağ gibi kavramlarla da tanımlanmaktadır. Aşırı sağ partiler, karakteristik olarak faşizme sempati beslemekle birlikte savaş sonrası dönemde hayatta kalabilmek ve böylece parti kapatmalardan kurtulabilmek için ideolojilerini yumuşatma yoluna gittiler. Bu partiler, ultra-milliyetçi, ırkçı, güçlü devletten yana, yabancı düşmanı ve parlamenter demokrasi karşıtı aktörler olarak tanımlanabilir. Aşırı sağ üzerine yapılan çeşitli kavramsal ve teorik tartışmalar için bkz. Mudde, 1995, 2000; Eatwell, 2003, 2004; Hainsworth, 2008; Golder, 2016.

³ Bu dışlama stratejisinin bir benzeri, merkez sol ve sağ tarafından İtalyan Komünist Partisi'ne (PCI) karşı uygulandı. PCI'nın 2. Dünya Savaşı sonrasındaki büyük seçim başarılarına rağmen uzun yıllar boyunca koalisyonlardan dışlanmasının arkasında bu strateji yatmaktadır.

neticesinde gerçekleşti. Bu çalışmada, FN'nin ortaya çıkışı ve evrimi, belirtilen hususlar bağlamında eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Araştırmada FN'nin yükselişinde ana akım siyasetin vatandaşların taleplerine yabancılaştırması ile aşırı sağ söylemin ana akımlaşmasının etkisi olduğu savunulmaktadır.⁴

Bu arka plan ekseninde, çalışmanın birinci bölümü, FN'nin kuruluşunda etkili olan politik, iktisadi ve sosyal gelişmeler ile partinin ideolojik ve siyasal formasyonuna odaklanmaktadır. Aynı zamanda partiye yönelik uygulanan izolasyon mantığının gerekçeleri sıralanmaktadır. 1972-1980 yılları arasını ele alan bu dönem, FN'nin parti sistemine tali yönden eklemlendiği ve dolayısıyla önemsiz bir aktör görünümünde olduğu kısa süreci kapsamaktadır. Araştırmanın ikinci bölümü ise partinin göç ve Avrupa entegrasyonu gibi önemli konuları politize ederek atılım içerisine girdiği döneme yoğunlaşmaktadır. 1981-2010 yılları arasını kapsayan bu dönemde FN, güvenikleştirme stratejisi izleyerek ve ana akım siyasetin atıllığına karşılık kamusal söylemi etkileyerek siyasette ön plana çıktı. Üçüncü bölümde ise 2011 yılında yaşanan lider değişimi sonrasında partinin izlediği normalleşme stratejisinin imkân ve sınırlılıkları tartışılmaktadır. Çalışma, araştırma bulgularının tartışıldığı sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır.

İzolasyon Dönemi (1972-1980): Kuruluş Sürecinde FN

Ulusal Cephe (National Front, FN), 1972 yılında Vichy yanlıları, Gaulle karşıtları, Poujadistler, Katolik köktenciler, Petaincılar ve neo-faşistler gibi Fransız aşırı sağının çeşitli unsurlarının bir araya gelmesiyle kuruldu (Aslan, 2016, s.230). Bu dönem, ülkede yüksek ekonomik büyüme ve refahla anılan ve yaklaşık 30 yıl süren görkemli dönemin (les trente glorieuses) sona ermesi itibarıyla önemlidir. Bu görkemli dönemin ardından Fransa'da ekonomik resesyon, iktisadi yeniden yapılandırma, sanayisizleştirme, kentsel çürüme, artan eşitsizlikler ve gerileyen yaşam standartları ön plana çıktı (Shields, 2006, s.121). Bu gelişmelerin yol açtığı sosyal kutuplaşma ve siyasi memnuniyetsizlik, geniş yığınların kendisini tehdit altında hissetmesine neden olarak FN gibi yeni aktörlerin gelişimi için uygun bir zemin hazırladı.

İdeolojik açıdan değerlendirildiğinde, FN'nin 1789 Fransız Devrimi'ne karşı çıkanların değerlerini ve taleplerini temsil etmeyi amaçladığı ve bu itibarla Cumhuriyet değerleriyle ve liberal parlamenter sistemle çekişmeyi yansıtan gelenekselci yaklaşıma yaklaştığı görülmektedir. Aynı zamanda anti-Semitizm ile Fransa'nın Prusyalılar tarafından 1871'de yenilgiye uğratılmasının ardından soldan sağa kayan milliyetçilik de partiyi etkiledi. Yine FN'nin sol ve özellikle komünizm karşıtlığına dayandığı ifade

⁴ Bununla birlikte aşırı sağın akımlaşmasını mümkün kılan tek bir nedenin olmadığı not edilmektedir. Bu açıdan geleneksel aktörlerin ideoloji ve iktidar pratikleri açısından benzeşmesi, bu aktörlerin toplumsal talepleri karşılamadaki yetersizlikleri, aşırı sağın işine yarayan göç ve güvenlik gibi konuların siyasi tartışmaları domine etmesi, terör saldırıları gibi birçok neden sıralanabilir.

edilebilir. Sosyal ve iktisadi düzende değişim hedefleyen 1968 hareketi ile 1972’de sosyalistler ve komünistler arasında kurulan geniş sol ittifak, bu açıdan partinin hedef tahtasında yer aldı.

1970’lerde FN, en çok aşırı sağ Yeni Düzen (Ordre Nouveau, ON) hareketinden etkilendi. Neo-faşist İtalyan Sosyal Hareketi’nin (Movimento Sociale Italiano, MSI) başarısından yola çıkan ve 1969 yılında kurulan bu hareket, 1973 yasama seçimleri için aşırı sağ adayları bir araya getirmeyi amaçlayan bir milliyetçi cephe şeklinde faaliyet gösterdi. ON, radikallerin sokakta solla savaşaacağı; ılımlıların ise toplumda saygı kazanacağı ve yeni gruplara sesleneceği ikili bir strateji izledi. Anti-liberal, anti-kapitalist ve anti-Marksist nitelikleri ön plana çıkan bu hareket, göçmen karşıtı faaliyetleri sırasında komünistlerle yaşadığı şiddetli çatışmalar neticesinde yasaklandı (Copsey, 1997, ss.101-116).

Yeni Düzen’e ek olarak, FN’nin ideolojik formasyonunda Yeni Sağ (Nouvelle Droite, ND) düşüncesi de etkili oldu. Kuruculuğunu Alain de Benoist’in yaptığı Yeni Sağ, Avrupa Uygarlığı Araştırma ve Çalışma Grubu (Groupement de Recherche et d’Études pour la Civilisation Européenne, GRECE) tarafından temsil edildi (Frigoli ve Ivaldi, 2019, s.65). Aşırı sağın 1960’lardaki başarısızlığının ardından⁵ onu faşizm/Nazizm özdeşliğinden çıkarmayı amaçlayan entelektüel bir akım olarak ortaya çıkan ND, kolektif kimlikleri savunurken, egaliteryanizme ise karşı çıktı (McCulloch, 2006, s.160). Aşırı sağın şeytanlaştırılmasını engellemek için önerdiği stratejiler nedeniyle dikkatleri üzerine çeken ND, aşırı sağın kafatasçı ırkçılığı yerine bireysel kültürlerin önemine vurgu yaptı.⁶ Bu minvalde “ırk” yerine “kültür” kavramını ön plana çıkaran hareket, kültürlerin birbirlerinden farklı olduğunu kabul etmekle birlikte “eşit” olduklarını savundu. Ayrıca iyi ve kötü kültür ayrımını reddetti ve Batı kültürünün diğer kültürlerle üstün olmadığını savundu. Bununla birlikte kültürlerin birbirine karıştırılmaması gerektiğini ileri süren ND, her kültürün kendi sosyal ve coğrafi alanında yaşaması gerektiğine vurgu yaptı. Bu minvalde, örneğin Fransa, Fransız kültürü için, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ise İslam kültürünün yaşaması için uygundur. Bu minvalde FN’nin ideolojik kodları itibarıyla dışlayıcı topluluk fikrine, çokkültürlü topluma duyulan korkuya ve Yeni Sol’u hedef alan karşı devrim düşüncesine dayandığı söylenebilir (bkz. Ignazi, 2003).

Parti ideolojisi, diğer taraftan 1970’lerde otoriter lider figürüyle desteklendi. Esasen FN, kuruluş döneminde sistem karşıtlığını gizlemek amacıyla diğer yöneticilere kıyasla daha ılımlı bir profil çizen Jean-Marie Le Pen’i liderliğe getirdi. 1956 yılında Poujadist

⁵ Naziler ve Vichy rejimiyle işbirliği nedeniyle savaş sonrası dönemde gözden düşen Fransız aşırı sağ, dekolonizasyon süreciyle birlikte yeniden canlandı.

⁶ Yeni Sağ’ın teorisyeni Alain de Benoist, Gramsci’den etkilenecek kültürel alanı istila etmeyi ve hegemonik sol kültüre karşı aşırı sağ karşı-kültürü inşa etmeyi önerdi (Bell, 1994, s.227).

hareketten⁷ milletvekili seçilen, sonrasında albüm yapan ve bir hayranının kendisine bıraktığı servetle zenginleşen Le Pen, Charles de Gaulle'nin Cezayir'i dekolonize etme girişimine karşı çıkarak Cezayirli Müslümanların asimilasyonunu savundu.⁸ Cezayir'de yaptığı askeri görev sırasında ise Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN) destekçilerine işkence etmekle suçlandı. Her ne kadar diğer birçok parti üyesinin aksine aşırı sağ Yeni Düzen'in üyesi olmasa da Le Pen, gaz odalarının 2. Dünya Savaşı'nda sadece bir "ayrıntı" olduğunu ifade ederek ve faşist Mareşal Pétain'a destek vererek aşırı sağla bağlantılarını açıkça ortaya koydu (Singer, 1991, s. 369).

Seçim sonuçları açısından değerlendirildiğinde ise 1970'lerde FN, göç meselesinin mobilize edici etkisinin sınırlı olması, politik kültürde sola kayış, parti içi hizipçilik ve parti finansmanında yaşanan zorluklar gibi çeşitli sınırlılıklar nedeniyle seçimlerde başarısız oldu. Le Pen ise 1974 Başkanlık seçimlerinde yüzde 1'den daha az oy aldı ve 1981 seçimlerinde aday olması için gerekli imza sayısına ulaşamadı (bkz. Tablo 1).

FN'nin ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldığı 1970'lerde Fransız sağ ve solu ise yeniden örgütlendi. Bu minvalde sağda Jacques Chirac, 1976'da Gaullle destekçisi Cumhuriyet için Birlik (Rassemblement pour la République, RPR) partisini kurarken; de Gaulle karşıtı sağ ise Valery Giscard d'Estaing'ın liderliği altında 1978 yılında Fransız Demokrasisi için Birlik (Union pour la démocratie française, UDF) çatısı altında birleşti. Kısa sürede RPR, kültürel korumacılığı ve Avrupa şüpheciliğini destekleyerek UDF'yi saf dışı etmeyi başardı. Fransız solunda ise François Mitterand liderliğindeki Sosyalist Parti (Parti Socialiste, PS), ilk kez 1978 yasama seçimlerinde Komünist Parti'yi (Parti Communiste Français, PCF) geçerek tarihi bir başarıya imza attı. Bu seçimlerin ardından PS, ülke solunu domine ederek iktidarın kapısını araladı.

⁷ 1953'te kurulan Poujadist hareket ya da Esnaf ve Sanatkarları Savunma Birliği (L'Union de défense des commerçants et artisans, UDCA), Fransız modernleşmesine ve sanayileşmesine karşı çıkan vergi karşıtı sağ temsil etmektedir. Sol sendikalara, siyasi sınıfa ve büyük ticari firmalara karşı çıkan bu hareket, 1956 parlamento seçimlerinde yüzde 11.6 oy aldı (bkz. Bell, 1994, s.235).

⁸ Fransa'da yaygın Arap karşıtlığı, tarihsel açıdan dekolonizasyon döneminin ürünüdür. FN, bu süreçte Gaulle destekçilerini yozlaşmış olmakla ve komünistlerle işbirliği yapmakla suçladı.

Tablo 1. FN Adaylarının Fransız Başkanlık Seçimleri Performansı

Başkanlık Seçimleri Dönemi	Başkan Adayı	1. Tur Oy Oranı (%)	2. Tur Oy Oranı (%)
1974	Jean Marie Le Pen	0.7	-
1981	-	Aday seçimlerde yarışmak için gerekli imza sayısına ulaşamadı.	-
1988	Jean-Marie Le Pen	14.4	-
1995	Jean-Marie Le Pen	15	-
2002	Jean-Marie Le Pen	16.9	17.8
2007	Jean-Marie Le Pen	10.4	-
2012	Marine Le Pen	17.9	-
2017	Marine Le Pen	21.3	33.9
2022	Marine Le Pen	23.2	41.5

Kaynak: Fransız İç İşleri Bakanlığı websitesi, <https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats>.

Atılım Dönemi (1981-2010): Ana Akım Siyasetin Atıllığı Bağlamında Yeni Meselelerin Politizasyonu

Fransız siyasetinin çift kutuplu (sağ – sol) yapısı, 1980’lerin başından itibaren FN’nin yükselişe geçmesiyle birlikte değişti.⁹ Bu dönem, özellikle göç, hukuk, yasa, düzen ve çokkültürlülük gibi temaların ulusal siyasette ön plana çıkması itibarıyla dikkat çekicidir. FN, 1980’lerin başından itibaren partinin de facto iki numarası olan Jean-Pierre Stirbois’in etkisiyle ana akım aktörlerin görmezden geldiği göç meselesine yatırım yaptı. Partinin göç meselesine yoğunlaşmasında 1980 tarihli Bonnet yasası, yüksek işsizlik ve eşitsizlik, Cumhurbaşkanı Giscard’ın müdahaleci göç politikası, solun ırkçılığı meşrulaştıran bazı uygulamaları, PS’nin pasif göçmen politikası, bazı banliyölerde yaşanan şiddet olayları ile medyanın tavrı gibi gelişmeler etkili oldu (Copsey, 1997, s. 107).

Esasen tarihsel olarak göç konusuna yabancı olmayan Fransa, kayda değer biçimde 1945 sonrası dönemde dışarıdan ciddi bir göç almayı sürdürse de, ülkede göç meselesine ilişkin tartışmalar uzun bir süre boyunca gündemde yer almadı. Meselenin politize edilmemesinde yaşanan yüksek ekonomik büyümenin ve emek kıtlığının etkisi oldu. Ancak 1970’lerden itibaren ekonomik büyümenin sona ermesiyle birlikte siyasi tartışmalarda göç konusu ön plana çıktı. Ulusal parti rekabeti üzerinde ciddi bir etkiye sahip olan göç konusu, öncelikle banliyölerin tarihiyle birlikte ele alınmalıdır. 1970’lerden itibaren polis gözetimi altında olan banliyöler, yer yer polis ve genç

⁹ Aynı dönemde diğer Batı Avrupa ülkelerinde de yeni aktörlerin -milliyetçi popülist sağ partiler ve Yeşiller gibi- siyasete girişiyle birlikte kapsamlı değişimler meydana geldi. Batı Avrupa parti sistemlerinin 1970’ler ve 1980’lerdeki dönüşümü, bölünme temelli siyasete darbe vurdu. Bu açıdan kimlik siyasetinin yükselmesi, sınıf ve din temelli geleneksel bölünmelerin solması anlamına gelmektedir (bkz. Bornschiev ve Kriesi, 2013).

göçmenler arasında şiddetli çatışmalara sahne oldu. Ayrıca özellikle Kuzey Afrika'dan (Cezayir, Tunus ve Fas) gelen göçmenleri kriminalize eden yargı sisteminin müdahalesiyle bu süreçte binlerce göçmen sınır dışı edildi. Özellikle Müslüman nüfus, ülkenin seküler yapısına tehdit olarak sunuldu ve suçla ilişkilendirildi. Yine göçmenler, Fransa'da gündelik yaşamda baskıcı ve aşağılayıcı uygulamalara maruz kaldı. Sonuç olarak, göç konusunda evrensel politik değerlerin tutarsız biçimde uygulanmasıyla banliyölerde yaşayanların karşılaştığı sorunlar, uzun yıllar boyunca sistematik biçimde göz ardı edildi (Boubeker, 2013, s. 185).

Fransız cumhuriyetçiliğinin post-kolonyal dönemin gerginliklerini taşıdığını gösteren bu gelişmelere karşılık, 1980'lerde François Mitterand önderliğinde iktidarı ele geçiren sosyalistler, banliyölerin rehabilitasyonu fikrini savundu. Bu süreçte tanınma ve eşitlik talebinde bulunan göçmen gençlerin kamusal tartışmalarda görünürlüğü arttı (Boubeker, 2013, ss.186-187). Her ne kadar Fransız cumhuriyetçiliğinde etnisiteye bakılmadan herkesin vatandaş olabileceği kabul edilse ve kan bağı ya da ortak ata düşüncesi reddedilse de, ulusal entegrasyonda baskıcı ve kolonyal dönemin izlerini yansıtan asimilasyoncu bakış açısı güç kazandı (bkz. Laborde, 2008). Diğer bir deyişle, İngiliz ve Amerikan çokkültürlülüğü modellerinden farklı olarak, Fransa'da vatandaşlık ve kimlik meselesine bakışta beyaz Fransız kültürü şeklinde cisimleşen ve beyaz olmayan kültürleri dışlayan tek kültürlülük anlayışı egemen hale geldi (Bastow, 2018, s.21).¹⁰ Göçmen karşıtlığı, Fransa'da "ötekinin reddi" yoluyla kolonyal düzendeki tahakküm ilişkilerinin sürdürülmesinin amaçlandığını ortaya koymaktadır. 1980'lerde göçmen işçilerin ve ailelerinin ülkede kalıcı olduğunun anlaşılmasıyla belirginlik kazanan bu durum, "Müslüman diğerleri"nin dışlanması yoluyla Fransız toplumundaki sınıfsal farklılıkların göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir.

Göç meselesine bakışta FN, "ırk temelli bir kast sistemi" yaratmaya yönelerek Kuzey Afrikalı göçmenlerin çocuklarını toplumsal/kültürel hiyerarşinin en altına koydu ve faşist bir tonla yerli nüfusa seslenerek göçmenleri kamusal alandan dışlamaya yöneldi. Bununla birlikte parti, faşist partilerle özdeşleştirilmekten kurtulmak için doğrudan ırkçı bir söylem kullanmak yönelmek yerine, Yeni Sağ'ın etkisiyle ve kolonyal mirası yansıtacak biçimde kültürlerin uyumsuzluğu fikrine ağırlık verdi.¹¹ Her ne kadar kültürlerin uyumsuzluğu iddiası, ucuz göçmen emeğinin kar maksimizasyonu ve diğer ülkelerle rekabet gücünün artırılması için kullandığı dönemlerde ön plana çıkmasa da, Fransız ekonomisinin içerisine girdiği bunalımın ardından güncellik kazandı (Juge ve Perez, 2006, s.196). 1980'lerden itibaren ulusal ekonomi ne zaman krize girse, göçmenler, krizin olumsuz sosyal etkilerinin -yüksek işsizlik ve yoksulluk gibi-

¹⁰ Bu açıdan FN, etnik azınlıkların Cumhuriyetin norm ve değerlerini içselleştirmesini ve Fransız kültür ve geleneklerine bağlı olmasını şart koştu (bkz. Murray, 2016, s.4).

¹¹ Eatwell (2003), aşırı sağın kendisini faşizm ve Nazizm dışında tanımladığı ve ulusal geleneği temsil etmeye yöneldiği durumlarda daha başarılı olduklarını not eder.

müsebbibi olarak lanse edildi ve merkez aktörlerin de onayıyla ulusa tehdit olarak sunuldu.

1980'lerden itibaren FN, özellikle yeterince asimile olmadıkları gerekçesiyle Kuzey Afrika orijinli göçü hedef aldı ve ülkeye göçün sınırlandırılması talebinde bulundu. Buna karşılık Fransız solu ise her ne kadar anti-faşist ve çokkültürlülüğü destekleyen bir yapıya sahip olsa da, göçmen karşıtlığını engellemeye yönelik alternatif bir söylem geliştiremedi. Aksine, bazı komünist belediyelerin uygulamalarıyla göç olgusu, kıt sosyal kaynaklara sahip olabilmek için göçmenler ve yerli Fransızlar¹² arasında yaşanan rekabete indirildi.¹³ Bunun neticesinde 1980'lerde göçmen aileler, konut, okul ve hatta bazı kamu hizmetlerinden dışlandı. Ülkede yabancı isimle iş bulmak zorlaştı ve etnik azınlıklar polis tarafından hedef alındı. Benzer biçimde siyasi dışlama belirgin hale geldi ve parlamentoda göçmenlerin temsili hep sorunlu oldu (bkz. Murray, 2016, s.4).

Göç konusunun parti rekabetinde artan etkisini gösterir biçimde merkez sağın konuya ilişkin tavrında bazı radikal değişimler meydana geldi. Örneğin merkez sağ Giscard D'Estaing (1973-1981 yılları arasında Cumhurbaşkanı), göçmenleri "istilacılara" benzettirirken; Chirac ise göçmen komşuların kokusu ve sesinden rahatsız olan Fransız ailelerine sempati duyduğunu belirtti (Bell, 1994, s.237). Merkez sağın göçmen karşıtı pozisyona savrulmasına rağmen FN, mesele sahipliği (issue ownership) bağlamında düşünüldüğünde, 1980'lerde parti sisteminde göç konusuyla birlikte anılan temel aktör olmayı başardı. Bununla birlikte merkez sağ, merkez solla birlikte FN'yi koalisyonlardan dışladı ve böylece kamusal söylem üzerinde artan etkisine rağmen aşırı sağın hareket alanını daralttı.

Fransa'da 1980'lerde göçmen meselesinin siyasi tartışmaları domine etmesi ve özellikle alt sınıfların konuya ilişkin duyarlılıklarının artması, FN'nin programında da kapsamlı değişiklikleri beraberinde getirdi. Her şeyden önce parti, alt sınıfların taleplerini temsil etmek için erken dönemlerindeki neoliberalizm yanlısı çizgisini ve refah devleti karşıtı pozisyonunu revize etmek durumunda kaldı. Örneğin krizlerden en fazla etkilenen işçi sınıfının desteğinin alınması için ekonomiye devlet müdahalesinin meşrulaştırıldığı sosyal bir model benimsendi. FN'nin iktisat programının görece sola kayması,¹⁴ 1980'lerin başından itibaren Fransız ekonomisinin yapısal dönüşümü neticesinde sendikaların güç kaybettiği, PCF'nin gözden düştüğü ve

¹² Bu yerlici (nativist) nitelik, kendisini göçmen karşıtlığı ve milliyetçilik şeklinde cisimleştirmektedir (Mudde, 2007). Kayda değer biçimde emek piyasası rekabeti teorisi (labor market competition theory), yerli halkın iş ve ücret kaybı korkusu nedeniyle yeni gelenleri kendilerine tehdit olarak algıladığını savunmaktadır (bkz. Pardos-Prado ve Xena, 2019).

¹³ Her ne kadar PCF, meselenin kazanani olmasa da, ortada bir "sorun" olduğuna işaret ederek FN'nin önünü açtı.

¹⁴ Diğer Batı Avrupa ülkelerindeki aşırı sağ akımlarla karşılaştırmalı bir analiz için bkz. Kitschelt, 2007.

PS'nin sağa kaydığı bir konjonktürde gerçekleşti.¹⁵ FN, sosyo-ekonomik öncelikleri açısından stratejik olarak sola kaymakla birlikte sınıf siyaseti yürütmekten kaçındı. Bu nedenle işçi sınıfı, sınıf kimliğinin erozyonu pahasına kimlik meselelerine hassas hale getirildi. Özellikle eski sanayileşmiş komünist bölgelerde FN'nin oylarında ciddi bir artışın meydana gelmesi, Fransız işçi sınıfının ideolojik ve siyasi pozisyonunun değiştiğini ortaya koymaktadır.¹⁶

FN'nin güçlenmesi, her ne kadar başlangıçta Mitterand'ın sağı bölme planlarıyla örtüşse de, 1985'te çoğunluk sisteminden nisbi temsil sistemine geçilmesiyle birlikte aşırı sağ mecliste güçlü biçimde temsil edildi. FN, bu minvalde 1986 parlamento seçimlerinde yüzde 9.6 oyla 35 sandalye kazanarak büyük bir çıkış yakaladı (bkz. Tablo 2). Bu başarı, Le Pen'in söylemini sertleştirmesine ve Eylül 1987'de Holokost'un tarihte sadece bir "detay" olduğunu iddia etmesine zemin hazırladı. 1988 Başkanlık seçimlerinde Jean-Marie Le Pen, yüzde 14 oy alarak başarısını sürdürse de (bkz. Tablo 1), bu kez merkez sağın etkisiyle seçim sistemi 1988'de çoğunlukçu iki turlu sistem şeklinde değiştirildi. Bu değişikliğin neticesinde FN, yüzde 9 oy almasına rağmen 1988 parlamento seçimlerinde yalnızca 1 sandalye kazanabildi.

Tablo 2. FN'nin Fransız Parlamento Seçimleri Performansı

Parlamento Seçimleri Dönemi	Oy Oranı (%)	Parlamento Seçimleri Dönemi	Oy Oranı (%)
1973	0.5	-	-
1978	0.3	-	-
1981	0.1	-	-
1986	9.6	-	35
1988	9.6	1.1	1
1993	12.6	5.9	-
1997	14.9	5.7	1
2002	11.4	1.9	-
2007	4.3	0.1	-
2012	13.6	3.7	2
2017	13.2	8.8	8
2022	18.7	17.3	89

Kaynak: Fransız İç İşleri Bakanlığı websitesi, <https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats>.

¹⁵ 1980'lerin ortalarından itibaren Mitterand'ın Keynezyenizm yanlısı uygulamalarının son bulmasının ardından PS, neoliberal Avrupa entegrasyonunu destekledi. 1990'larda ise devletin ekonomideki rolünün zayıflatılması gibi gelişmeler, bu dönüşümü takip etti.

¹⁶ 1980'lerden itibaren Avrupa'daki diğer aşırı sağ partilerin de işçi sınıfından önemli oranda destek aldığı görülmektedir (bkz. Betz, 1994).

Seçim sisteminde yapılan değişiklikler neticesinde parlamentoda temsil edilme noktasında ciddi sorunlar yaşayan FN, 1989'da üç öğrencinin örtülü biçimde okula girme girişimini ve aynı yıl Humeyni'nin Salman Rüşdi için ölüm fetvası yayımlamasını ülkede "İslamcı istilanın" varlığıyla ilişkilendirerek göç konusunu güvenlikleştirmeyi¹⁷ sürdürdü (Morgan, 2017, s.6).

FN'nin dinamizm kazanmasını sağlayacak şekilde göç konusunun güvenlikleştirilmesinde uluslararası gelişmeler de kritik rol oynadı. Bu gelişmeler, daha çok SSCB'nin dağılması sonrasında yaşandı. 1990'ların başından itibaren dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan savaşlar, iç çatışmalar ve büyüyen ekonomik sorunlar nedeniyle göç konusu küresel bir mesele haline geldi ve gelişmiş kapitalist ülkelere göç hızlandı. Avrupa ise uluslararası düzensiz göçün merkezlerinden biri haline geldi. 1990'larda yaşanan göç, Avrupa'ya geçmişte yaşanan göçlerden bazı farklı nitelikler içermesi itibarıyla dikkat çekicidir. Her şeyden önce yeni göç dalgası, ulusal hükümetlerin onayıyla gerçekleşmedi. Dolayısıyla 2. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da işgücü eksikliğinin temini ve ulusal ekonomilerin restorasyonu için hükümetler tarafından desteklenen göçten temel bir ayrışma söz konusudur. İkinci olarak, 1990 sonrasında yaşanan göç, yine geçmişten farklı olarak, ülkelerin ulusal, toplumsal ve ekonomik güvenliğine tehdit olarak sunuldu ve böylece toplumsal güvenlik meselesi haline getirildi. Üçüncü olarak, artan düzensiz göç, kıta genelinde yeni siyasi aktörlerin gelişimine zemin hazırladı. Özellikle uluslararası göçü başarılı biçimde güvenlikleştiren ve böylece meseleyi toplumsal ve ekonomik güvenliğin merkezine yerleştiren aşırı sağ bu koşullar altında ön plana çıktı (Şener ve Uzun, 2022, ss.484-490).

Söz konusu dönemde politik fırsat yapılarında meydana gelen gelişmeler de aşırı sağın güç kazanmasını kolaylaştırdı. Aşırı sağın başarısında politik fırsat yapılarına vurgu yapanlar, rakip partilerin stratejilerinde ve politikalarında yaşanan değişime dikkat çekmektedir (Hainsworth, 2004, s.112). Bu minvalde Fransa'da 1990'ların başında iktidarda bulunan merkez sağın (RPR/UDF) uygulamalarına göz atılabilir. Merkez sağ, temel olarak FN'nin etkisini FN'ye benzeyerek sınırlamaya çalıştı. Örneğin göçün durdurulması, göçmenlerin Fransız vatandaşlığı kazanmasının engellenmesi, göçmenlere yönelik sosyal yardımların sınırlandırılması, polise yasadışı göçü engellemek için istedikleri yerde kimlik kontrolü yapma yetkisinin tanınması ve aile birleşiminin engellenmesi gibi politikalar, bu açıdan dikkat çekicidir. Ne var ki bu

¹⁷ Güvenikleştirme kavramının ortaya çıkışında Kopenhag Okulu (Kopenhag Barış Araştırmaları Enstitüsü) önemli bir yere sahiptir. Güvenikleştirme mantığına göre, bir güvenlikleştirici aktör (bu çalışma bağlamında aşırı sağ partiler), bir meseleyi (bu çalışma bağlamında göç meselesini) yerli halkın var oluşunu tehdit eden bir ekonomik/kültürel/sosyal bir durum olarak tanımlayarak siyasallaştırmakta, ardından ise bu tehditle mücadele edebilmek için meseleyi güvenlik alanına taşımaktadır. Böylece mesele güvenlikleştirilmektedir. Kopenhag Okulu için bkz Buzan vd., 1998; Buzan ve Weaver, 2003; Stritzel, 2007; Balzacq vd., 2016. Literatürde FN özelinde yapılan önemli bir Türkçe çalışma için bkz. Şener ve Uzun, 2022.

siyasalar, FN'nin kazandığı dinamizmi zayıflatmaya yetmediği gibi, ana akım siyasetin aşırı sağa benzemesi sonucunu doğurarak uzun vadede Fransız sağının geleneksel ayarlarını merkez aktörler aleyhine bozdu.

FN ise göç konusunu bu süreçte önce siyasallaştırdı, sonrasında ise güvenleştirdi. Partinin meseleyi güvenleştirmesinde kullandığı çeşitli argümanlar bulunmaktadır. Örneğin parti, "ulusal tercih" (préférence nationale) perspektifi bağlamında iş, refah yardımları, konut ve eğitim imkanlarının yalnızca Fransız vatandaşlarına verilmesini savundu (Swyngedouw ve Ivaldi, 2001, s.15). Bu itibarla refah şövanizmi parti söyleminde güç kazandı. Aynı zamanda FN, göçmenleri ulusun homojen yapısını bölen, suça bulaşmış ve haksız biçimde kamu kaynaklarından (örneğin sosyal güvenlik sisteminden) yararlanarak yerli Fransızların refahtan pay almasını engelleyen bir grup olarak tanımlandı. Böylece göçmenler, ulusal kimliğe ve güvenliğe tehdit olarak sunuldu ve toplumsal güvenlik meselesi haline getirildi.

Göçmen karşıtlığı dışında, 1990'larda Avrupa entegrasyonuna ilişkin yoğunlaşan tartışmalar da FN'nin gelişimi üzerinde etkili oldu. Ancak bu meselenin de göç konusuyla bağlantılandırılarak ele alındığı not edilmelidir. FN'nin Avrupa entegrasyonu meselesine karşı pozisyonunu analiz edebilmek için kısaca Avrupa şüphecililiği (Euro-scepticism) konusuna yoğunlaşmak gerekmektedir. Taggart'ın (1998, ss.365-367) da belirttiği üzere Avrupa şüphecililiği, özellikle küçük partilerin kendilerini ana akım aktörlerden ayırtmak için kullandıkları bir pozisyonudur. Bu açıdan merkez aktörlerin neoliberal Avrupa entegrasyonu yanlısı politikaları eleştirilmektedir.

FN'nin Avrupa şüphecililiği ise Maastricht Anlaşması'ndan itibaren belirgin hale geldi. Maastricht Anlaşması'nı Fransız halkı, dili ve kültürü açısından bir "felaket" olarak tanımlayan Le Pen, Fransa'nın federalist AB içerisinde kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını iddia etti (Hainsworth, 2004, s.107). Ayrıca AB'nin ulusal egemenliği sınırlayan seçkin yapıya da karşı çıktı. Aynı dönemde küreselleşmenin de ulusal sınırlar üzerinde baskı yarattığını belirterek Fransız kültürünün korunaksız hale geldiğini ileri sürdü.

Buna karşılık, Charles de Gaulle'yi hatırlatacak biçimde FN'nin "birleşik Avrupa" fikri yerine, devletlerin tam egemenliğe sahip olduğu "uluslar Avrupa'sı" (Europe of Nations) fikrini destekledi. Ne var ki Eylül 1992 referandumu, yüzde 51 oyla kabul edildi. Referandumun ardından FN, anlaşmanın yeniden müzakere edilmesi gerektiğini belirtti ve ülkedeki sorunların çözümü için Fransa'nın kaybolan egemenliğinin -özellikle iktisadi alanda- geri kazanılmasına ihtiyaç olduğunu savundu (Statham ve Koopmans, 2009, s.452). Bu adımın ülkenin yabancılar tarafından istila edilmesinin önünde engel teşkil edeceği öne sürüldü.

Gerek göçmen meselesi gerekse de Avrupa entegrasyonuna ilişkin hararetli tartışmalar neticesinde 1990'larda istikrarlı bir seçim performansı sergileyen FN, Mart 1998'de yapılan bölgesel seçimlerde yüzde 15 oy alarak ana akım siyasete meydan okudu. Ancak sonrasında yükselen fraksiyonculuğun etkisiyle parti içerisinde yaşanan ciddi tartışmalar, aşırı sağın kazandığı ivmeyi kısa süreli de olsa sona erdirdi.

Ocak 1999'da Le Pen ile onun izolasyoncu politikalarına karşı çıkararak diğer partilerle ittifak öneren partinin iki numaralı ismi Bruno Mégret¹⁸ arasında başlayan çekişme, bu açıdan dikkat çekicidir. Bu tartışma neticesinde Mégret, parti yetkililerinin ve seçilmişlerinin yarısından fazlasını yanında götürerek FN'yi terk etti ve Ulusal Cumhuriyetçi Hareketi (Mouvement National Républicain, MNR) kurdu (Mayer, 2018, s.439). Mégret'in ayrılığının ardından içerideki görüş ayrılıkları azalsa da FN, bölünmenin bedelini 1999 AP seçimlerinde yüzde 5.7 oy alarak ödedi (bkz. Tablo 3).

Ne var ki partinin gerilemesi kısa soluklu oldu. 2000'lerin başından itibaren Fransa'da aşırı sağ söyleme güç kazandıracak bazı konjonktürel gelişmelerin ortaya çıkması, bu gelişmede belirleyici oldu. Kayda değer biçimde Fransız siyaseti, ABD'yi vuran 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından küresel ölçekte terörle mücadele söyleminin ön plana çıkmasından doğrudan etkilendi. Bu saldırıların ardından özellikle Müslümanların yoğunlukta yaşadığı ülkelerden kaynaklanan düzensiz göç, ülkede terörizmle ilişkilendirildi. Bu minvalde Fransa'da seçimlere gidilirken siyasi rüzgar, FN lehine esmeye başladı. Örneğin Chirac, seçimlerde güvenlik, yasa ve düzen gibi temalara ağırlık vererek aşırı sağın yeniden güçlenmesini sağladı.

2002 Başkanlık seçimlerinin kaybedeni ise ikinci tura çıkmayı başaramayan sosyalistler (PS) oldu. Geleneksel sosyal korumacı ve müdahaleci programını terk ederek neoliberalizmi benimseyen ve böylece alt sınıfların taleplerinden uzaklaşan sosyalistler, 1997-2002 yılları arasında liderlik ettikleri ve komünistler ve Yeşiller'in de içerisinde yer aldıkları çoğulcu sol koalisyon deneyiminden ciddi bir yara alarak ayrıldı. Buna karşılık, Le Pen ise ikinci tura kalarak Fransız siyasetinde büyük bir depreme yol açtı. Her ne kadar ikinci turda Chirac kampanya yapmamasına rağmen güçlü anti-faşist hareketlerin ve solun desteğiyle yüzde 82.2 oyla ezici çoğunlukla galip gelse de (bkz. Tablo 1), sonrasında FN, özellikle Nicolas Sarkozy'nin İç İşleri Bakanlığı (2002-2004; 2005-2007) döneminde ulusal hükümetin ajandasını güçlü biçimde etkiledi.

Aralık 2002'de yasadıgı göçle mücadelede sert tedbirler devreye girdi ve 2003'te laiklik uygulamalarına bakması için Chirac yönetiminin atadığı Stasi Komisyonu kamusal alanda dinsel sembollerin giyilmesini yasakladı. Ayrıca göçmenler, kamusal inkâr, tanınmama ve ayrımcılıkla karşı karşıya kaldı ve sosyal problemler için günah keçisi ilan edildi. Göç konusunun güvenleştirilmesi, diğer taraftan göçmenlerin ırkçı kolonyal

¹⁸ Mégret, kısa sürede FN'yi güçlü kampanyalarıyla iyi örgütlenmiş, parti okulları ve basını olan kurumsal bir yapıya çevirdi.

geçmişin izlerini taşıyan Fransız vatandaşlığı ve kimliğinden de sistematik biçimde dışlanmasıyla desteklendi (Boubeker, 2013, s.185).

2000'lerin başından itibaren Avrupa'nın bir dizi terör saldırısıyla karşı karşıya kalması da bu eğilimi hızlandırdı. Mart 2004'te Madrid ve Temmuz 2005'te Londra'da yaşanan terör saldırıları, bu açıdan önemlidir. Benzer biçimde 2005 yılında yaşanan iki önemli olay, FN'nin dinamizmini güçlendirdi. Öncelikle Mayıs 2005'te muhafazakar Cumhurbaşkanı Chirac, dönemin önemli konularından Avrupa anayasasını referanduma götürme kararı aldı. Chirac, referandumu çocukların geleceği için yapılan bir oylamaya benzeterek vatandaşların gelecekleri için oy vermeleri gerektiğini söyledi. PS liderliği ise daha sosyal, demokratik, güçlü, korumacı ve etkin bir Avrupa için referandumda evet oyu kullanılmasını istedi.

Ana akım siyasetin AB yanlısı tutumuna karşılık, Le Pen ise yönetici sınıfların halkın Avrupa fikrini desteklediği iddiasının hatalı olduğunu vurguladı. Özü itibarıyla AB'yi kültürel milliyetçi bir tonla düzensiz göçü destekleyerek düşük ücretli ülkelerin işçileriyle Fransız halkını karşı karşıya getiren uygulamaları,¹⁹ yozlaşmış siyasi sınıfın Avrupa fikrini kullanarak kendi sorumluluklarından kaçması, küçük ve orta boy işletmelerin hilafına olacak biçimde çokuluslu şirketlerin desteklenmesi ve üye devletlere empoze edilen mali ve parasal kriterler nedeniyle sosyal harcamaların ve ulusal egemenliğin sınırlandırılması üzerinden eleştirdi (Berezin, 2006, ss.269-270). Aynı zamanda parti liderliği, tek piyasa anlayışını reddederken, ulusal para birimine dönüşü savundu. Bu nitelikleri itibarıyla FN, sert Avrupa şüpheciliğine (hard Euroscepticism) kayarak Avrupa entegrasyonu fikrine karşı çıktı.

Solda ise Troçkistler, komünistler ve ATTAC gibi küreselleşme karşıtı oluşumlar referandumda hayır oyu için mücadele etti. Fransız solu, FN'den farklı olarak, AB'nin neoliberal dönüşümünü hedef aldı ve Avrupa entegrasyonunda piyasalaşma mantığının galip gelmesine tepki gösterdi. Aynı zamanda AB'de karar almanın teknokratikleştirilmesi ve depolitize edilmesi bağlamında ulus üstü yapıların karar almada belirgin hale gelmesi de eleştirildi (Borriello ve Brack, 2019, s.835).

Tartışılan nitelikleri itibarıyla ana akım siyasetin dışında yer alan aktörlerin hayır oyu kullandığı Mayıs referandumu, hükümetin performansının değerlendirildiği bir oylama işlevi gördü. Sonuç itibarıyla ve işçi sınıfının etkisiyle Avrupa Anayasası referandumu yüzde 54.7 oyla reddedildi ve Fransa'da yeni bir siyasi dönem açıldı. Aynı dönemde

¹⁹ Sanayisizleştirme ve neoliberal küreselleşme gibi yapısal değişimler neticesinde göçmenlerle iş ve ücretler için karşı karşıya gelen düşük gelirli, aşırı sağ hareketi güçlendirdi (bkz. Bolet, 2020, s.837).

Hollanda’da yapılan referandumda da benzer bir sonucun çıkması nedeniyle Avrupa anayasası tartışmaları ise bir süreliğine de olsa rafa kalktı (Arslantaş, 2019, s.145).²⁰

Avrupa Anayasası tartışmaları dışında, 2005 yılının diğer bir önemli gelişmesi ise uzun yıllardır sosyal dışlama, siyasi duyarsızlık, ayrımcılık, eşitsizlik, yoksulluk, ırkçılık ve sistematik polis şiddetiyle karşı karşıya kalan ve bir bölümü uzun yıllardır Fransa’da yaşayan, ancak vatandaşlık haklarından mahrum bırakılan göçmenlerin kış aylarında isyana geçmesidir. Geleceğe dair bir umut taşımayan genç göçmenlerin öncülük ettiği ve Fransız göçmen asimilasyonu modelinin işe yaramadığını açıkça gösteren 2005 isyanında sisteme yönelik memnuniyetsizlik çoğu kez şiddet olaylarını da içerecek biçimde dile getirildi (Shields, 2006, s.136). Ne var ki büyük kentlerin çeperlerinde yaşanan sosyal patlama, iktidar partilerinin tavrında anlamlı bir değişikliğe yol açmadığı gibi, büyük bir polis şiddetiyle karşılık buldu. Fransız hükümetlerinin yıllar içerisinde yol açtığı çoğu kronikleşmiş sorunların ulaştığı ciddi boyutu gözler önüne seren banliyö olayları, FN’nin göç meselesini güvenlikleştirmesinde kullandığı önemli argümanlar arasında yer aldı. FN, bu süreçte protestoları suçla ilişkilendirerek kriminalize etmeye yöneldi ve sorunları dışsallaştırmayı sürdürdü. Aynı dönemde muhafazakar sağın da benzer bir yönelime sahip olması nedeniyle ülkede kamusal söylem aşırı sağa kayd. ²¹

Fransız sağının göçmen karşıtlığında birleşmesi, Sarkozy’nin 2007 seçimlerinde Başkanlık koltuğuna oturması bağlamında düşünüldüğünde, ilk etapta sağın rakip unsurlarının gelişimini olumlu yönde etkiledi. Bu açıdan Sarkozy, sosyalistlere karşı seçimleri kazandırdığı için FN’ye; FN ise partinin fikirlerini ana akımlaştırdığı için Sarkozy’ye borçlandı. ²² Aynı dönemde solun atıllığı ise FN’nin fikirlerini müesses nizamın parçası haline getirdi (Mondon, 2015, s.412). Söz konusu nedenlerle 2007 sonrası dönemde FN, toplumsal tabanını hiç olmadığı kadar genişletme ve kamusal söylemi belirlemek açısından uygun bir fırsat yakaladı. Her ne kadar Le Pen, bu süreçte gaz odalarını yeniden hatırlasa da, Sarkozy’nin Le Pen’in Cumhuriyetle uyumlu olduğunu ifade etmesiyle birlikte siyasal dışlanmadan büyük oranda kurtuldu ve müesses nizamın bir parçası haline geldi.

Avrupa Anayasası referandumunun reddedilmesi ile banliyölerde yaşanan sosyal patlama, ana akım aktörlerin eskisi gibi yönetmeden yoksun olduğunun açık bir

²⁰ Fransa’da referandum sırasında liberal piyasa ekonomisine ve Fransız sosyal modelinin zayıflatılmasına ilişkin kaygılar; Hollanda’da ise ulusal kimliğin erozyona uğrayacağına ilişkin kaygılar galip geldi. İki referandumun ortak özelliği, halk tarafından reddedilmelidir (iki referandumun karşılaştırması için bkz. Hobolt ve Brouard, 2011).

²¹ 2000’lerin başından itibaren Fransa’da geniş bir muhafazakâr sağ hareket ortaya çıktı. Esas itibarıyla 1968 hareketini ve Foucault, Deleuze ve Derrida gibi sol entelektüelleri hedef alan bu hareket, ülkede geleneksel normların ve değerlerin yıkıldığını savundu ve siyasi doğruluğa karşı savaş ilan etti.

²² 1995 ve 2007 Başkanlık seçimlerinin ikinci turunda merkez sağın elde ettiği galibiyetler ile 2012’de sosyalistlere karşı aldığı yenilgi üzerinde FN liderliğinin aldığı kararların -muhafazakar sağı destekleme ya da desteklememe şeklinde- doğrudan etkisi oldu.

dışavurumdur. Bununla birlikte solun alternatif dayanışmacı ve eşitlikçi bir ajanda öne sürememesi nedeniyle ve FN'nin desteğiyle Sarkozy, 2007 Başkanlık seçimlerini kazanmayı başardı. Seçimlerde ekonomik canlanma, istihdam artışı ve harcama gücünün artırılması sözünü veren Sarkozy'nin vaatlerinin aksine, 2007 sonrasında Fransa'da işsizlik yüzde 10'lara ulaştı, ulusal sanayinin rekabet gücü azaldı, dış ticaret açığı iki katına çıktı ve kamu borcu hızla yükseldi. Ayrıca ülke, yüksek düzeyde finansallaşmış bir ekonomiye sahip olması nedeniyle 2007 küresel finansal krizden de ciddi biçimde etkilendi (bkz. Arslantaş ve Arslantaş, 2020, ss.8-9). Bu dönem, ekonomik daralmaya ve işsizlik oranlarında artışa yol açtı.

Aynı dönemde emek piyasasında ise neoliberal dönüşümün önü açıldı. Vatandaşlara daha fazla kazanmaları için daha çok çalışmayı öneren Sarkozy, sosyal açıdan geriletici uygulamalara imza attı. Örneğin emeklilik yaşı yükseltildi, alt sınıfların vergilendirilmesinde artışa gidildi ve grev durumunda asgari kamu hizmeti şartı getirildi. Söz konusu adımların yanında muhafazakarlar, FN'nin gelişimini olumlu yönde etkileyecek biçimde ulusal kimliğin korunmasına ağırlık verdi ve göçmen karşıtı pozisyonunu sürdürdü (Shields, 2013, s.181).

Aşırı sağ ise küresel ekonomik krizi göç meselesini güvenlikleştirmek için kullandı. Bu itibarla yüksek işsizlik, yoksulluk ve eşitsizliğe yol açan krizin denetimsiz ve riskli finansallaşma süreçleri gibi yapısal nedenlerine yoğunlaşmak yerine, meseleyi dışallaştırarak krizden etkilenen sınıfların tepkilerini kendilerinden olmayana, yani "ötekine" yöneltmesine neden olan aşırı sağ, göçmen nüfusunu sosyal sorunlarla ilişkilendirdi. Böylece esasen sosyo-ekonomik içeriğe sahip olan meseleler, sosyo-kültürel bir tonla ele alındı. Bu durum, ana akım siyasetin alternatif bir ajanda ortaya koyamaması nedeniyle FN'nin yükselişine imkan tanıdı.

Liderlik Değişimi Dönemi (2011-2022): Normalleşme Stratejisi ve Aşırı Sağın Ana Akımlaşması

2010'lar ise gerek uluslararası konjonktürde yaşanan radikal gelişmeler gerekse de FN liderliğinde yaşanan değişiklik itibarıyla önemlidir. Her şeyden önce 2010'dan itibaren Arap ülkelerinde başlayan halk hareketleri, uluslararası göçün siyasette yeniden ön plana çıkması sonucunu doğurdu. Tunus'ta Aralık 2010'da seyyar satıcı Muhammed Buazizi'nin belediye görevlilerinin müdahalesi sırasında kendini ateşe vermesiyle başlayan toplumsal protestolar, kısa sürede diğer bölge ülkelere de sıçrayarak yüz binlerce kişinin ülkelerini terk etmesi sonucunu doğurdu. Bu süreçte Almanya, Fransa ve İskandinav ülkelerine yoğun bir düzensiz göç gerçekleşti ve böylece göç konusu siyasi tartışmaları domine etmeye başladı.

2011 yılında ise FN'nin parti liderliğinde önemli bir değişim yaşandı. Esasen Jean-Marie Le Pen, kuruluşundan itibaren FN'yi adeta bir "aile şirketi" gibi yönetti ve aile üyelerini

partinin kilit pozisyonlarına getirerek yanında tuttu (Stockemer, 2017, s.4). 2011’de Jean-Marie Le Pen’in liderliği bırakmasının ardından partide yaşanan liderlik yarışı da bu gelişme çerçevesinde gerçekleşti. Ocak 2011’de yapılan Tours Kongresi’ni Bruno Gollnisch’a karşı Le Pen’in kızı Marine Le Pen yüzde 67 oyla kazanarak parti liderliğine seçildi.

Ancak bu gelişme, parti söyleminde bazı önemli değişikliklere yol açtı. Marine Le Pen döneminde partinin geleneksel cumhuriyet değerleriyle ve kurumlarıyla mücadelesi - en azından söylemsel açıdan- sona erdi. Jean-Marie Le Pen’den farklı olarak, ana akım siyasetin geleneksel cumhuriyet değerlerini erozyona uğrattığını ifade eden Marine Le Pen, özellikle cumhuriyet anlayışının temel prensibi olan laiklik meselesine yoğunlaştı. Tarihsel açıdan laiklik, ülkede 1905’te kilise ve devleti ayıran yasasının kabulüyle devreye girdi ve dinin serbest pratiğini garanti altına aldı. Ancak artan göçle birlikte örtünme, kadın sünneti, zorla evlilik ve poligami gibi konular, Fransa’da laiklik meselesini yeniden gündeme getirdi (Morgan, 2017, s.900). FN, laikliği kadınların cinsiyetçi bir dine (İslam) ve kültüre karşı korunması olarak yorumlayarak radikal bir tanım benimsedi. Bu yönelim, göçmenlere yönelik ayrımcı söylemin Cumhuriyet yanlısı bir dille soslanarak meşrulaştırılması girişiminin kritik bir parçası oldu.

Her ne kadar Müslüman nüfusa karşı uygulanan dışlayıcı politikaları meşrulaştırmak için kullanılsa da, stratejik laiklik vurgusu, partiyi Fransız kurumsal sisteminin normları ve değerleriyle daha uyumlu hale getirdi ve böylece aşırı sağa yönelik karantina uygulamasını büyük oranda zayıflattı (Bastow, 2018, s.26). FN, bu açıdan bir tür “normalleşme stratejisi” izledi. Bununla uyumlu olarak, kendisini aşırı sağ gelenekten ve özellikle anti-Semitizm ve ırkçılık gibi geçmişin ideolojik bagajından korumak için çeşitli adımlar attı. Örneğin İkinci Dünya Savaşı’na ya da Fransız kolonyal savaşlarına referanslar ortadan kalktı ve eşcinsel evlilik, kürtaj ve idam meselelerine bakışta yumuşamaya gidildi.²³

Aynı dönemde şaşırtıcı bir gelişme yaşandı ve aşırı sağ tonunu sürdüren Jean-Marie Le Pen, 20 Ağustos 2015’te partiden kovuldu (Mayer, 2018, s.433).²⁴ Tüm bu adımlar, Jean-Marie Le Pen liderliğinde 5. Cumhuriyet’in kurucu değerlerine, kurumlarına ve seçkinlerine karşı çıkan ve bu yönleriyle tipik bir anti-sistem partisi²⁵ olan FN’nin kamusal imajını olumlu yönde etkiledi (Shields, 2013, s.193). Bu açıdan Marine Le Pen döneminde uygulanan şeytanlaştırmadan kaçınma mantığı, bir tür oyları

²³ 2012’den itibaren parti, gaylere ve Yahudilere karşı yumuşak bir ton benimseyerek İslam’a karşı birleşme çağrısı yaptı. Bu gelişme, Jean Marie Le Pen’in homoseksüelliği biyolojik ve sosyal anomali olarak görmesiyle taban tabana zıttır.

²⁴ Marine Le Pen, babasından farklı olarak, Holokost’un barbarlığın zirvesi olduğunu söyledi ve gaz odalarını eleştirdi. Buna karşılık Jean-Marie Le Pen ise kızını “hain” olarak niteledi.

²⁵ Avrupa’da diğer anti-sistem partileri üzerine yapılan tartışmalar için bkz. Arslantaş ve Arslantaş, 2023.

ençoklaştırma stratejisidir. Böylece FN, yeni dönemde iktidar olmaya hazır bir muhalefet partisi rolüne soyundu.

İktidara gelebilmek için toplumsal tabanını genişletmeyi amaçlayan parti, Marine Le Pen döneminde parti ideolojisini kısmen revize etti. Partinin sosyal tabanını güçlendirecek ve sürekliliğini sağlayacak biçimde işçiler ve köylüleri daha fazla temsil eden bir program kabul edildi. Sol ekonomi politikalarını destekleyen ve Ekim 2011'de Le Pen'in stratejik kampanya direktörü olarak atanan Florian Philippot figürü, bu gelişmede etkili oldu (Ivaldi, 2015, s.362).²⁶ Sola kaymanın etkisiyle iktidarların finansal piyasaların çıkarlarına hizmet ettiğini ve bu nedenle sıradan Fransız vatandaşını unuttuğunu belirten Marine Le Pen, küresel ekonomik krizden herkesin eşit derecede etkilenmediğini belirterek sessiz çoğunluğun işsizlik, yaşam standardında düşüş, güvencesizlik ve gelecek korkusuyla karşı karşıya kaldığını vurguladı (Betz, 2013, s.7).

Devletin finansal piyasalardan özgürleşmesi suretiyle bankalara, uluslararası finansal kuruluşlara ve spekülörlere kaybedilen ulusal egemenliğin yeniden tesis edileceğini savunan parti lideri, ulusal para birimine dönüşü, kemer sıkmanın terk edilmesini, sınır kontrollerinin artırılmasını, demokrasi açığının giderilmesini, AMB'nin dayattığı parasal politikaların terk edilmesini ve göç konusunda AB'nin ortaklaşması gerektiğini ifade etti (Shields, 2013, s.182).

FN, söz konusu programla girdiği 2014 AP seçimlerinde 24.86 oyla 24 sandalye kazanarak birinci parti oldu (bkz. Tablo 3).²⁷ Buna karşılık UMP, yüzde 20.8, PS ise yüzde 14 oy aldı. FN'nin özellikle alt sınıfların desteğini alarak elde ettiği bu sonuç, 5. Cumhuriyet'te bir aşırı sağ partinin elde ettiği en büyük başarı olarak kayıtlara geçti. Diğer taraftan hükümet için bir tür referandum niteliğinde olan 2014 AP seçimleri, yükselen toplumsal taleplerin temsil edilmemesi şeklinde cisimleşen ana akım aktörlerin düşüşünü açık biçimde gösterdi.

²⁶ Bununla birlikte partinin sınıf siyaseti karşıtlığı sürdü.

²⁷ İktidar değişiminin söz konusu olduğu parlamento seçimlerinden farklı olarak, AP seçimleri, tali derecede önemlidir. Bu nedenle AP seçimlerinde genellikle muhalif partilerin daha yüksek oy aldığı görülmektedir (Reif, 1984, s.245).

Tablo 3. FN'nin Avrupa Parlamentosu (AP) Seçimleri Performansı

AP Seçimleri Dönemi	Oy Oranı (%)	Sandalye Sayısı
1984	11	10
1989	11.7	10
1994	10.5	11
1999	5.7	5
2004	9.8	7
2009	6.3	3
2014	24.9	24
2019	23.3	23

Kaynak: Fransız İç İşleri Bakanlığı websitesi, <https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats>.

Avrupa Parlamentosu seçimlerinin ardından Avrupa'nın bir dizi terör saldırısıyla sarsılması, göç meselesinin güvenleleştirilmesini ve böylece FN'nin daha güçlü bir seçim performansı sergilemesi sürecini hızlandırdı. Bu bağlamda Mayıs 2014'te Brüksel, Ocak 2015'te Paris, Şubat 2015'te Kopenhag, Kasım 2015'te Paris, Ocak 2016'da İstanbul, Mart 2016'da Brüksel, Temmuz 2016'da Nice, Aralık 2016'da Berlin, Şubat, Mart ve Nisan 2017'de Paris, Nisan 2017'de Stockholm, Mayıs 2017'de Manchester, Mart ve Haziran 2017'de Londra ve Ağustos 2017'de Barcelona, ciddi can kayıplarına ve büyük bir korkuya yol açan terör saldırılarının hedefi oldu (Deutsche Welle, 2017). Saldırıların ardından özellikle Müslüman ülkelerden gelen göçmenler, çoğunlukla suçla ilişkilendirildi ve yoğun bir polis baskısıyla karşı karşıya kaldı. Aynı dönemde göçün sınırlandırılması için de önemli adımlar atıldı.

Avrupa'ya yönelik düzensiz göç, Türkiye ile AB arasında Nisan 2016'da yapılan anlaşmayla önemli oranda azaldı ve 2017 yılının ortasından itibaren Balkan rotasının kapatılmasıyla birlikte söz konusu düşüş sürdü. Ancak düzensiz göçün azalması, göç meselesinin gündemden düştüğü anlamına gelmemektedir. Bunu doğrular nitelikte aşırı sağ, diğer aktörlerin aleyhine olacak biçimde birçok ülkede siyasi ayarları radikal biçimde değiştirdi. Fransa, Almanya (AfD), Danimarka (DF) ve İtalya (LN) gibi ülkelerde son dönemlerde aşırı sağın seçimlerde elde ettiği başarı, ulusal parti sistemlerinin yeniden yapılandırılması itibarıyla dikkate değerdir.

Son dönemlerde ciddi oy kayıplarıyla karşı karşıya kalan geleneksel aktörler (muhafazakar, sosyal demokrat, sosyalist ve liberal partiler gibi) ise oy kayıplarını telafi edebilmek için göçün sınırlandırılmasına yöneldi. Bu konuda yapılan kontroller ve polisin yetkileri artırıldı ve gündelik hayatta kimlik sorma gibi uygulamalar sıradanlaştı.

Ancak gerek Fransa gerekse de Almanya'da yapılan seçimler, merkez aktörlerin aşırı sağ taktik ederek yarıştığı seçimlerde hezimet yaşadıklarını ortaya koymaktadır.²⁸

2017 Başkanlık seçimlerinde (Nisan ve Mayıs ayları) ise FN'nin adayı Marine Le Pen oldu. Kampanya sürecinde göç, AB, laiklik ve kadın hakları gibi konulara ağırlık veren Le Pen (Ivaldi, 2018, ss.286-297), ilk turda yüzde 21.3 oy alarak liberal sağ Emmanuel Macron'un (yüzde 24) ikinci turda rakibi oldu. Hollande döneminde uygulanan neoliberal politikaların bedelini ağır biçimde ödeyen sosyalistler ikinci tura kalamazken; soldaki boşluk ise yüzde 19.6 oy alan Sol Cephe adayı Jean-Luc Mélenchon tarafından dolduruldu. İkinci turda yüzde 33.9 oy almasına rağmen Le Pen, başkanlık koltuğunu Macron'a kaybetti (bkz. Tablo 1). Yine de bu sonuç, partinin toplumsal tabanının genişlediğini açıkça ortaya koymaktadır.

FN'nin seçim başarısı, tıpkı 1990'larda da görüldüğü üzere, yine parti içi bölünmelerle kısmen sekteye uğradı. Bu minvalde partinin iletişimden ve stratejiden sorumlu olan ve partinin tek mesele partisi olmasını engelleyen Philippot, Eylül 2017'de istifa ederek Vatanseverler (Les Patriotes) adında bir parti kurdu. Ancak bu parti, beklenen başarıyı elde edemedi (Surel, 2019, s.1252). Ayrılığın ardından FN ise yeniden kurumsallaşarak 1 Haziran 2018'den itibaren Ulusal Birlik (Rassemblement National, RN) adını aldı.

Partinin yeniden yapılandırıldığı süreçte Fransa'da devam eden siyasi ve toplumsal memnuniyetsizlik, alt sınıfların sosyal yeniden üretimini zorlaştıran yeni vergilendirmelere karşı Kasım 2018'de ortaya çıkan Sarı Yelekliler hareketiyle birlikte zirveye ulaştı. Bu hareket, her ne kadar görünüşte araçların kullandığı yakıtın ekolojik vergilendirilmesi üzerinden ortaya çıkmış gibi görünse de, esasen Fransa'yı sarsan ekonomik ve sosyal krize bir toplumsal yanıt niteliği taşıdı. Her Cumartesi günü bir araya gelen göstericiler, Macron yönetiminin adaletsiz vergi politikalarına, seçkinlerin ayrıcalıklarına ve temsili demokrasinin açmazlarına tepki gösterdi (Chamorel, 2019, s.48).

Geniş katılımlı gösteriler, diğer taraftan ufukta görünen siyasi değişimin de ipuçlarını verdi. Ardından RN, Mayıs 2019 AP seçimlerinde yüzde 23.3 oyla 23 sandalye kazanarak birinci parti oldu (bkz. Tablo 3). Bu başarı, 2022 seçimleriyle sürdü. Seçim kampanyası döneminde sosyal adalet, Fransız kültürünün korunması, vatandaşların güvenliğinin sağlanması, yolsuzlukla mücadele konusunda adımlar atacağını ifade eden Marine Le Pen,²⁹ ilk turda yüzde 23.1 oy alarak ikinci tura kalmayı başardı. İkinci

²⁸ Almanya Alternatif Partisi (AfD), federal hükümetin kriz politikalarını eleştiren bir hareket olarak kurulmasına karşılık, 2015'ten itibaren Almanya'ya artan düzensiz göçün etkisiyle hızla göçmen karşıtı bir partiye dönüştü. FN'ye benzer biçimde AfD, Almanya'ya yoğunlaşan göçü, önce çeşitli sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlarla ilişkilendirerek siyasallaştırdı, sonrasında ise meseleyi güvenlik boyutuna çekerek olağanüstü tedbirlerle güvenlikleştirmeye yöneldi. Bu konuda bkz. Arzheimer ve Berning, 2019.

²⁹ Marine Le Pen'in 2022 Başkanlık seçimleri programı için bkz. <https://mlafrance.fr/pdfs/manifeste-m-la-france-programme-presidentiel.pdf>.

turda yine Macron'la yarışan aday, yüzde 41.4 oy alarak seçimleri kaybetse de, büyük bir başarı elde etti (bkz. Tablo 1). Bu sonuç, FN'nin ülkede büyük oranda ana akımlaştığını ortaya koyması itibarıyla önemlidir. Partinin kazandığı ivme, parlamento seçimlerinde de sürdü. FN, bu seçimlerde meclise 89 temsilci yollamaya hak kazanarak tarihi bir başarı elde etti (bkz. Tablo 3).

Sonuç

Fransız parti sistemine damgasını vuran temel aktörlerden biri olan FN, elde ettiği seçim başarıları ve kamusal söylem üzerindeki güçlü etkisi itibarıyla Batı Avrupa'nın en önde gelen aşırı sağ partisidir. Bu başarı, 1970'lerin başından itibaren merkez siyasetlerin, medyanın ve anti-faşist hareketlerin etkisiyle siyasi dışlamaya karşı karşıya kalan bir parti için oldukça ilginç bir gelişmedir.

Genel itibarıyla değerlendirildiğinde, FN'nin tarihsel evriminde üç dönem dikkat çekmektedir. 1972-1980 yılları arasındaki erken dönemde FN'nin siyasi programı ve söylemi itibarıyla aşırı sağa yakınlaştığı görülmektedir. Söz konusu dönemde partinin yaşadığı çeşitli örgütsel ve finansal sorunlar ile aşırı ağa karşı yürürlüğe konulan karantina uygulaması nedeniyle seçimlerde önemli bir atılım gerçekleştirmediği görülmektedir. Bununla birlikte 1970'lerin ortalarından itibaren Fransa'da 2. Dünya Savaşı sonrasında 30 yıl kadar süren ekonomik mucize döneminin sona ermesi ve sonrasında ortaya çıkan yüksek işsizlik, yoksulluk ve eşitsizlikler, ülkede ana akım siyasetin eskisi kadar kolay yönetmesinin koşullarını büyük oranda ortadan kaldırdı.

FN'nin 1981-2010 yılları arasındaki ikinci dönemde ise ana akım siyasetin görmezden geldiği yeni meseleleri politize ederek siyasi rekabetin doğasını değiştirdiği görülmektedir. Bu minvalde partinin öncelikle göç meselesini siyasallaştırdığı ve sonrasında güvenlikleştirildiği görülmektedir. Böylece göç meselesi, ulusal güvenlik ve kimlik tartışmaları üzerinden sosyal sorunlarla ilişkilendirilerek siyasi tartışmalarda ön plana çıktı. Ayrıca parti, 1990'ların başından itibaren ise Avrupa entegrasyonu konusuna yoğunlaştı. Bu minvalde Avrupa entegrasyonunda derinleşme adımları, ulusal ait olmayan kimselerin yerli Fransız halkının ekonomik ve sosyal çıkarlarını tehdit ettiği bir süreç olarak tanımlandı. Buna uygun olarak, göçmenler ve yabancılar gibi kullanışlı aktörler, günümüzde çoğu kronikleşen sosyal sorunlar için günah keçisi ilan edildi. Buna karşılık ana akım aktörler ise neoliberal politikalarla alternatifsizliği önerdi ve daha dayanışmacı, içermeci, demokratik ve eşitlikçi bir program üretmek yerine vatandaşların taleplerine yabancılaştı. Bu durum, FN'nin istikrarlı biçimde yükselen bir seçim profili sergilemesine zemin hazırladı.

2011'den itibaren başlayan üçüncü dönemde ise partinin liderlik değişiminin etkisiyle stratejik olarak normalleşme siyaseti izlediği görülmektedir. Aynı zamanda FN,

yükselen ekonomik ve sosyal taleplere geleneksel sol programı hatırlatan bir ajandayla yanıt verdi. Bunun neticesinde FN, seçmen tabanını önemli oranda genişletme fırsatı buldu. Buna karşılık ana akım siyaset, ideolojik ve programatik öncelikleri itibarıyla neoliberalizm temelinde birbirine yakınlaşmayı sürdürdü ve toplumsal taleplerden uzaklaştı. Kasım 2018’de ortaya çıkan Sarı Yelekliler Hareketi örneğinde de görüldüğü üzere, ülkede toplumsal protesto dinamiklerinin yeniden canlanması, merkez aktörlerin içerisine girdiği bunalımın dışavurumu olarak düşünülebilir. Ayrıca merkez sağ, aşırı sağ argümanları normalleştirerek FN’nin meşruiyetini artırdı. Bunu partinin elde ettiği tarihi seçim başarıları izledi.

Tüm bu gelişmeler neticesinde Fransa’da uzun yıllar boyunca aşırı sağa karşı uygulanan karantina hattı ya da Cumhuriyetçi cephe mantığı, eski önemini yitirdi. FN’nin güçlü seçim performansı ise Fransız sağında sola karşı yeni ittifakların kapısını aralayabilir. Bu nedenle yakın gelecekte ülkede aşırı sağın iktidar ortağı haline gelmesi olasılıklar dahilindedir.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında birinci yazarın katkı oranı %100’dür.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Arslantaş, Ş. (2019). *Avrupa’da Değişen Siyasal Paradigma Çerçevesinde Yeni Sol Reformist Partiler: Yunanistan, Fransa ve Almanya Örnekleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Arslantaş, Ş. & Arslantaş, D. (2020). Fransa’da Değişen Siyasal Paradigma Çerçevesinde Radikal Solun Yükselişi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8(1), 1-26.
- Arslantaş, D. & Arslantaş, Ş. (2023). From “Permanent Opposition” to the “Power”: Anti-systemic Parties in Turkey. *Party Politics*, online first, 1-11.
- Arzheimer, K. & Berning, C. C. (2019). How the Alternative for Germany (AfD) and their Voters Veered to the Radical Right, 2013–2017. *Electoral Studies*, online first, 1-10.
- Aslan, M. Ç. (2016). Dış Politika Alanında Oluşan İdeolojik Bağ: Fransız Milliyetçi Cephe Partisi Örneği (2011-2015). *Gazi Akademik Bakış*, 10(19), 227-254.
- Balzacq, T. & Leonard, S & Ruzicka, J. (2016). ‘Securitization’ Revisited: Theory and Cases. *International Relations*, 30(4), 494-531.

- Bastow, S. (2018). The Front National Under Marine Le Pen: A Mainstream Political Party?. *French Politics*, 16, 19-37.
- Bell, D. S. (1994). The French National Front. *History of European Ideas*, 18(2), 225-240.
- Berezin, M. (2006). Appropriating the “no”: The French National Front, the Vote on the Constitution, and the “new” April 21. *PS: Political Science & Politics*, 39(2), 269-272.
- Betz, H. (1994). *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. London: Macmillan.
- Betz, H. (2013). The New Front National: Still a Master Case?. Recode Working Paper No. 30 (www.recode.info/wp-content/uploads/2014/01/Final-RECODE-30-Hans-Georg-Betz_Final_fin.pdf).
- Borriello, A. & Brack, N. (2019). ‘I Want my Sovereignty Back!’ A Comparative Analysis of the Populist Discourses of Podemos, the 5 Star Movement, the FN and UKIP during the Economic and Migration Crises. *Journal of European Integration*, 41(7), 833-853.
- Boubeker, A. (2013). The Outskirts of Politics: The Struggles of the Descendants of Postcolonial Immigration in France. *French Cultural Studies*, 24(2), 184-195.
- Bolet, D. (2020). Local Labour Market Competition and Radical Right Voting: Evidence from France. *European Journal of Political Research*, 59(4), 817-841.
- Bornschieer, S & Kriesi, H. (2012). The Populist Right, the Working Class, and the Changing Face of Class Politics. J. Rydgren (ed.). *Class Politics and the Radical Right* (1-23). London: Routledge.
- Buzan, B. & Waever, O. & Wilde J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Buzan, B. & Waever, O. (2003). *Regions and Power: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chamorel, P. (2019). Macron Versus the Yellow Vests. *Journal of Democracy*, 30(4), 48-62.
- Copsey, N. (1997). A Comparison between the Extreme Right in Contemporary France and Britain. *Contemporary European History*, 6(1), 101-116.
- Deutsche Welle (17.08.2017). *A Chronology of Terror in Europe*, <https://www.dw.com/en/madrid-to-manchester-to-barcelona-a-chronology-of-terror-in-europe/a-38949481> (Erişim tarihi: 20.05.2023).
- Eatwell, R. (2003). Ten Theories of the Extreme Right. P. Merkl & L. Weinberg (eds.). *Right-Wing Extremism in the Twenty- First Century* (47-73). London: Frank Cass.
- Eatwell, R. (2004). The New Extreme Right Challenge. R. Eatwell & C. Mudde (eds.). *Western Democracies and the New Extreme Right Challeng* (1-16). London: Routledge.
- Golder, M. (2016). Far Right Parties in Europe. *Annual Review of Political Science*, 19, 477-497.
- Hainsworth, P. (2004). The Extreme Right in France: The Rise and Rise of Jean-Marie Le Pen's Front National. *Representation*, 40(2), 101-114.
- Hainsworth, P. (2008). *The Extreme Right in Western Europe*. London: Routledge.
- Hobolt, B. & Brouard, S. (2011). Contesting the European Union? Why the Dutch and the French Rejected the European Constitution. *Political Research Quarterly*, 64(2), 309-322.

- Ignazi, P. (2003). *Extreme Right Parties in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Ivaldi, G. (2015). Towards the Median Economic Crisis Voter? The New Leftist Economic Agenda of the Front National in France. *French Politics*, 13, 346-369.
- Ivaldi, G. (2018). Contesting the EU in Times of Crisis: The Front National and Politics of Euroscepticism in France. *Politics*, 38(3), 278-294
- Jugé, T. S. & Perez, M. P. (2006). The Modern Colonial Politics of Citizenship and Whiteness in France. *Social Identities*, 12(2), 187-212.
- Kitschelt, H. (2007). Growth and Persistence of the Radical Right in Postindustrial Democracies: Advances and Challenges in Comparative Research. *West European Politics*, 30(5), 1176–1206.
- Laborde, C. (2008). *Critical Republicanism*. Oxford: Oxford University Press.
- Mayer, N. (2013). From Jean-Marie to Marine Le Pen: Electoral Change on the Far Right. *Parliamentary Affairs*, 66(1), 160-178.
- Mayer, N. (2018). The Radical Right in France. J. Rydgren (ed.). *The Oxford Handbook of the Radical Right* (433 – 451), Oxford: Oxford University Press.
- McCulloch, T. (2006). The Nouvelle Droite in the 1980s and 1990s: Ideology and Entryism, the Relationship with the Front National. *French Politics*, 4, 158-178.
- Mondon, A. (2015). The French Secular Hypocrisy: The Extreme Right, the Republic and the Battle for Hegemony. *Patterns of Prejudice*, 49(4), 392-413.
- Morgan, K. J. (2017). Gender, Right-wing Populism, and Immigrant Integration Policies in France, 1989–2012. *West European Politics*, 40(4), 887-906.
- Mudde, C. (1995). Right-wing Extremism Analyzed. A Comparative Analysis of the Ideologies of Three Alleged Right-wing Extremist Parties (NPD, NDP, CP'86). *European Journal of Political Research*, 27(2), 203-224.
- Mudde, C. (2000). *The Ideology of the Extreme Right*. Manchester: Manchester University Press.
- Mudde, C. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Murray, R. (2016). The Political Representation of Ethnic Minority Women in France. *Parliamentary Affairs*, 69(3), 586-602.
- Oesch, D. (2008). Explaining Workers' Support for Right-wing Populist Parties in Western Europe: Evidence from Austria, Belgium, France, Norway, and Switzerland. *International Political Science Review*, 29(3), 349-373.
- Pardos-Prado, S. & Xena, C. (2019). Skill Specificity and Attitudes toward Immigration. *American Journal of Political Science*, 63(2), 286-304.
- Reif, K. (1984). National Election Cycles and European Elections, 1979 and 1984. *Electoral Studies*, 3(3), 244-255.
- Shields, J. G. (2006). Political Representation in France: A Crisis of Democracy?. *Parliamentary Affairs*, 59(1), 118-137.

- Shields, J. (2013). Marine Le Pen and the 'New' FN: A Change of Style or of Substance?. *Parliamentary Affairs*, 66(1), 179-196.
- Singer, D. (1991). The Resistible Rise of Jean-Marie Le Pen. *Ethnic and Racial Studies*, 14(3), 368-381.
- Statham, P. & Koopmans, R. (2009). Political Party Contestation over Europe in the Mass Media: Who Criticizes Europe, How, and Why?. *European Political Science Review*, 1(3), 435-463.
- Stockemer, D. (2017). *The Front National in France: Continuity and Change under Jean-Marie Le Pen and Marine Le Pen*. Cham: Springer.
- Stritzel, H. (2007). Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond. *European Journal of International Relations*, 13(3), 357-383.
- Surel, Y. (2019). How to Stay Populist? The Front National and the Changing French Party System. *West European Politics*, 42(6), 1230-1257.
- Swyngedouw, M. & Ivaldi, G. (2001). The Extreme Right Utopia in Belgium and France: The Ideology of the Flemish Vlaams Blok and the French Front National. *West European Politics*, 24(3), 1-22.
- Şener, B. & Uzun, Ş. (2022). Ekonomik Güvenlik ve Toplumsal Güvenlik Bağlamında Uluslararası Göçün Güvenleştirilmesi: Fransa "Ulusal Cephe" Partisi Örneği. *Sosyoekonomi*, 30(54), 467-496.
- Taggart, P. (1998). A Touchstone of Dissent: Euroscepticism in Contemporary Western European Party System. *European Journal of Political Research*, 33, 363-388

From Political Isolation to Normalisation: The Case of the National Front (FN) in France

Extended Summary

The National Front (FN), also known as the National Rally (RN) since 2018, is a prominent and well-institutionalized actor in the French party system. It is also recognized as the most successful extreme right party in Western Europe in terms of electoral performance. The National Front, which has a history of ups and downs for nearly 50 years, is an extreme right-wing party founded in 1972 by various elements of the French far-right, such as Vichy supporters, Gaulle opponents, Poujadists, Catholic fundamentalists, and neo-fascists. Its ideology reflects the values and demands of those who oppose the French Revolution of 1789. Likewise, its ideology reflects a traditionalist approach that opposes Republican values and the liberal parliamentary system. The FN has been also influenced by nationalism, which shifted from left to right after the defeat of France by the Prussians in 1871, as well as anti-Semitism. The party is also against communism and the left, with the May 1968 events and the broad left alliance established between socialists and communists in 1972 becoming main targets for the FN.

Under the leadership of Jean-Marie Le Pen, the party largely shaped the nature of party competition in France. The formation of the FN coincided with the end of the economic miracle in France, characterized by high economic growth and high social standards, that lasted for about 30 years (*les trente glorieuses*). However, from the early 1970s onwards, France experienced economic recession, economic restructuring, deindustrialization, urban decay, increasing inequalities, declining living standards, and high immigration. These developments led to social polarization and political dissatisfaction, leading to the emergence of new political actors. Nevertheless, in the 1970s, the FN faced challenges such as limited mobilization on effect of the immigration issue, the hegemony of left political culture, sectarianism, and financial difficulties, resulting in electoral failures like the 1981 presidential elections.

Despite its tumultuous history, the FN gained prominence in the mid-1980s despite being subject to political exclusion and demonization by mainstream politics and media. It achieved a stable position in national politics by addressing “new issues” that were ignored by mainstream politics. Accordingly, the party opposed communism, immigration, and European integration, and influenced public discourse considerably.

At the same time, the National Front (FN) scapegoated immigrants and foreigners as a response to rising social problems such as inequalities, poverty, and unemployment. While doing this, the party also took advantage of the convergence of mainstream politics on certain programmatic and ideological priorities. Simultaneously, FN's anti-immigrant discourse was imitated by the center-right, making the extreme right discourse mainstream in France. The erosion of mainstream politics and their failure to provide robust alternatives to rising crises contributed to the success of the FN.

Against this background, the FN's rise in the presidential elections is notable with Jean-Marie Le Pen and Marine Le Pen, the party leaders, qualifying for the second round in the 2002, 2017, and 2022 elections. This development indicates the disruption of traditional settings of the French party system and the mainstreaming of extreme right discourse. Nevertheless, the party has faced significant obstacles in parliamentary elections due to the electoral system in France.

Marine Le Pen, who became the party leader in January 2011, played a critical role in party's electoral breakthrough. During Marine Le Pen's tenure, the party shifted its strategy to normalization, embracing secularism and other Republican values. The normalization strategy made the party more compatible with French institutional norms and values, weakening the cordon sanitaire previously imposed on the extreme right. It reflected an adoption of a radical usage of secularism that positioned it as protecting women against a sexist religion and culture, mainly targeting the Muslim population. The party also distanced itself from anti-Semitism, racism, and certain controversial stances on issues such as gay marriage, abortion, and the death penalty. Importantly, Jean-Marie Le Pen was expelled from the party in 2015 as part of this strategy.

These steps have improved the public image of the FN, which was previously an anti-system party that opposed the founding values, institutions, and elites of the 5th Republic under the leadership of Jean-Marie Le Pen. Afterwards, the party has become one of the strongest parties in France, taking the first seats in the 2014 and 2019 European Parliament elections. The surge of the FN can be attributed to the neoliberal position of mainstream politics, which rejects social, inclusionary, democratic, and egalitarian agenda. The resurgence of social protest dynamics in the country, evidenced by the emergence of the Yellow Vest Movement in November 2018, serves as a serious warning to mainstream actors.

Türkiye’deki Katılım Bankacılığı Uygulamasında Konut Finansmanı İçin Alternatif Bir Yöntem: Azalan Ortaklık Sistemi

Mustafa Gökhan İBEÇOĞLU¹

Öz

Makale Türü
Derleme Makale

Başvuru Tarihi
16.12.2022

Kabul Tarihi
30.06.2023

DOI
10.47140/kusbder.1220171

Türkiye özelinde, gerek nüfus artışı ve gerekse şehirleşme nedeniyle artan konut ihtiyacına paralel gelişen inşaat sektörünün mevcut konut stokunu azaltmak ve karşılığında en temel ihtiyaçlardan sayılan konut sahibi olmayı borç alanlar yönünden kolaylaştırmak ülkemiz yönünden yapısal bir sorunun çözümü anlamına gelmektedir. Bu itibarla işbu çalışmamızda, mevcut konut finansman yöntemlerinden ayrı bir operasyonel sürece ve hukuki altyapıya ihtiyaç duyan ve yurtdışında halen uygulanmakta olan “azalan ortaklık sisteminin” ülkemizde uygulanabilir olup olmadığı yönünden bir öneri ve fikir yürütme çabası içerisinde olunacaktır. Bu yolda, katılım bankacılığı ve tarihçesine kısaca değinilmiş, konut finansmanını ekonomik önemi üzerinde durularak dünya üzerinde yaygın olarak uygulanan konut finansman sistemleri incelenmiş, özellikle Türk bankacılık sisteminin konut finansmanına yaklaşımı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Genel çerçevenin bu şekilde çizilmesinden sonra ise alternatif olarak sunulan azalan ortaklık sisteminin işleyişi, diğer konut finansman yöntemleri ile karşılaştırılması ile üstün yanları açıklanmak suretiyle gerek finansal ve gerekse hukuki altyapısının sağlanması anlamında çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Katılım bankacılığı, konut finansmanı, azalan ortaklık sistemi, azalan müşareke.

Atıf için: İbeçoğlu, M. G. (2022). Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulamasında Konut Finansmanı İçin Alternatif Bir Yöntem: Azalan Ortaklık Sistemi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 135-154.

¹Sorumlu Yazar: , E-posta:gokhanibec@superonline.com, <https://orcid.org/0000-0003-3806-5400>

An Alternative Method For Housing Finance in Participation Banking in Turkey: Diminishing Partnership System

Mustafa Gökhan İBEÇOĞLU²

Abstract

Article Type

Review Article

Application Date

2022-12-16

Acceptance Date

2023-06-30

DOI

10.47140/kusbder.1220171

In the case of Turkey, reducing the existing housing stock of the construction sector, which is developing in parallel with the increasing need for housing due to both population growth and urbanization, and in turn making it easier for borrowers to own a house, which is considered one of the most basic needs, means solving a structural problem for our country. In this respect, in this study, an effort will be made to make a suggestion and make an opinion as to whether the "diminishing partnership system", which needs a separate operational process and legal infrastructure from the existing housing financing methods and which is currently being implemented abroad, can be applied in our country. In this way, participation banking and its history are briefly mentioned, the economic importance of housing finance is emphasized, housing finance systems widely applied in the world are examined, and especially the approach of the Turkish banking system to housing finance is tried to be revealed. Following this general framework, the functioning of the diminishing partnership system, which is presented as an alternative, is compared with other housing finance methods, and its superior aspects are explained and various suggestions are presented in terms of providing both financial and legal infrastructure.

Keywords: Participation banking, housing finance, diminishing partnership system, diminishing musharakah.

For Reference: İbeçoğlu, M. G. (2022). Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulamasında Konut Finansmanı İçin Alternatif Bir Yöntem: Azalan Ortaklık Sistemi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 135-154.

²Corresponding Author: E-mail:gokhanibec@superonline.com, <https://orcid.org/0000-0003-3806-5400>

GİRİŞ

Katılım Bankacılığı Sistemi ve Tarihçesine Kısa Bir Bakış

Katılım bankacılığı sistemine ilişkin ilk uygulamalara, M.Ö.2000’li yıllarda hüküm sürmüş Babil Krallığı zamanında Hammurabi Kanunları ile başladığı, mallarını emniyetli bir şekilde muhafaza etmek isteyen kişilerin güven duydukları din adamlarına mallarını emanet etmek suretiyle aynı zamanda dokunulmaz oldukları kabul edilen tapınakların özel statüsünden de faydalandıkları rivayet edilmektedir. Bu durumun “*tapınak bankacılığı*” sistemini doğurduğu, Babil’de sürgünde buldukları esnada bu sistemi öğrenen bir kısım Yahudi ailelerin sonradan Fırat nehri havzasına yerleşmek suretiyle çevrelerine faize dayalı olmayan finansman desteği sağlamaya başladıkları söylenmektedir. Avrupa’da ise M.S. 12.yüzyılda, esas olarak Kudüs’ü ziyaret eden Hristiyanların güvenliklerini sağlamak üzere kurulmuş olmakla birlikte topladıkları bağışlar nedeniyle büyük bir servet sahibi olan “*Templier*” (*Tapınak Şövalyeleri*) isimli örgütün zaman içerisinde Avrupa’nın çeşitli bölgelerinde çok yaygın şekilde şubeleşerek ilk para transferi işlemlerini başlattıkları ve *modern bankacılığın da temelini oluşturdukları* belirtilmektedir. Yanısıra, İngiltere’de çok uzun yıllardır faaliyet gösteren ve “*investment trust*” olarak ifade edilen kuruluşların da katılım bankacılığına benzer şekilde çalıştıkları ileri sürülmektedir. Modern anlamda ilk katılım bankacılığı hizmetinin ise, Almanya’da “*sparkasse*” denilen tasarruf bankalarını örnek alan bir tarzda 1963 yılında Mısır’da kurulduğu ve risk sermayesi ve para sandığı özelliklerini bünyesinde harmanladığı ancak uzun ömürlü olamadığı, 1970’li yıllarda petrol zengini haline gelen Arap ülkelerinin bütçe fazlalarını yönetmek maksadıyla İslam Konferansı teşkilatının da öncülüğü ile İslam Kalkınma Bankası’nı kurduğu, 2000’li yıllarda ise sektörün uluslararası anlamda yaygınlık kazandığı belirtilmektedir (Uysal, 2020: 43).

Türkiye’de ise ilk olarak 11.11.1975 gün ve 13 sayılı KHK ile kurulan “*Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası A.Ş.(DESİYAB)*”nin kâr ortaklığı temelinde finansman temini sağlamaya çalıştığı ancak 1978 yılında konvansiyonel bankacılığa dönüş yaptığı, kurumsal anlamdaki ilk temelini ise 16.12.1983 gün ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile hukuki altyapıya kavuşan “*özel finans kurumları*” ile atıldığı ifade edilmektedir. Son olarak 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile birlikte özel finans kurumları yerini “*katılım bankalarına*” bırakmış ve faaliyetleri diğer bankaların da tabii olduğu yasa hükümleri ile düzenlenmiştir (Uysal, 2020: 43).

Türkiye’de katılım bankacılığı, 5411 sayılı yasanın 3.maddesi ile katılım bankasının “*bu Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini*” ifade ettiği şeklinde hüküm altına alınmış, bu tanım öğretide; dini hassasiyetler nedeniyle geleneksel bankacılık faaliyet dışında

değerlendirilen ve “yastık altı” olarak tabir edilen; altın, döviz ve diğer kıymetli varlıkların kâr-zarar ortaklığı anlayışı ile sistem içerisine dahil edilmesini amaçlayan kurumlar olarak açıklanmıştır (Uysal, 2020: 43).

Katılım bankacılığı sektörünün 2015 yılı itibariyle dünya genelinde 1.34 trilyon dolar aktif büyüklüğe ulaştığı, Türkiye’de ise katılım bankalarının sektörün yaklaşık %10’unu teşkil ettiği, şube sayısı açısından %8,9’luk, personel sayısı açısından ise %7,4’lük bir paya sahip olduğu belirtilmektedir (Öngen, 2019: 21). 28.02.2006 gün ve 2006/10018 sayılı düzenleme ile birlik statüsü alan “Türkiye Katılım Bankalar Birliği” ise hedeflerinin, *2025 yılı itibariyle %15 sektör büyüklüğüne ulaşmak* olduğunu belirtmektedir.³

Konut Finansmanının Ekonomik Önemi ve Finansman Sistemleri

Çoğunlukla ekonomik nedenlerle kırsaldan şehirlere artan göçler ve bağlı olarak kentlerde yaşayan nüfusun artış göstermesi ile birlikte kentleşme olgusunun önem kazanması nitelikli konut ihtiyacını artırdığı gibi zaman içerisinde konut sahipliği, barınma ihtiyacından öte getirisi yüksek bir yatırım aracı haline gelmiştir. Konutun bizzatı yatırım aracı olarak kabul edilmesi ise, konut arz ve talebi ile piyasada oluşan fiyatın genel ekonomik dengeye olan etkilerinin takip edilmesi zorunluluğunu doğurmuştur. Zira, konut arz ve talebinde meydana gelen değişiklikler, mikroekonomik anlamda tüketim ve tasarruf eğilimlerini değiştirebildiği gibi makroekonomik anlamda ise kredi hacmini ve finansman kuruluşlarının risk/getiri dengesini de doğrudan etkilemektedir. Bu anlamda, 2008 yılında başlayan finansal krizin ardında ipotekli konut finansman şirketlerinin olması şaşırtıcı değildir.

Bununla birlikte akademik literatürde; hane halkı yatırımlarının kayda değer bir kısmını oluşturan konut sahipliğinin, nitelik itibariyle dengesiz ve kaldıraçlı yapısı nedeniyle profesyonel anlamda yönetilmeye muhtaç olduğu; konuta yatırım kararının genel tüketim dengesini önemli ölçüde etkilediği ve portföy tahsisini bozduğu; *taşınmazın her zaman değerini koruduğu anlayışının genel-geçer bir kural olmadığı ve bir kısım karşılaştırmalı akademik çalışmada konut yatırımı getirisinin, tahvil ve hisse senedi gibi görece riskli diğer yatırım araçları getirisinden oldukça düşük olduğu* ifade edilmiştir. Ayrıca, yatırımcılar tarafından genellikle kredi ile finanse edilen konut yatırımlarında, konutun zaman içerisinde kazanacağı değer ve kira getirisinin finansman maliyetinin altında kalması riskinin de yatırım kararlarında etkili olduğu, ötesinde son küresel krizde de görüldüğü üzere *konut fiyatlarındaki ani düşüşlerin hane halkları yönünden temerrüt riski ve bağlı olarak kredi kurumlarının tahsilat ve tasfiye riskine bağlı olarak genel ekonomik ve sosyal problemlere yol açtığı*, bu nedenle konut piyasasındaki fiyat istikrarının korunmasının önem arz ettiği belirtilmektedir (Coşkun, 2016: 201).

³Vizyon ve Misyon. Mayıs 29, 2021 tarihinde Türkiye Katılım Bankaları Birliği Resmi Web Sitesi: <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/vizyon-ve-misyon-111> adresinden alındı

Türkiye özelinde ise, özellikle orta sınıf diye tabir edilen ekonomik kesimin, ülkedeki sermaye piyasaları etkinliğinin zayıf olması ve yüksek enflasyon nedeniyle öncelikle birikimlerini koruyabilmek ve sonrasında spekülâtif artışlardan istifade etmek maksadıyla konut almayı tercih ettiği (Tekeli, 1982: 57), kıymetli metal tasarrufu tercihiyle benzerlik gösteren bu durumun Türkiye’deki hisse senedi piyasasının diğer ülkelerdeki sermaye piyasalarına nazaran görece daha riskli olması ve yatırım kültürü algısından da kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Coşkun ve Ümit, 2016: 47). Öte yandan, alınan teminatın niteliği yönünden değerlendirildiğinde konut kredilerinin, banka bilanço varlıkları içerisinde farklı bir konumda ve likidite temini yönünden en potansiyelli kredilerden olduğu, bu potansiyelin gereği gibi değerlendirilmesi ve menkul kıymetleştirmek suretiyle türev ürünlere dönüştürülmesi halinde likiditenin yanısıra sermaye yeterlilik rasyolarının da daha iyi hale getirilebileceği vurgulanmaktadır (Gül, 2017: 39).

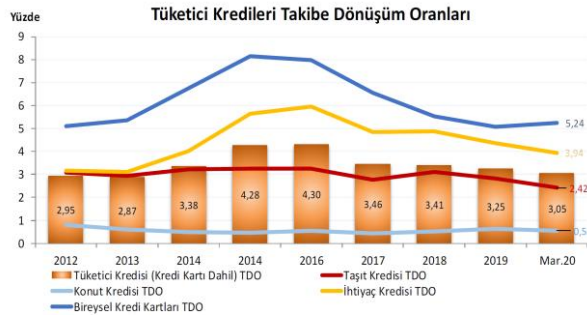
Bu noktada, Türkiye özelinde uygulanan konut finansman sistemleri genel itibariyle *kurumsal ve kurumsal olmayan sistemler* şeklinde iki ana başlık altında incelenmekte; konut finansman kuruluşları, TOKİ, leasing şirketleri ve katılım bankaları kurumsal tarafta; piyasada serbest şekilde faaliyet gösteren yapı müteahhitleri ile yapı kooperatifleri ise kurumsal olmayan tarafta değerlendirilmektedir. TOKİ vasıtasıyla kamunun, gerek konut üretimi ve gerekse konut finansmanı anlamında piyasaya olan etkisinin yanısıra, Eurozone içerisindeki hane halklarının konut finansmanı türünden borçlarının toplam hane halkı borcunun %70’ini, Türkiye’de ise yaklaşık %50’sini oluşturduğu nazara alındığında, özellikle Türkiye için konut finansmanı alanının gelişmeye açık olduğu söylenmektedir. Ancak anılan potansiyeli hedefleyen konut finansman sisteminin sağlıklı şekilde işletilebilmesi için kredi notu ve teminat değerlendirme işlemlerinin objektif ve uzman ellerce yerine getirilmesi ve buna ilişkin denetim mekanizmalarının kurulmasının yadsınamaz bir zorunluluk olduğu da unutulmamalıdır (Hanişoğlu ve Güler, 2019).

Türk Bankacılık Sisteminde Konut Finansmanının Genel Yapısı

Konut ihtiyacı olan ancak yeterli finansal kaynağa sahip olamayan kişilerin, aile üyeleri, yakın akraba ve arkadaşları gibi aracılar ve sistem dışı şekilde temin edebildikleri *doğrudan finansman destekleri* dışarıda bırakılmak kaydıyla, ülkemizde bir benzerini Toplu Konut İdaresi(TOKİ)’nin uyguladığı “sözleşme sistemi”; bankacılık sistemi içerisinde hâlihazırda en yaygın şekilde uygulanan ve toplanan mevduatın konut kredisi şeklinde değerlendirildiği “mevduatla finansman sistemi” ve ipotēge dayalı olarak ihraç edilen tahviller yoluyla finansman sağlayan “ipotek(mortgage) bankacılığı sistemi” şu anda dünya genelinde konut finansmanı için kullanılan en yaygın yöntemlerdir (Berbercuma, 2006).

Türk konvansiyonel bankacılık uygulamasında, kat mülkiyeti ya da kat irtifakı tapusuna sahip mesken, daire ya da müstakil ev niteliğindeki tamamlanmış ya da en az %70 inşaat tamamlama oranına ulaşmış taşınmazların ipotek teminatı karşılığında ekspertiz değerlerinin en fazla %90'ına kadar, azami 180 ay vade ile konut kredisine konu edilebildiği görülmektedir.⁴Anılan şartlar, vade farklılıkları olmakla birlikte Türk katılım bankacılığı sisteminde de aynen geçerlidir.⁵ Yukarıda sözleşme sistemi kapsamında anılan ve ülkemizde TOKİ'nin dar gelirli bireylerin konut edinmesini hedefleyen bu çalışma konusu dışındaki sistemin (Ayan, 2011: 139) yanısıra yasal altyapıya henüz kavuşan "tasarruf finansman şirketleri"⁶de konut finansmanı için peşinatlı ya da çekilişli olarak tabir ettikleri alternatif yöntemler sunmaktadır.⁷

Konut finansmanı kadar bu finansman türünün *sorunlu kredi haline gelip gelmemesi* de toplumsal refah ve bankacılık sisteminin genel sağlığı açısından oldukça önemlidir. Bu kapsamda, BDDK verilerine göre⁸ oluşturulmuş aşağıdaki tablo uyarınca her ne kadar, tüketici kredileri kapsamındaki konut kredilerinin takibe dönüşüm oranları yıllara göre diğer kredi türlerine nazaran oldukça düşük seyretmekte ise de, işbu çalışmamızın amaçlarından birisi olan ve takibe düşme oranından bağımsız olarak *temerrüt halinde hukuki takip ve paraya çevrilme aşamasında önemli mağduriyetlere sebep olduğunu düşündüğümüz mevcut sistemin* aksayan yönlerinin düzeltilmesi de elzem görünmektedir.

Grafik 1. Tüketici Kredileri Takibe Dönüşüm Oranları (Kaynak: BDDK Mayıs-2021 verileri)

⁴ Sorularla Ev Kredisi. Mayıs 5, 2021 tarihinde Türkiye Vakıflar Bankası Resmi Web Sitesi:

<https://www.saripanjur.com.tr/sorularla-ev-kredisi.aspx?pageID=982> adresinden alındı

⁵ Konut Finansmanı. Mayıs 5, 2021 tarihinde Albaraka Türk Katılım Bankası Resmi Web Sitesi:

<https://www.albaraka.com.tr/tr/bireysel/finansmanlar/konut/konut-finansmani> adresinden alındı

⁶ Tasarruf Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik. (2021, Nisan 7).

(31447). Mayıs 4, 2021 tarihinde Resmi Gazete Web Sitesi:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210407-20.htm> adresinden alındı

⁷ Emin Üstün Holding. Mayıs 29, 2021 tarihinde Emin Evim Resmi Web Sitesi: <https://www.eminevim.com/> adresinden alındı

⁸ Tüketici Kredileri Takibe Dönüşüm Oranları. Mayıs 4, 2021 tarihinde Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu Resmi Web Sitesi: https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_44.pdf adresinden alındı

Konut Finansmanında Azalan Ortaklık : Yöntem, Literatür ve Bulgular

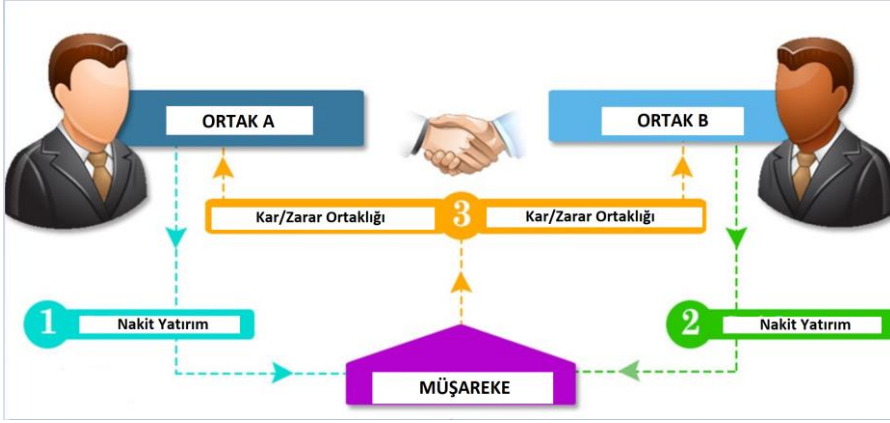
Geleneksel konut finansman sistemleri ile azalan ortaklık sistemini birlikte değerlendirmek amacıyla işbu çalışma kapsamında karşılaştırmalı bir yöntem izlenmiş, ilgili akademik literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde; azalan ortaklık sistemine ilişkin çalışma ve önerilerin genel itibarıyla yurtdışındaki uygulamaların örneklenmesi neticesinde ortaya çıkan bulgulara dayandığı görülmüştür.

Berbercuma, H. (2006) gelişmiş ülkelerin sermaye piyasalarında uzun süredir uygulanan ipoteğe dayalı konut finansman sisteminin kendine özel mekanizma ve uygulamalarını incelemiş, özellikle Avrupa ve Amerik Birleşik Devletleri'ne mortgage piyasalarında anılan konut finansman sisteminin etkin olarak var olabilmesi ve temel işlevini yerine getirebilmesi için ipotek piyasalarının gelişiminin ön şart olduğunu belirtmiştir. Ayan, E. (2011) TOKİ(Toplu Konut İdaresi)'nin konut finansmanında takip ettiği yöntemi incelediği araştırmasında; devlet eliyle gerçekleştirilen konut edinme sisteminin geçerli maliye politikalarını nazara almaksızın sadece mevcut konut stokunu çoğaltmayı amaçladığını ve bu nedenle yeni sorunların ortaya çıktığını ifade etmekle birlikte etkin çözüm için kurumun elindeki taşınmaz portföyüne dayalı menkul kıymet ihracının Türkiye'deki konut finansman sorununun çözümüne katkıda bulunacağını ileri sürmektedir. Coşkun, Y. (2016) örnek olay analizine dayalı çalışmada; konut fiyatlarındaki değişimlerin mikro ve makro düzeydeki pozitif/negatif etkileri incelemiş, özellikle ülkemiz için, konut edinmenin yatırım aracı olarak kabul edilmesine yönelik algıyı, kuramsal ve mevcut uygulamalara kapsamında değerlendirmiştir. Yapılan çalışma neticesinde, konut fiyatına bağlı reel getirinin; yer, zaman ve reellemeye esas ölçüye göre değişmekle birlikte yerel piyasalardaki konut yatırımlarının reel getirisi olan bir yatırım aracı olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Coşkun ve Ümit (2016) mevduat ve döviz benzeri finansal yatırım araçları ile konut ve altın gibi finansal olmayan yatırım araçları arasındaki uzun dönemli ilişkiyi inceledikleri çalışmaları konut edinmenin yatırım değeri anlamında literatür kısmına alınmış, araştırmacıların her iki grup arasında rekabetçi ya da tamamlayıcı bir ilişki olmayabileceği, finansal ve finansal olmayan piyasaların kendine özgü dinamikleri olduğu sonucuna vardıkları görülmüştür. Gül, A. B. (2017) tarafından; Türk bankacılık sistemindeki mevduat oranı ve kredi büyümesi neticesinde, banka bilançolarındaki konut kredilerinin menkul kıymetlere tahviline ilişkin potansiyel değerlendirilmiş, konut kredilerinin bilanço içerisinde likidite sağlama açısından potansiyeli en yüksek krediler neviden olduğu ve bu türden kredilerin türev araçlar vasıtasıyla ikincil piyasalarda işlem görmeye başlamasının likidite ve sermaye yeterlilik rasyoları yönünden kayda değer fark oluşturabileceği ifade edilmektedir. Akyüz, Y. (2018) faizsiz bankacılık sektörünün gelişimi ile birlikte ortaya çıkan finansman sistemlerinden olan ve ortaklık müessesesini temel alan yöntemlerden azalan müşarekenin temel özelliklerini incelemiş, gerek bireysel konut ihtiyacı ve gerekse kurumsal proje ve araç-

gereç finansmanı anlamında pratik ihtiyaçları karşılayabilecek bir yöntem olarak kullanılabileceğini ortaya koymuştur. Hanişoğlu ve Güler (2019) tarafından; konut sektöründe finansman modellerinin analizi kapsamında, Türkiye'de mevcut konut finansman yöntemleri ile sahadaki gelişmeler, mevcut yasal düzenlemeler ve finansman kurumları tarafından uygulanan yöntemler analiz edilmek suretiyle değerlendirilmiş, özellikle 2014 yılında ipotek finansman kuruluşlarına ilişkin yasal düzenleme ile birlikte ikincil piyasa araçlarının gelişmeye başladığı fakat bu kurumların etkin çalışmaması nedeniyle konut finansmanına yönelik işlemlerin halen birincil piyasalar üzerinden gerçekleştirilmekte olduğu belirtilmiştir. İkincil piyasa araçları anlamında kira ve gayrimenkul sertifikalarının yaygınlaştırılması ve özellikle büyük projelerin küçük paylar halinde SPK denetimi altında halka arz edilmesinin önemli olduğu belirtilmektedir. Doğan ve Ersoy (2020) azalan ortaklık sisteminin çalışma şekline ilişkin çalışmalarında üç aşamalı bir sistemden bahsetmiş, birinci aşamanın başvuru süreci ile tamamlandığını, ikinci aşamada; müşterinin finansman şirketinin kiracısı haline geldiğini, üçüncü aşamada ise finansmanı konu taşınmazın taksitler halinde kiracıya satıldığı belirtilmekte ve bu sistemin gerek finansman şirketi ve gerekse müşterinin yararına olmakla taşınmaz edinmeyi de kolaylaştırdığını ileri sürmektedir. Akyüz, Y. (2020) azalan ortaklık sistemini sözleşmenin temeli ve yürütülmesi anlamında konut finansmanına ihtiyacı olan tüm bireyler tarafından güvenilir şekilde kullanılabilecek en güvenilir sistemlerden birisi olarak tanımlamış, ancak işbu makalenin de sonuç kısmında öneri olarak sunduğumuz yasal düzenlemelerin mevcut hali ile uygun olmaması, banka ve finansman kuruluşlarına tekrar eden işlemler nedeniyle ortaya çıkan maliyet ve nispeten düşük kar marjı nedeniyle tercih edilmediğini açıklamıştır. Kacır, T. (2020) akademik çalışmasında; azalan müşareke yöntemine benzer şekilde katılım bankalarının halen uygulamakta olduğu ve kira sözleşmesinin sonunda mülkiyetin kiracıya devredildiği finansal kiralama yönteminde taraflar arasındaki riskin dağılımını incelemiş ve sonuç olarak finansal kiralama sözleşmelerinde katılım bankalarının risk üstlenmedikleri sonucuna varmıştır.

Katılım bankacılığı uygulamasında “azalan mülk ortaklığı” ya da “azalan müşareke” olarak da tabir edilen azalan ortaklık sistemi genel itibarıyla 3 aşamalı bir sistemdir. Bu yöntem ile gerçekleştirilen konut finansmanında *ilk aşama*; müşterinin satın almayı düşündüğü konutu tespit etmesi ve bunu katılım bankasına bildirmesiyle başlar. *İkinci aşamada*, taraflar arasında varılan anlaşmaya göre akdedilen ortaklık sözleşmesi uyarınca katılım bankası tarafından satın alınan ortaklık konusu taşınmazda müşteri, katılım bankasının kiracısı olmayı kabul eder. *Üçüncü ve son aşamada* ise finansmanı konu taşınmaz müşteriye taksitler halinde satılarak mülkiyet devredilmiş olur.

Şekil 1. Azalan Ortaklıkta Genel İşleyiş

Kaynak: Nafiz, Sahriar. (2019). *Comparison Between Islamic Banking and Conventional Banking*. Brno: Masaryk University Faculty of Economics and Administration Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Azalan ortaklık sistemi kapsamındaki sistemi kapsamındaki ortaklık anlaşmasında müşteri, sözleşmenin kuruluşunda *ortaya koyduğu sermaye miktarınca finansman konusu taşınmaza ortak olmaktadır*. Ortaklık, taşınmazın hisselerle ayrılması ile sağlanmaktadır. Kira sözleşmesi ise ortaklık sözleşmesinin haricinde ayrıca imzalanır. Müşteri, ortaklık sözleşmesinde belirtilen taşınmaz hisse bedeline ilişkin taksit tutarlarını ve ayrıca kira ücretini katılım bankasına vadesinde ödediği sürece finansmanı konu taşınmazı kullanır. Bu noktada, *anılan finansman yönteminde katılım bankası tarafından kar elde edilen asıl unsur vadeli satış ve düzenli kira geliri iken müşteri yönünden ise kira ödemelerine kıyasla uzun vadede malın mülkiyetine sahip olmasıdır*. Burada dikkat edilmesi gereken husus, *kira ücretinin hissedarlık oranına göre sürekli değişmesidir*. Zira, ortak olduğu taşınmazın hisse bedeli tutarını taksitler halinde ödemeye devam eden müşteri, bedelini ödeyerek *satın aldığı her bir hisse oranında ortaklık payını artırmakta, dolayısıyla aynı oranda ödediği kira ücretini de azaltmaktadır*.

Ortaklık sözleşmesi yapılırken, finansman konusu taşınmazın her bir hisse bedelinin sözleşme gereği belirlenen süre dâhilinde katılım bankasınca müşteriye devredileceği/satılacağı, müşterinin ise aynı süre ve şartlar dâhilinde katılım bankasının icabını kabul edip hisseleri satın alacağı *açıkça kabul ve taahhüt edilir*. Hisse bedeli, hissenin ödeme tarihindeki cari piyasa fiyatına göre ödeneceğinden satıcı sıfatını taşıyan katılım bankasının enflasyondan etkilenmesi söz konusu değildir. Azalan ortaklık sözleşmesi devam ederken müşteri, *taksitleri ödemekte zorlanır ya da hiç ödeyemeyecek bir duruma düşerse, finansmanı konu taşınmaz o anki piyasa fiyatı üzerinden satılır ve elde edilen kar ya da zarar, satış günündeki hisse oranına göre*

tarafarca paylaşılır. Sözleşme, taşınmaz yönünden hissedarlık ilişkisi tesis ettiğinden kuruluş aşamasında ayrıca bir teminat alınmasına da gerek duyulmamaktadır.

Tablo 1. İşleyiş Örneği

Dönem Ödemesi (TL)	Dairenin Değeri (TL)	Dairenin Kirası (TL)	Bankanın Payı (TL)	Kiracının Payı (TL)	Ödenen Kira (TL)
Başlangıç	100.000	1.000	%100 (100.000)	%0 (0)	1.000
1.Ödeme: 10.000	100.000	1.000	%90 (90.000)	%10 (10.000)	900
2.Ödeme: 10.000	100.000	1.000	%80 (80.000)	%20 (20.000)	800
.....	.....	.....	.....	.....	.....
9.Ödeme: 10.000	100.000	1.000	%10 (10.000)	%90 (90.000)	100
10.Ödeme: 10.000	100.000	1.000	%0 (0)	%100 (100.000)	0

Not: Bu tablodaki örnekte enflasyon farkı nazara alınmamıştır. Her taksit ve kira, ödeme anında dairenin o günkü piyasa cari fiyatı üzerinden hesaplanarak ödenir.

Kaynak: Doğan, M., & Ersoy, A. (2020). Faizsiz Gayrimenkul Edinmede Azalan Mülk Ortaklığı Yöntemi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(23), 399-418.

Tablo 1. İşleyiş Örneğinde; enflasyonun sabit kaldığı ve cari piyasa fiyatlarının değişmediği varsayılarak oluşturulmuş bir *konut finansman planı* görülmektedir. Örnekte; beğendiği bir daireyi satın almak isteyen müşteri katılım bankasına müracaat etmekte, katılım bankası da yaptırdığı ekspertiz neticesinde satın alınmak istenilen dairenin değerinin 100.000-TL ve aylık kirasının 1.000-TL tutarında olduğunu müşteriye bildirmektedir. Anlaşma sağlanması halinde müşterinin talep ettiği bu daire katılım bankası tarafından satın alınmakta, daha sonra müşteri ile katılım bankası arasında mülkiyetin devri sonucunu doğuran bir ortaklık sözleşmesi imzalanmaktadır. İkinci aşamada katılım bankası müşteri ile ayrıca bir kira sözleşmesi akdetmekte, yukarıda belirtilen 1.000-TL aylık kira bedeli, kira artış oranı ve kiralamaya ilişkin diğer şartlar da bu sözleşme ile tespit edilmektedir. Tablodan da görüldüğü üzere, her bir taksit ödemesi sonunda katılım bankasının daire üzerindeki hisse oranı %10 azalmakta, buna mukabil müşterinin hissesi de aynı oranda artış göstermekte, dolayısıyla her 10.000-TL'lik ödeme karşılığında müşterinin kira ücreti de 100-TL düşmektedir. Bu hesaplama, yukarıda belirtildiği üzere enflasyon ve cari piyasa fiyatlarının değişmediği varsayımı üzerine kurulmuş olup *gerek enflasyon ve gerekse cari piyasa fiyatı artışları hem hisse taksit tutarlarına hem de kira bedeline ayrıca eklenmektedir.* Mülkiyet ortaklığından doğan tüm vergi, masraf ve maliyetler taraflar

arasındaki ortaklık oranına göre paylaşılır. Hisse bedeline ilişkin son taksitin ödenmesi ile birlikte katılım bankasının taahhüt ettiği *taşınmaz mülkiyetini müşteriye devretme borcu muaccel hale gelir*. Müşterinin borcunu ödemeyecek duruma düşmesi halinde katılım bankası daireyi satışa çıkartır ve örneğin vade ortasında temerrüt nedeniyle satışa çıkartılan daire 150.000-TL'ye satılır ise, %50 hisseye malik olan müşteri 75.000-TL tutarındaki hisse bedelini alarak ortaklıktan ayrılır. Bu noktada müşteri, *yasal takip işlemleri ile muhatap olmaksızın* hissesini paraya çevirip hukuki ilişkiyi sona erdirebildiği gibi katılım bankası da taşınmazın değer artışından elde ettiği tutar ile müşteriden o güne değin tahsil etmiş olduğu kirayı kar hanesine yazar. Ancak, *tam tersi ihtimalde*; yani dairenin satış anındaki piyasa değerinin kalan borç tutarını karşılamaması durumunda, örneğin dairenin değerinin 90.000-TL'ye düşmüş olması halinde hem katılım bankası hem de müşteri *hisseleri oranında zarar etmiş olur* ve bu zarar ortaklık sözleşmesi gereği oransal şekilde her iki tarafın üzerinde bırakılır. Bu noktada mevcut katılım bankacılığı sisteminde, yasal altyapının müsait olması halinde dahi muhtemel riskler nedeniyle azalan ortaklık yönteminden ziyade halen *faizsiz konut finansmanında asıl yöntem olarak kullanılan "murabaha" (kar ile satış) yönteminin tercih edileceği ve daha az risk almak isteyen katılım bankaların müşteriye sadece finansman desteği sağlamakla yetinebileceği ifade edilmektedir*.

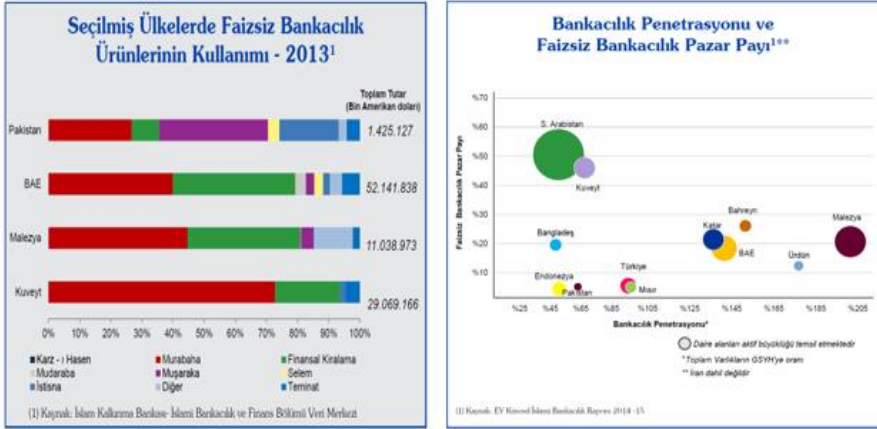
Diğer Finansman Yöntemleri, Azalan Ortaklık Ve Üstün Yanları

Gerek *teknik ve hukuki altyapının uygun olmaması* ve gerekse *katılım bankalarının daha az riskli yöntemler tercih etmeleri* nedeniyle Türkiye şartlarında henüz uygulanabilir durumda olmayan azalan ortaklık sistemi, katılım bankalarının kullandığı bir diğer kâr ile satış yöntemi olan murabaha dışında, Türkiye'de uzun yıllardır uygulaması olan ve son yıllarda oldukça yaygın hale gelen "tasarruf finansmanı" ya da bu türden şirketlerin kendi tabiri ile "elbirliği sistemi" ile karşılaştırılabilirse anlamlı hale gelmektedir.

Kooperatif ya da imece sandığı uygulamalarına benzetilen *elbirliği sisteminde esasen mülk satın alınmadığı gibi müşteriye doğrudan bir finansman desteği verilmesi de söz konusu olmamaktadır*. Temel işleyiş; müşterinin bütçesine uygun olarak belirlediği konut bedelinin, tercih ettiği vade yapısına uygun bir müşteri grubu ile bir araya getirilmek ve aynı gruptaki tüm müşteri ödemeleri tek bir fon havuzunda toplanmak suretiyle belli bir sıra dâhilinde karşılanmasından ibarettir. Müşteriden, satın almak isteği konutun piyasa değerinin yaklaşık %15'i tutarında *peşinat ve organizasyon ücreti* talep edilir. Ödenen peşinat, satın alınmak istenilen konutun değerinden düşülmek suretiyle belirlenen taksit tutarı her ay müşteri tarafından organizasyon havuzuna ödenir ve yine her ay noter huzurunda yapılan çekilişle tespit edilen müşteriye, havuzda biriktirilen fon kullanılarak en başta tespit ettiği konut satın alınır. Çekiliş sonucu diğer müşterilerden önce istediği konuta kavuşan kişi, belirli şartlar ve hisse

oranları dâhilinde diğer müşteriler adına yine *organizasyon havuzuna kira ödemesi yapar*. Çekiliş sistemi dışında tasarruf finansmanı şirketlerince ayrıca “vade ortası” adı altında başka bir alternatif ödeme planı da sunulmaktadır.

Tablo 2. ve 3. Faizsiz Bankacılıkta Genel Durum

Kaynak: Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025

Kısaca izaha çalışılan tasarruf finansmanı ya da el birliği yöntemi ile geleneksel konut finansmanına alternatif olarak teklif edilen azalan ortaklık sistemi, konut finansmanı ihtiyacı duyanların ortaklık ilişkisi içerisine girmesi ya da imece usulü ile hareket etmesi anlamında benzerlik taşır. Buna mukabil azalan ortaklık sisteminde katılım bankası ile müşterinin birbirini tanıması ve aralarındaki ortaklık ve kira hukuku ilişkisi şartlarının en baştan belirlenmiş olması söz konusu iken, el birliği adı verilen tasarruf finansmanı sisteminde *imece ilişkisi içerisine giren müşteriler birbirini tanımamakta, kişiler yalnızca organizasyon şirketi ile muhatap olmaktadır. Bu itibarla, azalan ortaklık sisteminde yasal bir ortaklık ve kira sözleşmesi söz konusu iken tasarruf finansmanında durum organizasyon şirketinin fon yönetimine dayalı bir vekâlet sözleşmesine dönüşmektedir.* Bu noktada uygulamacılar tarafından, katılım bankalarının azalan ortaklık sistemi yönünden yasal altyapının oluşmasını beklemek yerine tasarruf finansmanı ile azalan ortaklık sistemini birleştiren hibrit bir model kurgulayabileceği, *tasarruf finansmanı için bir araya gelen müşterilerin arasında bir ortaklık ilişkisi tesis edilmek suretiyle havuzda toplanan fon ile alınan konutlar yönünden aynı azalan ortaklıktaki katılım bankasının durumuna benzer şekilde hissedarlık ve devir ilişkisinin oluşturulabileceği* ileri sürülmektedir (Akyüz, 2020).

Azalan ortaklık sistemi ile benzerlik gösteren ve katılım bankacılığının klasik finansman araçları arasında yer almamasına rağmen son dönemde kullanımı yaygınlaşan “finansal kiralama” sisteminde de her ne kadar *malın mülkiyeti akdin sonunda*

müşteriye devredilmekte ise de, azalan ortaklık sisteminde olduğu gibi bir ortaklık sisteminin söz konusu olmadığı, hatta katılım bankalarının finansal kiralamaı salt kira ilişkisi çerçevesinde değerlendirdikleri ve sözleşme sonuna kadar malın mülkiyetine sahip oldukları halde finansal kiralamaya konu mala ilişkin riskleri üstlenmedikleri, bu durumun ise katılım bankacılığının temel ilkeleri ile çeliştiği öğretide eleştiri konusu edilmektedir (Kacı, 2020: 454).

Azalan ortaklık sistemi nispeten esnek finansman koşulları sunduğundan, temel uygulama alanı olan konut finansmanının yanısıra gerek KOBİ ölçeğindeki işletmelerin ve gerekse kurumsal şirketlerin orta ve uzun vadedeki finansman ihtiyaçlarının ve proje finansmanlarının sağlanması anlamında da faydalıdır. Bununla birlikte, makalemizin de temel tartışma konusu olan azalan ortaklık yöntemiyle konut finansmanı yöntemini geleneksel murabaha ve klasik mortgage finansman yöntemlerinin her ikisi ile karşılaştıran akademik bir çalışmada (Dinç, 2017: 25) verilen örnek hesaplamada; 420.000-TL ekpertiz değeri, 2.200-TL aylık kira geliri olan bir apartman dairesinin satın alınmasına yönelik finansman kuruluşundan %80 oranında sağlanacak finansman desteği için müşterinin her ay 1.33 oranında hisse alımını taahhüt ettiği, böylece 60.ayın sonunda finansman desteğine karşılık gelen hisselerin azalarak bittiği varsayımından hareket edilmiş, belirtilen şartlar çerçevesinde yıllık 6.25 kira oranı, yıllık %8 kira artış oranı ve aylık %0.9 finansman kuruluşunun kâr payı olarak kabul edilmiştir. Aynı akademik çalışmadan alıntı yapılan aşağıdaki tablodan da görülebileceği üzere; çalışmanın yapıldığı 2016 yılı itibarıyla, azalan ortaklığın müşteriye maliyeti yaklaşık 58.000-TL tutarında olmasına rağmen -konutun değerindeki artış hesaplamasının dışında tutulmak kaydıyla-geleneksel murabaha ve klasik mortgage için finansman maliyeti 100.00-TL civarında gerçekleşmekte ve buradan hareketle azalan ortaklığın konut finansmanında müşteriye maliyet avantajı sunduğu görülmektedir. Buradan hareketle, değişen makro ekonomik koşullar altında kredi arzı ve finansman maliyetlerinin de değişiklik arz edeceği hatırdan çıkartılmadan prensip olarak, azalan ortaklık sisteminin de konvansiyonel finansman sistemlerine alternatif teşkil edebileceği ortadadır.

Tablo 4. İşleyiş Örneği 2 – Azalan Müşarekede Geri Ödeme Planı

Aylık Kira (TL)	Banka (TL)	Müşteri (TL)	Müşterinin Aldığı Aylık Hisse (TL)	Müşteri Payı (TL)	Banka Payı (TL)	Aylık Ödeme (TL)
İlk Ödeme: 2.200	-	-	-	84.000	336.000	-
1.Ay: 2.200	1.759,80	439,95	5.600	89.600	330.400	7.359,80
2.Ay: 2.200	1.730,47	469,28	5.600	95.200	324.800	7.330,47
3.Ay: 2.200	1.701,14	498,61	.....	100.800	319.200	7.301,14
4.Ay: 2.200	1.671,81	527,94	5.600	106.400	313.600	7.271,81
5.Ay: 2.200	1.642,48	557,27	5.600	112.000	308.000	7.242,48
6.Ay: 2.200	1.613,15	586,60	5.600	117.600	302.400	7.213,15
7.Ay: 2.200	1.583,82	615,93	5.600	123.200	296.800	7.183,82
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
58.Ay: 2.904	116,15	2.787,52	5.600	408.800	11.200	5.716,15
59.Ay: 2.904	77,43	2.826,24	5.600	414.400	5.600	5.677,43
60.Ay: 2.904	38,72	2.864,95	5.600	420.000	0	5.638,72

Kaynak: Dinc, Y. (2017). A Suggestion on Mortgage Financing of Islamic Banks: Diminishing Musharakah. *International Journal of Trade, Economics and Finance*, 8(1), 25.

Sonuç

Bu çalışmada, son yıllarda şehirleşmeye ve nüfus artışına koşut biçimde gelişen ve temel gereksinimlerden sayılan konut finansmanının gerek borç alanlar yönünden kolay bir hale getirilmesi ve gerekse kuruluşların sağladığı finansmanın güvencesinin artırılması adına, konvansiyonel sistemlerden ayrı bir operasyonel ve yasal altyapı gerektiren ve uluslararası uygulaması olan azalan ortaklık sisteminin yapısı ve ülkemizdeki uygulanabilirliği inceleme konusu yapılmıştır.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nce 2015 yılında yayınlanan "Strateji Belgesi"nde⁹ yer verilen yukarıdaki tablolardan;

-2013 yılı itibarıyla katılım bankacılığının en yaygın olduğu ülkelerde *finansal kiralama ve müşareke (ortaklık) işlemlerinin toplam katılım bankacılığı ürünleri içerisinde önemli bir paya sahip olduğu*,

⁹ Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi, Mayıs 5, 2021 tarihinde Türkiye Katılım Bankaları Birliği Resmi Web Sitesi: <https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Strateji-Belgesi.pdf> adresinden alındı

-Buna karşılık, *genel bankacılık sektörü içerisindeki katılım bankacılığı pazar payının katılım bankacılığının yaygın olduğu diğer ülkelerdeki pazar payı oranlarına göre Türkiye özelinde oldukça düşük seviyede bulunduğu*

anlaşılmaktadır. Bu açıdan, dünya genelindeki parasal işlem hacmi ve pazar payları nazara alındığında, ülkemizin katılım bankacılığı anlamında önemli bir potansiyele sahip olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi anlamında son yıllarda özellikle Türkiye'nin büyük kamu bankaları eliyle katılım bankacılığının yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi anlamında geniş çaplı operasyonel faaliyetler gerçekleştirilmiş ise de, *gerek altyapı ve yetişmiş personel yönünden katılım bankacılığının konvansiyonel bankacılık sisteminden hissedilir seviyede farklı bir duruş sergileyemediği ve gerekse katılım bankacılığı ürünlerinin finansal maliyet anlamında konvansiyonel ürünlere göre rekabetçi bir konumda olmadığı görülmektedir.* Bu itibarla, bu çalışmada araştırma konusu edilen azalan ortaklık sistemi gibi alternatif katılım bankacılığı finansman sistemlerinin hukuki altyapıya kavuşturulması ve vergi/harç istisnalarından yararlandırılması özellikle konut finansmanı anlamında önemli bir boşluğu doldurabilir. Ötesinde, ipotekli konut finansmanı noktasında eleştiri getirdiğimiz ve temerrüt durumunda müşterinin temerrüde düşene kadar yatırmış olduğu meblağı da çoğunlukla önemsiz hale getiren icra hukuku uygulamalarının ve takip masrafları yükünün, teklif edilen ya da diğer tasarruf finansman yöntemleriyle birleştirilmiş hallerinin özellikle temerrüt halinde tahsilatın hızlandırılması ve aynı zamanda müşteri mağduriyetinin de önlenmesi anlamında fayda sağlayabileceği düşünülmektedir.

İnceleme konusu yapılan literatürde genel itibarıyla azalan ortaklık sisteminin yapısı ve pratik işleyişi konu edilmiş ancak bu sisteminin yürürlükteki mevzuata nasıl eklenilebileceği hususunda açıklayıcı önerilere gerektiği biçimde değinilmediği görülmüştür. Bu nedenle çalışmamızda, azalan ortaklık sisteminde yasal altyapının sağlanması noktasında, mevcut Türk Medeni Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu sistematığına uygunluk gösterecek şekilde, halen yürürlükteki 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu düzenlemesine benzer şekilde, belirli bir taşınmaz ya da bağımsız bölümün hisselerine ayrılmış parçalarının, ilk tescil ya da daha sonradan finansman kurumu ve müşterinin müşterek talebi üzerine hisselendirilmek suretiyle her bir hissenin bağımsız mülkiyete konu edilebilmesi imkanının sağlanması; hisselerine dayalı her bir bağımsız mülkiyetin ödeme, temerrüt, ön-alım, geri alım, ortalığın giderilmesi, haciz ve iflas gibi ifayı ve yasal takibi ilgilendiren hallerdeki hukuki durumunun belirlenmesi ve ilerleyen aşamada işbu hisseye dayalı bağımsız mülkiyetlerin menkul kıymetleştirilmek suretiyle halka arzının sağlanması noktasında çalışma yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında yazarın katkı oranı %100'dür
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (2018). *Azalan Müşareke ve Fıkhi Tahlili*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Akyüz, Y. (2020, Nisan 9). *Bir Konut Finansmanı Modeli Olarak Azalan Müşarekenin Türkiye'deki Durumu*. Mayıs 29, 2021 tarihinde İslam İktisadı Web Sitesi: <https://islamiktisadi.net/2020/04/09/bir-konut-finansmani-modeli-olarak-azalan-musarekenin-turkiyedeki-durumu-el-birligi-sistemi-karsilastirmasi/> adresinden alındı
- Ayan, E. (2011). Konut Finansmanı Sistemi ve Türkiye'de TOKİ Uygulamalarının Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (51), 139-156.
- Bankacılık Kanunu, Madde 3. (2005, Kasım 1). (5411).
- Berbercuma, H. (2006). *Mortgage Konut Finansman Sistemi ve Türkiye'deki Yapı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Coşkun, Y. (2016). Konut Fiyatları ve Yatırımı: Türkiye İçin Bir Analiz. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 201-217
- Coşkun, Y., & Ümit, A. Ö. (2016). Türkiye'de Hisse Senedi ile Döviz, Mevduat, Altın, Konut Piyasaları Arasındaki Eşbütünlüğe İlişkilerinin Analizi. *Business and Economics Research Journal*, 7(1), 47-69
- Doğan, M., & Ersoy, A. (2020). Faizsiz Gayrimenkul Edinmede Azalan Mülk Ortaklığı Yöntemi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(23), 399-418.
- Dinc, Y. (2017). A Suggestion on Mortgage Financing of Islamic Banks: Diminishing Musharakah. *International Journal of Trade, Economics and Finance*, 8(1), 25.
- Emin Üstün Holding. Mayıs 29, 2021 tarihinde Emin Evim Resmi Web Sitesi: <https://www.eminevim.com/> adresinden alındı
- Gül, A. B. (2017). Türk Bankacılık Sisteminde Konut Kredileri: İpotek Teminatlı Menkul Kıymet ve İpoteğe Dayalı Menkul Kıymet Uygulamaları. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 9(16), 39-58.
- Hanişoğlu, G. S., & Güler, F. (2019). Konut Sektöründe Finansman Modellerinin Analizi: Türkiye Uygulaması. *An International Conference on Eurasian Economies*: Mayıs 29, 2021 tarihinde <https://www.avekon.org/papers/1964.pdf> adresinden alındı

- Kacı, T. (2020). Katılım Bankacılığında Uygulanan Finansal Kiralama Yöntemindeki Risk Faktörünün İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 454-466.
- Konut Finansmanı. Mayıs 5, 2021 tarihinde Albaraka Türk Katılım Bankası Resmi Web Sitesi: <https://www.albaraka.com.tr/tr/bireysel/finansmanlar/konut/konut-finansmani> adresinden alındı
- Öngen, H. B. (2019). Katılım Bankacılığının Türk Bankacılık Sektörü İçindeki Payının Seçilmiş Göstergelere Göre Değerlendirilmesi. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 4(1), 21-43.
- Nafiz, Sahriar. (2019). *Comparison Between Islamic Banking and Conventional Banking*. Brno: Masaryk University Faculty of Economics and Administration Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tasarruf Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik. (2021, Nisan 7). (31447). Mayıs 4, 2021 tarihinde Resmi Gazete Web Sitesi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210407-20.htm> adresinden alındı
- Tekeli, İ. (1982). Türkiye’de Konut Sunumunun Davranışsal Nitelikleri ve Konut Kesiminde Bunalım. *Kent-Koop: Konut*, 81, 57-101.
- Tüketici Kredileri Takibe Dönüşüm Oranları. Mayıs 4, 2021 tarihinde Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu Resmi Web Sitesi: https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_44.pdf adresinden alındı
- Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi, Mayıs 5, 2021 tarihinde Türkiye Katılım Bankaları Birliği Resmi Web Sitesi: <https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Strateji-Belgesi.pdf> adresinden alındı
- Sorularla Ev Kredisi. Mayıs 5, 2021 tarihinde Türkiye Vakıflar Bankası Resmi Web Sitesi: <https://www.saripanjur.com.tr/sorularla-ev-kredisi.aspx?pageID=982> adresinden alındı
- Uysal, G. (2020). Katılım Bankacılığı. (2.b.,s. 43-45). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Vizyon ve Misyon. Mayıs 29, 2021 tarihinde Türkiye Katılım Bankaları Birliği Resmi Web Sitesi: <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/vizyon-ve-misyon-111> adresinden alındı

Alternative Method for Housing Finance in Participation Banking in Turkey: Diminishing Partnership

Purpose and Significance

In particular for Turkey, in order to reduce the housing stock of the construction sector, which develops in parallel with the increasing housing need due to population growth and urbanization, and in return to facilitate one of the most basic needs for borrowers, means to solve a structural problem for our country. In this way, in this study, an effort will be made to make a suggestion and an opinion on whether the "diminishing partnership system" that has a separate operational process and legal infrastructure from the existing housing financing methods is in need and is still being implemented abroad, is applicable in our country. In this way, participation banking and its history are briefly mentioned, housing finance systems that are widely applied in the world are examined by emphasizing the economic importance of housing finance, and especially the approach of the Turkish banking system to housing finance is tried to be revealed. After the general framework has been drawn in this way, various suggestions have been presented in terms of providing both financial and legal infrastructure by explaining the operation of the "diminishing partnership system," which is presented as an alternative to other housing financing methods and by explaining its superior aspects.

Method

In the study, a comparative method was followed to evaluate the conventional housing finance systems and the decreasing partnership system together.

Findings

The diminishing partnership system, also known as "decreasing property partnership" or "diminishing musharakah" in participation banking practice, is a 3-stage system in general. The first stage in housing finance is realized with this method; It starts when the customer identifies the house he intends to buy and informs the participation bank of it. In the second stage, the customer agrees to become the tenant of the participating bank in the real estate subject to the partnership purchased by the participating bank pursuant to the partnership agreement concluded according to the agreement between the parties. In the third and final stage, the property is transferred to the customer by selling the immovable property in installments.

In the partnership agreement within the scope of this financing system, the customer becomes a partner of the real estate subject to financing in accordance with the amount of capital he has set forth at the establishment of the contract. The partnership is provided by the division of the immovable into shares. The lease agreement, on the other hand, is signed separately, apart from the partnership agreement. As long as the customer pays the installment amounts for the share price of the immovable and the rental fee specified in the partnership agreement to the participation bank on time, he uses the immovable subject to financing. At this point, in the aforementioned financing method, the main factor that profits from the participation bank is the forward sales and regular rental income, while the customer owns the property in the long term compared to the lease payments. The point to be noted here is that the rental fee is constantly changing according to the shareholding ratio. Because, the customer, who continues to pay the share price of the real estate in which he is a partner, in installments, increases the share of the partnership in proportion to each share purchased by paying the price, thus reducing the rental fee paid at the same rate.

While making the partnership agreement, it is clearly accepted and committed that each share price of the real estate subject to financing will be transferred/sold to the customer by the participation bank within the period determined as per the contract and that the customer will accept the offer of the participating bank and buy the shares within the same period and conditions. Since the share price will be paid according to the current market price on the payment date, the participation bank, which is the seller, is not affected by inflation. If the customer has difficulty in paying the installments or is unable to pay at all while the diminishing partnership agreement continues, the real estate subject to financing is sold at the current market price and the profit or loss is shared by the parties according to the share rate on the date of sale. Since the contract establishes a shareholding relationship in terms of real estate, it is not necessary to obtain a separate guarantee during the establishment phase.

Discussion and Conclusions

Although large-scale operational activities have been carried out in terms of dissemination and promotion of participation banking by the large public banks of Turkey, participation banking cannot stand out significantly from the conventional banking system in terms of infrastructure and trained personnel, and those participation banking products are compared to conventional products in terms of financial costs. does not appear to be in a competitive position. In this respect, providing the legal infrastructure of alternative participation banking financing systems such as the diminishing partnership system, which is the subject of research

in this study, and making use of tax/duty exemptions can fill an important gap, especially in terms of housing finance. In addition, the enforcement law practices and the burden of follow-up costs, which we have criticized in terms of mortgaged housing finance and which render the amount invested until the default by the customer in case of default, mostly insignificant, combined with the proposed or other savings financing methods, accelerate the collection, especially in case of default, and at the same time, accelerate the collection of the customer. We believe that it will be beneficial in terms of preventing victimization.

At the point of providing the legal infrastructure in the declining partnership system, in accordance with the existing Turkish Civil Code and the Turkish Code of Obligations, similar to the regulation of the Condominium Ownership Law No.634 providing the opportunity for each share to be independently owned by being shared upon the joint request of the financial institution and the customer; determining the legal status of each share-based independent property in cases involving performance and legal proceedings such as payment, default, pre-purchase, repurchase, dissolution, foreclosure and bankruptcy, and working on securitization of these share-based independent properties in the following stage to provide the public offering required.

Filozof Çocuk

Rabia Erol¹

Öz

Makale Türü
Eser İncelemesi

Başvuru Tarihi
31.12.2022

Kabul Tarihi
03.01.2023

DOI

Felsefe ve çocuk üzerine düşünmeye yönelten eser, ebeveynler ve sorgulama ihtiyacı duyan tüm bireyler için kılavuz niteliği taşımaktadır. Eser felsefi benlik, felsefi duygusallık, ölüm, gerçeklik ve kimlik: metafizik hakkında düşünme, bilgi ve inanç: epistemoloji hakkında düşünme, ahlak ve yaşam şekli: etik değerler hakkında düşünme, sanat ve güzellik: estetik hakkında düşünme ve çocuklarımız için ne isteriz isimli yedi başlıkta düşünmenin doğasını sorgular, felsefenin alt dallarına ilişkin sorgulama önerilerinde bulunur ve düşünmenin heyecanlı ve sancılı yolculuğunda çocukların bitmek bilmeyen sorularına eşlik etmenin yollarını sunar. Dünyanın karmaşıklığı ve belirsizliği içindeki çocuklara düşünmeleri için ortam yaratmanın başarılı bir araştırmacı olmaları fırsatı sunması bakımından değerli olduğu belirtilir. İnsanın yıllardır sorduğu soruları bağlam içinde ele almanın düşünendeki çıktılarından bahseden yazar, sorgulamanın dönüştürücü gücüne vurgu yaparak anlamlı, özgür ve tutarlı bir hayatın varlığını bir yaşam biçimi olarak gördüğü felsefeye bağlamıştır. Yazarın kendi sınıf deneyimlerine de yer vermesi yetişkinlerin çocuklarla birlikte yapacağı düşünme pratikleri için de örnek teşkil etmektedir.

Anahtar kelimeler: felsefe, çocuk, düşünme

Atıf için: Erol, R. (2023). Filozof Çocuk. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 155-162.

¹Sorumlu Yazar: Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, E-posta:rabia_erol21@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4585-4232>

The Philosophical Child

Rabia Erol²

Abstract

Article Type

Book Review

Application Date

2022-12-31

Acceptance Date

2023-01-03

DOI

The book, which encourages reflection on philosophy and children, is a guide for parents and all individuals in need of questioning. Under the seven headings of philosophical self, philosophical emotionality, death, reality and identity: thinking about metaphysics, knowledge and belief: thinking about epistemology, morality and way of life: thinking about ethics, art and beauty: thinking about aesthetics, and what we want for our children, the book questions the nature of thinking, offers suggestions for inquiry into the sub-branches of philosophy, and offers ways to accompany children's endless questions on the exciting and painful journey of thinking. It is argued that creating an environment for children to think amidst the complexity and uncertainty of the world is valuable as it provides them with the opportunity to become successful researchers. Talking about the intellectual outcomes of addressing the questions that humanity has been asking for years in context, the author emphasizes the transformative power of questioning and links the existence of a meaningful, free and coherent life to philosophy, which he sees as a way of life. The author's inclusion of his own classroom experiences also sets an example for thinking practices that adults can do together with children.

Keywords: philosophy, child, thinking

For Reference: Erol, R. (2023). Filozof Çocuk. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 155-162.

²Corresponding Author: Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, E-posta:rabia_erol21@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4585-4232>

*Sorgulanmamış bir hayat, yaşanmaya değer değildir.
Sokrates*

İnsanlığı dünden bugüne getirmiş olan aldığı nefes kadar düşünebilme yetisidir. Düşünme heyecanlı, eğlenceli ve dinamik olduğu kadar derin, yorucu ve en nihayetinde insan aklı ile sınırlı bir eylemdir. İnsanı diğer türlerden farklı kılan ve insanla özdeşleşmiş olan bu bilişsel beceri Harari (2016)'ye göre homo sapiensi yüzyıllar önce yeryüzünde yaşamış altı farklı insan türünden ayıran ve modern insan olarak günümüze ulaşmasını sağlayan beceridir. Zihnin doğal bir işlemi olan düşünme (Güneş, 2012) parmak izi kadar özeldir. Dewey (2022)'e göre, nasıl ki hiç kimse bir başkasına nefes alması gerektiğini söyleyemezse nasıl düşünmesi gerektiğini de söyleyemez. İnsan yaratılışı ile aynı zamana dayanan düşünme yetisi (Başarer, 2021) soyut ve kümülatif bir yapı oluşturarak zamanla felsefeyi doğurmuştur. Bu durumsal analizler, felsefi düşünmenin bir araç olarak insanın kendisini ve dünyayı tanıması, anlaması ve bu doğrultuda yaşamına yön vermesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

“Düşünme kimin içindir veya kim nasıl düşünmelidir?” sorusuna karşılık herkes kendini, dünyayı ve yaşamı anlaması için düşünmesi gerekir. Bunun için çocukların anlayabileceği bir disiplin olması noktasında sorgulanmasına neden olmuştur. Felsefenin sorduğu “akıl nedir”, “gerçek nedir” gibi soruların çocuklar için büyük sorular olduğu düşünülmüş ve felsefe yetişkin uğraşısı olarak görülmüştür. Lone ve Burroughs (2023)'a göre çocuk, yetişkin bireylerin üzerini dolduracağı bir tabula rasa değil; soru sorma, tartışma ve felsefi keşif yolculuğunda beraber yürüdürebileceğimiz bireylerdir. Lone ve Burroughs gibi düşünen felsefeciler (Matthew Lipman, Ann Sharp, Gareth Matthews vd.) çocukla felsefenin akıl yürütme becerileri için gerekli olduğu öngörüsüyle P4C (çocuklar için felsefe) yaklaşımlarını geliştirmişlerdir. Bu yaklaşımların öncülerinden Matthew Lipman ve Gareth Matthews kitabın yazarı Jana Mohr Lone'un danışmanlığını yapmıştır.

Çocuklar için felsefe yaklaşımı kapsamından Jana Mohr Lone tarafından kaleme alınan Filozof çocuk kitabı (The Philosophical Child) 2021 yılında Gülsün Arıkan tarafından Türkçeye çevrilmiştir. “Filozof çocuk kitabı neyi anlatmak ister?” sorusuna bağlı olarak kitapta anlatılanların anlamı sorgulandığında kitap, çocukların bitmek bilmeyen sorularına ebeveynlerin nasıl eşlik edecekleri noktasında bir kılavuz niteliği taşımaktadır. Var oluşu itibarıyla sorularla kol kola büyüyen çocukların kendi anlam dünyalarını oluşturabilmeleri için yetişkinlere düşen görevin çocukların sorularına dahil olmak ve onlarla birlikte düşünmek olduğu vurgulanan kitapta felsefenin birçok sorusuna ilişkin düşünme örnekleri ve bu düşünme örneklerinin çocuklar için muhtemel çıktılarından bahseder. Anlatım dili açısından açık, sade ve anlaşılır bir dile sahip olan kitap, felsefi düşünüş ve sorgulamalara ilişkin örnekler içermesi, film ve düşünme etkinliği önerileri sunması bakımından günlük yaşamla ilişkili yönü de bulunmaktadır.

Filozof çocuk kitabı kapsam olarak yedi ana temadan oluşmaktadır. Bu temalara göz atıldığında sırasıyla; felsefi benlik, felsefi duygusallık, ölüm, gerçeklik ve kimlik; metafizik hakkında düşünme, bilgi ve inanç; epistemoloji hakkında düşünme, ahlak ve yaşam şekli: etik değerler hakkında düşünme, sanat ve güzellik: estetik hakkında düşünme ve çocuklarımız için ne isteriz? Temalarından oluşmaktadır.

Kitabın ilk bölümü felsefi benlik, çocukta felsefi düşünmenin yetişkinler tarafından ciddiye alınmadığı ve göz ardı edildiğinden bahsetmektedir. Çocukların sürekli soruları olduğu ve yetişkinlerin bu sorulara ilgisiz kaldığından bahseden yazar, felsefi benliğin gelişmesi için bu soruların yanıtı bırakılmaması ve çocukların daha fazla soru sormaya teşvik edilmesi gerektiğinin altını çizer. Bu noktada çocuğun anlamlandırma ihtiyacı gereği çocuğu düşünmeye sevk edecek felsefi sorular, felsefi benliğin başlangıcıdır. İnsanın düşünme yeteneği ile tüm düşünce, söylem ve eylemlerinin farkında olması ise felsefi benliğin kendisidir. Dolayısıyla çocuğun felsefi benliğini beslemek, felsefi meraklarını ciddiye almak ve düşünmelerine yardım etmekle mümkündür. Yazar çocuğun düşünme yolculuğuna ve felsefi sorularına eşlik etmek için felsefe bilmeye değil felsefi duyarlılığa sahip olmaya ihtiyaç olduğunu söyler ve bunu şu cümlelerle ifade eder: “Eğitilmiş bir filozof olmama rağmen, çocuklarla felsefi sohbetler yaparken uzman rolü takınmam. Aslında felsefeyi çok fazla bilmek ayağımıza dolanabilir çünkü çocuklarla konuşurken kendi felsefi birikiminizi bir kenara bırakmak zorundasınız. Çocukların felsefi keşiflerini genellikle felsefenin tarihini ve entelektüel karmaşasını takdir etmediği doğrudur. Yani bir çocuk kendi kimliğinin merkezinde ne olduğunu anlamaya çalışırken, John Locke’ın kişisel kimlik hakkında ne düşündüğünü umursamaz.”

Kitabın ikinci bölümü felsefi duygusallıkta, ilk bölümde geçen felsefi duyarlılık ele alınmaktadır. İnsanlığa dair düşünmeyi ve buna ilişkin hiçbir cevap ile yetinmemeyi gerektiren felsefi duyarlılık, dünyayı algılamamanın bir yoludur. Yazar, felsefi duyarlılığı Howard Gardner’ın varoluşsal zekası ile ilişkilendirmekte, ölüm yaşam ve gerçekliğe ilişkin soruları düşünme ve farkına varma kapasitesi olarak görmektedir. Felsefi duyarlılığın gelişmesi, bireyin söylem ve eylemlerinin ardındaki varsayım ve soruları belirginleştirerek diğerlerinin görmekte zorlandığı ince farkları göstermektedir. Felsefi duyarlılığı geliştirme noktasında kaynak önerilerinde bulunan yazar, felsefi tartışmalara katılma, gözlem yapma ve sanatsal, edebi eserlerin felsefi boyutları üzerine düşünmeyi de öneri olarak sunmaktadır. İlerleyen sayfalarda iyi bir felsefi sohbet için bazı tekniklerden bahsedilerek çocuklarla yapılacak düşünme etkinlikleri kavramsal ve analitik düşünmeyi sağlayacak felsefi zemine oturtulmuştur. Felsefenin şüphe ile ilerlediği düşünüldüğünde felsefi duyarlılığın gelişmesi düşüncelerin sürekli değerlendirilmesi ile mümkün görülmüştür.

Üçüncü bölüm, insanlığın hala çözemediği gerçekliği sorgulanan kavramları içeren metafiziği ele almaktadır. Yaşam, ölüm, sonsuzluk, gerçeklik, zaman, hiçlik gibi yetişkinlerin bile gözünü korkutan kavramların çocuklarla nasıl tartışılabileceğini anlatan yazar, çocuklarla yapılan tartışmaların çocuklar için bir ilham kaynağı ve duygusal destek olduğunu vurgular. Bölümün sonunda ebeveynlerin yaşamın anlamı, varoluş ve gerçeklik kavramları üzerine çocukları ile birlikte düşünebilmesi için iki kitap ve bir film önerisi sunmaktadır.

Dördüncü bölüm okuru epistemoloji üzerine düşünmeye sevk eder. Sahip olduğumuza inandığımız bilginin yapısı, gerçekliği ve sınırları üzerine düşünmenin algılarımızı, deneyimlerimiz ve inançlarımızla olan bağlantısını göstermeye çalışan yazar, Platon’un mağara alegorisini sunar. Harry Potter, Aslan Cadı ve Dolap gibi meşhur kitapların ilgili bölümlerinden de düşünme örnekleri sunan yazar, bilmenin iplerini çocukların ellerine vermekten ve böylece bağımsız düşünürler olmaları yolunda desteklenmeleri gerektiğinden bahseder. Düşünmenin

doğasının da sorgulandığı bölümde, yazarın çocuklarla kurduğu diyalog üzerinden dil ve düşünme arasındaki ilişki irdelenmiştir.

Kitabın beşinci bölümünde, etik üzerine düşünmenin ve sorgulamalar yapmanın hızlı karar vermemiz gereken durumlarda iyi seçimler yapmak için gerekli olduğu vurgulanır. “Ahlak nedir” “bir insan her zaman doğru kararlar verebilir mi” “iyi olmak zorunda mıyız” gibi birçok soruyu içeren ahlak felsefesi insanın kendi var ettiği ahlaki değer ve tutumları sorgulama alanıdır. Ahlaki yargılarımızın nereden geldiğinin çocuklarla konuşulması gerektiğini söyleyen kitap, ahlaki ikilemlerin çocukların zihninde mevcut olduğunu ancak bunların fark ettirilmesi ve üzerine düşünülmesi gerekliliğinin altını çizer. Ahlaki meseleler üzerine düşünebilmek için çocuklara pratik senaryolar sunulabileceğinden bahseden yazar, düşünmenin bağlam üzerinden gerçekleştirilmesini böylece çocuklara, ahlaki yargılarımızın koşullara göre şekillenip şekillenmediğini sorgulama fırsatı sunmayı amaçlamaktadır. Filozofların sonuççuluk dediği insanların kararlarını kar zarar dengesi üzerinden vermesi durumunun özünde faydacılık yattığından bahseden yazar, “karar alırken sadece kendi mutluluğumuzu mu düşleriz” “mutluluk nedir” gibi soruları sorar ve çocuklarla mutluluğun konuşulması amacıyla yapılabilecek bir düşünme etkinliği örneği sunar. Arkadaşlık ve zorbalık kavramlarının da ele alındığı bölümde çocukların arkadaşlık üzerine düşünmesinin arkadaşlığın hayatlarındaki rolünü kavramaları ve iyi seçimler yapması üzerinde etkili olduğu belirtilir. Bölümün sonunda çocuklarla etik konuşmak için önerilen iki kitap ve bir film önerisi de bulunmaktadır.

Altıncı bölüm, “sanat nedir” “yaratıcılık nedir” “güzellik nedir” “sanatçı kime denir” gibi soruların cevabını arayan estetik hakkında düşünmeyi ele almaktadır. İnsanın duygularını dışı vurmada tarihin keşfedilen zamanlarından beri sanatı kullandığı söylenebilir (Ömerustaoğlu, 2007). Bu noktada felsefe estetik üzerine düşünerek gündelik hayattaki olayların nasıl hissettirdiğini algılama ve deneyimlerimiz ile duygularımız arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya yardımcı olmaktadır. Çocukların sanat üzerine düşünmesi için örnek düşünme etkinlikleri ve kendi sınıf deneyimlerini paylaşan yazar, sanat ve duygu, renk ve duygu, doğayı deneyimleme üzerine de konuşmaktadır. “Hiç kimse Mona Lisa’yı sevmeseydi yine de sanat eseri olur muydu?” sorusu ile çocukların genel kabulleri sorgulaması ve kendi görüşünü oluşturması konusunda teşvik edicidir. “Çirkin ve güzel nedir” “güzeli güzel yapan nedir” sorgulamasını yapmalarını sağlayarak kendi estetik algılarını oluşturmaları ve güzel veya çirkin addettikleri kişi veya nesnelerin gerekçeli ve kendi içinde tutarlı olmasını sağlamaktadır.

Son bölüm çocuklar için ne isteriz, çocuklar için sorgulayıcı bir ortam yaratmanın dönüştürücü gücünden bahseder. Çocukların, dünyanın belirsizliği ve karmaşıklığı karşısında soru sorma gücü olduğunu belirten yazar, bu gücün çocuğun yaşam boyu dikkatli kararlar verebilmesi ve bağımsız düşünür olması noktasında önemli olduğunu vurgular. Çocukların kendi düşünce ve sorularıyla başa çıkma çabalarını dahi takdire değer gören yazar, yetişkinlerin çocuğun sorma, arama, keşfetme ve bilme haline açık olmaları ve saygı duymaları gerektiğini belirtir. Belirsizlik ve sorular daha derin sorgulamaları var etmesi bakımından felsefenin merkezini oluşturur. Soru soran ve derine inmeye çalışan çocuğun bu girişimlerinin desteklenmesi halinde çocuk kendini güvende ve anlaşılır hissedecek aynı zamanda farkındalığı da artacaktır.

Kitabın ana hedefi çocukların düşünme, sorgulama ve anlam arayışını vurgulamaktır. Lipman, Sharp ve Oscanyan (1980)’a göre anlam, çocuklara verilemeyeceği, dağıtılamayacağı ve

yetişkinler tarafından kazandırılmayacağı için edinilmesi gerekir. Çocukların doğal merakları ve anlama iştahlarını doyuracak ve anlam ihtiyaçlarını karşılayacak olan en önemli beceri ise düşünmedir. McCall (201)'a göre, düşünme soyut bir eylem olması nedeniyle Piaget ve bazı eğitimciler tarafından çocukların sadece somut terimlerle gerçekleştirebileceği bir eylem olarak görülmüştür. Ancak bu görüşe karşı çıkan Lipman, aksine çocukların soyut düşünebilme yetisinin zamanla kaybedildiğini savunmuştur. Dewey (2022), yetişkinlerin düşünce sınırlarını etkileyen birçok faktörden (vatandaş, ebeveyn, işçi) kaynaklı düşünme biçimlerinin neredeyse kendiliğinden sağlandığını belirtirken çocuğun bu konuda daha özgür olduğunu vurgulamıştır. Yetişkin ve çocuk dünyasındaki bu farklılığın yetişkin çocuk paylaşımına nasıl yansındığını açıklayan araştırmacılar olmuştur. Bu araştırmacıardan biri olan Matthews (1984)'a göre, yetişkinler çocuklar ile birçok konuda konuşur. Bunlar pedagojik, pratik veya sosyal konuşmalar olabilir. Ancak yetişkinlerin çocuklar ile yapmadığı konuşma, kendisinin de zor ve problemli bulunduğu konuları tartışmaktır. Yetişkinlerin çocuklarla konuşmaktan kaçınması Lone (2021)'a göre, bireylerin düşünmeyi çok erken yaşta bırakması ve onlar için de birçok sorunun çözülmeden kalmış olmasıdır. Murriss (2013) ise bu durumu yaş ile ilişkilendirir. Bir dinleyicinin bir konuşmacıya ne kadar güvenirlilik sağladığı, nasıl ve ne zaman susturulacağı önemli bir etkiye sahiptir.

Öğretmenler ve ebeveynler, çocuklar tarafından gelen bir soruya “acaba şimdi ne cevap vermeliyim” diye düşünmeye başladığı noktada, kendilerini kitabın sunduğu ve felsefenin kendisi olan düşünmenin kollarına bırakmaları gerektiğini hatırlamalılar. Yetişkinlerin bilirkişi olmak zorunda olmadığını vurgulaması bakımından yetişkinler için rahatlatıcı bir etki yaratan kitap, çocukların anlam arayışına ve sorgulamalarına ortak olacak ebeveynler için hazırlanmış gibi görünse de yetişkinlerin birçoğunun üzerinde düşünmediği sorularla dolu olması bakımından her yaştaki düşünme yolculuğuna eşlik edebilecek niteliktedir. Murriss (2013)'e göre, çocuklarla birlikte öğrenmek, ilgili yetişkinler için yaşamı değiştiren bir dönüşüm olabilir. Buradan hareketle kitabın, ebeveyn ve çocuklar için bir dönüşüme eşlik edeceği söylenebilir.

Kitabın içeriği ve hedef kitlesi göz önünde bulundurularak ebeveynler için; çocukların yaşama dair heyecanına ve merakına ortak olmaları, onlarla birlikte düşünmeleri, çocuğun fikirlerine saygı duymaları ve kendini ifade etmeleri noktasında onları desteklemeleri önerilebilir. Kitap eğitimciler için de üzerine düşünülmesi ve konuşulması gereken ayrıntılar sunar. Çocuklar ile paylaşımında bulunan kişiler olarak eğitimcilere; çocukların sorgulamalarına duyarlı olmaları, düşünmeleri için alan yaratmaları, bilgi üzerine otorite konumunda olmamaları, çocuğun sahip olduğu düşüncenin ziddini sorgulatmaları önerilebilir. Eğitimcilerin izleyecekleri bu yol çocuğun, kendini ve yaşamı anlamlandırmasının merkezine bir başkasının fikirleri yerine kendi arayışlarını koymasını, bilginin üreticisi konumuna geçmesini ve kendini gerçekleştirme yolculuğunda ilerlemesini sağlayacaktır.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamı yazarın kendisi tarafından hazırlanmıştır.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sürecinde etik kurul onayı gerektiren herhangi bir veri kaynağı veya bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Başarer, D. (2021). Düşünme eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Dewey, J. (2022). Nasıl düşünürüz. (H. Kayıkçı, Çev.). Fol Kitap.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 32, 127-146. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tubar/issue/16973/177364>
- Harari, Y. N. (2016). Hayvanlardan tanrılara sapiens insan türünün kısa bir tarihi. (E. Genç, Çev.). Kolektif Kitap.
- Lipman, M., Sharp, A. M. & Oscanyan, F. S. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. Second Edition.
- Lone, J. M. (2021). Filozof çocuk. (G. Arıkan, Çev.). Sola Unitas Yayıncılık.
- Lone, J. M. & Burroughs, M. D. (2023). Eğitimde felsefe okullarda sorgulama ve diyalog. (U. Ersezen, Çev.). Say Yayınları.
- Matthews, G. (1984). *Dialogues with children*. London: Harvard University Press.
- McCall, C. C. (2017). Düşünmeyi dönüştürmek ilkokul ve orta sınıflarda felsefi sorgulama (1. bas.). (Çev: K. Gülenç ve N. P. Boyacı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Murris, K. (2013). The Epistemic Challenge of Hearing Child's Voice. *Studies in Philosophy and Education*, 32(3), 245–259. doi:10.1007/s11217-012-9349-9
- Ömerustaoğlu, A. (2007). Bir insani fenomen olarak estetik bilinç. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 18-26. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunikkefd/issue/2776/37206>.

Dergi Yazım Kuralları

1. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi hakemli bir dergi olup altı (6) ayda bir olmak üzere yılda iki (2) defa yayınlanmaktadır. Makaleler Türkçe ve İngilizce dillerinde gönderilebilir.
2. Dergide sosyal bilimler alanında özgün araştırmalar yayınlanır.
3. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makaleler daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış ve yayınlanmak üzere başka bir basılı/elektronik mecraya sunulmamış olmalıdır. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne sunulan ve/veya hakemlik sürecine alınan makalelerin, başka bir mecraya yollanmış olması ve daha önce tıpkı veya benzerinin yayınlanmış olmasının tespiti halinde süreç iptal edilir.
4. Makaleler "Dergipark Makale Başvuru Sistemi (<http://dergipark.gov.tr/kusbder>)" üzerinden değerlendirilmektedir.
5. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne sunulan makaleler öncelikle şekil ve içerik yönünden ön incelemeye tabi tutulmaktadır. Dergiye gönderilen tüm makaleler yazar(lar)ı tarafından [Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Makale Yazım Sablonuna](#) uygun şekilde düzenlenmiş olmalıdır. Şekil ve içerik olarak uygun bulunan makaleler hakem tayin edilmek üzere yayın kuruluna sunulmaktadır. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makalelerin hakemlik sürecine girip girmeyeceği dört (4) hafta içinde sonuçlandırılır.
6. Yayın Kurulu tarafından incelenen makaleler, [Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin Etik İlkeler ve Yayın Politikası](#)na uygun bulunduğu takdirde, makalenin alanıyla ilgili Alan Editörüne yönlendirilir. Her makale Alan Editörü tarafından, anonim bir metin olarak, en az iki farklı hakeme gönderilir. Hakem raporlarından birinin olumlu diğerinin olumsuz gelmesi durumunda üçüncü hakeme raporlaması için gönderilir. İki hakem raporunun olumsuz gelmesi durumunda üçüncü hakemin raporuna başvurulmadan makale reddedilir.
7. Hakem(ler)'den gelen raporlar doğrultusunda, makalenin yayınlanmasına, rapor çerçevesinde yazar(lar)'dan düzeltme, ek bilgi ve kısaltma istenmesine veya yayınlanmamasına karar verilmekte ve bu karar yazar(lar)'a bildirilmektedir.

8. Makale için düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin editörlükçe belirtilecek süre içinde yapılarak yayın kuruluna ulaştırılması gerekmektedir. Aksi takdirde çalışma editörlük olarak süreçten çıkarılacaktır.

9. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin başvurusunda makalenin türü (Araştırma, olgu sunumu, derleme vb.) belirtilmelidir.

10. Gönderilen makalenin orijinal dili Türkçe ise Türkçe başlık, Türkçe öz, İngilizce başlık, İngilizce abstract, makalenin orijinal dili İngilizce ise İngilizce başlık, İngilizce abstract, Türkçe başlık, Türkçe öz yer almalıdır. Öz/Abstract yazımında; amaç, yöntem, bulgular ve sonuç bilgilerinin yer almasına özen gösterilmelidir. Öz/Abstract kısımlarının altında anahtar kelimeler (keywords) yazılmalıdır. Öz/Abstract yazımında kısaltma kullanılmamalıdır. Öz/Abstract kısımları 200 kelimeyi aşmamalıdır. Makaleye ait başlık 14 punto, ilk harfleri büyük, bold (kalın) ve sayfaya ortalı olarak yazılmalıdır. Öz/Abstract başlıkları, 11 punto, ilk harfleri büyük, bold ve sayfaya ortalı olarak yazılmalıdır. Öz/Abstract tek sayfaya sığdırılmalı ve "Giriş" bölümü diğer sayfadan başlamalıdır. Çalışma daha önce sunulmuşsa, bir projeden veya tezden üretilmişse vs. makalenin başlığının sonuna (*) dipnotu konularak gerekli açıklama yapılmalıdır.

11. "Dergipark Makale Başvuru Sistemine" başvuru yapılırken iletişim formu ve telif hakkı formu doldurulur. Bu formlar dergimizin web sayfasında ve başvuru sistemi üzerinde bulunmaktadır.

12. Makale başlığının altına, sayfaya ortalı olarak, Yazar/ların ilk harfler büyük diğer harfler küçük olacak şekilde tam adları yazılmalı ve ada dipnot ekleyerek unvan, kurum ve iletişim bilgisine dipnotta yer verilmelidir.

13. Tüm makalelerin kaynakça ve dipnot düzenlemeleri; Amerikan Psikologlar Birliği (American Psychological Association, APA) tarafından yayınlanan "The Publication Manual of the American Psychological Association (6th edition), 2010" isimli kaynakta belirtilen yazım ilkelerine uygun olarak yazılmalıdır. Kaynakça, ofis programlarının "[alıntılar ve kaynakça](#)" kısmı kullanılarak otomatik olarak oluşturulabilir.

14. Gönderilen makaleler "Calibri Light" yazı tipinde, "10" yazı tipi boyutunda, Türkçe font kullanılarak ve "tek" satır aralığında yazılmalıdır. Metni oluşturan paragraflar arası boşlukları önce "Onk" sonra 6nk olarak yazılmalıdır. Makale metni tablo ve şekillerle birlikte en çok 10.000 sözcük ve "[makale yazım şablonunda](#)" belirtilen ölçülerde (18*24 cm) olmalıdır. Sayfa yapısı alt 2 cm, üst 3 cm, sağ ve soldan 2,5 cm, cilt payı soldan 0 cm bırakılarak ve iki yana dayalı olarak yazılmalıdır.

15. Metinde başlık sınıflandırması "[makale yazım şablonunda](#)" yer alan "[stillere](#)" (Bölüm Başlığı, 1. Düzey, 2. Düzey, 3. Düzey) yapılır. "Giriş", "Yöntem", "Bulgular", "Tartışma ve Sonuç", "Kaynakça" ve "Extended Abstract" başlıkları için makale yazım şablonunda yer alan "Bölüm Başlığı" stili kullanılacaktır. Makalenin Türkçe ve İngilizce ana başlıkları Calibri yazı tipinde 14 punto, birinci düzey başlıklar Calibri Light yazı tipinde 11 punto, bold ve ortalı ve sözcüklerin ilk harfleri büyük diğer harfleri küçük olacak şekilde yazılmalıdır. Birinci düzey başlıklar bold ve sola dayalı olarak yazılmalıdır. Sonuç kısmı da başlık sınıflandırmasına dâhil edilir.

16. Yayınlanmak üzere gönderilen makalelerde metnin içinde ve başlıklarda paragraf girintisi olmamalıdır.

17. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makalelerin şekil, grafik ve tabloların derginin belirttiği formata uygun olması gereklidir. Dipnotlar, grafikler ve tablolar olabildiğince atıf yapılan sayfada veya hemen devamında yer almalıdır. Grafik ve tabloların altındaki notlar bu materyalleri ana metne bakmaksızın anlaşılabilir hale getirme amacını taşımalıdır. Tablo ve şekil başlığı, sayfaya ortalanmış ve rakam ile sıralanarak Calibri Light yazı tipinde 9 punto ile yazılmalıdır ("Tablo 1." veya "Şekil 5." gibi...). Tablo ve şekiller sayfaya ortalanmış ve metin kaydırma özelliği kapalı olmalıdır. Tablonun altına düşülen "Not" lar italik yazılmalıdır.

18. Makalede yer verilen her bir ek ayrı sayfalarda, kaynakçadan sonra verilmelidir. Başlıkları bold, büyük harf ve sola dayalı yazılmalıdır ("EK 1:" gibi.).

19. Metinde kaynaklara atıfta bulunurken yazarların soyadı ve yayın tarihi (ve gerekiyorsa sayfa bilgisi) kullanılmalıdır. Örneğin: Özçelik (2015)...; Özçelik (2015, s. 150)...; Özçelik (2015, ss. 182-186)...; Özçelik'e (2014) göre...; Özçelik ve Tuncer'e (2014) göre...; Özçelik ve Tuncer (2014)...; Özçelik, Tuncer ve Özcan (2016)...gibi. APA atıf formatına uygun olarak, atıfta bulunulan kaynağın yazar sayısı 3 ile 5 arasında ise, kaynağa metin içinde ilk geçtiği yerde yukarıdaki gibi atıfta bulunulur. Aynı kaynağa daha sonra yapılan atıflarda ilk yazarın ismi ile birlikte "vd." ifadesi kullanılır: Özçelik vd. (2015). Yazar sayısı 6 veya daha fazla ise; atıf, metin içinde ilk geçtiği yerde ve sonrasında Özçelik vd. (2015) olarak verilmelidir. Cümle sonunda birden fazla esere atıfta bulunuluyorsa bu kaynaklar parantez içinde alfabetik sıra ile verilmelidir. Örneğin: ...(Özçelik, 2014; Tuncer, 2004; Tuncer vd., 2009; Özçelik, Tuncer ve Özcan, 2007). Diğer atıf işlemleri için web sayfamızda bulunan "The Publication Manual of the American Psychological Association (6th edition), 2010" isimli kaynaktan yararlanılabilir.

20. Kaynaktan aynen alıntı yapıldıysa, kaynağa atıfta bulunurken sayfa numarası mutlaka verilmelidir. Türkçe metinde kaynaklara atıfta bulunurken sayfa bilgisi için "s." veya "ss." kullanılmalıdır (yazar tarafından hangi gösterim şekli seçiliyorsa tüm makalede aynı olmalıdır.). Örneğin Özçelik (2015, s. 182)...; Özçelik (2015, ss. 182-183). İngilizce metinlerde ise "p." veya "pp." şeklinde kullanılmalıdır. Word'de yer alan otomatik atıf sisteminde p veya pp oluşturmaktadır. Otomatik atıf sistemi kullanıldığı takdirde bu şekilde kullanım da kabul edilmektedir.

21. Makalede sayfa altı dipnotu olarak açıklama varsa ve dipnotta herhangi bir kaynağa atıf yapılmışsa, bu kaynak, kaynakçada da belirtilmelidir.

22. Kaynak, "KAYNAKÇA" başlığı altında ve yeni bir sayfadan başlamak üzere yazılmalıdır. Kaynaklar yazılırken yazarların tümünün adları verilmelidir. Araştırmacı çalışmasında kullandığı kaynakları yazar soyadlarının alfabetik sırasına göre yazmalıdır. Her kaynağın yazımında birinci satır hariç diğer tüm satırları 1 cm içeriden yazılır. Aynı yazarın birden fazla eserine gönderme yapıldığında kaynaklar basım yılına göre eskiden yeniye doğru verilir. Yazarın aynı tarihli birden fazla yayını varsa, yayın tarihi yanına a, b gibi harfler konarak kaynaklar birbirinden ayrılır. Makalelerde makalenin yayınlandığı kaynaktaki başlangıç ve bitiş sayfa numarası (numaraları) verilmelidir. Birden fazla yazar varsa, son yazarı yazmadan önce "ve" kullanılmalıdır.

Kaynaklar aşağıdaki örneklere göre yazılmalı ve düzenlenmelidir:

a. Tek yazarlı kitap:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap Adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

Tek Yazarlı Kitap Örnek:

Erhan, Ç. (2015). Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri (2. b.). Ankara: İmge Kitabevi yayınları.

b. Çok yazarlı kitap:

Yazar 1, Yazar 2 ve Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap Adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

Çok Yazarlı Kitap Örnek:

Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (2012). Power and Interdependence (4. b.). New York: Longman.

c. Kitapta bölüm:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Eser Adı. A. Editörü Soyadı (Dü) içinde, Kitap adı (sayfa numaraları). Yayın yeri: Yayınevi.

Kitap Bölüm Örnek:

Aydın, M. ve Açıkmeşe, S. (2015). Türkiye'de Güvenlik Kavramsallaştırması. M. Aydın, H. G. Brauch, M. Çelikpala, U. O. Spring ve N. Polat (Dü) içinde, Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe (2. b., s. 491-508). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ç. Kurum Yayınları:

Kurum Adı (Yayın Yılı). Yayın adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

Kurum Yayını Örnek:

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2012). Sekseninci Hesap Yılı Hakkında Banka Meclisince Hazırlanan Faaliyet Raporu: Yıllık Rapor 2011. Ankara: Ömür Matbaacılık.

d. Çeviri kitaplar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap adı (A. Soyadı, Çev.). Yayın yeri: Yayınevi.

Çeviri Kitaplar Örnek:

Lipson, L. (1978). Politika Biliminin Temel Sorunları (2 b.). (T. Karamustafaoğlu, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

e. Tez:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Tez Adı. Yer: Enstitü Adı, Tezin Türü.

Tez Örnek:

Gök, N. (1997). Beylikler Döneminden İtibaren Osmanlı Diplomáticasında Berat Formu. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

f. El kitapları:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Eser. Yayın Yeri: Yayınevi

El Kitapları Örnek:

Seyidoğlu, H. (2016). Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı (Genişletilmiş 10. b.). İstanbul: Güzem Can Yayınları.

g. Yazarı Bilinmeyen Eser:

Eser (Yayın Yılı). Yayın Yeri: Yayınevi.

Yazarı Bilinmeyen Eser:

Dede Korkut Hikâyeleri. (2018). (A. Çakan, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ğ. Popüler Dergi Makalesi:

(Yazar belli ise):

Yazar Soyadı, A. (Ay Yıl). Makale Adı. Popüler Dergi Adı (Sayı), sayfa numarası.

Yazarı Belli Popüler Dergi Makalesi Örneği:

Baykal, N. (2020, Eylül). Aristo'nun En Seçkin Öğrencisi: Fârâbî. TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi(634), 66-70.

(Yazar belli değil ise):

Makale Adı (Yıl, Ay Gün). Dergi Adı (Sayı), sayfa numarası.

Yazarı Belli Olmayan Popüler Dergi Makalesi Örneği:

Foreign News: The Near East. (1923, March 24). Time Magazine.

h. Bilimsel Dergi Makalesi:

Yazar 1, Yazar 2 ve Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Makale Adı. Dergi Adı, cilt (sayı), sayfa numarası.

Bilimsel Dergi Makalesi Örneği:

Jensen, M. C. ve Meckling, W. H. (1976). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. Journal of Financial Economics, 3(4), 305-360.

ı. Gazete Makalesi:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Makale Adı. Gazete Adı, sayfa numarası.

Gazete Makalesi Örneği:

Arcayürek, C. (1966, Ocak 13). İşte Johnson Mektubu. Hürriyet Gazetesi, s. 1.

i. Bildiri:

(Yayımlanmış ise):

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Bildiri Adı. A. Soyadı ve A. Soyadı (Dü.), Bildiri Kitabı Adı içinde (sayfa numarası). Yayın Yeri: Yayınevi.

Yayımlanmış Bildiri Örneği:

Bulgur, N. (2017). 20. Yüzyılda Göç Teorileri ve Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları. G. B. Durgun ve T. Korkmaz (Dü.), I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimler Kongresi içinde (s. 1-11). Priştina-Kosova: Gazi Üniversitesi Matbaası.

• (Yayımlanmamış ise):

Konuşmacı Soyadı, A. (Yıl). Bildiri Adı. Toplantı Adı, Toplantı Yeri.

Yayımlanmamış Bildiri Örneği:

Bulgur, N. (2017). 20. Yüzyılda Göç Teorileri ve Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları. I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimler Kongresi. Priştina-Kosova.

j. Poster:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Posterin Adı. Toplantı Adı, Toplantı Yeri: Toplantıyı Düzenleyen Kurum.

Poster Örneği:

Gedik, M. S. ve Hakkoymaz, H. (2020, Kasım 12-15). 112 Acil Sağlık Hizmetleri Çalışanlarının Hizmet ve Sosyal Durumlarının Değerlendirilmesi. 16. Ulusal Acil Tıp Kongresi, 61. Ankara: Acil Tıp Uzmanları Derneği.

k. Ansiklopedi Maddesi:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Madde Adı. Ansiklopedi Adı, cilt, sayfa no. Yayın Yeri: Yayınevi.

Ansiklopedi Maddesi Örneği:

Şener, M. (2005). Mina. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 30, 96-97. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

I. Rapor:

Kurum Adı. (Yayın Yılı). Rapor Adı (Rapor No). Yayın Yeri: Yayınevi.

Rapor için Örnek:

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2012). Sekseninci Hesap Yılı Hakkında Banka Meclisince Hazırlanan Faaliyet Raporu: Yıllık Rapor 2011. Ankara: Ömür Matbaacılık.

m. Yasa ve Yönetmelikler:

Yasa Adı. (Kabul Edildiği Yıl, Ay Gün). (Yasa Numarası).

Yasa ve Yönetmelikler için Örnek:

Yükseköğretim Kanunu. (1981, Kasım 4). (2547).

n. Elektronik Kaynaklar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı, Ay Gün). Yayın Adı. Ay Gün, Yıl tarihinde Web Sitesinin Adı: web sitesi linki adresinden alındı.

Elektronik Kaynak için Örnek:

Ataş, M. (2021, Nisan 4). Anadolu Ajansı Türkiye'nin 100 Yıllık Serüvenini Kitaplaştırdı. Nisan 15, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı Resmî Web Sitesi: <https://www.aa.com.tr/tr/kurumsal-haberler/anadolu-ajansi-turkiyenin-100-yillik-seruvenini-kitaplastirdi/2198558> adresinden alındı.

23. Makalelerde Türk Dil Kurumu'nun yazım kılavuzu ve yazım kuralları örnek alınmalıdır. Detaylı bilgi için Türk Dil Kurumu'nun web sayfasına bakınız: www.tdk.gov.tr. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözlükler kullanılmalıdır. Türkçe alışılmamış sözcükler kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde verilebilir. Metinde geçen yabancı kelimeler italik olmalıdır.

24. İngilizce dilinde gönderilen makalelerin ve Türkçe gönderilen makalelerin İngilizce yazılmış bölümlerinin, gönderim öncesinde yetkin bir dil kontrolünden geçirilmiş olması gerekmektedir. İçerikten bağımsız olarak, dil yönüyle yetersiz olan makaleler iade/ret edilmektedir. Yazarların bu hususa azami dikkat göstermeleri önemlidir.

25. Makalelerde dile getirilen düşüncelerden yazar/ları sorumludur.

26. Dergide yayınlanması kabul edilen ve yayınlanan yazıların (yazılı ve elektronik ortam) yazar(lar)ı telif haklarını Kırklareli Üniversitesi'ne devretmiş sayılır.

27. Makale sunum ve değerlendirme süreçlerine ilişkin tüm iletişim DERĞİPARK sistemi ile gerçekleştirilir. Telefonla bilgi verilmez.

28. Gönderilen makaleler yukarıda belirtilen Őartlara uygun olmadığı takdirde sürece sokulmadan editöryal ret verilecektir.

Kırkırelı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Makale Yazım Őablonu: [TR](#) ve [ENG](#)

Bu yayın koşulları, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu kararı gereği yürürlüktedir.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Adres: Karacaibrahim Mah. Meşe Sokak.
(Rektörlük Kültür Merkezi Binası Otogar Arkası No: 3)
Tel: 0288 246 16 01
Faks: 0288 246 16 02
Mail: sbe@klu.edu.tr